

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAKAN GÜNDAY'IN “KİNYAS VE KAYRA”
ROMANININ KELİME GRUPLARI AÇISINDAN
İNCELENMESİ

Ayça LÜLECİLER

EYLÜL 2025

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAKAN GÜNDAY'IN “KİNYAS VE KAYRA”
ROMANININ KELİME GRUPLARI AÇISINDAN
İNCELENMESİ

Ayça LÜLECİLER

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Hakkı ÖZKAYA

ETİK BEYAN

“Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez ve Dönem Projesi Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum bilgileri, verileri ve dokümanları, değişik sonuç verebilecek şekilde araştırma araç gereçleri kullanmadan, işlem veya kayıt sonuçlarını değiştirmeden bilimsel ve etik kurallar çerçevesinde bizzat elde ettiğimi, bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.”

Ayça LÜLECİLER

04/09/2025

İmza

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ BAŞLIK BEYANI

Tezde Üretken Yapay Zeka (ÜYZ) araçlarını araştırma yöntemi, örneklem büyüklüğü tespiti/güç analizi yapılması, veri analizi, veri toplama, veri 18 depolama ve paylaşımı (federatif veri paylaşım/kullanım sistemleri dahil), literatür taraması, kaynakların düzenlenmesi, dil bilgisi ve yazım kontrolü, çeviri gibi işlerde kullandığımı; bu süreçlerde yaptırılan işleri dikkat ve özenle gözden geçirerek maddi hataları ve taraflı ya da yazılımsal/algoritmik ya da olgusal/yorumsal hataları tespit ederek düzelttiğimi, bağlamsal tutarlılığı sağladığımı ve ortaya çıkan ürünün (metin, resim, ses, görüntü, kod, karar, sonuç) yasal ve etik açıdan doğabilecek tüm sorumluluğunu üstlendiğimi beyan ederim.

Ayça LÜLECİLER

04/09/2025

İmza

TEZ ONAYI

“Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Ayça LÜLECİLER tarafından Dr. Öğr. Üyesi Hakkı ÖZKAYA’nın danışmanlığında hazırlanan “Hakan Günday’ın "Kinyas ve Kayra" Romanının Kelime Grupları Açısından İncelenmesi” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 04/09/2025 tarihinde yapılan Tez Savunma Sınavında oy birliği ile başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.”

Tez Danışmanı:

Dr. Öğr. Üyesi Hakkı ÖZKAYA

Kırklareli Üniversitesi

Jüri Üyeleri:

Doç. Dr. Beytullah BEKAR

Kırklareli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yeşim ÇAĞLAR

Namık Kemal Üniversitesi

Tez savunma tarihi: 04/09/2025

ÖZ

HAKAN GÜNDAY'IN “KİNYAS VE KAYRA” ROMANININ KELİME GRUPLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

LÜLECİLER, Ayça

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hakkı ÖZKAYA

Eylül - 2025

Çalışmamızda, çağdaş Türk edebiyatında yeraltı edebiyatının öncü isimlerinden biri olan Hakan Günday'ın, türüne Türkiye'de nadir rastlanan eserlerinden *Kinyas ve Kayra* romanı, kelime grupları açısından incelenmiştir. Roman, *Kinyas*, *Kayra* ve *Hayat*, *Kayra'nın Yolu* ve *Kinyas'ın Yolu* olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır ve çalışma kapsamında her bölümden seçilmiş örnek cümlelere yer verilmiştir. Çalışmanın amacı, eserde kullanılan kelime gruplarının çeşitliliğini, işlevlerini ve cümle içindeki konumlarını sistematik bir şekilde ortaya koymaktır. Birinci bölümde yazarın hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve Hakan Günday üzerine yapılmış tez çalışmaları ve makaleler ele alınmıştır. Bu bölüm, yazarın edebî anlayışını ve eserlerinin genel özelliklerini kavramak açısından önem taşımaktadır. İkinci bölümde ise Türkiye Türkçesi bağlamında söz dizimi ve kelime grupları üzerinde durulmuş, kelime gruplarının yapısı, işlevleri ve cümledeki görevleri açıklanmıştır. Bu bölüm, araştırmanın teorik çerçevesini oluşturmuştur. Üçüncü bölümde ise *Kinyas ve Kayra* romanından tespit edilen kelime grupları örnekleri sunulmuştur. İyelik grupları, isim ve sıfat tamlamaları, tekrar, edat, kısaltma grupları vb. gibi çeşitli kelime grupları romanın farklı bölümlerinden seçilen cümlelerle analiz edilmiştir. Çalışma, kelime gruplarının kullanım sıklığını, işlevlerini ve cümleye kattığı anlamı belirleyerek Türkçenin söz dizimsel yapısının edebî metinlerdeki işleyişine dair önemli veriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kinyas ve Kayra, Hakan Günday, Kelime Grupları

ABSTRACT

AN ANALYSIS OF HAKAN GÜNDAY’S “*KİNYAS AND KAYRA*” IN TERMS OF WORD GROUPS

LÜLECİLER, Ayça

Master's Degree, Turkish Language And Literature

Thesis Supervisor: Asst. Prof. Hakkı ÖZKAYA

September - 2025

In our study, *Kinyas ve Kayra*, one of the rare examples of underground literature in Turkish literature written by Hakan Günday, a leading figure of contemporary Turkish fiction, has been examined in terms of word groups. The novel consists of three main sections: *Kinyas Kayra and Life*, *Kayra’s Path*, and *Kinyas’s Path*. Within the scope of the study, selected sample sentences from each of these sections have been analyzed. The primary aim of the study is to systematically reveal the variety of word groups used in the novel, their functions, and their positions within sentences. The first chapter focuses on the life of the author, his literary identity, works, and previous theses written about Hakan Günday. This section is important in terms of providing a broader understanding of the author’s literary perspective and the general characteristics of his works. The second chapter, on the other hand, deals with syntax and word groups in the context of Turkey Turkish, elaborating on the structures, functions, and roles of word groups within sentences. This chapter has served as the theoretical framework of the research. In the third chapter, examples of word groups identified in *Kinyas ve Kayra* are presented. Possessive groups, noun and adjective phrases, verbal (non-finite verb) groups, abbreviation groups, instrumental groups, and relative groups are analyzed through selected examples from different parts of the novel. The study highlights the frequency, functions, and meanings that word groups add to sentences, thus providing significant findings on the functioning of Turkish syntax and word group structures in literary texts.

Keywords: *Kinyas ve Kayra*, Hakan Günday, Word Groups

ÖN SÖZ

Tez çalışmam, Türkçedeki kelime gruplarının yapısını ve işlevlerini Hakan Günday'ın *Kinyas ve Kayra* adlı eseri üzerinden incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın temel hedefi, Türk dilinde söz dizimi alanına yeni bir katkı sunmak ve edebî metinlerde kelime gruplarının nasıl bir işlev üstlendiğini örneklerle ortaya koymaktır. Çalışmanın, hem Türk dilinin söz dizimi alanında yapılmış araştırmalara katkı sunacağı hem de edebî eserlerde kelime gruplarının kullanımına dair yeni bakış açıları geliştireceği düşünülmektedir.

Hakan Günday'ın *Kinyas ve Kayra* adlı romanı, çağdaş Türk edebiyatında dili ve üslubu ile öne çıkan önemli eserlerden biridir. Romanın dikkat çeken yönlerinden biri, yoğun ve çarpıcı anlatımı içinde Türkçenin söz dizimi özelliklerini yansıtan zengin kelime gruplarına sıkça yer vermesidir. Bu yönüyle eser, kelime gruplarının işlevlerini ve kullanım biçimlerini göstermek açısından değerli bir örnek teşkil etmektedir.

Tez çalışmamda romandan seçilmiş çok sayıda örnek cümleye yer verilmiş; bu cümleler aracılığıyla iyelik grupları, isim ve sıfat tamlamaları, fiilimsiler, tekrar grupları, edat grupları ve diğer kelime gruplarının yapısı ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Bu örnekler, çalışmamın hem kuramsal bilgiyi somutlaştırmasını hem de edebî eserlerde söz dizimi unsurlarının nasıl canlı bir biçimde kullanıldığını göstermesini sağlamaktadır.

Araştırma süreci, akademik açıdan olduğu kadar kişisel açıdan da öğretici olmuştur. Bu çalışmanın konusu, değerli danışman hocam merhum Dr. Öğr. Üyesi Lemi Akın ile birlikte belirlenmiştir. Kendisinin ilmî rehberliği, yönlendirmeleri ve teşvikleri, bu tezin şekillenmesinde büyük önem taşımaktadır. Ancak tez çalışması devam ederken hocamı kaybetmenin derin üzüntüsünü yaşadım. Onun engin bilgi birikimini ve akademik vizyonunu bu çalışmada hissedebilmek benim için kıymetli bir mirastır. Bu nedenle, tezim hocamın aziz hatırasına ithaf edilmiştir.

Değerli hocam merhum Dr. Öğr. Üyesi Lemi Akın'ın ardından, tez sürecimde bana yol gösteren, sabırla yanımda duran ve her aşamada destek olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hakkı Özkaya'ya en içten teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda lisans ve akademik yolculuğumda bana katkıları bulunan Doç. Dr. Beytullah Bekar

hocama ve eğitim hayatım boyunca emeği geçen tüm hocalarıma teşekkür ediyorum.

Hayatım boyunca bana yol göstermiş, sevgisi ve varlığıyla her zaman güç vermiş olan, ancak bugün aramızda bulunmayan babamı özlem ve rahmetle anıyorum. Son olarak, hayatımın her anında yanımda olan, sabrı, sevgisi ve desteğiyle bana güç veren anneme en derin minnettarlığımı sunuyorum. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bana en büyük manevi desteği sağlayan kişi o olmuştur.

Ayça LÜLECİLER

Eylül, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZ	vii
ABSTRACT	viii
ÖN SÖZ	ix
İÇİNDEKİLER.....	xi
KISALTMALAR.....	xix
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	4
HAKAN GÜNDAY’IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ VE ESERLERİ ÜZERİNE ÇALIŞILMIŞ TEZLER VE MAKALELER.....	4
1.1. Hakan Günday’ın Hayatı	4
1.2. Edebi Kişiliği.....	7
1.3. Eserleri.....	9
1.4. Kinyas ve Kayra Romanı.....	11
1.5. Hakan Günday ve Eserleri Üzerine Çalışılmış Tezler ve Makaleler.....	13
1.6. Yer Altı Edebiyatı.....	16
2. BÖLÜM.....	20
TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE SÖZ DİZİMİ VE KELİME GRUPLARI	20
2.1. Türkçede Söz Dizimi	20
2.2. Söz Diziminde Kelime Gruplarının Yeri.....	24
2.3. Kelime Gruplarının Adlandırılması Üzerine	27
2.4. Kelime Gruplarının Genel Özellikleri	29
2.5. Türkiye Türkçesinde Kelime Gruplarıyla İlgili Tasnifler ve Farklılıklar	32
3. BÖLÜM.....	41
KİNYAS VE KAYRA ROMANINDA KELİME GRUPLARI.....	41
3.1 İYELİK GRUBU	41

3.1.1. Tamlananı Tek Kelimeden Olan Tamlayanı Düşmüş İyelik Grupları	43
3.1.2. Tamlananı Sıfat Tamlamasından Oluşan Tamlayanı Düşmüş İyelik Grupları	44
3.1.3. Tamlananı Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Tamlayanı Düşmüş İyelik Grupları	45
3.1.4. Tamlananı İsim-Fiil Grubundan Oluşan Tamlayanı Düşmüş İyelik Grupları	46
3.1.5. Tamlananı Derecelendirme Grubu Olan Tamlayanı Düşmüş İyelik Grupları	47
3.1.6. Tamlananı Tek Kelimeden Oluşan Tamlayanı İfade Edilmiş İyelik Grupları	48
3.1.7. Tamlananı Sıfat Tamlamasından Oluşan Tamlayanı İfade Edilmiş İyelik Grupları	49
3.1.8. Tamlananı İsim-Fiil Grubundan Oluşan Tamlayanı İfade Edilmiş İyelik Grupları	50
3.1.9. Tamlananı Bağlama Grubundan Oluşan Tamlayanı İfade Edilmiş İyelik Grupları	51
3.1.10. Tamlayanı Zamir Şeklinde Olup Kuvvetlendirme Grubu Olan İyelik Grupları	53
3.2. İSİM TAMLAMALARI.....	54
3.2.1. Belirtili İsim Tamlaması	57
3.2.1.1. Tamlayanı veya Tamlananı İsimden Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları	58
3.2.1.2. Tamlayanı İyelik Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları ...	60
3.2.1.3. Tamlayanı İsim Tamlamasından Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları	61
3.2.1.4. Tamlayanı Sıfat Tamlamasından Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları	62
3.2.1.5. Tamlayanı Bağlama Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları	64
3.2.1.6. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları	65

3.2.1.7. Tamlayanı Kuvvetlendirme Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları	66
3.2.1.8. Tamlayanı Uzaklaşma Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlaması	67
3.2.1.9. Tamlayanı Unvan Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları ..	69
3.2.1.10. Tamlayanı İlgi Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları	69
3.2.1.11. Tamlananı İsim Tamlamasından Oluşan Belirtili İsim Tamlaması	70
3.2.1.12. Tamlananı Sıfat Tamlamasından Oluşan Belirtili İsim Tamlaması	71
3.2.1.13. Tamlananı Bağlama Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlaması	73
3.2.1.14. Tamlananı İsim-Fiil Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlaması	74
3.2.1.15. Tamlananı Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlaması	75
3.2.1.16. Tamlananı Yönelme Grubundan Olan Belirtili İsim Tamlaması ..	76
3.2.1.17. Tamlananı Uzaklaşma Grubundan Olan Belirtili İsim Tamlaması	78
3.3.1. Belirtisiz İsim Tamlaması	79
3.3.1.1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olan Belirtisiz İsim Tamlaması.....	80
3.3.1.2. Tamlayanı İyelik Grubundan Oluşan Belirtisiz İsim Tamlaması	81
3.3.1.3. Tamlayanı İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması.....	82
3.3.1.4. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	83
3.3.1.5. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	85
3.3.1.6. Tamlayanı İsim-Fiil Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	86
3.3.1.7. Tamlayanı İç Cümleden Oluşan Belirtisiz İsim Tamlaması.....	87
3.4. SIFAT TAMLAMASI.....	88
3.4.1. Sıfat ve İsim Unsuru Tek Kelimedenden Oluşan Sıfat Tamlamaları	91
3.4.2. Sıfat Unsuru İsim Tamlamasından Oluşan Sıfat Tamlamaları	92
3.4.3. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlamasından Oluşan Sıfat Tamlamaları	93
3.4.4. Sıfat Unsuru Edat Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları.....	94
3.4.5. Sıfat Unsuru Bağlama Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları	95

3.4.6. Sıfat Unsuru İsim-Fiil Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları	96
3.4.7. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları.....	97
3.4.8. Sıfat Unsuru Tekrar Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları	98
3.4.9. Sıfat Unsuru Yönelme Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları	99
3.4.10. Sıfat Unsuru Uzaklaşma Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları	100
3.4.11. Sıfat Unsuru Derecelendirme Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları..	101
3.4.12. Sıfat Unsuru Kuvvetlendirme Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	103
3.4.13. Sıfat Unsuru Sayı Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları	104
3.4.14. İsim Unsuru İsim Tamlamasından Oluşan Sıfat Tamlamaları	105
3.4.15. İsim Unsuru Sıfat Tamlamasından Oluşan Sıfat Tamlamaları	106
3.4.16. İsim Unsuru Bağlama Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları	107
3.5. TEKRAR GRUPLARI (İKİLEMELER)	108
3.5.1. Aynı Kelimelerin Tekrarı Vasıtasıyla Oluşan Tekrar Grupları.....	110
3.5.2. Zıt Anlamli Kelimeler Vasıtasıyla Oluşan Tekrar Grupları.....	111
3.5.3. Yakın Anlamli Kelimeler Vasıtasıyla Oluşan Tekrar Grupları.....	112
3.5.4. Ek İlavesi Vasıtasıyla Oluşan Tekrar Grupları	113
3.6. EDAT GRUBU	114
3.6.1. İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan Edat Grubu	116
3.6.2. İsim Unsuru İyelik Grubundan Oluşan Edat Grubu.....	117
3.6.3. İsim Unsuru İsim Tamlamasından Oluşan Edat Grubu	118
3.6.4. İsim Unsuru Sıfat Tamlamasından Oluşan Edat Grubu	119
3.6.5. İsim Unsuru İsim-Fiil Grubundan Oluşan Edat Grubu	120
3.6.6. İsim Unsuru Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Edat Grubu.....	122
3.6.7. İsim Unsuru Bağlama Grubundan Oluşan Edat Grubu.....	123
3.6.8. İsim Unsuru Bulunma Grubundan Oluşan Edat Grubu	124
3.6.9. İsim Unsuru İç Cümleden Oluşan Edat Grubu	125

3.7. BAĞLAMA GRUBU	126
3.7.1. "İle", "Ve" Bağlaçlarıyla Oluşan Bağlama Grubu	128
3.7.2. “Ama” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu.....	129
3.7.3. “Sadece” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu	130
3.7.4. Virgül ile Oluşan Bağlama Grubu.....	131
3.7.5. Virgül ve Bir Bağlaç ile Oluşan Bağlama Grubu.....	132
3.7.6. "Hatta" Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu	134
3.7.7. "Değil" Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu.....	135
3.7.8. “Bazen... bazen de”, “Belki...belki, belki... belki de” ile Oluşan Bağlama Grubu	136
3.7.9. "Ne... Ne (de)" Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu.....	137
3.7.10. "Hem... Hem (de)" Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu	138
3.8. ÜNLEM GRUBU	139
3.9. UNVAN GRUBU.....	142
3.10. SAYI GRUBU.....	144
3.11. BİRLEŞİK İSİM GRUBU.....	147
3.12. BİRLEŞİK FİİL GRUBU	149
3.12.1. Yardımcı Fiili "Ol-" Sözcüğünden Oluşan Birleşik Fiiller	151
3.12.2. Yardımcı Fiili "Et-"Sözcüğünden Oluşan Birleşik Fiiller	152
3.12.3. Yardımcı Fiili "Bul-", "Bulun-"Sözcükleri Olan Birleşik Fiiller.....	153
3.12.4. "Ol-" Yardımcı Fiili Vasıtasıyla"-AcAk" Sıfat-Fiil Ekiyle Oluşan Birleşik Fiiller	154
3.12.5. “Ol-" Yardımcı Fiili Vasıtasıyla ”-mİş" Sıfat-Fiil Ekiyle Oluşan Birleşik Fiiller	155
3.12.6. Yeterlik Fiili (İktidar Fiili).....	156
3.12.7. Yarı Tasvir Fiilleri.....	157

3.12.8. Süreklilik Fiili	158
3.13. KISALTMA GRUPLARI	159
3.13.1. Yönelme Grubu.....	161
3.13.1.1. Yönelme Hali Eki Almış İsmi, Tek Kelimeden Oluşan Yönelme Grubu	162
3.13.1.2. Yönelme Hali Eki Almış İsmi, İyelik Grubundan Oluşan Yönelme Grubu.....	163
3.13.1.3. Yönelme Hali Eki Almış İsmi, İsim Tamlamasından Oluşan Yönelme Grubu.....	164
3.13.2. Bulunma Grubu.....	165
3.13.2.1. Bulunma Hali Eki Almış İsmi, Tek Kelimeden Oluşan Bulunma Grubu	166
3.13.2.2. Bulunma Hali Eki Almış İsmi, İyelik Grubundan Oluşan Bulunma Grubu.....	167
3.13.2.3. Bulunma Hali Eki Almış İsmi, Sıfat Tamlamasından Oluşan Bulunma Grubu.....	168
3.13.3. Uzaklaşma Grubu.....	169
3.13.3.1. Uzaklaşma Hali Eki Almış İsmi, Tek Kelimeden Oluşan Uzaklaşma Grubu.....	170
3.13.3.2. Uzaklaşma Hali Eki Almış İsmi, İyelik Grubundan Oluşan Uzaklaşma Grubu.....	171
3.13.3.3. Uzaklaşma Hali Eki Almış İsmi, İsim Tamlamasından Oluşan Uzaklaşma Grubu	172
3.13.3.4. Uzaklaşma Hali Eki Almış İsmi, Sıfat Tamlamasından Oluşan Uzaklaşma Grubu	173
3.13.4. Eşitlik Grubu	174
3.13.5. İlgi Grubu	175
3.13.6. Vasıta Grubu	176

3.14. KUVVETLENDİRME GRUBU	178
3.14.1. "Bile" Sözcüğü ile Oluşan Kuvvetlendirme Grubu	179
3.14.2. "da " Eki ile Oluşan Kuvvetlendirme Grubu	181
3.14.3. "Daha" Sözcüğü ile Oluşan Kuvvetlendirme Grubu.....	182
3.14.4. "Dahi" Sözcüğü ile Oluşan Kuvvetlendirme Grubu	183
3.14.5. "Hem, hem de" Bağlacıyla Oluşan Kuvvetlendirme Grubu	184
3.14.6. "İse" Sözcüğü ile Oluşan Kuvvetlendirme Grubu	185
3.14.7. "Olsun" Sözcüğü ile Oluşan Kuvvetlendirme Grubu.....	186
3.14.8. "Ya" Bağlacıyla Oluşan Kuvvetlendirme Grubu	187
3.15. FİİLİMSİ GRUBU	188
3.15.1. İsim-Fiil Grubu.....	190
3.15.1.1. "-mAk" Eki ile Oluşturulan İsim-Fiil Grupları	191
3.15.1.2. "-mA" Eki ile Oluşturulan İsim-Fiil Grupları	193
3.15.1.3. "-İş/ -Uş" Ekleri ile Oluşturulan İsim-Fiil Grupları	194
3.15.2. Sıfat-Fiil Grubu	195
3.15.2.1. "-An/-r/-Ar/-mAz" Sıfat-Fiil Ekleri ile Oluşturulan Sıfat-Fiil Grupları	196
3.15.2.2. "-dIk/-dUk/-tIk/-tUk/-mİş/mUş" Sıfat-Fiil Ekleri ile Oluşturulan Sıfat-Fiil Grupları	197
3.15.2.3. "-AcAk/-AsI" Sıfat-Fiil Ekleri ile Oluşturulan Sıfat-Fiil Grupları.....	198
3.15.3. Zarf-Fiil Grubu.....	200
3.15.3.1. "-Ken" Zarf-Fiil Eki ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları	201
3.15.3.2. "-ArAk" Zarf-Fiil Eki ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları.....	202
3.15.3.3. "-IncA, -UncA " Zarf-Fiil Ekleri ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları.....	203
3.15.3.4. "-Ip/-Up" Zarf-Fiil Ekleri ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları	204
3.15.3.5. "-A " Zarf-Fiil Eki ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları	205

3.15.3.6. "-mAdAn" Zarf-Fiil Eki ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları	206
3.15.3.7. "-r-mEz " Zarf-Fiil Ekleri ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları.....	207
3.15.3.8. "-dİkçA/-dUkçA" Zarf-Fiil Ekiyle Oluşturulan Zarf- Fiil Grupları	208
3.15.3.9. "-mAksİzIn" Zarf-Fiil Eki ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları	209
SONUÇ	211
KAYNAKÇA.....	214

KISALTMALAR

s :Sayfa sayısı

vb :Ve benzeri

GİRİŞ

Dil, insanlar arasında düşünce, duygu, niyet ve bilgi aktarımını sağlayan temel araçtır. Kelimeler, tek başlarına belirli kavramları ve nesneleri karşılamaya yarsa da, duygu, düşünce ve dilek anlamını tam olarak ifade edemezler. Bu nedenle, kelimeler bir cümle veya kelime grubu içinde bir araya geldiğinde anlam kazanır ve iletişim işlevi güçlenir. Türkçede kelimelerin bir araya gelmesi, belirli kurallar ve yapısal düzenlemeler çerçevesinde gerçekleşir. Yazılı ve sözlü anlatımda kullanılan kelimeler, tek başlarına hareketleri, nesneleri ve kavramları ifade etse de çoğu zaman tek başına yeterli olamaz; anlamı tamamlamak veya genişletmek için başka kelimelere ihtiyaç duyar.

Cümlede birden fazla kelimenin bir araya gelmesiyle oluşturulan kelime grupları, her kelimenin ayrı bir kavramı, nesneyi veya hareketi karşılamasına rağmen, bir bütün olarak anlam taşır. Bu bağlamda, “Cümlede, tek bir kelimeyle ifade edilemeyen somut ya da soyut varlıklar, çeşitli kavramlar ve hareketler, kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşturulan kelime grupları aracılığıyla karşılanır” (Kazancı, 2023). “Hareketi ifade etmek, pekiştirmek ya da nitелеmek amacıyla belli kurallar doğrultusunda yan yana gelen kelimelerden oluşan ve yargı bildirmeyen dil birimleri, kelime grubu olarak adlandırılır” (Hirik, 2018). Kelime grupları, anlam ve yapı bakımından cümlede bütünlük gösterir ve bir bütün olarak işlev görür. Kelime grubunu oluşturan ögeler, birbirini tamamlama ve destekleme görevini üstlenir; grupların dizilişi, cümlede rastgele değil, belirli bir kurala göre gerçekleşir. Türkçede kelime gruplarında iki temel unsur bulunur: asıl unsur ve yardımcı unsur. Yardımcı unsur genellikle başta, asıl unsur ise sonda yer alır; bu düzen, Türkçe söz diziminin temel özelliklerinden biridir. Türkçede kelime gruplarının tanımı ve sınıflandırılması, araştırmacılar arasında farklı biçimlerde ele alınmıştır. Genel olarak, kelime gruplarının birden fazla kelimeyi barındırması, yapısal ve anlamsal bütünlük taşıması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, kelime gruplarının anlamı genişletmek, bir kavramı veya nesneyi detaylandırmak ve cümlede işlevsel bütünlük sağlamak amacıyla kullanıldığı ifade edilmektedir. Bazı kelimeler ek alarak, bazıları ise

ek almadan kelime grubu oluşturabilir. Kelime grupları, cümlede her zaman tek bir sözcük gibi işlev gösterebilir; bu nedenle, kısa ve öz bir tanımla, bir ifadeyi, bir kavramı veya bir özelliği cümlede karşılamak üzere bir araya gelen kelime topluluğu kelime grubu olarak adlandırılabilir.

Kelime grupları, yalnızca sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşmaz; aynı zamanda bu gruplar cümlede anlam bütünlüğü ve işlevsel zenginlik sağlar. Bu gruplar sayesinde cümle, sadece nesneleri veya eylemleri aktarmakla kalmaz; aynı zamanda ilişkileri, nitelikleri, durumu, süreyi, nedeni ve diğer bağlamları da anlatabilir. Bu bağlamda, kelime grupları, edebi metinlerde yazarın dilini ve anlatım tarzını belirlemede önemli bir rol oynar. Edebi metinlerde kullanılan kelime grupları, metnin ritmini, anlam yoğunluğunu ve dilsel çeşitliliğini artırarak okuyucuya daha etkili bir deneyim sunar.

Bu çalışmada, Hakan Günday'ın yeraltı edebiyatının önemli örneklerinden biri olan *Kinyas ve Kayra* romanı üzerinden Türkçedeki kelime gruplarının işlevleri ve kullanım biçimleri analiz edilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde, Hakan Günday'ın hayatı, edebi kişiliği, eserleri üzerine yapılan araştırmalar ve tezler hakkında bilgiler sunulmuştur. Yazarın eserleri bağlamında genel bir çerçeve çizildikten sonra, *Kinyas ve Kayra* romanının edebi özellikleri, konusu ve karakter yapıları detaylandırılmıştır.

İkinci bölümde, Türkiye Türkçesinde söz dizimi ve kelime gruplarının cümledeki yerleri ele alınmıştır. Bu bölümde, söz diziminin temel özellikleri, kelime gruplarının yapısal ve anlamsal işlevleri, grupların sınıflandırılması ve araştırmacılar tarafından yapılan tasnifler ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Kelime gruplarının cümleye kattığı anlam derinliği ve anlatım çeşitliliği, Türkçenin söz dizimi kurallarıyla ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde ise *Kinyas ve Kayra* romanından seçilen örnekler üzerinden kelime grupları incelenmiştir. Bu bölümde, eser içindeki farklı türdeki kelime gruplarının kullanımı, işlevleri ve cümle içindeki görevleri sistematik biçimde analiz edilmiştir. İnceleme kapsamında, iyelik grupları, isim ve sıfat tamlamaları, tekrar, ünlem, unvan ve bağlama grupları ile birleşik fiil, sayı, kuvvetlendirme, derecelendirme, kısaltma, vasıta, ilgi ve fiilimsi grupları detaylı olarak ele alınmıştır.

Analizler sonucunda, *Kinyas ve Kayra* romanının kelime grupları açısından oldukça zengin bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Özellikle isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, fiilimsi ve kısaltma gruplarının, eser içinde en fazla örnekle karşılaşılan kelime grupları olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, yazarın dil kullanımında hem anlatım ekonomisine hem de ifade çeşitliliğine önem verdiğini göstermektedir. Çalışma, kelime gruplarının edebi metinlerdeki işlevlerini ve cümleye kattığı anlam derinliğini ortaya koyarak, Türkçenin söz dizimi ve kelime grubu yapılarının edebî anlatım içindeki işleyişine dair önemli bulgular sunmaktadır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Bu doğrultuda, doküman incelemesi tekniği kullanılarak *Kinyas ve Kayra* romanı taranmış, metinden seçilen örnekler sınıflandırılarak çözümlenmiştir. Veriler, Türkçede söz dizimi ve kelime gruplarına dair mevcut kuramsal çerçeveye karşılaştırmalı biçimde yorumlanmıştır.

1. BÖLÜM

HAKAN GÜNDAY'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ VE ESERLERİ ÜZERİNE ÇALIŞILMIŞ TEZLER VE MAKALELER

1.1. Hakan Günday'ın Hayatı

Hakan Günday, çağdaş Türk edebiyatının öne çıkan, sarsıcı ve aykırı yazarlarından biridir. 29 Mayıs 1976'da Rodos'ta dünyaya gelmiştir. Babası diplomattır. Bu sebeple çocukluk ve gençlik yıllarında farklı ülkelerde yaşar; bu kozmopolit deneyimler, ilerideki edebiyat anlayışına da yön verir. Hakan Günday'ın çocukluğu, ailesinin görevi nedeniyle Türkiye dışında ve farklı kültürlerin içinde geçmiştir. Brüksel, Paris gibi Avrupa şehirlerinde bulunmuştur. İlköğretiminin bir kısmını Brüksel'de tamamlamış, burada çok kültürlü bir ortamda büyümüştür. Ortaöğrenimine Ankara'da devam etmiş; Tevfik Fikret Lisesi'nden mezun olmuştur. Lisedeki eğitimi Fransızca olduğundan, Fransız diline ve kültürüne hâkimiyet kazanmıştır. Liseden sonra üniversite öğrenimi için önce Hacettepe Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydolmuştur. Ancak buradaki eğitimi yarım bırakıp Brüksel'e gitmiş ve Université Libre de Bruxelles'de siyasal bilimler eğitimi almıştır. Daha sonra Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne geçerek buradan mezun olmuştur. Bu çok aşamalı ve yer değiştirmeli üniversite yılları, onun hayatında eleştirel, sorgulayıcı ve yerleşik kalıplara meydan okuyan bir bakış geliştirmesinde etkili olmuştur. Günday, çocukluk ve gençliğinde edindiği çok kültürlü birikim, çok dilli eğitim ve gözlem gücüyle Türkiye'de çarpıcı bir edebi dil geliştirmiştir. Eserleri, modern yaşamın çelişkilerini, bireyin varoluş sancılarını ve toplumsal çürümenin en karanlık yönlerini açık seçik anlatmaktan çekinmemiştir. Çağdaş Türk edebiyatında hem dil hem de tema bakımından sınırları zorlayan, aykırı ve cesur bir yazardır. Günday, eserlerini kaleme alırken kullandığı dil kaba, sansürsüz ve argo unsurlarla doludur. Yazar, dili “rahatsız etme” aracı olarak kullanır. Şiddetin ve travmanın tasvirinde gerçekçiliğe yaslanır. Eleştirmenler

şöyle not eder: “Keskin ve doğrudan anlatım, metindeki en sessiz ihlalleri dahi görünür hale getirir” (Pekdemir, 2025).

Hakan Günday, yazmaya genç yaşlarda başlamıştır. 2000 yılında yayımlanan *Kinyas ve Kayra* adlı ilk romanı, onu bir anda edebiyat çevrelerinin dikkatine sunmuştur. Bu roman, Türk edebiyatında yeraltı edebiyatı olarak anılacak bir türün güncel ve sert bir örneği olarak tanımlanmıştır. *Kinyas ve Kayra*, nihilist, şiddet dolu, toplumsal normları reddeden iki karakterin varoluş sorgulamalarını anlatır. Roman hem dilindeki sertlik hem de felsefi derinliğiyle büyük ilgi uyandırmıştır. Psikodilbilim perspektifinden bakıldığında, eserde karakterlerin zihinsel süreçlerini yansıtan “düşünsel yapılar, anlatıya psikolojik yoğunluk ve imgelerle desteklenmiş bir derinlik katar” (Havuz, 2024). Ayrıca Havuz’a göre, Günday’ın metninde bu zihinsel temsiller, okurun karakterlerin içsel çatışmalarına tanıklığını güçlendirir ve eserin varoluşsal boyutunu belirginleştirir.

Hakan Günday’ın yazarlığı, genellikle karanlık, sarsıcı, şiddet, ahlaki yozlaşma, bireyin uçlara sürüklenmesi, toplumsal ikiyezlülük ve varoluşçu sorgulamalar gibi temalar etrafında şekillenir. Dilinde sansürlülük ve doğrudanlık dikkat çeker. Okurunu rahatsız ederek düşünmeye iten bir üslubu vardır. Eserlerinde yer alan kahramanlar çoğu kez toplumun kenarında veya dışında yer alan, suçlu, mağdur ya da asi karakterlerdir. Bu karakterler ele alındığında, “yüzlerinde herhangi bir maske bulunmayan figürler, okura derin bir içsel sorgulama fırsatı sunar” ifadesi öne çıkmaktadır (Uçar, 2025).

Hakan Günday’ın eserleri Fransızca, Almanca, İngilizce gibi dillere çevrilmiş ve Avrupa’da özellikle göç, şiddet ve yeraltı dünyası üzerine yazılmış çağdaş metinler arasında dikkat çekmiştir. Daha romanı özellikle dikkat çekmiş, Fransa’da Prix Médicis Étranger ödülünü kazanmıştır. Roman, Onur Saylak tarafından filme de uyarlanmıştır. Uluslararası okur kitlesine ulaşarak çağdaş Türk romanının yurtdışında tanınan isimlerinden biri olmuştur.

Hakan Günday, Türkiye’de yeraltı edebiyatı kavramını güncel ve yerel bir bağlama taşımış, bu alanın öncülerinden biri olarak kabul edilmiştir.

Ancak onun önemi yalnızca şiddet ve karanlığı tasvir etmesinde değil, bu unsurları felsefi ve toplumsal bir eleştiriyle buluşturmasında yatar. Yazarın eserlerinde, çağdaş bireyin kimlik arayışları ve aidiyet krizleri, çok boyutlu olarak ele alınmıştır (Durmuş, 2019). Yazdığı karakterler ve dünyalar, toplumsal düzeni sorgulayan, geleneksel ahlaki kodları altüst eden, okuru sarsmaya çalışan metinlerdir. Onun yazarlığı, Türkiye’de genç kuşak okurlar için tabu yıkıcı, yenilikçi ve etkileyici bir ses olarak öne çıkar. Hakan Günday, röportajlarında sıklıkla edebiyatın kendisi için bir tür “işkence aleti” veya “delilikle baş etme yöntemi” olduğunu söyler. Yazarken toplumun yüzüne ayna tuttuğunu ve bu aynanın rahatsız edici olmasını önemseydiğini ifade eder. Eleştirmenler onun eserlerinde Jean Genet, Albert Camus, Louis-Ferdinand Céline gibi yazarların etkilerini görürler. Ancak Günday bu etkileri yerel bağlamda, Türkiye’nin politik ve toplumsal gerçekliğiyle harmanlamıştır. Bu durum, Durmuş’un ifadesiyle “Günday, Batı’dan aldığı karanlık edebi motifleri, yerel gerçekliklerle ustaca birleştirerek kendine özgü bir üslup ortaya koymuştur” şeklinde özetlenebilir (Durmuş, 2019).

Hakan Günday, çağdaş Türk romanında “yeraltı edebiyatı” olarak tanımlanan çizginin en önemli temsilcilerinden biri olarak dikkat çeker. Eserleri, toplumsal normların eleştirisini, bireyin yabancılaşmasını ve şiddetin sıradanlaşmasını sert ve çarpıcı bir üslupla işler. Günday’ın romanlarındaki karakterler genellikle toplumsal yapı tarafından dışlanmış, marjinalleşmiş, “anti-kahraman” tipolojisinde kişilerden oluşur. Dilindeki sertlik, argo kullanımı ve iç monologlar, anlatı dünyasını özgün kılar. Durmuş, Günday’ın anlatım tarzını şöyle tanımlar: “Günday, etkileyici bir dil kullanımı ve derinlemesine karakter çözümlemeleriyle yeraltı edebiyatının özgün ve güçlü bir sesi haline gelmiştir”(Durmuş, 2019).

Genel olarak bakıldığında, Hakan Günday’ın eserleri Türkiye’de modern bireyin yalnızlaşması, göç, suç, toplumsal çürüme ve kimlik bunalımı gibi temaları çarpıcı ve sansürsüz bir dille işler. Yeraltı edebiyatı, varoluşçuluk, psikanaliz ve toplumsal eleştiri gibi kuramsal yaklaşımlarla okunabilecek çok katmanlı bir anlatı evreni inşa eder. Onun metinleri, edebiyatın toplumsal yüzleşme işlevini en sert biçimde yerine getirir.

1.2. Edebi Kişiliği

Hakan Günday, çağdaş Türk edebiyatının en dikkat çekici ve aykırı yazarlarından biridir. Onun edebî kişiliğini anlamak için yazdıklarına ve anlatım tarzına yakından bakmak gerekir. Çünkü Günday, sıradan konuları işlemeyi değil, rahatsız edici ve sarsıcı gerçekleri anlatmayı tercih eder. “Günday’ın yapıtları, bireyin karanlık taraflarını ve toplumla çatışan yönlerini güçlü bir biçimde yansıtır. Yapıtlarında sıra dışı olayları, yaşamları ve durumları gözlemlemeyi seçer; bu yaklaşım, onun sanata bakış açısını yansıtır” (Bayrak, 2021: s. 26).

Öncelikle Hakan Günday’ın romanlarının en önemli özelliği, toplumsal normlara ve tabulara başkaldırmasıdır. Onun karakterleri genellikle toplumdan dışlanmış, aykırı, suç işlemiş, bağımlı ya da şiddet dolu bir dünyada yaşayan insanlardır. Ancak bu karakterler sadece “kötü” veya “suçlu” olarak çizilmez. Günday, onları derinlemesine işler; geçmiş travmalarını, korkularını, öfkelerini ve yalnızlıklarını ortaya koyar. Okur, bu sayede karakterlerin davranışlarının ardındaki nedenleri de görebilir. “Günday’ın kurgularında, karakterlerin psikolojik çözümlemeleri onların bireysel ve toplumsal çatışmalarını daha net görmemizi sağlar. Başkarakterler yeraltı edebiyatına özgü kurmaca unsurları taşıırken, psikolojik açıdan sorunlu bireyler olarak öne çıkar ve psikanalitik çözümlemeye uygun hale gelmişlerdir” (Aytekin, 2022: s. 17).

Hakan Günday’ın dili de çok dikkat çekicidir. Sade ama sert, açık ama rahatsız edici bir dil kullanır. Argo sözcüklere, küfürlere, şiddet içeren tasvirlerle sıkça yer verir. Bunun amacı okuru şoke etmekten ziyade, hayatın gerçeklerini süslemeden gösterebilmektir. Ona göre edebiyatın görevi, gerçekleri güzel göstermeye çalışmak değil, çıplak ve çirkin hâliyle ortaya sermektir. “Hakan Günday’ın dil kullanımına bakıldığında, tüm romanlarında karakterleriyle bütünleşmiş şekilde argo ve küfürlü ifadeler sıkça yer almaktadır. Yazar, kahramanlarını kendi sosyal çevrelerinin diliyle konuşturmayı başarıyla gerçekleştirmektedir” (Karadağ Terzi, 2019: s. 43).

Romanlarında yeraltı edebiyatı etkileri çok belirgindir. Yeraltı edebiyatı genelde toplumun karanlık yüzünü, ahlaksızlık, suç, yabancılaşma ve şiddeti

konu alır. Günday'ın romanlarında da buna benzer temalar öne çıkar. Ancak o, bu konuları yüzeysel bir şok unsuru olarak kullanmaz. Aksine, insan ruhunun en derin, en karanlık köşelerine iner. Karakterlerin kendiyle, toplumla ve Tanrı'yla hesaplaşmalarını gösterir.

Günday'ın anlatım tarzı da klasik romanlardan farklıdır. Romanlarında bazen kronolojik sırayı bozar, bazen iç monologlar ve bilinç akışı gibi teknikler kullanır. Karakterlerin zihin dünyasına girer, düşüncelerini ve çelişkilerini doğrudan verir. Bu sayede okur, karakterlerle empati kurabilir, onların ruh hallerini daha iyi anlayabilir. İç monolog ve bilinç akışı teknikleri, Günday'ın karakterlerine psikolojik derinlik kazandıran önemli araçlardır.

Hakan Günday'ın romanlarında felsefi bir boyut da vardır. Karakterler sık sık hayatın anlamını, Tanrı'yı, özgürlüğü, ölümü ve adaleti sorgular. Bu sorgulamalar bazen umutsuz ve karamsardır. Günday, dünyayı acımasız ve anlamsız bir yer olarak resmeder. Ancak bu karamsarlık bir amaçsızlık değil; okuyucuyu düşündürmek, sarsmak ve sorgulatmak içindir. “Hakan Günday'ın imzasını taşıyan eserler incelendiğinde varoluşçuluğun izlerine sıkça rastlanmaktadır. Varoluşsal temalar, Günday'ın metinlerinde okuyucunun insan ve toplum üzerine yeniden düşünmesini sağlar” (Bilgili, 2019: s. 6).

Toplumsal eleştiri de Hakan Günday'ın edebiyatında önemli bir yer tutar. Özellikle *Daha* romanında göçmen kaçakçılığı, insan ticareti ve çocuk işçiliği gibi konuları işler. Günday, bu konuları sadece haberlerde gördüğümüz bir olay gibi değil, insan hayatını mahveden, sistematik bir sömürü biçimi olarak ele alır. Bu yönüyle hem bireysel hem toplumsal eleştiriye bir arada sunar. Günday'ın kurguları, toplumsal sorunları sert bir dille eleştirirken bireysel dramaları da ön plana çıkarır.

Bir başka önemli özellik, Hakan Günday'ın anlatılarının çok katmanlı olmasıdır. Yüzeyde şiddet, suç, ve argo görülebilir. Ancak metinlerin alt katmanlarında toplumsal çürüme, bireysel yabancılaşma, otoriteyle çatışma ve felsefi arayışlar bulunur. Okur metnin içine girdikçe yeni anlam katmanları keşfeder. Günday'ın bu çok katmanlı anlatımı, hem toplumsal eleştiriye hem de karakterlerin psikolojisini okuyucuya bir arada sunar.

Günday'ın kahramanları bazen suçludur, bazen mağdurdur. *Kinyas ve Kayra* 'da şiddeti bir varoluş biçimi olarak seçen karakterler görürüz. *Daha* 'da ise insan kaçakçılığı yapan bir çocuğun iç dünyası anlatılır. Ama her seferinde karakterler tek boyutlu değildir; vicdan azabı, öfke, korku, nefret ve sevgi gibi karmaşık duyguları bir arada taşırlar.

Sonuç olarak Hakan Günday'ın edebî kişiliği şu özelliklerle özetlenebilir:

- Toplumsal ve bireysel eleştiriyi birleştiren bir bakış açısı,
- Marjinal, topluma aykırı ve dışlanmış karakterleri merkeze alma,
- Şiddet, suç ve karanlık temalara cesurca yaklaşım,
- Katmanlı ve rahatsız edici bir dil,
- Felsefî sorgulamalar ve varoluşsal temalar,
- Biçimsel olarak deneysel ve yenilikçi anlatım teknikleri.

Günday'ın edebiyatı, okuyucuyu konfor alanından çıkarır, ona alışılmadık ve rahatsız edici bir gerçekliği gösterir. Ancak bunu yüzeysel bir şok unsuru olarak değil, insanın ve toplumun karmaşıklığını anlamaya çalışan bir yaklaşımla yapar. Bu yüzden Hakan Günday, çağdaş Türk edebiyatında önemli, aykırı ve özgün bir ses olarak öne çıkar.

1.3. Eserleri

İlk eseri *Kinyas ve Kayra* (2000), yeraltı edebiyatının Türkiye'deki en ikonik örneklerinden biri olarak kabul edilir. İki anti-kahramanın şiddet dolu ve nihilist dünyalarını merkeze alan bu eser, bireysel ve toplumsal değerlerin çöküşünü anlatır.

Zargana (2002) ve *Piç* (2003), şiddetin toplumsal kökenlerini, göç olgusunu ve kentsel marjinalliği irdeleyen romanlardır.

Malafa (2005), dolandırıcılık ve yalan üzerine kurulu bir dünyada bireysel ahlaksızlığı odağa alırken; *Azil* (2007), bir psikiyatrist ve hastası arasındaki ilişkiyi psikanalitik bir düzlemde çözümler.

Ziyan (2009), militarizm eleştirisiyle öne çıkar ve askerlik kurumunu birey üzerindeki yıkıcı etkileriyle sorgular.

Az (2011), Günday'ın varoluşsal sorgulamaları en yoğun şekilde işlediği romanlarından biridir. Bireyin ötekiyle ilişkisini, yabancılaşmasını ve kimlik inşasını minimalist ve deneysel bir dille tartışır.

Daha (2013), insan kaçakçılığı ve göç krizini, bir çocuğun gözünden anlatırken evrensel bir meseleye yeraltı estetiğiyle yaklaşır ve uluslararası alanda da büyük ilgi görmüştür.

Hakan Günday'ın 2014'te yayımlanan *Hayatın Sessizliği* başlıklı ortak öykü kitabında yer alan *Derz*, yazarın romanlarındaki karanlık, rahatsız edici ve eleştirel üslubunu kısa öykü formuna taşıdığı örneklerden biridir. Bu öykü, yapısal olarak kısa olmasına karşın, içeriğinde derin bir toplumsal eleştiri, sınıfsal çatışma ve bireysel yabancılaşma barındırır.

Günday'ın *Aynalarım Sana Mektuplar* (2017) adlı eseri, klasik roman formunun ötesine geçerek fotoğraf ve metni birleştiren deneysel bir yapı sunar. Bu eser, yazarın görsellik ve bellek temasını yeni bir düzlemde ele aldığını gösterir.

Şahsiyet (2018), Günday'a ait olan bir senaryodur. Suç ve adalet kavramını, hafıza ve kimlik üzerinden sorgulayan modern bir polisiye-dram. *Müslüm* (2018), Arabesk kültürün karanlık ve toplumsal yönlerini irdeleyen bir biyografi filmidir. İkisi de Hakan Günday'ın toplumsal eleştirisiyle bireysel psikolojiyi harmanlayan edebi dünyasını senaryo diline taşır.

Zamir (2021) adlı romanı, yazarın önceki eserlerindeki karanlık, şiddet dolu ve sıra dışı anlatı evrenini sürdüren; fakat tematik olarak özellikle dil, propaganda ve modern savaş kavramlarına odaklanan bir metindir. Zamir, Günday'ın “yeraltı edebiyatı” üslubunu uluslararası bir bağlama taşıırken, toplumsal şiddetin ardındaki ideolojik ve dilsel mekanizmaları açığa çıkarır.

Son dönemde kaleme aldığı *Uysallar* (2022) ve *Boğa Boğa* (2023) başlıklı senaryoları, onun karanlık, rahatsız edici ama derinlikli anlatı dünyasını görsel dile başarıyla aktaran örnekler olarak dikkat çeker. *Uysallar*, modern, kentli bir ailenin görünüşte uyumlu ve düzenli yaşamının ardında saklı kaos, şiddet ve isyan duygularını keşfeder. *Boğa Boğa*, paranın, suçun ve intikamın iç içe geçtiği bir psikolojik gerilim filmidir.

1.4. Kinyas ve Kayra Romanı

Hakan Günday'ın *Kinyas ve Kayra* adlı romanı, 2000'li yılların başında yayımlanarak Türkiye'de yeraltı edebiyatının en çarpıcı ve özgün örneklerinden biri haline gelmiştir. Roman, sadece içerdiği temalar bakımından değil, anlatı yapısı ve dilsel tercihleriyle de modern Türk edebiyatında radikal bir kırılmayı temsil eder. Parçalı, kesintili ve katmanlı anlatımıyla klasik romancılığın yapısını reddeden *Kinyas ve Kayra*, iç monologlar, mektuplar ve günlük biçimindeki metin parçalarıyla çoğulcu bir ses evreni yaratır. Karakterlerin ruhsal çözülüşünü yansıtan bu yapı, romanın üç bölüme ayrılmasıyla da belirginleşir: "*Kinyas, Kayra ve Hayat*", "*Kayra'nın Yolu*" ve "*Kinyas'ın Yolu*" başlıkları, anlatının yalnızca kronolojik bir bölünmesini değil, karakterlerin iç dünyalarındaki aşamalı çözülüşün de bir ifadesidir. Bu romanın yapısı ve anlatım teknikleri üzerine yapılan değerlendirmelerde, *Kinyas ve Kayra*, geleneksel anlatı kalıplarının dışına çıkarak karakterlerin iç dünyalarını çok katmanlı ve parçalı bir şekilde yansıtan yenilikçi bir anlatı yapısına sahiptir. Böylece iki başkarakter, kendi bakış açılarıyla geçmişte birlikte yaşadıkları olayları ve güncel deneyimlerini eserde aktarmaya başlar (Havuz, 2024).

Romanın merkezinde yer alan *Kinyas ve Kayra* karakterleri, yeraltı edebiyatının anti-kahraman prototipini başarıyla temsil eder. Kinyas, radikal bir nihilisttir; toplumsal değerleri, ahlaki normları, düzeni ve anlam arayışını reddeder. Soğukkanlılıkla şiddeti ve ölümü meşrulaştırır; aidiyetsiz ve sistem dışı bir figür olarak karşımıza çıkar. Kayra ise başlangıçta daha insancıl ve normal görünen bir karakter olarak sunulur; ancak roman ilerledikçe suç ve şiddetin içine çekilir ve ahlaki ikilemlerle dolu bir varoluşsal kriz yaşamaya başlar. İyi-kötü, günah-arınma, aidiyet-yalnızlık gibi temalar karakterlerin içsel çatışmaları aracılığıyla derinleştirilir. İki karakter hem bir ikiliğin uç noktaları hem de modern bireyin bölünmüş bilincinin yansımasıdır.

Kinyas ve Kayra, toplumsal düzene, otoriteye, aileye, dine ve ulusa yönelik köklü bir eleştiri sunar. Bu bağlamda roman, Nietzscheci bir nihilizmi benimser; ahlakın ve düzenin kurmaca doğasını ifşa eder ve anlam arayışının imkânsızlığını ortaya koyar. Karakterlerin şiddete yönelimi yalnızca bireysel

bir sapkınlık değil, modern toplumun bastırıldığı saldırganlık dürtüsünün dışavurumu olarak okunabilir. Suçun ve şiddetin sıradanlaşması, neoliberal düzenin küresel ölçekte ürettiği ikiyüzlü ahlak anlayışının eleştirisini de içerir.

Dil ve anlatım açısından da roman alışılmadık bir radikallik taşır. Argo, küfür ve kaba bir dil kullanımı, yalnızca anlatıma bir gerçeklik katmakla kalmaz; dilin kendisini de bir şiddet aracına dönüştürür. Anlatıcı bakış açıları arasında geçişler, iç monologlar ve bilinç akışı teknikleri okuru karakterlerin karmaşık zihin dünyalarına davet eder. Mektup ve günlük biçiminde yazılmış parçalar çok sesli bir anlatım imkânı yaratırken metnin bütünlüğünü parçalar, okuru metnin pasif alıcısı olmaktan çıkarıp sorgulamaya zorlar. Mekân kullanımında ise İstanbul'dan Afrika'ya, Avrupa'ya uzanan bir coğrafi çeşitlilik göze çarpar. Eserde farklı mekânların geçişleri, sadece fiziksel hareketi değil, karakterlerin aidiyetsizlik ve kimlik arayışlarını simgeleyen bir içsel yolculuğu ifade eder. Zaman ise doğrusal değildir; anılar, rüyalar ve düşünceler iç içe geçerek romanı süreksiz ve katmanlı bir yapıya kavuşturur.

Kinyas ve Kayra, Türkiye'nin 2000'li yılların başındaki toplumsal dönüşümünü de arka planda taşır. Küreselleşme, suç ekonomileri, bireysel yabancılaşma ve toplumsal çözülme gibi olgular karakterlerin dünyasında grotesk bir biçimde temsil bulur. Romanın karakterleri, ulus, din, aile gibi aidiyet sistemlerine kökten bir başkaldırı gerçekleştirir. Kimliklerini pasaportlar, sınırlar, diller aracılığıyla tanımlamayı reddederler. Bu yönüyle roman, modern bireyin aidiyet krizinin uç bir ifadesidir. Metinde geçen kimlik kavramı, yalnızca bireysel bir sorun olarak ele alınmamış, aynı zamanda dünya çapında öne çıkan bir yere ait olamama halinin edebi bir yansıması olarak işlenmiştir (Havuz, 2024).

Kuramsal olarak bakıldığında, *Kinyas ve Kayra* yeraltı edebiyatının tipik özelliklerini taşır: Marjinalleşmiş, toplumsal normları reddeden karakterler ön plandadır. Toplumsal eleştirinin çarpıcı ve rahatsız edici bir üslupla yapılır. *Kinyas ve Kayra* romanında marjinallik belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Kinyas, Afrika'dan dönüşünü tamamlayıp ailesi tarafından affedildikten sonra, iyi ve normal bir birey olma çabası içine girer; ancak

zaman zaman karanlık geçmişine ait aykırı düşüncelere kapılmaktan da kendini alıkoyamaz” (Türkmenoğlu, 2013). Aynı zamanda roman, varoluşçu roman geleneğine de yaslanır: Anlam arayışının sonuçsuzluğu, kimlik inşasının imkânsızlığı, bireyin özgürlükle yüzleştğinde içine düştüğü boşluk hissi gibi temalar eserde oldukça belirgindir. Parçalı ve katmanlı yapı, metinlerarasılık, anlatıcı seslerinde çoğulluk ve gerçeklik-kurgu sınırlarının bulanıklaşması gibi postmodern anlatı unsurları ise romanın yapısal özelliklerinde belirgindir. Romanın bu parçalı ve katmanlı yapısal kurgusu, tematik çok katmanlılığı güçlendirerek okuru sürekli olarak sorgulamaya yönlendirir (Havuz, 2024).

Sonuç olarak, *Kinyas ve Kayra*, yalnızca bir hikâye anlatmakla yetinmeyen, dilsel düzeyde de okuru sarsmayı hedefleyen bir metin olarak modern Türk romanında kendine özgü bir yer edinmiştir. Rahatsız edici anlatımı, şiddeti ifade eden dili ve toplumsal tabuları yıkma çabasıyla yalnızca yeraltı edebiyatının bir örneği değil, aynı zamanda Türkiye’nin toplumsal ve kültürel dönüşümüne dair karanlık bir okuma sunar. Bu nedenle roman, edebiyat eleştirisi kadar sosyoloji, felsefe ve kültürel çalışmalar açısından da önemli bir inceleme eseri olarak değerlendirilmektedir. “Esere olan bu yaklaşım, romanı çeşitli bilim dallarında analizler için verimli bir hale getirir. “Yeraltı edebiyatının dikkat çeken başlıca niteliklerinden biri kötülük temasının ön planda olmasıdır. Bu unsur, özellikle türün anti-kahramanlarında belirgin biçimde ortaya çıkar. Günday’ın yeraltıyla kurduğu edebi diyalog, toplumsal normlara karşı radikal bir karşı duruşu imkânsız kılar; okuyucunun sınırlarını zorlayan bir dil ve temsil dünyası inşa eder” (Türkmenoğlu, 2013).

1.5. Hakan Günday ve Eserleri Üzerine Çalışılmış Tezler ve Makaleler

1.5.1. Tezler

Yükseköğretim kurulu sitesinde Hakan Günday üzerinde yapılan yüksek lisans tezleri şunlardır:

Aytekin B. (2022) Hakan Günday'ın Roman Kişilerinin Psikanalitik Tahlilleri: Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.

Aytekin'e ait olan bu tez üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde edebiyat ve psikoloji ilişkisi ve psikolojiye ait öncü isimler ve kuramlar yer almıştır. İkinci bölümde Hakan Günday'ın hayatı ve eserleri üzerine bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde Günday'a ait olan romanlarda psikolojik açıdan öne çıkan kişiler hakkında bilgi verilmiştir (Aytekin, 2022).

Bayrak H. (2021) *Hakan Günday Romanlarında Yeraltı Edebiyatı Unsurları*. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Bayrak, Hakan Günday'a ait olan “*Kinyas ve Kayra, Zargana, Piç, Malafa, Azil, Zıyan, Az ve Daha*” adlı sekiz romanını yeraltı edebiyatı açısından incelemiştir. Eserlerde yer alan yeraltı edebiyatı kavramlarına tanımlamalar getirerek karakter ve tema analizleri yapmıştır (Bayrak, 2021).

Terzi, Karadağ, G. (2019) *Yeraltı Edebiyatı Ekseninde Hakan Günday Romanları*. Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.

Tez, Hakan Günday'ın romanlarında yeraltı edebiyatı akımının izlerini incelemiştir. Tezde, Günday'a ait olan *Zargana, Kinyas ve Kayra, Piç, Malafa, Azil, Zıyan, Az, Daha* adlı romanlarında yer alan yeraltı edebiyatı özellikleri üzerine tespitlerde bulunulmuştur (Karadağ Terzi, 2019).

Aksoy, S. (2019) *Çatışma ve Göç Kültürü Yöntembilimi Bağlamında Bir Roman Okuması: Hakan Günday Daha*. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Tez, mültecilik ve göç temalarını edebiyat ekseninde incelemiştir. Mültecilik ve göç temalarının Günday'ın *Daha* romanında nasıl işlendiğini ele almaktadır (Aksoy, 2019).

Bilgili, S. (2019) *Hakan Günday Romanlarında Mekân Kavramı*. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Hakan Günday'ın eserlerinde yer alan mekânın karakter aidiyeti, yalnızlaşma, modernite ve şiddet eleştirisi açısından incelendiği bir tezdur. Tezin temelinde yeraltı edebiyatı çerçevesine yer verilmiştir (Bilgili, 2019).

Karaman, S. A. (2019) *Hakan Günday Romanlarında Aylaklık ve Gündelik Yaşam*. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tezde, Türk edebiyatında “aylak” karakter tipolojisinin Tanzimat dönemi ile başlayan evrimi ele alınıp, bu geleneğin 2000’lerde Hakan Günday’ın romanında nasıl yeniden şekillendiği incelenmiştir. Karaman’ın çalışması, Hakan Günday’ın roman kişilerini bu aylaklık ekseni üzerinden ele alarak, toplumsal yapıya tepkisel tavırlarla nasıl biçimlendiğini sistematik biçimde göstermektedir (Karaman, 2019).

Hertsch, B.(2017) Edebiyatta Pop-Yazınsal Eğilimler Christian Kracht ve Hakan Günday Yapıtlarında Karşılaştırmalı Bir İnceleme. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tezde, Christian Kracht’ın *Faserland* adlı romanı ile Hakan Günday’ın *Kinyas ve Kayra* eseri üzerinden Alman Pop-Yazını akımı karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Hertsch, 1990’ların Almanya’sında ortaya çıkan German Popliteratur akımının karakteristik özelliklerini tanımlayıp, bu öğeleri Kracht’ın *Faserland* romanı üzerinden açıklamıştır. Ardından bu özellikleri Hakan Günday’ın *Kinyas ve Kayra* adlı romanına uygulamıştır. (Hertsch, 2017).

Yükseköğretim kurulu sitesinde Hakan Günday üzerinde yapılan doktora tezi şudur:

Öztürk, A. (2018) Hakan Günday Romanlarında Sınır-Aşımı: Bir Edebiyat Sosyolojisi Örneği. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya.

Öztürk, Günday’a ait olan *Kinyas ve Kayra*, *Piç* ve *Zargana* romanlarında yer alan erkek karakterlerin yaşadığı "sınır-aşan" tecrübeleri sosyolojik açıdan analiz etmeyi amaçlamıştır. Tez, erkek kimliği, toplumsal cinsiyet rolleri, şiddet, ölüm ve cinselliğin birbirine nasıl kesiştiğine odaklanmıştır. (Öztürk, 2018).

1.5.2. Makaleler

Altındal, Y. (2019). Damgalanmanın Mültecilik Yüzü: Daha (The More) Filminin Sosyolojik Okuması. İmgelem, 3(5), 161-192.

Durmuş, G. (2019). Hakan Günday’ın Az başlıklı romanına yeraltından yansıyan unsurlar. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 7(16), 375-398.

Havuz, H. (2024). *Psikodilbilimsel bir yaklaşım: Kinyas ve Kayra*. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 39, 202-215.

Hertsch, MF (2021). *Alman Pop Edebiyatı - Türk Pop Edebiyatı? Hakan Günday'ın [Yeni Alman] Pop Edebiyatı Karşısında Kinyas ve Kayra*. *Alman Dili ve Edebiyatı Çalışmaları* (45), 75-95.

Karaman, S. A. (2017). *Hakan Günday'ın Piç Romanı ve Edebiyatımızda Hiçlik*. *Sosyologca* 7(13-14), 179-185.

Karataş, E. (2010). *Türkiye'de Yeraltı Edebiyatı ve Hakan Günday'ın Romanlarında Yeraltı Edebiyatının İzleri*. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 2(1), 89-113.

Kerimoğlu, C. (2010). *Hakan Günday Romanlarında Aforizmalar*. *Uluslararası Diller ve Edebiyat Dergisi ve Türkçe veya Türk Tarihi*, 5(1), 1148-1166.

Özcan, R. (2017). *Hakan Günday'ın "Daha" Adlı Romanı Üzerine "Zihniyet" Bağlamında Bir Okuma*. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 39-56.

Pekdemir, H. (2025). *Yeraltında birkaç dakika: Hakan Günday ile röportaj*. *Hars akademi uluslararası hakemli kültür sanat mimarlık dergisi*, 8(1), 84-86.

Türkmenoğlu, S. (2013). *Yeraltı edebiyatı bağlamında bir karşılaştırma: Dövüş Kulübü-Kinyas ve Kayra*. *Journal of Turkish Studies*, 8(9), 2453-2463.

Uçar, E. (2025). *Hakan Günday'ın Zargana adlı romanında edebiyatın kaotik estetiği: grotesk*. *Turkish Academic Studies - Turas*, 6(1), 76-102.

1.6. Yer Altı Edebiyatı

Yeraltı edebiyatı, özellikle modern dönemde ortaya çıkan ve ana akım edebiyatın kurallarına, toplumsal ahlaka, siyasi otoriteye ve kültürel tabulara doğrudan karşı çıkan bir edebiyat alanıdır. Bu tür edebiyat, genellikle isyankâr, aykırı ve rahatsız edici bir ses tonuna sahiptir. Sadece içerik olarak değil, biçimsel olarak da geleneksel edebi kalıpları yıkar. Yeraltı edebiyatının temel özelliği, toplumun görmezden geldiği veya bastırdığı konuları cesurca

ele alması ve bunları okuyucuya yansıtmaktan çekinmemesidir. Yeraltı edebiyatının başlıca özellikleri; dil kullanımı, ahlaki normlara yaklaşımı ve anti-kahraman figürleri etrafında belirginleşir. Şiddet ve cinselliği odağına alan, nihilist ve kaotik bir evren tasvir eden bu metinlerde belirli bir amaç güdülmez; okuyucuya doğrudan bir yarar sağlama kaygısı da bulunmaz (Demir, 2019).

Batı’da yeraltı edebiyatı kavramı özellikle 20. yüzyılın ortalarında belirginleşir. Beat Kuşağı yazarları, punk hareketiyle bağlantılı alt kültürler ve 1960’ların karşı-kültür hareketi bu türün gelişimini etkiler. “Beat Kuşağı” adıyla anılan bu topluluk, aslında toplumla yaşadıkları uyumsuzluğun simgesi olarak görülmektedir. Ruhlarında biriken olumsuz enerjiyi boşaltacak yollar arayan bu kuşak için müzik, moda ve sanat uygun araçlar haline gelir. Bu vesileyle tüm dünya “Beat Kültürü”yle tanışır. Çalışmanın odak noktası “Beat edebiyatı” olduğunda ise Jack Kerouac, Charles Bukowski, Allen Ginsberg, Gary Snyder, William S. Burroughs, Neal Cassady ve Lawrence Ferlinghetti gibi önemli isimler öne çıkar (Durmuş, 2019). İçerikte ise uyuşturucu kullanımı, cinsellik, suç, şiddet ve bireysel yabancılaşma gibi dönemin ana akım edebiyatının görmezden geldiği temalara yönelirler.

Yeraltı edebiyatının ortaya çıkışı, modernleşmenin yarattığı bireysel ve toplumsal sorunlarla da yakından ilişkilidir. Şehirleşme, sanayileşme ve kapitalist sistem, bireyleri yalnızlaştırır ve yabancılaştırır. Yeraltı edebiyatı bu yabancılaşmayı yalnızca tema olarak ele almakla kalmaz; anlatının yapısını da parçalayarak temsil eder. “Günümüz edebiyatında klasik roman anlayışı büyük ölçüde geride bırakılmıştır; olay, kişi, tema, dil ve üslup açısından sıradışı ve marjinal özellikler taşıyan her metin, yeraltı edebiyatı kapsamında değerlendirilmektedir”(Yılmaz, 2023). Klasik romanın düzenli olay akışı ve tek sesli anlatıcı yerine parçalı, çok sesli ve çoğu zaman karmaşık metinler ortaya çıkarır. Bu açıdan yeraltı edebiyatı, bireyin toplumla olan ilişkisini ve içsel çatışmalarını derinlemesine inceleyen bir anlatı biçimi olarak ön plana çıkar.

Yeraltı edebiyatının bir diğer önemli özelliği de dile yaklaşımıdır. Bu metinler argoya, küfre, kaba ve gündelik dile çok fazla yer verir. “Bu

edebiyatta dilin en uç örnekleri kullanılabilir. Esnek bir yapısı olmasına rağmen, dil bilgisi kurallarına ve yerleşik dil ölçülerine uymaz. Dili bozma ya da yeniden kurma anlayışıyla hareket eder. Konuları bakımından geleneksel edebiyattan ayrıldığı gibi, dil açısından da farklı ve alışılmıştın dışındadır” (Demir, 2019). Dil burada sadece iletişim aracı değil, öğretici bir araç olarak görülür. Özellikle dilin baskılanmış ve verimsiz haline karşı çıkarak, dilin saldırgan, karanlık ve gelişigüzel özelliklerini öne çıkarır ve böylece okuru metinle yüzleşmek zorunda bırakır

Tematik olarak yeraltı edebiyatı toplumsal ikiyüzlülüğü ve düzenin ürettiği şiddeti açığa çıkarır. Şiddet, suç, cinsellik ve sapkınlık sadece heyecan için anlatılmaz; bunlar modern toplumun bastırılmış gerçeklikleri olarak ele alınır. Şiddet bireysel bir sapkınlık değil, toplumsal kültürün ürettiği bir sonuç olarak ifade edilir. Demir’e göre, yeraltı edebiyatı normların birey ve toplum üzerindeki baskısını kırmak amacıyla şiddet ve dışlanma olgusunu bilinçli bir şekilde anlatısına taşır. Yeraltı edebiyatı, genel edebiyatın benimsediği dil, teknik ve konu anlayışının dışında kendine özgü bir dil estetiği kurar; toplumun yerleşik ahlaki yapısına karşı çıkarak alternatif bir ahlak anlayışını öne sürer (Demir, 2019). Yeraltı edebiyatı kimlik meselesini de sorgular. Sabit bir kimlik anlayışını reddeder; karakterler genellikle toplumdan dışlanmış, aidiyet duygusunu kaybetmiş, köksüz ve dışlanmış bireylerdir. Göçmenler, suçlular, seks işçileri, bağımlılar ve düşmanlar bu edebiyatın öne çıkan karakterleridir. Bu figürler aracılığıyla toplumsal dışlanma meseleleri eleştirilir ve görünür kılınır. Bu edebiyatın karakterlerin aidiyet sorunlarını ve maruz kaldıkları ötekileştirmeyi gözler önüne sermektedir.

Türkiye’de yeraltı edebiyatı Batı’daki örneklerle bağlantılı olmakla birlikte bölgesel meselelerden de beslenir. 1980 sonrası dönemde artan siyasi baskılar, toplumsal şiddet, serbest ticaret politikaları ve hızlı kentleşme, bireysel ve toplumsal kimlik krizlerini ortaya çıkarmıştır. Yeraltı edebiyatı Türkiye’de sadece dışarıdan gelen bir edebiyat türü olarak değil, bu bölgesel krizlerin ifadesi olarak da gelişmiştir. Hakan Günday, Emrah Serbes gibi yazarlar yeraltı edebiyatını Türkiye’de yeniden üretmiş ve geliştirmişlerdir.

Türkiye’deki yeraltı edebiyatı hem küresel edebiyat akımlarının etkilerini taşır hem de ülkenin yaşadığı toplumsal dönüşümleri dile getirir. “Yeraltı edebiyatı, dünya edebiyatında köklü bir geçmişe sahip olsa da Türk edebiyatında son yıllarda şekillenmeye başlayan bir türdür. Türk edebiyatında bu türün tanınmasında ise başlangıç noktası, Ayrıntı Yayınları’nın “Yeraltı Edebiyatı Dizisi” adıyla yayımladığı çeviri eserler olmuştur” (Demir, 2019).

Türkiye’de yeraltı edebiyatında dil kullanımı Batı’daki örnekler gibi köklüdür. Argoya, kaba ve sokak diline geniş yer verilir. Klasik edebiyatın estetik anlayışına karşı çıkan bir yaklaşım sergilenir. Amaç, edebi bir güzellik yaratmak değil, toplumsal gerçekliğin çirkinliğini ve karmaşasını ortaya koymaktır. Yeraltı edebiyatı bu yönüyle güzelliği değil, çıplak gerçeği yüceltir.

Yeraltı edebiyatının öne çıkan bir diğer yönü de otorite karşıtlığıdır. Siyasi iktidar, aile, din, devlet gibi kavramlar sorgulanır, alaya alınır ya da doğrudan hedef alınır. Bu otorite karşıtı tavır, yeraltı edebiyatını sadece bir edebi tür değil, aynı zamanda toplumsal aykırılığın bir aracı haline getirir. Bu metinler hem edebiyatın hem de toplumsal hayatın eleştirisini sunar.

Özetle yeraltı edebiyatı, hem teması hem de biçimiyle geleneksel edebiyatı dönüştüren, rahatsız eden ve karşı çıkan bir edebiyat türüdür. Modern bireyin yalnızlığını, yabancılaşmasını, toplumsal şiddeti ve ikiyüzlülüğü eserlerde tüm çıplaklığıyla işler. Türkiye’de bu tür, Batı’daki yeraltı edebiyatı geleneğiyle etkileşim içindedir ama aynı zamanda Türkiye’ye özgü toplumsal ve politik bağlamda kendine özgü biçimler geliştirmiştir. Yeraltı edebiyatı, edebiyatın yalnızca estetik bir uğraş değil, politik bir eylem ve eleştirel bir edebiyat türü de olabileceğini hatırlatır.

2. BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE SÖZ DİZİMİ VE KELİME GRUPLARI

2.1. Türkçede Söz Dizimi

Söz dizimi (sentaks), dilbilgisi çalışmalarının temel alanlarından biri olarak, kelime ve kelime gruplarının cümle içindeki düzenlenişini, birbirleriyle olan ilişkilerini ve görevlerini inceleyen bilim dalıdır. Başka bir ifadeyle söz dizimi, cümlelerin hangi kurallara göre oluştuğunu, öğelerin cümlede hangi sırayla dizildiğini ve bu dizilişin anlam üzerindeki etkilerini sistemli bir şekilde ele alır.

Söz dizimi, dilin yargı bildiren en büyük anlam birimi olan cümle üzerine odaklanır. Çünkü cümle, dilde anlamlı iletişimin temel aracıdır. Kelimeler tek başına çoğu zaman sınırlı anlam taşır; ancak belli bir düzende bir araya geldiklerinde karmaşık düşünce ve duyguları ifade edebilirler. İşte bu düzenin kurallarını incelemek söz diziminin konusudur.

Türkiye Türkçesinde söz dizimi, eklemeli bir dil olan Türkçenin yapısal özelliklerinden etkilenmiştir. Türkçede kelime kökleri ve ekler aracılığıyla anlam ilişkileri net bir şekilde kurulabildiği için kelime sırası esnek bir yapı gösterir. Buna rağmen, temel ve tarafsız cümle yapısında özne – tümleç - yüklem sırası tercih edilir. Yani yüklem genellikle cümlede sonunda yer alır. Bu özellik, Türkçeyi sondan eklemeli ve sondan yüklemli bir dil olarak tanımlar. Kelimelerin cümlede bu sıralanış kuralları dillere göre farklılık göstermektedir.

Türkiye Türkçesinde söz diziminin önemli bir yönü de vurgudur. Vurgulanmak istenen öge yükleme en yakın konuma getirilerek öne çıkarılabilir. Bu durum kelime sırasının anlam üzerindeki etkisini gösterir ve Türkçedeki esnekliğin iletişimsel bir işlevi olduğuna işaret eder.

Söz dizimi yalnızca kelimelerin sırasını incelemeyi, aynı zamanda kelime gruplarının cümledeki yerini ve görevini de ele alır. Kelime grupları (isim tamlaması, sıfat tamlaması, edat grubu, fiilimsi grubu vb.) cümlede tek bir

öge gibi işlev gören yapılar oluşturur. Söz dizimi bu yapıları çözümleyerek cümlelerin anlamını ve yapısını daha iyi kavramamızı sağlar.

Türkçede söz dizimi üzerine yapılan çalışmalarda farklı yaklaşımlar da geliştirilmiştir. Zeynep Korkmaz, Leyla Karahan, Muharrem Ergin ve Tahsin Banguoğlu gibi önemli dilbilimciler, Türkiye Türkçesinde söz diziminin özelliklerini ve kurallarını ayrıntılı şekilde ele almışlardır. Bu araştırmacıların çalışmaları, hem dil öğretimi hem de dilbilimsel çözümleme açısından önemli katkılar sunmuştur.

Muharrem Ergin'e göre söz dizimi, "Türkçedeki kelime ve kelime gruplarının cümle içinde bağımlı gruplar halinde örgütlendiği, her birimin kendi sistemi doğrultusunda tek bir öge gibi işlev gördüğü bir gruptur" (Ergin, 2007: s. 376). Ergin, bu yaklaşımı özellikle şu noktalar çerçevesinde vurgular:

1. Kelime grupları (sıfat tamlaması, isim tamlaması, fiilimsi grupları vb.) cümlede bağımsız ögeler gibi değil, ana unsura bağlı olur ve tüm grup tek bir öge konumundadır.

2. Morfoloji ve sözdizimi ayrımı çerçevesindeki geleneksel gramer anlayışından farklı olarak, Türkçeyi kendi yapısına göre ele almayı hedefler. Türkçenin çok katmanlı ve görece esnek yapısını, bağımlılık ilişkileriyle açıklanan bir sistem içinde sunar.

3. Üniversite düzeyindeki dil bilgisi eğitiminin pratik bilgilerle değil, tartışmaya, muhakemeye dayalı bir yaklaşımla verilmesi gerektiğini savunur. Bu nedenle kalıplaşmış kurallar yerine Türkçenin kendi problemleri üzerinden yürüyen bir inceleme yöntemini benimsemiştir.

Özetle, Ergin'in yaklaşımında söz dizimi; yalnızca cümle öğelerinin dizilişi değil, kelime gruplarının bağımlılık ilişkileri içinde sistematik bir şekilde verilmesidir. Burada vurgu, dilin öğrenciye ezberletilen kurallar bütünü olarak değil; değişken, bağlama göre şekil alan ve iç tutarlılıkla çalışan bir sistem olarak öğretilmesi gerektiğindedir.

Tahsin Banguoğlu'nun *Türkçenin Grameri* adlı kapsamlı çalışmasında söz dizimi, dilin temel bileşenleriyle olan ilişkisi açısından yeniden ele alınır. Banguoğlu, grameri üç ana bölümde incelemiştir; bu bölümlerin üçüncüsü olan

“Söz Dizimi” kısmında, kelimeler ve kelime gruplarının cümle içerisindeki işlevsel konumlarını sistematik şekilde analiz etmiştir (Banguoğlu, 1974: s. 495). Banguoğlu söz dizimini iki ana öbek türü üzerinden açıklar: “belirtme öbekleri” (kelime grupları) ve “yargı öbekleri” (tam bağımsız yargı bildiren yapılar). Belirtme öbekleri, isim tamlaması, sıfat tamlaması, edat grubu gibi cümlede tek bir öge olarak işlev gören bağımlı kelime gruplarıdır. Yargı öbekleri ise fiilimsi gruplar gibi yüklem rolü üstlenmiş ve doğrudan yargı bildiren gruplardır (Banguoğlu, 1974: s. 497).

Ayrıca Banguoğlu, kelime grubu çalışmalarında terminoloji karışıklığını gidermek amacıyla “belirtme öbekleri” başlığı altında belirli sınıflar oluşturur; böylece “isim grubu”, “sıfat grubu”, “zarf grubu” ve “edat grubu” gibi gruplar net biçimde tanımlanır.

Özetle, Tahsin Banguoğlu’nun söz dizimi yaklaşımı:

- Kelime gruplarını “belirtme öbekleri” kapsamında tanımlar,
- Yüklem gibi davranan grupları “yargı öbekleri” olarak ayrıştırır,
- Ve bu ayrımında hem yapısal hem işlevsel bir bakış sunar. Böylece onun sistemi, Türkçedeki grupların cümle içerisindeki rollerini açık, sistematik ve anlaşılır şekilde ortaya koyar.

Sonuç olarak söz dizimi, dilin düşünceyi iletme kapasitesinin temel yapı taşlarından birini oluşturur. Türkiye Türkçesi, eklemeli yapısı sayesinde esnek bir söz dizimi sistemine sahip olsa da, anlamı netleştirmek ve vurguyu ayarlamak için belirli diziliş kalıplarını da korur. Bu özellikleriyle Türkçede söz dizimi, hem dilin mantıksal düzenini hem de anlatım zenginliğini sağlayan önemli bir dilbilgisi alanıdır.

Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü* adlı eserinde Türkçede söz dizimini “Bir cümlede duygu, düşünce veya yargıyı eksiksiz ifade etmek için kelimelerin cümle içindeki işlevleri ve aldıkları isimler söz konusudur. Cümle ögeleri, temel ögeler ve yardımcı ögeler olarak iki ana gruba ayrılır. Temel ögeler; özne, yüklem, nesne, tamlayıcı ve zarftan oluşurken, yardımcı ögeler ünlem ve bağlaçlardan oluşur” şeklinde tanımlamıştır (Korkmaz, 1992: s. 33).

Korkmaz’a göre fiil, bir eylemi, oluşu veya durumu ifade eden ve olumlu ya da olumsuz biçimlere girebilen kelimedir. Özne, fiilin belirttiği eylem veya oluşla doğrudan ilişkili kişi ya da nesneye verilen isimdir; yani eylemin gerçekleşmesini sağlayan kişi veya varlıktır (Korkmaz, 1992: s. 119). Nesne, cümlede öznenin etkisi altında olan ve geçişli fiili tamamlayan kişi veya nesneyi gösteren, yalın hal veya yükleme hali eki almış kelimedir (Korkmaz, 1992: s. 111). Zarf tümleci ise, yüklem anlamını zaman, biçim, ölçü, yer, yön gibi açılardan belirginleştiren ve sınırlayan kelime veya kelime gruplarından oluşan tümleçtir (Korkmaz, 1992: s. 179).

Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde söz dizimini cümlelerin öğelerinin (özne, yüklem, nesne, tümleç vb.) incelenmesi ve kelime gruplarının (isim tamlaması, sıfat tamlaması, edat ve fiilimsi grupları vb.) yapı, görev ve çeşitlerinin açıklanması olarak tanımlar. Leyla Karahan’a göre Türkçede söz diziminin temel özelliği, kelime grupları ve cümlelerde ana öğenin çoğunlukla cümle sonunda yer almasıdır. Bu durum, Türkçeyi özellikle Hint-Avrupa dilleri ve Arapça gibi dillerden ayıran belirgin bir farklılıktır. Söz dizimi, yargı taşımayan birim olan kelime grupları ile yargı içeren birim olan cümlelerin yapısını, işlevlerini, görevlerini ve anlam özelliklerini inceleyen alandır. Ayrıca, cümlelerin birbirine bağlanma biçimleri ve bağlanan cümleler arasındaki şekil ve anlam ilişkileri de söz diziminin çalışma kapsamına girer (Karahan, 2021: s. 9). Kitabının temel amacı, Türkçede cümle kurma kurallarını sistematik ve örnekli bir yaklaşımla açıklamaktır.

Karahan’ın yaklaşımında söz dizimi:

- Cümlelerin nasıl kurulduğunu ve öğelerin dil içindeki düzenini ele alan disiplinler arası bir alan,
- Kelime gruplarının içyapısı ve cümle içindeki işlevi ön planda tutularak sistematik biçimde incelenir.
- Edebi dil örnekleriyle zenginleştirilmiş, öğretici ve çözümleyici bir yaklaşım içerir.

Bu yönüyle *Türkçede Söz Dizimi*, hem dil bilimi araştırmalarında hem de üniversite düzeyinde eğitim-öğretimde önemli bir kaynak olarak kullanılmaktadır.

2.2. Söz Diziminde Kelime Gruplarının Yeri

Türkçede söz dizimi (sentaks), kelime ve kelime gruplarının bir araya gelerek anlamlı ve kurallı cümle yapıları oluşturmasını inceleyen dilbilim dalıdır. Türkçenin söz diziminde kelime gruplarının büyük bir önemi bulunmaktadır. Kelime grupları söz diziminin en önemli yapı taşlarından biridir; çünkü kelimeler arasındaki bağımlılık ve anlam ilişkilerini düzenleyen ara birim işlevi görürler.

“Kelime grubu, belirli kurallar çerçevesinde bir araya gelmiş, anlam bütünlüğü taşıyan ve bir varlığı, kavramı, hareketi ya da durumu ifade eden, yargı taşımayan birden fazla kelimenin oluşturduğu yapı olarak tanımlanabilir. Türkçede kelime grupları üzerine geçmişten günümüze pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar incelendiğinde, genellikle “kelime grubu” terimi kullanılsa da, aynı yapılar için “sözcük öbekleri”, “söz grupları”, “kelime öbekleri” ve “söz öbekleri” gibi farklı adlandırmaların da tercih edildiği görülmektedir” (Dinçer Bahadır ve Karaca, 2023). Kelime grupları, tek kelimenin ifade edemeyeceği karmaşık kavramları ve ilişkileri anlatmak için bağımlı öğelerden oluşur. Bu gruplar, cümlede tek bir öge gibi davranır ve cümle içindeki öge dizilişini etkiler. Böylece, söz dizimi düzeyinde hem biçimsel hem de anlamsal birimler arasında köprü işlevi görürler. Türkiye Türkçesi söz dizimi açısından kelime grupları, cümle ögesi oluşturma görevleriyle öne çıkar. Örneğin bir isim tamlaması ya da sıfat tamlaması, cümlede özne, nesne veya dolaylı tümleç gibi işlevler üstlenebilir. Aynı şekilde zarf-fiil grubu veya edat grubu cümlede zarf tümleci olarak görev yapar. Bu işlevsel çeşitlilik, söz diziminde kelime gruplarının merkezi bir konumda yer almasını sağlar.

Kelime gruplarının söz dizimi içindeki yeri, bağımlı yapı kavramı çerçevesinde anlaşılır. Bağımlı yapılar, bir unsurun diğerine anlam veya yapı bakımından bağlandığı sistemlerdir. Bu bağımlılık sayesinde kelime grupları, dilin anlamlı ve tutarlı birimlerini meydana getirir. Örneğin belirtili isim

tamlamasında tamlayan ve tamlanan arasındaki ilgi eki (-In) bağımlılık ilişkisini kurarken, edat grubunda isim unsuruyla edat arasındaki bağ, anlam ilişkisini düzenler. “Söz dizimi öğeleri içinde kelime gruplarının, anlam ilişkilerini ortaya çıkarmak açısından ayrı bir önemi vardır. Kelime grupları tam olarak anlaşılıp analiz edilemediğinde okunanların anlaşılması zorlaşmaktadır. Bu açıdan kelime grupları aynı zamanda cümle yapısının hem karmaşıklaşmasını hem de zenginleşmesini sağlar” (Durukan, 2010). Tek bir kelimeyle ifade edilemeyecek kavramlar, kelime grubu düzeyinde ortaya çıkar. Bu durum, söz diziminin anlam derinliği kazanmasına katkıda bulunur. Örneğin “kırmızı çiçek” basit bir sıfat tamlaması iken, “bahçedeki güzel kırmızı çiçek” gibi bir grup, iç içe geçmiş kelime gruplarının yardımıyla daha ayrıntılı bir tasvir sunar.

Özellikle söz dizimi alanının anlaşılması için kelime gruplarına ihtiyaç duyulmaktadır. Türkçede yer alan kavramlar, varlıklar, varlıklara ait özellikler veya hareketler kelime veya kelime grupları ile ifade edilmektedir. Kelime grubu içinde yer alan bu kelimeler belli bir kural ve düzen dâhilinde bir araya geldiği için bu grupta belli bir bütünlük bulunmaktadır. Özellikle bu bütünlük anlamsal açıdan öne çıkmaktadır. Türkçede isim tamlaması, sıfat tamlaması, iyelik grubu, ünlem grubu, unvan grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama ve derecelendirme olmak üzere birçok kelime grupları bulunmaktadır.

Ayrıca kelime grupları, cümle öğelerinin yer değiştirmesi ve vurgulanması gibi söz dizimsel işlemleri mümkün kılar. Türkçede kelime grupları cümlede farklı yerlere taşınabilir ve vurgulanacak unsur öne çıkarılabilir. Örneğin “bahçedeki kırmızı çiçekleri gördüm” cümlesinde nesne olan isim grubu farklı konumlara getirilebilir: “Gördüm bahçedeki kırmızı çiçekleri.” Bu esneklik, kelime gruplarının cümlede bağımsız kelimelere göre daha bütünlüklü ve işlevsel bir yapı oluşturduğunu gösterir.

Dilbilgisi kuramcıları kelime gruplarının söz dizimi içindeki yerini tanımlarken, bu grupların tek bir öge gibi davrandığını vurgular. Bağımlı unsurlar baş unsura bağlanır, ancak tüm grup cümlede tek öge olarak sayılır.

Bu özellik, cümle analizinde kelime gruplarını ayırıcı bir hale getirir. Araştırmacıların kelime gruplarıyla ilgili tanımlamaları şöyledir:

Zeynep Korkmaz’a göre, “Kelimeler, belirli kurallar ve ölçütler doğrultusunda bir araya geldiğinde, anlamlı ve işlevsel kelime grupları ile cümleler oluşur. Bu kelime grupları ve cümleler birbirine bağlandığında ise anlamlı bir dil yapısı ortaya çıkar ve iletişim kurulmasını sağlar” (Korkmaz, 2009: s. 6).

Günay Karaağaç, kelime gruplarını “söz öbekleri” adıyla anmakta ve bunları cümle kurmayan söz dizimi birimleri olarak tanımlamaktadır. Karaağaç’a göre söz öbekleri ikiye ayrılır: yapımlık söz öbekleri ve çekimlik söz öbekleri. İsim ve sıfat tamlamaları, iyelik ve ilgi hali öbekleri çekimlik söz öbekleri içerisinde yer alırken; diğer kelime grupları yapımlık söz öbekleri kapsamında değerlendirilir. Ona göre yapımlık söz öbekleri, birbirine denk ve anlamca tamamlayıcı öğelerle kurulur; çekimlik söz öbekleri ise denk olmayan, asıl ve yardımcı öğelerden meydana gelir (Karaağaç, 2012: s. 159).

“Kelime grubu, birden fazla kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan, anlam ve yapı bakımından bütünlük taşıyan ve cümlede tek bir öge olarak kullanılan söz dizisidir” (Kültürel, 2018: s. 9).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli kelime grupları için şöyle bir tanım yapmıştır: “Tek kelimeyle anlatılabilen varlık, hareket ve kavramları daha ayrıntılı ifade ederek açıklamak veya tek kelimeyle anlatılamayan durumları ifade etmek için birden fazla kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan gruba kelime grubu denir” (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 14). “Kelime grupları, hem yapısal hem de anlam açısından uyum içindedir. Bu grubu meydana getiren kelimeler birbirini destekler, birbirini tamamlar ve cümlede tek bir birim gibi işlev görür. Kelimeler, grubu oluştururken belirli bir düzen ve kurala göre dizilir” (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 14).

Sonuç olarak kelime grupları, Türkçe söz diziminde:

- Bağımlı öge ilişkilerini kurar.
- Anlam birimlerinin sınırlarını belirler.

- Cümle ögelerini oluşturur.
- Cümlelerin karmaşık ve ayrıntılı yapı kazanmasını sağlar.
- Anlam vurgusu ve söz dizimsel esneklik sağlar.

Bu nedenle kelime grupları, Türkiye Türkçesi söz diziminin vazgeçilmez ve merkezi bir unsurdur. Cümle yapısının çözümlenmesi, kelime gruplarının doğru tanımlanmasına ve analiz edilmesine bağlıdır.

2.3. Kelime Gruplarının Adlandırılması Üzerine

Türkiye Türkçesi dilbilgisi çalışmalarında kelime grubu kavramı, söz diziminin temel inceleme alanlarından biri olarak ele alınır. Ancak kelime gruplarının adlandırılması ve tasnifi konusunda dilbilimciler arasında farklı yaklaşımlar ve terminolojik tercihler vardır.

Kelime grubu, en genel tanımıyla, birden fazla kelimenin bir araya gelerek tek bir anlam birimi veya görev oluşturduğu yargısız dil birlikleridir. Bu yapıların işlevi, tek kelimeyle ifade edilemeyen varlıkları, kavramları, nitelikleri veya hareketleri daha ayrıntılı ya da net şekilde belirtmek, tanımlamak ya da vurgulamaktır.

Örneğin, Muharrem Ergin'in yaklaşımında “kelime grubu” terimi genel bir kavram olarak kullanılmakla birlikte merkezi bir konumdadır. Muharrem Ergin'e göre kelime grupları, tek bir kelimenin ifade edebileceği nesne veya hareketleri daha kapsamlı bir şekilde aktarmak amacıyla kullanılan, birden fazla kelimeden oluşan dil birimleridir. Kelime grubu, yapısal ve anlam açısından tutarlılık gösterir ve dilde bağımsız bir bütün olarak işlev görür. Bu gruptaki kelimeler, belirli kurallar çerçevesinde bir araya getirilir (Ergin, 2007: s. 374).

Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri* eserinde “kelime grubu” terimini “belirtme öbekleri” terimiyle adlandırır. Banguoğlu'na göre belirtme öbekleri, anlatımı genişletmek için sözcükler bir araya getirilerek gruplar oluşturur ve kavramlar arasında farklı derecelerde bağlar kurulur. Böylece tek bir kavramdan daha kapsamlı bir ifadeye ulaşılır. Bu tür birlikteliklere kelime öbekleri denir. Bazı sözcük grupları yalnızca kavramların daha açık biçimde belirtilmesini sağlar. Sözcüklerin sınıflandırılmasında görüldüğü üzere,

dildeki işleyiş farklılık gösterir; kimi zaman aynı sözcükler birbirini açıklamak amacıyla yan yana gelir. Örneğin, bir ismin başka bir ismi nitelemesi, isimlere sıfatların eklenmesi, sıfatların ve fiillerin zarflarla desteklenmesi ya da isimlerin ekler alması durumunda ortaya çıkan yapılar belirtme grubu olarak adlandırılır. Bu gruplar bir hüküm içermedikleri için tek başına tam bir yargı bildirmezler. Belirtme gruplarında, bir sözcük diğerinin ifade ettiği kavramı daha ayrıntılı hale getirmek için kullanılır. Dolayısıyla her belirtme grubunda en az iki unsur bulunur: biri belirten, diğeri ise belirtilen (Banguoğlu, 1974: s. 497).

M. Kaya Bilgegil, *Türkçenin Dilbilgisi* eserinde “kelime grubu” terimini “belirtme grupları” terimiyle adlandırır. Bilgegil’e göre kelime grubu, “Birden fazla kelimeden oluşmasına rağmen cümlede tek bir kelime gibi görev yapan, gerektiğinde de aynı şekilde çekim ekleri alabilen isim kökenli kelimelerden oluşan birleşik yapılar belirtme grubu olarak adlandırılır. Bu gruplar, belirten ve belirtilen öğelerin birleşmesiyle meydana gelir. Eserde, belirtme grupları sekiz ayrı başlık altında ele alınmıştır” (Bilgegil, 2009: s. 115).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* eserinde kelime gruplarını, belirtme grupları başlığı altında incelemişlerdir. “Bazı kelime öbekleri yalnızca kavramları, varlıkları ya da eylemleri daha ayrıntılı biçimde açıklamak için kullanılır. Bu tür öbeklere belirtme grubu denir. Ancak bunlar tam bir yargı içermediği için tek başına bir cümle oluşturmaz. Bunun yanında, kimi kelime öbekleri ise başlı başına bir düşünce veya hüküm ortaya koyabilir; bunlara da yargı grupları adı verilir. Belirtme grupları, birkaç kelimeden oluşsa da cümledeki işlevleri bakımından tek bir kelime gibi değerlendirilir ve aynı şekilde çekim ekleri alabilir” (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 19).

Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde kelime grubu terimini kullanarak; belli kurallar çerçevesinde yan yana gelen kelimelerin, bir varlığı, kavramı, niteliği, durumu ya da hareketi ifade etmek, belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek için oluşturduğu, fakat yargı taşımayan dil birimleri olduğunu vurgulamıştır. Ona göre kelime grupları, tek bir kelimeyle karşılanamayan

varlık, kavram ve nitelikleri dile getirir; aynı zamanda bu unsurların anlamlarını genişleterek ve belirginleştirerek işlev görür (Karahan, 2021: s. 39).

Bu farklı bakış açıları, kelime gruplarının hem dil bilgisel yapısını hem de cümledeki işlevlerini çok yönlü bir biçimde değerlendirmeyi mümkün kılar. Bazı dilbilimciler tamlamaları kelime grubu kavramının kapsamını belirleyen genel bir çatı terim olarak görürken, diğerleri kelime grubunu daha geniş bir kavram olarak ele alır ve tamlamaları bunun yalnızca bir alt kategorisi olarak konumlandırır.

Bize göre kelime grubu, tek bir kelime gibi işlev gören ama birden fazla kelimenin birleşmesiyle anlam kazanan, cümlede belirli bir görev üstlenen bir dil birimidir. Bu grup, hem anlamın bütünlüğünü sağlar hem de cümlelerin düzenine katkıda bulunur. Kelime grubu, yargı bildirmese de, cümledeki anlam yüküyle tek bir kelime kadar etkili olabilir. Ayrıca tamlamalar, edat grupları ve bağlama grupları gibi alt türleri de içerdiği için hem anlam hem de işlev açısından esnek bir yapıya sahiptir.

Bu bakışla kelime grubu, dilin anlamını ve yapısını bir arada sunan önemli bir yapı olarak görülür. Tek kelimeyle ifade edilemeyen kavramları, nitelikleri veya hareketleri açığa çıkarır; cümlelerin bütünlüğünü destekler ve anlamın netleşmesini sağlar. Bu nedenle kelime grubu, sadece bir söz dizimsel öge değil, aynı zamanda anlamın düzenlendiği ve iletildiği önemli bir yapı olarak Türkçede kritik bir rol oynar.

Sonuç olarak, Türkiye Türkçesi dil bilgisi çalışmalarında kelime gruplarının adlandırılması üzerine görüşler çeşitlilik gösterir. Bu çeşitlilik, dildeki yapıların karmaşık ve katmanlı doğasının bir yansımasıdır. Farklı dilbilimcilerin ortaya koyduğu görüşler, kelime gruplarını hem anlam birimleri olarak hem de cümledeki görevleri açısından incelemeye yönelik farklı bakış açıları geliştirmiştir. Bu da söz dizimi çalışmaları için zengin ve çok boyutlu bir kavramsal çerçeve sunar.

2.4. Kelime Gruplarının Genel Özellikleri

Bir cümlede tek bir kavram veya işlev birimi oluşturan, en az iki sözcüğün bir anlam ve görev bütünlüğü içinde bir araya gelmesiyle oluşan

gruplara kelime grubu denir. Kelime grupları, dilin anlam katmanlarını zenginleştirir ve cümle içinde söz dizimsel işlevlerin daha ayrıntılı ve nüanslı bir şekilde ifade edilmesini sağlar. Bu gruplar, yalın kelimenin anlamını genişleterek, karmaşık düşünce ve duyguları daha açık ve kesin biçimde aktarmayı mümkün kılar.

Kelime grupları, dilin hem anlamsal hem de işlevsel ihtiyaçlarına cevap verir. Sözcüklerin tek başlarına taşıyamayacağı anlam ilişkilerini kurar; niteleme, belirtme, yönelme, bulunma, uzaklaşma, yaklaşma, bağlama gibi çeşitli görevleri üstlenir. Bu yönüyle kelime grupları, cümlede hem söz dizimsel birim hem de anlam birimi olarak işlev görür. Örneğin, bir sıfat tamlaması kavramın niteliğini açıklar; bir isim tamlaması sahiplik veya aidiyet ilişkisini kurar.

Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde kelime gruplarının özelliklerine ayrıntılı biçimde değinmiştir. Ergin'e göre kelime grupları, tek başlarına bir nesneyi ya da hareketi karşılamayan, ancak bir araya geldiklerinde tek bir varlığı veya hareketi birlikte ifade eden kelimeler topluluğudur. Bu birliktelik, kelime grubunun kullanımında da açıkça görülür. Yani kelime grupları, gerek tek tek kelimelerle gerekse başka kelime gruplarıyla ilişkilerini bir bütün halinde sürdürür ve cümleye de bir bütün olarak katılır. Ergin, kelime gruplarının işlevini açıklarken onların nesne ve hareketleri daha ayrıntılı, daha kapsamlı şekilde ifade ettiğini belirtir. Dolayısıyla, tek bir kelimenin karşılayamadığı geniş ya da karmaşık anlamları açıklamak için kullanılan bu yapılar, aslında bir tür belirtme grubu niteliği taşır. Böylece kelime grupları, hem anlamı derinleştiren hem de dilin anlatım imkânlarını zenginleştiren yapılar olarak değerlendirilir (Ergin, 2007: s. 374).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserlerinde kelime gruplarının özelliklerine özel bir başlık altında değinmişlerdir. Onlara göre kelime grupları, tek bir kelimeyle anlatılamayan nesne, kavram ve hareketleri ifade etmek için kullanılır. Bu gruplar, nesne ve hareketleri daha ayrıntılı ve kapsamlı biçimde açıklama işlevine sahiptir. Kelime grupları, hem yapı hem de anlam açısından bir bütünlük gösterir ve cümlede tek bir kelime gibi görev üstlenir. Bununla birlikte, özellikle

konuşma dilinde ve şiirlerde, grubu oluşturan ögelerin yer değiştirdiği ya da iki öge arasına farklı kelimelerin girdiği durumlarla da karşılaşılabilir (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 15).

“Kelime gruplarındaki her öge, kendi içinde yeni bir kelime grubu ya da grupları meydana getirebilir. Bir kelime grubunun diğer kelime veya kelime gruplarıyla bağ kurabilmesi için, grubun sonunda yer alan asıl ögeye ek getirilir. Bu ek, yalnızca eklendiği kelimeye değil, bütün gruba ait kabul edilir. Kelime gruplarında vurgu, yapının türüne göre farklılık gösterir; kimi zaman baştaki, kimi zaman sondaki ya da sondan bir önceki unsurda yoğunlaşır. Cümle içerisinde kelime grupları tek bir kelime gibi işlev görerek farklı cümle ögeleri olarak kullanılabilir. Ayrıca, bir kelime grubu başka bir kelime grubunun içinde de öge olarak yer alabilir” (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 17).

Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde kelime gruplarının özelliklerini ayrıntılı biçimde ele almıştır. Karahan’a göre kelime grupları, yargı bildirmeyen dil ögeleridir. Cümle içinde ya da başka kelime gruplarının bünyesinde tek bir kelime gibi davranarak ad, sıfat, zarf veya fiil görevinde kullanılabilirler. Grup içindeki kelimelerin dizilişi belirli bir kurala bağlıdır; ancak konuşma dili ve şiirde bu sıralamanın değişebildiği görülür. Kelime gruplarının, diğer kelimelerle veya kelime gruplarıyla bağlantısı genellikle grubun sonunda bulunan çekim ekleri aracılığıyla kurulur. İki den fazla kelimed en oluşan yapılarda, bazen birbirinin içine geçmiş farklı kelime grupları da yer alabilir. Ayrıca, vurgu konumu da grubun yapısına göre farklılık gösterebilir (Karahan, 2021: s. 40).

Türkçede kelime grupları genellikle bir temel unsur ve bu unsura bağlı bir öge ile kurulur. Bağlı öge, temel ögeyi sınırlar, niteler ya da ona yeni bir anlam boyutu kazandırır. Bu grup, ekli ya da eksiz biçimlerde ortaya çıkabilir. Bu bağlı öge, temel unsuru niteler, açıklar, sınırlar ya da ona belirli bir anlam boyutu katar. İki ya da daha fazla kelimenin kurduğu bu kelime grubu, cümlede bir bütün olarak tek bir öge gibi davranır. Örneğin, “beyaz gömlek” ifadesi bir sıfat tamlamasıdır ve cümlede bir bütün olarak nesne ya da özne işlevini görebilir. Türkçede kelime grupları cümlede ekli veya eksiz olmak

üzere iki şekilde yer almaktadır. Ek olarak kurulan isim tamlamalarında eksiz örnekler de yer alırken, eksiz bir şekilde kurulan sıfat tamlamalarında ekli örnekler de yer alabilmektedir.

Kelime gruplarının başlıca özelliklerinden biri bağımlı yapı göstermeleridir. Anlam akışı tek yönlüdür; bağılı unsur temel unsura anlam katar. Ayrıca, kelime gruplarının içinde yer alan unsurlar, kendi içinde başka bir kelime grubunu da barındırabilir. Bağılı unsur, temel unsura dil bilgisel ve anlamsal olarak bağımlıdır; temel unsurdan ayrı düşünülemez. Bu bağımlılık, tamlayanın tamlananı belirlemesi veya nitelemesi şeklinde ortaya çıkar. Ayrıca kelime gruplarında genellikle bir yönlü bir anlam akışı vardır: bağılı öge temele anlam kazandırır, temeli belirler ya da niteler. Türkçede kelime türleri arasında dönüşümlere ve işlevsel esnekliklere olanak tanır. Bir isim tamlaması sıfat görevinde kullanılabilir; bir fiilimsiden oluşan kelime grubu isim ya da sıfat görevini üstlenebilir. Bu esneklik, Türkçenin yapısal zenginliğinin ve anlatım kapasitesinin önemli bir göstergesidir.

Sonuç olarak, kelime grupları Türkçe dilbilgisinde hem anlam hem de işlev bakımından merkezi bir rol oynar. Sözcükleri belirli bir düzende ve anlam bütünlüğü içinde birleştirerek düşüncüyü açık, kesin ve ayrıntılı bir biçimde ifade etmeyi sağlar. Bu gruplar, dilin hem söz varlığını hem de söz dizimsel yapısını zenginleştirir; iletişimi daha güçlü, etkili ve anlamlı kılar.

2.5. Türkiye Türkçesinde Kelime Gruplarıyla İlgili Tasnifler ve Farklılıklar

Türkiye Türkçesi dilbilgisi çalışmalarında kelime grubu kavramı, söz dizimi incelemelerinin temel konularından biri olarak öne çıkar. En genel tanımıyla kelime grubu; birden fazla kelimenin bir araya gelerek tek bir anlam birimi oluşturan, yargısız dil birlikleridir. Bu birlikler, bir varlığı, kavramı, niteliği, durumu veya hareketi ifade etmek, belirtmek ya da nitelemek amacıyla oluşturulur. Kelime gruplarının sınıflandırılması konusunda Türkiye’de farklı dilcilerin çeşitli yaklaşımları ve terminolojik tercihleri vardır. Her yaklaşım, dilin yapısal özelliklerine ve kelime gruplarının işlevlerine farklı bir vurgu yapar. Türkiye Türkçesi dilbilgisi geleneğinde

kelime gruplarının tasnifi ve adlandırılması konusunda belirgin bazı yaklaşımlar vardır.

Muharrem Ergin, Türkiye’de dilbilgisi geleneğinin en önemli isimlerinden biridir. Ergin’in dilbilgisi kitaplarında kelime grubu kavramı genel bir çatı terim olarak yer alsa da esas vurgu tamlamalar üzerindedir. Ergin, kelime gruplarını temelde ikiye ayırır:

- Tamlamalar (isim tamlaması, sıfat tamlaması)
- Edat grubu ve bağlama grubu gibi diğer gruplar

Bu görüşüne paralel olarak şunu ifade eder: “İsim tamlamalarında tamlayan unsur ile tamlanan unsur arasında ek ve anlam ilişkilerini örneklerle belirtirim” (Ergin, 2007: s. 381).

Ergin’in yaklaşımında, isim tamlamaları belirgin bir ağırlığa sahiptir. Belirtili, belirtisiz isim tamlamaları detaylıca incelenir. Sıfat tamlamaları da önemli bir yer tutar. Ergin, tamlamaları öğeleri arasındaki anlam ve ek ilişkileri bakımından çözümler. Belirtili isim tamlamasında tamlayan ve tamlanan arasındaki ek dizgesi (tamlayan eki -ın/-in, tamlanan eki iyelik eki) ayrıntılı biçimde açıklanır. Öte yandan, Ergin kelime grubu kapsamına edat ve bağlama gruplarını da dâhil eder; ancak bu gruplar, onun sistematüğinde tamlamalar kadar merkezi kabul edilmez.

Ergin’e göre kelime grupları, cümle içinde tek bir unsur gibi işlev görür; bu grupların dizilişi ise Türkçenin eklemeli yapısına uygunluk gösterir (Ergin, 2007: s. 374). Türkçede cümlede yer alan yardımcı unsurların asıl unsurdan önce geldiğini ve Türkçenin ek sisteminin de kelimelerin bu şekilde sıralanmasına uygun olduğunu düşünmektedir. Kelimelerin cümle için bazen ekli bazen eksiz olarak vazife görerek birbirine bağlanmasının kelime gruplarını meydana getirdiğini belirtmektedir (Ergin, 2007: s. 374).

Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde kelime gruplarını şu şekilde sınıflandırmıştır:

1. Tekrarlar (Aynen, Eş Manalı, Zıt Manalı, İlaveli Tekrarlar)
2. Bağlama Grubu

3. Sıfat Tamlaması
4. İyelik Grubu ve İsim Tamlaması
5. Aitlik Grubu
6. Birleşik İsim
7. Birleşik Fiil
8. Unvan Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Sayı Grubu
11. Edat Grubu
12. İsnat Grubu
13. Genitif Grubu
14. Datif Grubu (Yönelme)
15. Lokatif Grubu (Bulunma)
16. Ablatif Grubu (Ayrılma)
17. Fiil Grubu
18. Partisip Grubu (Sıfat-fiil Grubu)
19. Gerundium Grubu (Zarf-fiil Grubu)
20. Kısaltma Grubu
21. Akkuzatif Grubu (Yükleme Grubu)

Tasniften de anlaşılacağı üzere Ergin, kelime gruplarını geniş bir çerçevede ve ayrıntılı olarak ele almıştır. Bazı kelime gruplarını ayrı başlıklar altında ele alırken bazı kelime gruplarını tek bir başlık altında ele almıştır.

Tahsin Banguoğlu, Türkiye Türkçesi dilbilgisinde kelime grubu kavramını sistemli ve ayrıntılı biçimde ele alan ilk isimlerden biridir. Tahsin Banguoğlu, kelime grubu kavramını yalnızca biçimsel değil, aynı zamanda işlevsel ve anlamsal ilişkiler açısından da ele alır. Ona göre: “Anlatımı

güçlendirmek için kelimeler öbekler halinde birleşir; bu öbekler arasında kavramlar arasında aşamalı bağlar kurulur." (Banguoğlu, 1974: s. 496).

Banguoğlu'na göre kelime grupları, tek bir kelimenin anlatım bakımından yetersiz kaldığı durumlarda birden fazla kelimenin anlam bakımından birleşerek oluşturduğu yargısız dil birlikleridir (Banguoğlu, 1974: s. 496). Yani kelime grupları, bir cümle oluşturmazlar, yargı taşımazlar; fakat cümle içinde öge görevinde bulunurlar. Banguoğlu, kelime gruplarını dilin anlatım gücünü artıran, anlamı genişleten ve daha ince ayrımlar yapmaya yarayan birimler olarak değerlendirir. Kelime gruplarının özellikleri Banguoğlu'na göre şu şekilde özetlenebilir:

Banguoğlu'nun yaklaşımında önemli bir nokta ögeler arası hiyerarşi ve anlam bağıdır. Ona göre kelime grupları yalnızca kelimelerin yan yana gelmesiyle değil, ögeler arasında kurulan belirli anlam ilişkileriyle oluşur. Örneğin isim tamlamasında tamlayan ile tamlanan arasında bir sahiplik ya da aitlik ilişkisi vardır. Edat grubunda ise edat, ismin anlamını tamamlar ve yönlendirir (Banguoğlu, 1974: s. 496).

Banguoğlu, kelime gruplarını belirtme öbekleri ve yargı öbekleri olmak üzere iki şekilde adlandırmaktadır. Banguoğlu bu öbekleri, tek bir kelime yerine, bir anlam birliğine hizmet eden yargısız yapılar olarak tanımlar. Öbek yapılarını şöyle açıklar: bu tür öbekler, yapısal olarak bütünlüklü bir anlam taşır; biçimsel açıdan ise tek bir kelime gibi işlev görebilir (Banguoğlu, 1974: s. 497). Banguoğlu, belirtme öbeklerinde bir kelime, başka bir kelimenin taşıdığı kavramı belirtir demektedir.

Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri* adlı eserinde kelime gruplarını şu şekilde sıralamıştır:

1. Ad Takımı
2. Sıfat Takımı
3. Zarf Öbeği
4. Takı Öbeği
5. Çekim Öbeği

6. Bağlama Öbeği

7. Yanaşma Takımı

8. Katma Öbekler

Banguoğlu, yargı öbeklerini yargı, yarım yargı ve cümle olmak üzere üç gruba ayırmaktadır. Banguoğlu, isim tamlamasını ad tamlaması olarak adlandırırken, Ergin, isim tamlaması olarak adlandırmaktadır. Aynı şekilde sıfat tamlamasını da Ergin'den farklı olarak sıfat takımı olarak adlandırmaktadır. Edat grupları, Banguoğlu'nda takı öbeği olarak adlandırırken, Ergin'de edat grubu olarak adlandırmaktadır. Sıfat-fiil ve zarf-fiil grupları da Banguoğlu'nda çekim öbekleri olarak adlandırılmaktadır. Çekim öbeklerini kendi içinde isim öbekleri ve fiil öbekleri olarak iki bölüme ayırmaktadır. Bunların yanında bağlama grubu da Banguoğlu'nda bağlama öbeği olarak adlandırılırken, Ergin'de bağlaç grubu olarak adlandırılmaktadır.

Ergin ve Banguoğlu'nun kelime grupları tasnifi ve yaklaşımı, Türkiye Türkçesi dilbilgisi çalışmalarında hem sistemli hem de ayrıntılı bir çerçeve sunar. Onun eserleri, sonraki dilbilgisi araştırmalarına önemli bir zemin oluşturmuş ve Türkiye'de dil öğretimi ve dilbilimsel incelemeler için temel başvuru kaynakları haline gelmiştir.

M. Kaya Bilgegil, Türk dili üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan önemli akademisyenlerden biridir. Özellikle dilin anlam ve yapı yönlerini bir arada ele alma konusunda dikkat çeken bir yaklaşım benimsemiştir. Kelime grupları konusundaki görüşleri bu bütüncül yaklaşımın bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Bilgegil'e göre kelime grupları, dilin anlatım gücünü artıran, düşüncelerin daha ayrıntılı ve zengin bir biçimde ifade edilmesini sağlayan yargısız anlam birlikleridir (Bilgegil, 2009: s. 115).

Bilgegil'in yaklaşımında kelime gruplarının en belirgin özelliği anlam bütünlüğüdür. Ona göre bir kelime grubunun gerçekten grup sayılabilmesi için onu oluşturan kelimeler arasında anlamca zorunlu bir birlik bulunmalıdır. Bu anlam bağı kimi zaman eklerle, kimi zaman bağlaçlarla, kimi zaman ise kelimelerin sıralanışıyla sağlanır. Dolayısıyla kelime gruplarını yalnızca

biçimsel yapıları üzerinden değil, taşıdıkları anlam ilişkileriyle çözümlemek gerekir (Bilgegil, 2009: s. 115).

Bilgegil, kelime gruplarını tasnif ederken yapıdan çok işlev ve anlam bağına öncelik verir. Örneğin sıfat tamlamalarını sadece bir nitelendirme aracı olarak değil, anlamı geliştirme işleviyle ele alır. Edat gruplarını da biçimsel kalıplarla sınırlandırmak yerine, bunların cümlede kazandırdığı anlam çeşitliliği üzerinden inceler. Ona göre kelime grupları, cümlede anlamın omurgasını oluşturur; çünkü dilde çoğu kavram tek kelimeyle anlatılamayacak kadar karmaşıktır ve bu karmaşıklığı karşılayabilmek için birden fazla kelimenin uyumlu bir biçimde bir araya gelmesi gerekir (Bilgegil, 2009: s. 115).

Bilgegil ayrıca kelime gruplarının cümledeki görevlerine değil, kendi yapısal ve anlamsal özelliklerine göre değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Ona göre aynı yapıya sahip iki kelime grubu farklı bağlamlarda bambaşka anlamlar kazanabilir. Bu nedenle kelime gruplarını sabit kalıplar gibi değil, bağlama göre anlamı şekillenen dinamik dil birimleri olarak görmek gerekir (Bilgegil, 2009: s. 115). Türkçenin yapısı gereği kelime grupları açısından son derece zengin ve esnek bir dildir. Eklemeli yapının sunduğu olanakların anlatım çeşitliliğini katbekat artırdığını belirtir. Türkçede kelime grupları yalnızca edebi eserlerde değil, gündelik dilde de yoğun olarak kullanılır. Bu gruplar, Türkçenin ritmini, mecazlı anlatımını, şiirsel ifadesini ve incelikli anlam dünyasını besleyen en önemli öğelerdendir.

M. Kaya Bilgegil, kelime gruplarını eserinde belirtme grupları olarak adlandırmıştır. Kelime gruplarının birden fazla kelimeden oluştuğu halde, cümledeki vazifesinden dolayı tek bir kelime olarak görülebileceğini hatta bir kelime gibi çekim eki alabileceğini belirtmektedir (Bilgegil, 2009: s. 115). Kelime gruplarını sekiz başlık altında toplamıştır. M. Kaya Bilgegil'e ait olan kelime gruplarının sıralanışında sayı, aitlik, sıfat-fiil gibi kelime gruplarına yer verilmemiştir.

M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi* adlı eserinde kelime gruplarını şu şekilde sıralamıştır:

1. İsim Tamlamaları

2. Sıfat Tamlamaları

3. Bağlaç Grupları

4. Zarf Grupları

5. İsim Grupları

6. İkizlemeler

7. Edat Grupları

8. Unvan Grupları

Sonuç olarak M. Kaya Bilgegil'in kelime grupları hakkındaki yaklaşımı, onları yalnızca dil bilgisel yapıların konusu olarak değil, dilin anlatım gücünü ve anlam zenginliğini artıran temel araçlar olarak ele alır. Onun bu işlevsel ve anlam merkezli bakışı, Türkçenin söz dizimi çalışmalarına önemli bir derinlik kazandırır ve kelime gruplarını birer düşünce ve anlatım aracı olarak değerlendirmenin gereğini ortaya koyar.

Leyla Karahan, Türkiye Türkçesinin söz dizimi üzerine yaptığı kapsamlı çalışmalarda kelime gruplarını dilin en önemli yapı taşlarından biri olarak ele alır. Ona göre kelime grupları, bir cümlede tek başına kullanıldığında eksik ya da yetersiz kalacak olan kavramların daha belirgin, ayrıntılı ve işlevsel bir biçimde ifade edilmesini sağlayan yargısız dil birlikleridir. Bu yönüyle kelime grupları yalnızca söz dizimsel birer unsur değil, anlatımı geliştiren ve düşüncenin sınırlarını genişleten temel dil araçlarıdır (Karahan, 2021: s. 39).

Karahan, kelime gruplarını “Yargı bildirmeyen ancak bir kavramı veya durumu daha açık, belirli ve ayrıntılı bir şekilde ifade etmeye yarayan kelime toplulukları” olarak tanımlar (Karahan, 2021: s. 39). Ona göre kelime grubu, dilde bir anlam birliği oluşturur; bu birlik yalnızca yan yana gelmiş kelimelerin toplamı değil, o kelimeler arasında kurulan anlam ilişkisiyle ortaya çıkar. Dolayısıyla kelime gruplarının belirleyici özelliği, içindeki öğeler arasındaki yapısal ve anlamsal bağlılıktır (Karahan, 2021: s. 40). Karahan'ın yaklaşımında kelime grupları, cümlenin kurulmasına giden yolda ara aşamalar olarak görülür. Cümle, nihayetinde bir yargı bildiren en üst dil birimidir; kelime grupları ise bu yargıyı oluşturan kavramları işler, genişletir

ve netleştirir. Kelime grupları olmadan cümleler ya eksik ya da anlatım bakımından zayıf olur. Bu nedenle kelime grupları, cümlelerin yapı taşları olarak işlev görür ve cümlenin anlamını şekillendiren, ona zenginlik ve ayrıntı katan en önemli unsurlardan biri olarak değerlendirilir.

Karahan, ayrıca kelime gruplarının sınıflandırılması ve incelenmesinde sistemli bir yaklaşımı savunur. Ona göre kelime grupları, yapıları ve işlevleri bakımından belirli alt türlere ayrılabilir ve her bir tür kendi içinde farklı kurallara, özelliklere ve kullanım biçimlerine sahiptir (Karahan, 2021: s. 40). Karahan, eserlerinde isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, edat grupları, bağlama grupları gibi kelime gruplarını ayrıntılı bir biçimde inceler ve her birinin yapısal özelliklerini ortaya koyar. Karahan'ın önemli vurgularından biri de kelime gruplarının dildeki üretkenliğidir. Türkçenin eklemeli yapısı sayesinde kelime grupları, neredeyse sınırsız biçimde üretilebilir ve anlam genişlemesine olanak tanır. Böylece dil, yalnızca hazır kalıpları tekrar etmekten öteye geçerek, yeni anlamlar üretme ve ifade etme kapasitesini geliştirir. Leyla Karahan, kelime gruplarının tasnifinde, Muharrem Ergin'in tasnifini örnek alarak tasnifi zenginleştirme gayreti içerisinde bulunmuştur. Muharrem Ergin'in tasnifinde görülen akkuzatif grubunu Leyla Karahan yükleme grubu olarak adlandırmıştır.

Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* eserinde kelime gruplarını şu şekilde sıralamıştır:

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Sıfat-Fiil Tamlaması
4. Zarf-Fiil Tamlaması
5. İsim-Fiil Tamlaması
6. Tekrar Grubu
7. Edat Grubu
8. Bağlama Grubu
9. Unvan Grubu

10. Birleşik İsim

11. Ünlem Grubu

12. Sayı Grubu

13. Birleşik Fiil

14. Kısaltma Grupları

a. İsnat Grubu

b. Yükleme Grubu (Akkuzatif)

c. Yaklaşma Grubu (Datif)

d. Bulunma Grubu (Lokatif)

e. Uzaklaşma Grubu (Ablatif)

f. Vasıta Grubu

Sonuç olarak Leyla Karahan'ın kelime grupları konusundaki yaklaşımı, hem teorik hem de uygulamalı bir çerçeve sunar. Kelime gruplarını yalnızca dil bilgisel bir konu olarak değil, dilin anlatım gücünü artıran, düşünceyi ayrıntılandıran ve iletişimi daha etkili kılan temel dilsel araçlar olarak ele alır. Bu yönüyle Karahan'ın çalışmaları, Türkiye Türkçesinin söz dizimi incelemelerine önemli bir katkı sağlamış ve kelime gruplarının işlevsel önemini ortaya koymuştur.

Son olarak çalışmamızın tasnif bölümünde, başlıklarda belirli bir sıra takip edilmeksizin genel olarak Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli'ye ait *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* ile Leyla Karahan'a ait *Türkçede Söz Dizimi* eserlerinden faydalanılmıştır. Ayrıca Hatice Tören'in *Sona Gelen Edatlarla Teşkil Edilen Bir Kelime Grubu Kuvvetlendirme Grubu* başlıklı makalesinden de faydalanılmıştır.

3. BÖLÜM

KİNYAS VE KAYRA ROMANINDA KELİME GRUPLARI

3.1 İYELİK GRUBU

İyelik grubu, cümlede iki ismin sahiplik, aitlik ilişkisi kuracak şekilde bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubudur. Bu tür gruplarda ilk sırada yer alan unsur çoğunlukla bir zamir veya isim olur ve ilgi hali eki (-In, -Un,) alır. İkinci sırada yer alan unsur ise bir isim veya isim görevinde kullanılan kelime olup mutlaka iyelik eki alır.

İyelik grubunda tamlayan ve tamlanan arasında anlamca bir sahiplik ilişkisi bulunur. İlk unsur olan tamlayan, ilgi hali ekiyle kime veya neye ait olduğunu gösterirken; ikinci unsur olan tamlanan, iyelik ekiyle bu aitlik ilişkisini tamamlar. Cümlede iyelik grupları özne, nesne, dolaylı tümleç veya yüklem görevinde kullanılabilir. Örneğin “Onun fikri çok değerliydi” cümlesinde “onun fikri” özne; “Kitabını aldım” cümlesinde “kitabını” nesne görevindedir. Ayrıca iyelik grupları ekfiil ekini alarak yüklem görevinde de bulunabilir: “Bu ev bizimdi.”

İyelik grupları ile belirtili isim tamlamaları arasında yakın bir bağ vardır. Aslında belirtili isim tamlamaları, iyelik gruplarının bir alt türü sayılabilir; çünkü her ikisinde de tamlanan unsorda iyelik eki bulunur. Ancak iyelik gruplarında tamlayan bazen düşmüş olabilir. Böyle durumlarda cümlede yalnızca iyelik eki taşıyan bir kelime görünse de, anlam bakımından arka planda bir tamlayan bulunur. Örneğin “kitabım” kelimesi tek başına kullanıldığında biçimce bir iyelik grubu değilmiş gibi görünür; fakat anlamında “benim kitabım” şeklinde eksiltilmiş bir tamlama vardır.

Cümlede iyelik eki taşıyan kelimeler, çoğunlukla kendi dışında başka bir kişiye ya da varlığa aitliği ifade eder. Tamlayanın ilgi hali ekini almadığı örnekler nadir görülür. Bu gibi durumlarda iyelik grubu, biçimce belirtisiz isim tamlamasına benzese de, anlam açısından belirli bir sahiplik ilişkisi taşır. Bu nedenle iyelik gruplarını tespit ederken sadece eklerin varlığına değil, kelimeler arasındaki anlam ilişkisine de dikkat etmek gerekir.

Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* eserinde iyelik gruplarını aitlik (genitif) grubu bağlamında ele alır. Ergin, ilgi hali ekinin esas işlevini “Bir adı başka bir ada bağlayarak belirtili ad tamlaması oluşturmak” olarak tanımlar” (Ergin, 2007: s. 381). Bu grubun birinci ve ikinci işlevlerini şöyle sıralar:

1. İsim tamlaması kurmak
2. Adı fiile bağlamak (örneğin: “Orhan'ındır”, “senin olsun”)
3. Zamirleri edatlara bağlamak (örneğin: “senin için”, “onun gibi”)

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, iyelik grubunu Leyla Karahan’dan farklı olarak, isim tamlamasının bir alt başlığı olarak değil; ondan bağımsız bir kelime grubu türü şeklinde değerlendirmiştir. Bu bağlamda, onlara göre iyelik grubu, birden çok ismin, sahiplik, aitlik, tür veya cins gibi anlam ilişkileri kurmak üzere belirli bir düzen içinde bir araya gelmesiyle oluşur (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 20). Araştırmacılara göre, bu grubu oluşturan unsurların, tıpkı isim tamlamasında olduğu gibi iki unsurdan oluştuğunu ancak yapı ve işlev bakımından isim tamlamalarından farklı özellikler taşıdığını belirtmektedirler (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 20).

Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde iyelik gruplarını ayrı bir grup olarak değil de isim tamlamasının içinde ele almıştır. Karahan, iyelik grubunu, “İyelik eki almış bir isim unsurunun, bu iyeliğin gösterdiği başka bir isim unsuru ile anlam bakımından ilişki kurarak oluşturduğu kelime grubudur. Bu grupta iki isim, aitlik, yer alma, sınırlandırma, belirtme gibi çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirine bağlanır” şeklinde tanımlar (Karahan, 2021: s. 42).

Bize göre iyelik grupları, isim tamlamalarından bağımsız bir kelime grubu türü olarak ele alınmalıdır. Her ne kadar yapısal olarak isim tamlamalarıyla benzerlik gösterse de, anlam ilişkileri, kullanım alanları ve işlevleri açısından farklı özellikler taşımaktadır. Bu nedenle tezimizde iyelik gruplarını ayrı bir başlık altında değerlendirdik ve bu grubun kendine özgü niteliklerini ayrıntılı biçimde ele aldık.

3.1.1. Tamlananı Tek Kelimeden Olan Tamlayanı Düşmüş İyelik Grupları

Yalnızca bir kelimeden oluşan ve iyelik eki taşıyan bir adla kurulan, tamlayanı söylenmeyen iyelik gruplarıdır. Bu gruplarda tamlayan, cümlede doğrudan ifade edilmez; ancak tamlanan üzerindeki iyelik eki sayesinde kime veya neye ait olduğu bağlamdan anlaşılır. İyelik eki almış tamlanan unsuru tek bir kelimeden ibarettir. Tamlayan ise cümlede yer almaz, ancak anlamca mevcuttur. Bu tek kelime, iyelik eki alarak bir sahiplik ilişkisi bildirmektedir. Örneğin “Defteri masada unutmuşum” cümlesinde “defteri” kelimesindeki **-i** iyelik eki, “onun” şeklinde bir tamlayanın varlığını işaret etmektedir. Benzer şekilde “Evi çok genişmiş” ifadesinde de “evi” kelimesi, bağlamdan anlaşılabilir bir tamlayanın (örneğin Ahmet’in evi) düşmüş olduğunu göstermektedir. Bu tür iyelik gruplarının tespitinde öncelikle kelimenin iyelik eki taşıyıp taşımadığı belirlenir. Ardından, tamlayanın cümlede bulunup bulunmadığına bakılır; eğer tamlayan yoksa bu unsurun bağlamdan çıkarılması gerekir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Durumları çok komikti. (s. 44)

Dokuz saat sonra Ouagadougou'da **randevumuz** var. (s. 52)

Diliniz sürçmüş olabilirdi, o insanların lisanlarına hâkim olamadığınız için cümleyi yanlış kurmuş da olabilirdiniz. (s. 68)

Onlar gibi görünsem bile, **beynim** onlarınki gibi çalışmıyordu. (s. 72)

Eğer öğrenseydi **canımız** çok sıkılırdı. (s. 75)

Gözbebekleri titriyordu bana tanıdığı polisler olduğunu, rüşvet karşılığında limandan çıkabileceğimizi anlatırken. (s. 114)

Ailelerimiz aynı sahil kasabasında tatillerini geçirdiklerinden, Kinyas'la beraberdik. (s. 268)

Günde üç defa Noah'yı böyle çağırırsam, **sesim** iki hafta kısık kalırdı...(s. 376)

Kahkahaları kilise çanlarının sesine benziyordu. (s. 380)

Yaşadığım müddetçe **köleniz** olayım!" (s. 458)

Tedaviniz, yaşadığınız müddetçe sürecektir. (s. 477)

Yüzlerimiz yaşama zorunluluğuna dönüktü. (s. 506)

3.1.2. Tamlananı Sıfat Tamlamasından Oluşan Tamlayanı Düşmüş İyelik Grupları

Tamlananı sıfat tamlamasından oluşan, tamlayanı düşmüş iyelik grupları; iyelik grubu yapısında bulunması gereken iki unsurdan yalnızca tamlananın yer aldığı, tamlayanın ise cümlede ifade edilmediği gruplardır. Bu tür gruplarda tamlanan, sıfat tamlaması biçiminde bulunur ve iyelik eki alarak kime veya neye ait olduğu bilgisini anlam aracılığıyla tespit edilir. Bu tür gruplarda tamlanan, sıfat + isim şeklinde kurulan bir sıfat tamlamasıdır. İyelik eki alarak birine veya bir şeye ait olduğu anlamını verir. Tamlayan ise cümlede yoktur, ama bağlamdan kolayca çıkarılabilir. Burada sıfat tamlaması, tamlanan görevindeki isimle birlikte bir bütün olarak iyelik grubunun ikinci unsurunu oluşturur. Bu tür iyelik gruplarının tespitinde öncelikle tamlananın sıfat tamlaması olup olmadığına bakılır, ardından üzerindeki iyelik eki bulunur. Eğer tamlayan söylenmemiş ama bağlamdan anlaşılıyorsa, bu grup tamlananı sıfat tamlamasından oluşan, tamlayanı düşmüş iyelik grubudur.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Belki de sadece onun yanındayken kendimi hâlâ yalnız hissedebildiğim için **böylesine garip bir dostluğumuz** var. (s. 30)

Yaşamak için de **özel bir nedenim** yoktu. (s. 36)

Sonra kamaramıza dönüp gündüzü uyuyarak geçirmek üzere **sert yataklarımıza** yattık. (s. 89)

Ama şimdi **ıçkiden şişmiş parmaklarımız** hiçbir perdeye, tuşa sığamayacak kadar sağır. (s. 150)

Sürekli açık gözleri böyle bir ana tanık olmak istiyordu. (s. 155)

Neyse, yarın bu saatlerde istediklerinle buradayım" dedi ve **külüstür arabasına** binip gitti. (s. 285)

Rene evrakları **siyah deri çantasından** çıkarıp üzerine koydu. (s. 350)

Kale gibi sağlam bir kasanız oldu. (s. 377)

Tuhaf davranışlarım beklemediği belirtilerdi. (s. 412)

Demek ki **çelik gibi sinirlerim** vardı. (s. 477)

Soğumuş cappuccinosunu alışkanlıktan bir kez üfleyip küçük bir yudum aldı. (s. 492)

Düzenli hayatım kendisini kutluyordu. (s. 524)

3.1.3. Tamlananı Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Tamlayanı Düşmüş İyelik Grupları

Tamlananı sıfat-fiil grubundan oluşan, tamlayanı düşmüş iyelik grupları; bir varlığı ya da kişiyi anlatırken, cümlede yalnızca tamlanan unsurunun yer aldığı, tamlayanın ise söylenmeyip anlamdan çıkarıldığı gruplardır. Tamlanan, sıfat-fiil ekleri (-An/, -r/-Ar/, -mAz/-dIk/-AcAk /-mIş vb.) almış bir fiil ve onun tamamlayıcı unsurlarından oluşan bir sıfat-fiil grubudur. Bu sıfat-fiil grubu, sonuna getirilen iyelik eki ile kime veya neye ait olduğunu belirtir. Bu tür sıfat-fiil grupları iyelik eki alarak tamlanan olarak cümlede yer alır ve sahiplik bildiren tamlayan ise düşer. Bu tür iyelik gruplarının tespitinde öncelikle tamlananın bir sıfat-fiil grubu olup olmadığına bakılır, ardından iyelik eki tespit edilir. Tamlayan yoksa ve anlamdan anlaşılabiliriyorsa, bu grup tamlananı sıfat-fiil grubundan oluşan, tamlayanı düşmüş iyelik grubu olarak değerlendirilir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Sonra, **son olduğuna inandığım** bir hale geldim. (s. 41)

Üstüne yazı yazdığımız her kâğıdı arabanın bagajına koyacağımızı söylemiştik. (s. 54)

Üstümde **iki gün önce giydiğim** kıyafetler vardı. (s. 91)

Sekiz yaşından beri oynadığımız bir oyun vardı. (s. 148)

Ailemle yaşadığım o günleri düşünüyorum bazen. (s. 157)

Hayalini kurduğum huzurdan kilometrelerce uzaktayım. (s. 253)

Boks, **her zaman için seyretmeyi en uygun bulduğum** spor olmuştur. (s. 274)

Birbirimizi en son gördüğümüz yer Ankara'daki Hilton'du. (s. 358)

Soğumamış çamur hâlâ, **insan dediğimiz** canavar, diye düşünürdüm. (s. 448)

Cok eskiden hatırladığım bir birahaneyi aradı gözlerim. (s. 467)

Melis olduğuna kanaat getirdiğim kız sol tarafımda sallanıp duruyordu. (s. 483)

Ve çürümüş yerlerimi, **sağdan soldan topladığım** etlerle yamıyordum. (s. 522)

3.1.4. Tamlananı İsim-Fiil Grubundan Oluşan Tamlayanı Düşmüş İyelik Grupları

Tamlananı isim-fiil grubundan oluşan, tamlayanı düşmüş iyelik grupları; cümlede yalnızca tamlanan kısmın yer aldığı, tamlayanın ise söylenmeyip anlamdan anlaşıldığı gruplardır. Bu tür gruplarda tamlanan, isim-fiil ekleri (-mA/-Iş/-Uş/-mAk) almış bir fiil ve onu tamamlayan kelimelerden oluşan bir isim-fiil grubudur. Bu gruba iyelik eki getirilir. Tamlayan cümlede yer almaz; ancak iyelik ekinden ve anlamdan kime veya neye ait olduğu anlaşılır. Bu tür iyelik gruplarını tespit etmek için öncelikle cümledeki iyelik ekleri bulunur. Ardından bu ekin geldiği kelimenin ya da kelime grubunun isim-fiil grubundan oluşup oluşmadığına bakılır. Son olarak, normalde iyelik grubunun başında yer alan tamlayan unsurunun cümlede bulunup bulunmadığı kontrol edilir. Eğer tamlayan eksikse ve anlam bağlamdan çıkarılabiliyorsa, bu grup tamlayanı düşmüş iyelik grubu olarak değerlendirilir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ağzımdan çıkanı duymanız kolay. (s. 20)

Ama Kinyas'ın pansiyona harcadığı paralar **bir can almasına** yetecek kadar da fazlaydı. (s. 34)

Ve bitmek bilmez huzur arayışımız **hayatta kalmamızı** sağlıyor. (s. 42)

Belçikalıyla buluşmamıza daha saatler vardı. (s. 45)

Albert'le buluşmamıza iki saat var. (s. 54)

Tabii bütün bunları yapabilmesi için **ıckııı bırakması** gerekirdi. (s. 62)

Can almaları içgüdüselidir. (s. 83)

Neyse, **otelden ayrılmamız** gerek. (s. 104)

Sonra, peşinde koştuğumuz ve bize **kendisini yakalamamıza** izin vereceğini bildiğimiz o ölüme daha çok zaman olduğunu düşünerek döndüm yanlarına. (s. 133)

Kitap yazması kendisi için fazla tehlikeli olmaya başladığında ise mektuplar yazmıştır. (s. 179)

Bir iki kitap almamız gerekiyormuş. (s. 202)

En az iki kez tekrarlamaları gerekiyordu söylediklerini. (s. 216)

3.1.5. Tamlananı Derecelendirme Grubu Olan Tamlayanı Düşmüş İyelik Grupları

Tamlananı derecelendirme grubundan oluşan, tamlayanı düşmüş iyelik grupları; cümlede yalnızca tamlanan unsurun bulunduğu, tamlayan unsurun ise cümlede yer almadığı gruplardır. Bu gruplarda tamlanan, en az iki kelimenin karşılaştırma veya derecelendirme anlamı verecek şekilde bir araya gelmesiyle oluşan derecelendirme grubudur. Derecelendirme grubunun sonuna iyelik eki getirilir ve böylece iyelik ilişkisi kurulmuş olur. Ancak tamlayan, yani “kimin” veya “neyin” olduğu cümlede yer almaz; bağlamdan anlaşılır. Derecelendirme grubu, bir isim ya da sıfatın önüne gelen ve onun anlamını üstünlük-eşitlik, azlık-çokluk gibi anlam değerlerine göre derecelendiren sözcüklerden oluşmaktadır. Bu sözcükler “daha, en, pek, çok, az, en az, biraz” gibi derecelendirme belirteçleridir. Bu sözcükler, tamlanan unsurun anlamını kuvvetlendirir veya zayıflatır. “daha, en, pek, çok, az, en az, biraz” gibi derecelendirme belirteçleri, üstünlük dereceleri: “en, daha, çok, pek, oldukça, fazlasıyla, epeyce.” azlık dereceleri: “az, pek az, biraz.” karşılaştırma unsurları: “kadar, denli, ölçüde, gibi.” olarak üç gruba ayrılabilir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Bense **en üstün yaratık olduğumu** kanıtlamak için kendime, hiçbir şey yapmadan bekliyorum. (s. 39)

Ama dediğim gibi, **en büyük hatam** insanlardan cümlelerimi bitirmelerini beklemektir. (s. 86)

Gaspçı bir korsan gibi dolanarak şehirleri bağlayan yollarda, **en iyi bildiğim** şeyi yapıyorum: düşünüyorum... (s. 112)

En büyük hatamdı ilk günden bırakmamak. (s. 128)

Birbirimize **en ufak yardımımız** olamazdı. (s. 180)

En basit haliyle. (s. 194)

En büyük hatam sigara içtiğimi inkâr etmem gibi, delirdiği mi de inkâr etmem oldu. (s. 203)

En az iki kez tekrarlamaları gerekiyordu söylediklerini. (s.216)

Resepsiyondaki fazla makyaj yapmış genç kadına Fransız aksanlı İngilizceyle, odama **en kısa zamanda bir pizza vollahtmasını** söyledim. (s. 217)

En aptalcası çıkmakta zorlanmadı ağızımdan. (s. 485)

3.1.6. Tamlananı Tek Kelimeden Oluşan Tamlayanı İfade Edilmiş İyelik Grupları

Tamlananı tek kelimeden oluşan, tamlayanı ifade edilmiş iyelik grupları; iki unsurdan meydana gelen, tamlayan ve tamlanan unsurlarının her ikisinin de cümlede açıkça yer aldığı kelime gruplarıdır. Bu yapılarda tamlayan, iyelik ilişkisinin kime ya da neye ait olduğunu gösterir ve genellikle isim halinde bulunur. Tamlanan ise tek bir kelimeden oluşur ve iyelik eki alarak tamlayanla anlam ilişkisi kurar. Örneğin, “Ali’nin kitabı” ifadesinde Ali’nin tamlayan, kitabı ise tamlanandır. Tamlanan tek bir kelimedir ve “-ı” iyelik ekiyle tamlayana bağlanmıştır. Bu tür iyelik gruplarını tespit etmek için öncelikle cümlede iyelik ekini taşıyan bir isim bulunur. Daha sonra bu ismin önünde, genellikle tamlayan ekini (-In, -Un) almış bir isim olup olmadığına bakılır. Eğer tamlanan tek kelimeden oluşuyorsa ve tamlayan cümlede açıkça

belirtilmişse, bu grup “tamlananı tek kelimeden oluşan, tamlayanı ifade edilmiş iyelik grubu” olarak değerlendirilir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Onun anlamasını bekliyordum. (s. 23)

Benim adım Kinyas. (s. 24)

Hayatımızı **bizim dışımızda** kim se mahvetmemişti. (s. 89)

Sadece **kendi sesim** yankılanıyor duvarlarda. (s. 122)

Onun sorunu kulaklarıyladı. (s. 205)

Benim vicdanım hiç olmadı ki! (s. 249)

Kendi ırkıma kızıyorum. (s. 266)

Senin zevkine bırakıyorum. (s. 285)

Sizin fiyatınız benim fiyatım. (s. 341)

Kendi vizelerimi hatırladım. (s. 489)

Böylece **kendi hayatını** kurtarmış olursun! (s. 511)

Genellikle **benim takımım** yeniyordu. (s. 530)

3.1.7. Tamlananı Sıfat Tamlamasından Oluşan Tamlayanı İfade Edilmiş İyelik Grupları

Tamlananı sıfat tamlamasından oluşan, tamlayanı ifade edilmiş iyelik grupları; iki unsurdan meydana gelen, tamlayanı ve tamlananı cümlede açıkça belirtilmiş kelime gruplarıdır. Bu kelime grubunda tamlayan, aitlik veya sahiplik ilişkisini gösterir ve genellikle tamlayan eki (-In,-Un) alır. Tamlanan ise bir sıfat tamlaması (sıfat + isim) biçimindedir. Yani bir sıfat ve bu sıfata bağlı bir isimden meydana gelir. Tamlanan kısmın sonundaki isim, iyelik eki alarak tamlayanla bağlantı kurar. Sıfat tamlaması, bir sıfatın bir ismi nitelemesiyle oluşur ve tamlanan olarak kullanıldığında bu sıfat + isim birleşimi, iyelik eki taşıyan tek bir kelime grubunu oluşturur. Böylece tamlayan, tamlanan sıfat tamlamasına sahiplik ilişkisiyle bağlanır. Örneğin, “Ali’nin güzel evi” ifadesinde Ali’nin tamlayan, güzel evi ise tamlanandır. Burada “güzel ev” sıfat tamlamasıdır ve “-i” iyelik eki ile tamlayana

bağlanmıştır. Bu tür iyelik gruplarını tespit etmek için cümlede öncelikle iyelik eki taşıyan bir isim ya da isim grubu aranır. Ardından bu ismin önünde onu niteleyen bir sıfatın bulunup bulunmadığı kontrol edilir. Son olarak, tamlayanın açıkça ifade edilip edilmediği incelenir. Eğer tamlayan cümlede açıkça yer alıyorsa ve tamlanan sıfat tamlaması biçimindeyse, bu grup “tamlananı sıfat tamlamasından oluşan, tamlayanı ifade edilmiş iyelik grubu” olarak adlandırılır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Moctar'ın cesedinin yaratacağı sonuçları hayal ediyordu. (s. 34)

Ve **kanın dudağıma karışan tuzlu tadını** özlemiştim...(s. 39)

Afrika'nın bütün kadınları gibi o da çok yorgun. (s. 50)

Albert, **Melina'nın uzun, takma tırnaklı elini** öperken, "Bayan Regina, neden bu kadar güzelsiniz? " diyerek iltifat etmeye çalıştı. (s. 63)

Pencerenin iki kanadını da açıp panjurları da dışarı doğru itiyorum. (s. 101)

Perde aralanıp içeriye **kanın soğuk kokusu** yayılmalı. (s. 143)

Çiftçinin mavi kamyonetini saymazsak, yıllardır siyah olmayan bir arabaya binmediğimizdendir herhalde bulantısı. (s. 182)

Biz **dünyanın muhteşem, harika yerlerini** bilmeyiz. (s. 226)

Saçlarımı parmaklarımla geriye atıp, **burnunun o güzel kavisini** inceliyordum, cümleleri havada sinekler gibi kanat çırparken. (s. 391)

Lütfü'nün basit bir mantığı vardı. (s. 474)

Yardımcısı olarak ben, **onun küçük kaçamaklarını** görmezden geliyordum. (s. 497)

İnsanın tek gerçek özgürlüğü yalnızlığıdır. (s. 514)

3.1.8. Tamlananı İsim-Fiil Grubundan Oluşan Tamlayanı İfade Edilmiş İyelik Grupları

Tamlananı isim-fiil grubundan oluşan, tamlayanı ifade edilmiş iyelik grupları, hem tamlayan hem de tamlanan unsurlarının cümlede açıkça yer aldığı ve tamlanan unsurunun bir isim-fiil grubundan oluştuğu kelime

grubudur. Bu tür iyelik gruplarında tamlayan, genellikle isim veya isim görevinde olan bir kelime olup, tamlayan eki (-In, -Un) alır. Tamlanan ise, fiil köküne getirilen isim-fiil ekleri (-mA/-Iş/-Uş/-mAk) ile isimleşmiş bir fiil grubudur ve bu grubun sonundaki isim, iyelik eki taşıyarak tamlayanla sahiplik ilişkisi kurar. İsim-fiil grubu, bir fiilin isimleşmesini sağlayan ekler sayesinde ortaya çıkan ve cümlede isim görevi gören kelime ya da kelime gruplarından oluşur. Bu grup, tamlanan olarak iyelik eki aldığı zaman, sahiplik ilişkisi anlamı kazanır ve tamlayana bağlanır. Bu tür iyelik gruplarını tespit etmek için önce cümlede hem tamlayan hem de tamlanan unsurlarının varlığı tespit edilir. Tamlanan unsurun isim-fiil eki almış bir fiilden oluşup oluşmadığı, yani bir isim-fiil grubu olup olmadığı kontrol edilir. Ayrıca, tamlanan unsurun sonundaki ismin iyelik eki taşıyıp taşımadığı incelenir. Eğer tamlayan ve tamlanan açıkça ifade edilmişse ve tamlanan isim-fiil grubundan oluşuyorsa, bu grup “tamlananı isim-fiil grubundan oluşan, tamlayanı ifade edilmiş iyelik grubu” olarak tanımlanır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ama **bizim ortalarda gezinmemiz** doğru olmazdı. (s. 80)

Benim düşme kaygısı taşımama imkân yok. (s. 189)

Zehirlerini kendilerine akıtan akrepler gibi **bizim de kendimizi yok etmemizi** bekliyorlardı, kuşatmanın altında. (s. 270)

"Ve ben, **senin mutlu olmanı** istiyorum. (s. 357)

Kendime bunu yapabilmiş olabilmeme hala inanamıyordum. (s. 399)

Sizin beni tedavi etmenizi istiyorum" dedim, kendimi şaşırtacak bir sıcaklıkla. (s. 477)

3.1.9. Tamlananı Bağlama Grubundan Oluşan Tamlayanı İfade Edilmiş İyelik Grupları

Tamlananı bağlama grubundan oluşan, tamlayanı ifade edilmiş iyelik grupları, tamlayan ve tamlanan olarak iki temel unsurdan oluşan ve her iki unsurun da cümlede açıkça ifade edildiği kelime gruplarıdır. Bu grubun temel özelliği, tamlanan unsurun bir bağlama grubundan (ve, ile, ya da, hem... hem, ne... ne vb.) meydana gelmesidir. Tamlanan, bu bağlama grubunu içerirken,

sonunda iyelik eki taşıyarak tamlayanla sahiplik ya da aitlik ilişkisi kurar. Tamlayan ise, iyelik ekini alan ve cümlede açıkça ifade edilen bir isim ya da isim grubudur. Bu tür iyelik gruplarını tespit etmek için tamlayan unsurun cümlede açıkça ifade edilip edilmediği kontrol edilir. Tamlayan, iyelik eki (-In, -Un) almış bir isim ya da isim grubudur ve cümlede yer almalıdır. Eğer hem tamlayan hem de tamlanan bağlama grubunu içeren iyelik eki taşıyan kelime grubu cümlede varsa, bu grup “tamlananı bağlama grubundan oluşan, tamlayanı ifade edilmiş iyelik grubu” olarak adlandırılır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Tek bildiğim **havanın sıcak ve rutubetli olduğu**, bir yatakta uzandığım ve beynimin her hücresinin ayrı ayrı çatladığı. (s. 101)

O iki gözün arasına yolladım **silahın içindeki bütün nefretimi ve korkumu**. (s. 113)

Süzgece benzeyen tavandan artık güneşin ışığı değil, **gecenin soğuğu ve karanlığı** giriyordu. (s. 178)

Rüyamda, evin bütün odalarına girip çıkarken, **Kinyas'ın annesi ve babası** da beni ayrı ayrı yanlarına çağırıp konuşuyorlardı. (s. 200)

Onun acısı ve acımasızlığı romanlardaki gibiydi. (s. 210)

Koridorun sağ ve sol uçlarına bakarken ardımdan kapıyı yavaşça çektim... (s. 243)

Hepsinin siyah gömlekleri ve pantolonları vardı. (s. 293)

Amidou'nun silahını çekip ağızma sokması ve ateşlemesi sadece iki saniyesini alırdı. (s. 312)

Akşamüstünün kokuları ve serinliği bastırmıştı Gambiya'ya. (s. 323)

Tabii, **benim bıyıklarım ve dövmelerim** biraz bozardı fotoğrafı. (s. 411)

Tuğba'nın makyajını ve giyinmesini beklemekten sıkılmaya başlamıştım. (s. 481)

Kayranın annesi ile babası... (s. 525)

3.1.10. Tamlayanı Zamir Şeklinde Olup Kuvvetlendirme Grubu Olan İyelik Grupları

Tamlayanı zamir şeklinde oluşturulan, kuvvetlendirme grubu olan iyelik grupları, tamlayanın bir zamir olduğu ve tamlanan üzerinde anlamca bir güçlendirme, vurgulama ya da pekiştirme işlevi gören iyelik grubudur. Bu tür iyelik gruplarında tamlayan genellikle kişi zamiri (benim, senin, onun vb.) veya işaret zamiri (bunun, şunun gibi) olarak kullanılır. Tamlanan ise iyelik eki alarak tamlayana bağlanır ve bu yapı tamlananın aitlik veya sahiplik ilişkisini ifade ederken aynı zamanda anlamını kuvvetlendirir. Örnek: “Senin bizzat kararın” ifadesinde “senin” tamlayan zamir, “bizzat kararın” ise tamlanandır ve tamlanan anlamı güçlendirilmiştir. Bu grubun tespitinde, tamlayanın zamir olmasına ve tamlanan unsurun kuvvetlendirme ifadeleri içermesine dikkat edilir. Ayrıca, tamlanan iyelik eki tamlayanla ilişki kurar.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ama **onların da bizi getirdiği** nokta ortada!" (s. 41)

"İ, 2'nin nedeni değilse, **benim de varlığıma** bir neden aramam anlamsız olur" derdi. (s. 42)

Onun da ölmesini engelleyenler, işte o rüyalar. (s. 49)

İnan bana, **benim de çok zamanım** yok!" dedi. (s. 60)

Bir zamanlar **benim de dostlarım** vardı. (s. 110)

Ama kaldırıp duvara fırlattığımız anda parçalandığına göre **onların da bir sınırı** vardı tabii ki... (s. 150)

Sonra birden **bizim de orada olduğumuzu** hatırlayarak ayrıldılar birbirlerinden. (s. 154)

"**Bizim de paramız** yok. (s. 154)

Senin de etmeni istemiyorum" dedim sert bir tonda. (s. 320)

Ve artık **onun da acı çekmesini** istemiyordum. (s. 380)

Peki, **benim daha ne kadar acı çekmem** gerekiyordu, yeniden bir sıfat kazanabilmem için? (s. 429)

Ve temelinde **senin de olmanı** istiyorum. (s. 492)

3.2. İSİM TAMLAMALARI

İsim tamlaması, iki ismin veya isim görevinde kullanılan kelime veya kelime gruplarının bir araya gelerek anlamca birbirine bağlanmasıyla oluşan kelime grubudur. Bu yapının temel amacı, bir ismi başka bir isimle nitelendirmek, açıklamak veya ona aitlik kazandırmaktır. İsim tamlamaları, Türkçede anlam bütünlüğü ve ifade zenginliği sağlamak açısından oldukça önemli bir kelime grubu türüdür. Bu tamlamalar, özellikle bir nesneyi, kavramı veya kişiyi başka bir unsurla ilişkilendirerek cümlede netlik sağlar ve anlamın doğru algılanmasına yardımcı olur.

İsim tamlamaları iki ana unsurdan oluşur: tamlayan ve tamlanan. Tamlayan, tamlamada açıklayan ve aitlik ilişkisini gösteren kısımdır. Tamlanan ise bu ilişkinin yöneldiği ve asıl isim konumunda olan bölümdür. Tamlayan ve tamlanan arasındaki ekler, tamlamanın türünü belirlemede önemli bir rol oynar. Örneğin belirtili isim tamlamalarında tamlayan ilgi hali eki (-In, -Un) alırken, tamlanan iyelik eki alır. Belirtisiz isim tamlamalarında ise yalnızca tamlanan iyelik eki alır. Bu çeşitlilik, isim tamlamalarının cümlede hem esnek hem de anlam yönünden güçlü olmasını sağlar.

İsim tamlamaları cümlede farklı görevlerde kullanılabilir. Özne, nesne, dolaylı tümleç veya yüklem görevini üstlenebilirler. Örneğin “Evin kapısı kırıldı” cümlesinde “evin kapısı” özne görevindedir. “Bahçenin çiçeklerini suladım” cümlesinde tamlama nesne işlevi görürken, “Çocuk babasının yanına koştu” örneğinde dolaylı tümleç olarak kullanılmaktadır. Bu durum, isim tamlamalarının cümlenin anlamını şekillendirmede ve akışını düzenlemede ne kadar etkili olduğunu gösterir.

İsim tamlamalarının tespiti yapılırken önce kelimeler arasındaki aitlik veya niteleme ilişkisi belirlenir. Ardından tamlayan ve tamlanan unsurlarının ekleri incelenir. Tamlamanın türü (belirtili veya belirtisiz) saptandıktan sonra, cümledeki görevine bakılarak anlam pekiştirilir. Bu yöntem sayesinde isim tamlamaları hem doğru şekilde analiz edilir hem de cümledeki işlevleri açıkça görülebilir.

İsim tamlamaları Türkçede kelimeler arasındaki anlam ilişkisini güçlendiren ve cümleye netlik katan tamlamalar olarak karşımıza çıkar. Bu tamlamalar, özellikle metinlerde ve konuşma dilinde hem ifade zenginliği sağlar hem de cümlenin anlamını daha belirgin hale getirir. İsim tamlamaları, sahiplik, nitelik veya aitlik ilişkilerini açıkça gösterdiği için dilin anlam yapısını güçlendiren temel bir unsur olarak değerlendirilir.

Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde isim tamlamalarını detaylı biçimde ele alır. Ona göre isim tamlaması, iki isim unsurunun bir araya gelerek anlamca birbirine bağlandığı kelime grubudur. Bu tamlamalar, bir nesnenin başka bir nesneye ait olduğunu veya bir nesnenin başka bir nesneyle ilişkili olduğunu göstermek için kullanılır. Tamlamada tamlayan önce, tamlanan sonra gelir ve her ikisi iyelik sistemiyle birbirine bağlanır. Tamlanan daima iyelik eki taşırken, tamlayan genellikle genitif halindedir; bu hal ekli ya da eksiz olabilir (Ergin, 2007: s. 381). Örneğin “gülün kokusu” ifadesinde “gülün” tamlayan, “kokusu” ise tamlanan olarak görev yapar. Ergin, bu tamlamanın kalıplaşmaya ve birleşik isim oluşturmaya elverişli olduğunu ve dilde anlamı zenginleştirdiğini vurgular.

Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri* adlı eserinde isim tamlamalarını ayrıntılı olarak incelemiştir. Ona göre isim tamlaması, iki veya daha fazla adın bir araya gelerek anlamca birbirine bağlandığı en küçük kelime öbeğidir. Bu tamlamalar, bir ismin başka bir isimle olan ilişkisini, aitlik veya nitelik yönünden gösterir. Banguoğlu, bu tamlamalarda özellikle iyelik eklerinin anlamı belirginleştirdiğini belirtir (Banguoğlu, 1974: s. 331). Örneğin “Ahmet’in kitabı” ifadesinde, “Ahmet’in” tamlayan, “kitabı” ise tamlanan olarak görev yapar ve aralarındaki aitlik ilişkisi iyelik ekiyle gösterilir. Bu tür tamlamalar, dilde anlamı zenginleştirir ve ifadeyi güçlendirir.

Mehmet Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi* adlı eserinde isim tamlamalarını ayrıntılı olarak incelemiştir. Ona göre isim tamlaması, “Birden fazla ismin bir araya gelerek aitlik, nitelik veya tür gibi anlam ilişkileri kurduğu kelime grubudur. Bu tamlamalar, bir ismin başka bir isme ait olduğunu veya onu nitelendirdiğini gösterir. Bilgegil, isim tamlamalarını anlamlarına göre altı gruba ayırır: sahiplik (Ali’nin parası), aitlik (kadının

çantası), sebep (öğretmenin tavsiyesi), tahsis (çalışma odası), niteleme (beyaz elbise) ve belirsizlik (çocuk isteği). Bu tür tamlamalar, dilin anlamını zenginleştirir ve ifadeyi güçlendirir (Bilgegil, 2009: s. 116).

Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi* adlı eserinde isim tamlamalarını detaylı şekilde ele almıştır. Ona göre isim tamlaması, iki veya daha fazla ismin bir araya gelerek birbirini tamamladığı ve genellikle iyelik ilişkisi kurduğu kelime grubudur. Bu tamlamalar, bir ismin başka bir isme ait olduğunu veya onu nitelendirdiğini gösterir. Korkmaz, sıfat-fiillerin de isim tamlaması oluşturabileceğini belirtir. Örneğin, “gül yaprağı” ifadesinde “gül” tamlayan, “yaprağı” tamlanan olarak görev yapar ve aralarındaki aitlik ilişkisi iyelik ekiyle belirtilir. Bu tür tamlamalar, dilde anlamı zenginleştirir ve ifadeyi güçlendirir (Korkmaz, 2009: s. 270).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserlerinde isim tamlamalarını detaylı bir şekilde ele almışlardır. Onlara göre isim tamlaması, birden fazla ismin bir araya gelerek anlamca birbirini tamamlayan ve genellikle iyelik ilişkisi kuran kelime gruplarıdır. Bu tamlamalar, bir ismin başka bir isme ait olduğunu veya onu nitelendirdiğini ifade etmek için kullanılır. Özkan ve Sevinç, isim tamlamalarını belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması ve eksiz tamlama olmak üzere üç grupta incelerler. Örneğin, "Ali'nin kitabı" ifadesinde "Ali'nin" tamlayan, "kitabı" ise tamlanan olarak görev yapar ve aralarındaki aitlik ilişkisi iyelik ekiyle belirtilir. Bu tür gruplar, dilde anlamın zenginleşmesine ve ifade gücünün artmasına katkı sağlar (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 19).

Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde isim tamlamalarını kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Karahan, isim tamlamasını, iki veya daha fazla ismin bir araya gelerek anlamca birbirini tamamlayan ve genellikle iyelik ilişkisi kuran kelime grupları olarak tanımlar. Bu tamlamalar, bir ismin başka bir isme ait olduğunu veya onu nitelendirdiğini ifade etmek için kullanılır. Karahan, isim tamlamalarını belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması ve eksiz tamlama olmak üzere üç grupta inceler. Örneğin, "Yılların geçtiği, Fatih'in geçtiği, sert rüzgârın savurduğu" gibi tamlamaları belirtili isim tamlaması olarak ele alır. Bu tür tamlamalar, dilde anlamın

zenginleşmesine ve ifade gücünün artmasına katkı sağlar (Karahana, 2021: s. 42).

İsim tamlamaları, Türkçe dilbilgisi literatüründe araştırmacılar tarafından farklı şekillerde adlandırılmıştır. Muharrem Ergin, Zeynep Korkmaz, Leyla Karahan ile Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, bu tamlamaları klasik olarak “isim tamlaması” şeklinde adlandırmıştır. Tahsin Banguoğlu ise bazı durumlarda “ad takımı” ifadesini kullanmıştır; diğerleri ise yalnızca “isim tamlaması” terimini tercih etmiştir.

Bize göre isim tamlaması, iki veya daha fazla ismin bir araya gelerek birbirini tamamladığı ve genellikle aitlik veya nitelik ilişkisi kurduğu kelime grubudur. Tamlamada birinci unsur tamlayan, ikinci unsur tamlanan olarak görev yapar ve aralarındaki ilişki iyelik veya ilgi ekleriyle gösterilir. İsim tamlamaları cümlede özne, nesne, dolaylı tümleç veya yüklem olarak kullanılabilir ve anlamın netleşmesine katkı sağlar. Örneğin, “çocuğun kitabı” ifadesinde “çocuğun” tamlayan, “kitabı” tamlanan olarak görev yapar. Biz de tezimizde belirtili ve belirtisiz isim tamlamalarına yer verdik ve bunları alt başlıklara ayırarak inceledik.

3.2.1. Belirtili İsim Tamlaması

Belirtili isim tamlamaları, tamlayan ve tamlanan unsurlarının her ikisine de eklerin geldiği ve aralarındaki ilişkiyi açıkça gösteren isim tamlamasına belirtili isim tamlaması denir. Bu tür tamlamalarda tamlayan genellikle (-In, -Un) gibi ilgi hali ekini alırken, tamlanan iyelik eki alır. Bu ekler, tamlamadaki ilişkinin kesinliğini sağlar ve anlamın netleşmesine yardımcı olur. Belirtili isim tamlamaları, bir nesnenin başka bir nesneye ait olduğunu, bir kavramın başka bir kavramla bağlantılı olduğunu belirtir. Örneğin, “çocuğun kitabı” ifadesinde “çocuğun” tamlayan, “kitabı” ise tamlanan olarak görev yapar ve aralarındaki sahiplik ilişkisi iyelik ekiyle belirtilmiştir.

Belirtili isim tamlamaları cümlede farklı görevlerde kullanılabilir. Özne, nesne, dolaylı tümleç veya yüklem görevini üstlenebilirler. Örneğin, “Öğretmenin defteri masanın üzerindeydi” cümlesinde “öğretmenin defteri” ifadesi belirtili isim tamlaması olarak özne görevindedir. Benzer şekilde, “Çocuğun oyuncasını aldım” cümlesinde tamlama nesne işlevi görür. Bu

tamlamalar, cümlenin anlamını netleştirir, anlatımı güçlendirir ve ilişkilerin doğru anlaşılmasını sağlar.

Belirtili isim tamlamaları, dilde anlamın zenginleşmesine katkıda bulunur ve ifade gücünü artırır. Metinlerde, akademik çalışmalarda veya günlük konuşmada, sahiplik, nitelik ve aitlik ilişkilerini açıkça ortaya koyarak dilin yapısını güçlendirir. Ayrıca, bu tamlamalar sayesinde anlatım daha düzenli ve anlaşılır hale gelir; okuyucu veya dinleyici, hangi nesnenin hangi varlığa ait olduğunu kolayca kavrayabilir.

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserlerinde isim tamlamalarını, iki veya daha fazla ismin sahiplik, nitelik, tür veya cins gibi özellikleri belirtmek amacıyla bir araya gelerek anlamca birbirini tamamladığı kelime grupları olarak tanımlarlar. Bu tanımda, belirtili isim tamlamaları, tamlayan ve tamlanan unsurlarının her ikisinin de ek almasıyla aralarındaki ilişkinin net bir şekilde ortaya konduğu gruplar olarak açıklanır (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 22).

Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde belirtili isim tamlamalarını, iyelik eki taşıyan bir ismin, aitlik ilişkisini gösteren başka bir isimle oluşturduğu kelime grubu olarak tanımlar. Bu tamlamada, iki isim arasında sahiplik, nitelik, sınır veya ilişki gibi anlam bağlantıları bulunur. Karahan, bu tür tamlamaların cümlede anlamı netleştirdiğini ve ifadenin gücünü artırdığını vurgular (Karahan, 2021: s. 43).

3.2.1.1. Tamlayanı veya Tamlananı İsimden Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları

Tamlayanı veya tamlananı isimden oluşan belirtili isim tamlamaları, tamlayan ve tamlanan olarak iki temel unsurdan meydana gelen ve sahiplik, aitlik ya da belirginlik ilişkisini açıkça ortaya koyan kelime gruplarıdır. Bu tür tamlamalarda hem tamlayan hem de tamlanan, isim görevindeki kelimelerdir. Tamlayan genellikle tamlayan eki (-In, -Un) alarak tamlanan ile arasındaki ilişkiyi belirtir. Tamlanan ise, tamlayana bağlı olarak iyelik eki alarak tamlamanın anlamını tamamlar ve netleştirir. Belirtili isim tamlamalarının temel özelliği, tamlanan unsurun sahiplik ya da aitlik ilişkisini göstermek amacıyla iyelik eki taşımasıdır. Bu ek sayesinde tamlanan,

tamlayana bağlanır ve tamlamanın hangi şeye ait olduğu veya hangi varlığı ifade ettiği anlaşılır. Böylece, belirtili isim tamlamaları, cümlede anlamı kesinleştiren ve tamlayan-tamlanan arasındaki bağlantıyı kuvvetlendiren yapılar olarak işlev görür. Örnek olarak, “Ahmet’in kitabı” ifadesinde “Ahmet’in” tamlayan, “kitabı” ise tamlanan unsurudur. Burada her iki kelime de isimdir; tamlayan eki “-İn”, tamlanan ise iyelik eki “-I” taşımaktadır. Bu tamlama, kitabın Ahmet’e ait olduğunu belirtir. Tamlayanı isim, tamlananı ise başka bir isimden oluşan belirtili isim tamlamalarının tespiti için cümlede şu unsurlar aranır: Öncelikle tamlayan görevi gören ve tamlayan eki taşıyan bir isim bulunur. Ardından, tamlayanla ilişkili olan ve iyelik eki taşıyan bir isim tespit edilir. Her iki unsurun da isim olması ve tamlanan kısmın ilgili eki almış olması, bu grubun “belirtili isim tamlaması” olduğunu gösterir.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Sağ elini **masanın ortasına** bıraktığım şişeye uzattı ama sonra aklına birden kötü bir hikâye gelmiş gibi geri çekti. (s. 16)

Yanında duran torbanın içindeki paketi satınca **ömrünün sonuna** kadar rahat edebilirdi. (s. 62)

Artık **Kayra'nın uyanmasını** beklemekten başka yapacak bir şey yoktu. (s. 162)

Gözkapaklarımı **günün ışığı** aralamaya çalışıyordu. (s. 186)

Arabanın içinde uyuyorduk. (s. 198)

Yemek faslını bitirdikten sonra **resepsiyonun bankosuna** yaslandık. (s. 220)

Amidou'nun silahını çekip ağzıma sokması ve ateşlemesi sadece iki saniyesini alırdı. (s. 312)

Parazitlerin hayatı hep ilgimi çekmiştir. (s. 402)

Lütfü'nün karısını hiç görmemiştim. (s. 471)

Ama ben **Lütfü'nün kötülüğüne** inanıyordum. (s. 517)

Tünelin sonunu gördüğüm anda, içinden çıktığıma mı inanmıştım? (s. 518)

Melis'in ailesiyle daha da yakınlaştım o gece. (s. 525)

3.2.1.2. Tamlayanı İyelik Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları

Tamlayanı iyelik grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları, tamlayanın birden fazla kelimedenden meydana gelen ve içinde iyelik eki taşıyan bir kelime grubu olduğunu ifade eder. Bu tür tamlamalarda tamlayan, tek bir kelime yerine iyelik anlamı taşıyan bir kelime grubudur; tamlanan ise genellikle tek bir isim olup, iyelik eki alarak tamlayana bağlanır. Böylece tamlayanın sahiplik veya aitlik ilişkisi, tamlananla birlikte daha ayrıntılı ve zengin bir şekilde ifade edilmiş olur. Örnek olarak, “Annemin en yakın arkadaşı” ifadesinde “annemin en yakın” tamlayan iyelik grubunu oluşturur, “arkadaşı” ise tamlananıdır. Burada tamlayan birden fazla kelimedenden oluşmakta ve “annemin” kelimesi iyelik eki taşımaktadır. Bu tamlamaların tespitinde, cümlede tamlayan olarak birden fazla kelimedenden oluşan, içinde iyelik eki taşıyan bir kelime grubu aranır. Bu grubun, aitlik veya sahiplik anlamı taşıyan kelimelerden meydana geldiği gözlemlenir. Tamlanan ise iyelik eki taşıyan ve tamlayana bağlı bir isim olarak belirlenir. Her iki unsurun birlikte açıkça ifade edilmesi, bu grubun “tamlayanı iyelik grubundan oluşan belirtili isim tamlaması” olduğunu gösterir.

Yankılanırdı ismimin bütün sessiz harfleri kafamın içinde. (s. 55)

Aslında hemen çıkıp gidebilirdik, ama ikimiz de Kıta Avrupası terbiyesi aldığımız için, ev sahibemizin elini öpmeliydik gitmeden. (s. 69)

Salonunun tavanı yüksek. (s. 104)

Yamaç gözümün önünde bir aşağı, bir yukarı gidiyordu. (s. 174)

Her ay babamın maaşını yakınlarda bir bankamatikten çekiyorum. (s. 223)

El yazısının düzgünlüğü yazdığı kelimeyi her açıdan ne kadar ciddiye aldığını gösteriyordu. (s. 248)

Kan kardeşimin hayatını kendiminkini kurtarmak için satabilirdim. (s. 362)

Saçlarımı parmaklarımla geriye atıp, burnunun o güzel kavisini inceliyordum, cümleleri havada sinekler gibi kanat çırparken. (s. 391)

Annemin titreyen elleri, çaydanlıktan fincanıma içindekilerini geçirirken, ben ağlıyordum. (s. 439)

Kardeşimin sevgisini kazanmak için çabalamak çok zordu. (s. 451)

Zihinsel ölüm diye nitelendirdiğimiz, **beynimizin çalışmasının sona ermesi** sadece bir hayaldi. (s. 461)

McDonald's'ta duran, üzerinde "Dikkat! Kaygan zemin!" yazan sarı plastik geliyor **gözümün önüne**. (s. 502)

3.2.1.3. Tamlayanı İsim Tamlamasından Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları

Tamlayanı isim tamlamasından oluşan belirtili isim tamlamaları, tamlayanın kendisinin bir isim tamlaması biçiminde ifade edildiği ve tamlananla birlikte aitlik veya sahiplik ilişkisini belirten kelime grubu olarak tanımlanır. Bu tür tamlamalarda tamlayan, tek bir isim değil, içinde tamlayan ve tamlanandan oluşan bir isim tamlamasıdır. Tamlanan ise genellikle tek bir isim olup, iyelik eki veya belirtme eki alarak tamlayana bağlıdır. Bu grubun temel özelliği, tamlayanın daha karmaşık bir yapı içinde olmasıdır; yani tamlayan, kendi içinde tamlayanı ve tamlananı bulunan bir isim tamlamasıdır. Bu sayede tamlananla tamlayan arasındaki ilişki daha ayrıntılı ve anlamca zenginleşmiş olur. Örnek olarak, “Ali’nin kitaplarının kapağı” ifadesinde “Ali’nin kitaplarının” tamlayan unsurunu oluşturur. Burada “Ali’nin kitapları” bir isim tamlamasıdır ve “kitaplarının” kelimesi iyelik ekiyle tamlayan görevindedir. “Kapağı” ise tamlanan ve iyelik eki alarak tamlayana bağlıdır. Bu tamlamanın tespiti için öncelikle tamlayanın kendi içinde bir isim tamlaması oluşturup oluşturmadığına bakılır. Eğer tamlayan, tamlayan ve tamlanandan meydana gelen bir isim tamlaması ise ve tamlanan da iyelik eki alarak bu yapıya bağlıysa, bu tamlama türü “tamlayanı isim tamlamasından oluşan belirtili isim tamlaması” olarak kabul edilir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Moctar'ın cesedinin yaratacağı sonuçları hayal ediyordu. (s. 34)

Batı Avrupa ülkelerinin benzer kasabalarında nefret edilmek için bütün özelliklere sahiptik. (s. 39)

Ve kıyısından da olsa **Belçika devletinin bir memuru**, eski bir kolonici olduğunu göstermek kendisine büyük zevk veriyordu. (s. 63)

Tenis topunun tüylerini yanağıma sürtmekten zevk almasaydım, Wimbledon'da oynardım... (s. 120)

Sabah dokuz gibi **cep telefonunun rehberinden** "EV" yazan numarayı aradım. (s. 216)

Asansör kapısının iki kanadı sağa ve sola kayarken Feridoun'un karargâhına adım atmıştık. (s. 299)

İnsanların anlamasının zamanı geldi. (s. 305)

Televizyonun sesi hala **otel sakinlerinin kulaklarının pislikleri** arasında kendine geçiş yolları aramakla meşguldü. (s. 427)

Zihinsel ölüm diye nitelendirdiğimiz, **beynimizin çalışmasının sona ermesi** sadece bir hayaldi. (s. 461)

Salih'in iyileşmesinin yolu da benzer bir noktadan geçiyor. (s. 514)

Bedenimin direncinin nereden geldiğini anlayamıyordum ama bunu kanıksamıştım. (s. 527)

Görüyordum **sokağın cılız ışığının altına** uzattığımda, sahneye girme zamanımın geldiğini... (s. 519)

3.2.1.4. Tamlayanı Sıfat Tamlamasından Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları

Tamlayanı sıfat tamlamasından oluşan belirtili isim tamlamaları, tamlayanın kendi içinde sıfat tamlaması şeklinde olduğu ve tamlananla birlikte aitlik, sahiplik ilişkisini ifade eden kelime grubu olarak tanımlanır. Bu tür tamlamalarda tamlayan, sıfat tamlamasıdır; yani bir sıfat ve ona bağlı olan kelimedenden oluşan bir gruptur. Tamlanan ise genellikle iyelik eki veya belirtme eki taşıyan bir isimdir ve tamlayana bağlıdır. Sıfat tamlaması, bir sıfat ile sıfatın nitelediği isimden oluşan kelime grubudur. Tamlayanı sıfat tamlamasından oluşan belirtili isim tamlamalarında ise, tamlayan kısmı, başka bir isimle birlikte sıfat tamlaması biçimindedir. Bu grup sayesinde tamlayanın sahiplik veya aitlik ilişkisi, tamlananla birlikte daha ayrıntılı ve zengin bir şekilde ifade edilmiş olur. Örnek olarak, “Büyük kırmızı arabanın kapısı” ifadesinde “büyük kırmızı araba” sıfat tamlamasından oluşan

tamlayan kısmını oluşturur. “Kapısı” ise iyelik eki taşıyarak tamlayana bağlı tamlanandır. Bu tamlamaların tespitinde, tamlayan kısmın bir sıfat tamlaması olup olmadığına dikkat edilir. Sıfat tamlaması, bir sıfat ve nitelediği isimden oluşur ve tamlayan olarak tamlanan isme bağlanır. Tamlanan ise iyelik eki taşıyan bir isimse bu tamlamalar “tamlayanı sıfat tamlamasından oluşan belirtili isim tamlamaları” olarak kabul edilir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Kimliğini taşıdığım ülkenin başkentine yerleşip herhangi bir okuluna devam etmeye başladığımda durum farklılaşmaya başladı. (s. 21)

Bir insanın bu kadar kanaatkâr olması beni sinirlendiriyordu. (s. 22)

Dünya üzerinde yaşayan herhangi bir canlıdan zerre kadar farkı olmayan insanoğlunun bu gereksiz çabasını da anlamıyorum. (s. 36)

Pazarlık yapmayı bilmeyen, kendisini kazıklamış olanları taklit etmeye çalışan bir adamın yalın yalanları... (s. 52)

Gizli çekişmelerinin nedenini tam olarak bilmiyordum. (s. 60)

Manzaraya bir de akmış makyaj eklenince kadın **pasaklı bir ressamın** paletine benzemişti. (s. 72)

Birkaç yüz metre daha ilerledikten sonra **iki yelkenli bir teknenin** önünde durduk. (s. 316)

Eğer bazen **o tatlı konuşmanın** eksikliğini hissedersen, arayabilir miyim seni?" (s. 349)

Yaşlı bir adam, **üzeri kalabalık masanın** arkasına oturmuş, televizyon seyreliyordu. (s. 421)

Sonra hafif bir rüzgâr estiğinde **dev palmiye yapraklarının** birbirlerine sürtünmelerini seyrettim. (s. 472)

Nefreti çok erken yaşta öğrenmiş bir insanın hikâyesi. (s. 516)

Zihnim, **bir askeri akademi öğrencisinin** dolabı kadar düzenliydi. (s. 531)

3.2.1.5. Tamlayanı Bağlama Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları

Tamlayanı bağlama grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları, tamlayan unsurunun bir bağlama grubundan meydana geldiği ve tamlananla birlikte aitlik, sahiplik ya da belirginlik ilişkisini açıkça ortaya koyan grup olarak tanımlanır. Bu tür tamlamalarda tamlayan, yalnızca tek bir kelime değil, kelime veya kelime gruplarından oluşan bağlama grubudur. Tamlanan ise iyelik eki veya belirtme eki taşıyan bir isimdir ve tamlayana bağlıdır. Bu grubun temel özelliği, tamlayan unsurun bir bağlama grubundan (ile, ve, ya da, hem... hem, ne... ne vb.) meydana gelmesidir. Bu tamlamaların tespiti için öncelikle tamlayanın bir bağlama grubu olup olmadığına dikkat edilir. Tamlayan, tek bir isim değil bir kelime grubundan oluşması gerekir. Tamlanan ise iyelik eki alarak tamlayana bağlı bir isimdir. Her iki unsurun cümlede açıkça bulunması, tamlamanın “tamlayanı bağlama grubundan oluşan belirtili isim tamlaması” olduğunu gösterir.

Kıyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Gözlerimle beynimin arasından geçirdiğim son kavram o kadar saçma geldi ki, bir tebessüm oturdu suratımın tam ortasına. (s. 18)

Gecenin ve geçmişin ilk Maltepe'sini yakarken pencereyi açıyorum. (s. 209)

Kapının ahşabı ile bilinmeyen birinin parmak kemiğinin çarpışması devam ediyordu. (s. 263)

Evin ve alınacak mobilyaların parasını verene kadar. (s. 342)

"Otelin ve adamların isimlerini söyle. (s. 364)

Ateşim düşmüştü ama hafif hafif **sırtım ile alnımın** nöbetleşe terlediklerini hissedebiliyordum. (s. 383)

Yüzyıllar boyunca **sefaletin ve şiddetin** sokaklarında top oynadığı ülkelerin böyle kalacağını biliyorum. (s. 405)

Bir yerlerde **hayatın ve mutluluğun** olduğunu, aşkın kol gezdiğini biliyorum. (s. 426)

Ama sonra kimliğimi alınca, **annem ile babamın sevgisini** görünce, yatakta geçirdiğim saatler arttı... (s. 460)

Mavi ile sarının birleşip yeşil olması kadar iyi anlamak istiyordum modern hayatla! (s. 500)

Yanlış ve doğrunun bir değeri yoktu orada. (s. 503)

Anne ve babasının döktüğü her gözyaşını Kayra içiyordu. (s. 526)

3.2.1.6. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları

Tamlayanı sıfat-fiil grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları, tamlayanın bir sıfat-fiil grubundan (-An/-r/-Ar/-mAz/-dİk/-AcAk/-mİş vb.) meydana geldiği ve tamlananla birlikte aitlik, sahiplik ilişkisini ifade eden kelime grubu olarak tanımlanır. Bu tür tamlamalarda tamlayan, fiilden türeyen ve ismi niteleyen sıfat-fiil grubudur. Tamlanan ise iyelik eki taşıyan bir isim olup, tamlayana bağlıdır. Sıfat-fiil grubu, bir fiilin belirli ekler alarak isimleri nitelemesini sağlayan kelime grubudur. Örneğin “yazılan”, “okuyan”, “gelen” gibi kelimeler sıfat-fiil grubunun örnekleridir. Tamlayanı sıfat-fiil grubundan oluşan belirtili isim tamlamalarında, bu tür fiilden türemiş sıfatlar, tamlayan görevinde bulunur ve tamlanan ismi belirler. Örnek olarak, “Okuyan öğrencinin kitabı” ifadesinde “okuyan öğrenci” tamlayan sıfat-fiil grubundan oluşur, “kitabı” ise iyelik eki taşıyan tamlanandır. Bu tamlamaların tespitinde, tamlayan kısmın bir sıfat-fiil grubu olup olmadığına bakılır. Sıfat-fiil grubunun fiilden türeyen ve ismi niteleyen bir kelime veya kelime grubu olması gerekir. Tamlanan ise iyelik eki taşıyan isim ve tamlayana bağlıysa bu tamlamalar “tamlayanı sıfat-fiil grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları” olarak adlandırılır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Hala **sağ elinde pompalı tüfeği tutmakta olanın** vücuduna bantlanmış olarak duruyordu... (s. 45)

Yahudilerin de Hristiyanlar kadar ikiyüzlü darı gibi her yerde biten yaratıklar oldukları anlaşılabilir. (s. 117)

İçine transatlantikleri alan bir suyun gittikçe yükselen fısıltısı... (s. 163)

Ve biz daha karanlık olan, **tepenin bize bakan yamacına** sadece sağ farın aydınlattığı yoldan gidiyorduk. (s. 173)

Yarın elbet döneceği şişkonun yerini düşünmemeye çalıştığı belliydi, çektiği her nefesten sonra **sigaranın kızaran ucunu** seyrederken. (s. 236)

Ama hiç kimse, ben dâhil, Kayra'ya belki de **daha en üst noktaya bile varamamış olduğunun tereddüdünü** yaşatamadık. (s. 241)

Sınıra geldiğimizde her zamanki gibi, yolun kenarında **bambudan inşa edilmiş karakolun gölgesinde oturan askerleri** gördük. (s. 291)

Benim için hissettiklerinin kaybolmasını sağlayabilirdi, beni anlayamaması. (s. 392)

Sonra, **ülkemin cehalet içinde yüzen bölgelerindeki kadınlarını** düşündüm. (s. 408)

Sahilin her ateş alan kum tanesinde, alev yükselip düşüyordu. (s. 430)

Ama **ilk günlerin irademi çeliğe çeviren heyecanı** geçtikçe, satırlar yine dehşetle okuduğum kelimelerle dolmaya başladı...(s. 500)

Tekmeyi vuranın oğlu olması daha da acı verecekti Lütfü'ye. (s. 529)

3.2.1.7. Tamlayanı Kuvvetlendirme Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları

Tamlayanı kuvvetlendirme grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları, tamlayanın içinde anlamı pekiştiren, vurgulayan ya da kuvvetlendiren kelime veya kelime gruplarından oluştuğu ve tamlananla birlikte aitlik, sahiplik ilişkisi kurduğu yapılar olarak tanımlanır. Bu tür tamlamalarda tamlayan, yalnızca bir isim değil, aynı zamanda tamlayana anlam yoğunluğu veya vurgu katan kuvvetlendirme grubu içerir. Tamlanan ise iyelik eki veya belirtme eki taşıyan bir isim olup tamlayana bağlıdır. Bu tamlamalarda tamlayan, kuvvetlendirme grubu içeren bir isimdir. Örnek olarak, “en güzel elbisenin düğmesi” ifadesinde “en” kuvvetlendirme ifadesi kullanılmıştır. “Düğmesi” ifadesi tamlanan olarak iyelik eki almış bir isimdir. Kuvvetlendirme grubu, genellikle bir derecelendirme zarfı (çok, en, daha) pekiştirici öge olarak yer alır. Bu tamlamaların tespitinde, tamlayanın içinde anlamı kuvvetlendiren

kelime veya kelime gruplarının bulunup bulunmadığına dikkat edilir. Tamlayan, sahiplik ya da aitlik anlamı taşıyan isimle birlikte kuvvetlendirme ögeleri içerir. Tamlanan ise iyelik eki taşıyan ve tamlayana bağlı bir isimse bu tamlamalar “tamlayanı kuvvetlendirme grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları” olarak adlandırılır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

"Ve **en büyük acının kendininkinin olduğunu** düşünüyorsun. (s. 38)

Onun da ölmesini engelleyenler, işte o rüyalar. (s. 49)

Tabii, herkes gibi benim de bir ailem vardı ve **onların da değişik yerlerde değişik evleri** oldu. (s. 50)

Kinyas'ın ise hala yazıp yazmadığını, yazıyorsa bile kâğıtları nerede tuttuğunu bilmiyordum. (s. 83)

Ancak üreyerek çocuk yapmalarını ve **o çocukların da kendi aralarında üreyerek çoğalmalarını** kabul edemem. (s. 87)

Bunu ima eden birinin dahi boynunu kırabilirdi. (s. 105)

Ama kaldırıp duvara fırlattığımız anda parçalandığına göre **onların da bir sınırı** vardı tabii ki... (s. 150)

İkimizin de nereye gidildiğine dair tek bir fikri bile yok. (s. 172)

Hatırlamamak, unutmak, **en sert içkilerin** karışımından daha sarhoş etmişti beni. (s. 343)

Emlak alım satımında **en önemli unsurun** çevre olduğunu bir kez daha anlamış bulunuyordum. (s. 351)

Bütün geçmişimin de kirli lavaboda yanıyor olmasını istedim. (s. 430)

En derin kaygının belirtileri. (s. 502)

3.2.1.8. Tamlayanı Uzaklaşma Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanı uzaklaşma grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları, tamlayanın bir uzaklaşma grubu şeklinde ifade edildiği tamlamalardır. Belirtili isim tamlamalarının tamlayanı olarak kullanıldıklarında, sahiplik

değil, genellikle yön bildirirler. Bu tür tamlamalarda tamlayan, genellikle “-dAn”, “-tAn”, gibi ayrılma veya uzaklaşma anlamı taşıyan ekler ve kelime gruplarından oluşur. Tamlanan ise iyelik eki taşıyan bir isim olup tamlayana bağlıdır. Uzaklaşma grubu, tamlayandaki ismin bir yerden, kişiden veya durumdan uzaklaşmayı ifade eden kelime ve eklerden oluşan kelime grubudur. Bu grup, tamlayanın aitlik ilişkisini daha anlamlı kılar. Örnek olarak, “Evden gelen adamın çantası” ifadesinde “evden gelen adam” tamlayan uzaklaşma grubundan oluşur, “çantası” ise tamlanandır. Bu tamlamaların tespitinde, tamlayan kısmının uzaklaşma anlamı taşıyan ek veya kelimelerden oluşup oluşmadığı incelenir. Tamlayan, ayrılma veya uzaklaşmayı belirten ekler içeren bir kelime grubu olmalıdır. Tamlanan ise iyelik eki taşıyan ve tamlayana bağlı bir isimse bu tamlamalar, “tamlayanı uzaklaşma grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları” olarak adlandırılır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Geçmişten bahsetmenin bir anlamı yok. (s. 43)

Ve o kadar şiddetli bir kavgaydı ki **karşımdakilerden birinin kolundan** ısıarak bir parça et koparmıştım... (s. 59)

Kaldırımlarda duran ve dönen tezgâhın parçası olan adamlar işaretlerle **kendilerinden para almanın daha kârlı olduğunu** anlatırlar. (s. 77)

Hatta **yoldan geçen birinin üstüne** bile düşebilirdim... (s. 106)

Kendilerinden çok sevdikleri oğullarının ölmüş olduğunu düşünmek daha rahatlatıcı geliyordur sevgili aileme. (s. 128)

Kalabalık bir terör örgütünü **herhangi bir bürokratik düzenden ayırmanın anlamı** yok. (s. 143)

Aklımdan geçen görüntülerin hızı, dünyanın bütün otobanlarındaki radarları çatlatacak kadar fazlaydı. (s. 210)

Zaten yemekle ilişkim, gerçekten de **uzaktan akrabaların görüşme sıklığıyla** sınırlı. (s. 381)

Afrika'da, bir sofrada sarhoş olana kadar **iyi şeylerden bahsetmenin imkânı** yoktu. (s. 387)

Şu ana kadar hayattan öğrendiklerimin ışığında durumu incelemeye çalışıyordum. (s. 511)

3.2.1.9. Tamlayanı Unvan Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları

Tamlayanı unvan grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları, tamlayanın bir unvan grubundan meydana geldiği ve tamlananla birlikte aitlik, sahiplik ilişkisini ifade eden kelime grubu olarak tanımlanır. Bu tür tamlamalarda tamlayan, bir kişinin mesleğini, sosyal statüsünü veya resmi unvanını belirten kelimelerden oluşan unvan grubudur. Tamlanan ise iyelik eki taşıyan bir isim olup tamlayana bağlıdır. Unvan grubu, tamlayan kısmında yer alan ve kişinin mesleği, görevi veya sosyal konumu hakkında bilgi veren kelime ya da kelime gruplarını kapsar. Örneğin “Profesör Ahmet’in kitabı”, “Doktor Ayşe’nin raporu” gibi ifadelerde tamlayan kısmı unvan grubudur. “Profesör Ahmet’in kitabı” ifadesinde “Profesör Ahmet” tamlayan unvan grubudur, “kitabı” ise iyelik eki taşıyan tamlanandır. Bu tamlamaların tespitinde, tamlayanın bir unvan grubundan oluşup oluşmadığına dikkat edilir. Tamlayan, kişinin unvanını belirten kelimelerden oluşan bir grup iken, tamlanan iyelik eki taşıyan isim ve tamlayana bağlıysa bu tamlamalar, “tamlayanı unvan grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları” olarak adlandırılır.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Lütfü Amca'nın çok selamı var. (s. 480)

"Bay Perrot'nun araştırmasının sonucu"nu beklemek gerek, hangi dil grubunun hangisinden en çok etkilendiğini belirlemek için. (s. 384)

3.2.1.10. Tamlayanı İlgi Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları

Tamlayanı ilgi grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları, Türkçede tamlayan kısmının bir ilgi zamiri ya da ilgi grubu (benim, senin, onun, bizim) olduğu, tamlanan kısmının ise iyelik eki alarak bu gruba bağlandığı belirtili isim tamlamalarıdır. İlgi zamirleri, bir isim grubu oluşturur ve isim tamlamasında tamlayan konumuna geçebilir. Bu tamlamaların tespitinde, tamlayan unsurunun (benim, senin, onun, bizim vb.) ilgi zamirlerinden veya ilgi grubundan oluşması gerekir. Tamlanan unsurun ise iyelik eki alarak tamlayanla ilişki kurması gerekir. Örnek olarak, senin arkadaşının telefonu”

ifadesinde “senin arkadaşının” ifadesinde “senin arkadaşının” tamlayan ilgi grubudur, “telefonu” ise tamlanandır.”

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Yol uzun ve **senin şişelerin** sayılı. (s. 85)

Zaten **bizim gibi insanların dayanıklılığı** çok anlamsız ve iğrençtir. (s. 109)

Ama on saniye sonra **bizim boksör çocukların** arkamda yan yana **dizildiklerini** görünce Fernand'ın da kendi anlayışına göre karikatür bir askeri birlik çizdiğini anladım. (s. 293)

Yarın biraz götürmem gerekecek" dedi, valizini **benim para çantalarımın** yanına dolabın içine koyarken. (342)

Bizim gibi insanların işine yaramazdı gurur... (s. 359)

Rene, **sizin gibi bir centilmenin** taşındığını söyleyince bu eve, bir ziyaret etmek istedim. (s. 383)

Ama **benim de aşk havatı dağarcığımın** geniş olduğu söylenemezdi. (s. 494)

3.2.1.11. Tamlananı İsim Tamlamasından Oluşan Belirtili İsim Tamlaması

Tamlananı isim tamlamasından oluşan belirtili isim tamlaması, tamlanan unsurunun kendi içinde bir isim tamlaması şeklinde yapılandığı ve tamlayanın ona bağlı olarak aitlik, sahiplik ilişkisini kurduğu tamlamalardır. Bu tür tamlamalarda tamlanan, içinde tamlayan ve tamlanandan oluşan başka bir isim tamlamasıdır. Tamlayan ise genellikle iyelik eki taşıyan bir isimdir ve tamlanan isim tamlamasına bağlıdır. İsim tamlamaları, iki unsurdan oluşur: tamlayan ve tamlanan. Tamlananı isim tamlamasından oluşan belirtili isim tamlamalarında ise, tamlanan kısmı, kendi içinde bir tamlama oluşturur; bu tamlama başka bir isimle birlikte aitlik ilişkisi kurar. Tamlayan ise bu yapıya bağlıdır ve tamlanan isim tamlamasının ait olduğu varlığı belirtir. Örnek olarak, “Ali’nin kitabının kapağı” ifadesinde “kitabının kapağı” tamlanan isim tamlamasıdır. “Kitabının” kelimesi, “Ali’nin” tamlayanına bağlı olarak tamlanandır. “Kapağı” ise bu tamlamanın tamlananıdır. Bu

tamlamanın tespitinde, tamlanan unsurunun kendi içinde tamlayanı ve tamlanandan oluşan bir isim tamlaması olup olmadığına dikkat edilir. Eğer tamlanan, başka bir tamlama oluşturuyorsa ve tamlayan da iyelik eki veya belirtme eki taşıyorsa, bu tür tamlamalara “tamlananı isim tamlamasından oluşan belirtili isim tamlaması” denir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ve ben, acaba **Absolut şişesinin patlama sesini** duyabilecek kadar zamanım olur mu, diye düşünüyordum. (s. 16)

Yeterince benzin ve karşımda oturan adamın **ceketinin iç cebindeki** çakmakla dünyayı yakabilirim. (s. 25)

Yanımızdaki yeşil banknotlarla, biraz pazarlıkla **Burkina Faso'nun adalet bakanını** alabilirdik. (s. 76)

Uygar dünyanın **sigorta policelerinde** bile insanın değeri bir yere kadardır. (s. 76)

Temel Reislerin arasından sıyrılarak **limanın müdürlük binasına** girdik. (s. 78)

Aslında **Kayra'nın suikast işi** gayet ilginç bir fikir. (s. 120)

Amerikan Konsolosluğu'nun haftalık basın bülteninde kayıp olarak kayda geçeceklerini düşünüp bir sigara içtim. (s. 169)

Babasının emekli milletvekili maaşıyla geçiniyordu. (s. 220)

İnsanoğlunun ışık hızında gövdesini taşıma isteği boşuna. (s. 268)

Kayranın gangster oyunları sona ermişti. (s. 372)

Devlet kanalının haber saatiydi... (s. 415)

Arkamda başka bir apartmanın bahçe duvarı vardı. (s. 433)

3.2.1.12. Tamlananı Sıfat Tamlamasından Oluşan Belirtili İsim Tamlaması

Tamlananı sıfat tamlamasından oluşan belirtili isim tamlaması, tamlanan unsurunun kendi içinde bir sıfat tamlaması biçiminde yapılandığı ve tamlayanın bu yapıya bağlı olduğu tamlamalardır. Bu tür tamlamalarda

tamlanan, tek bir isim değil, bir sıfat ve onun nitelediği isimden oluşan sıfat tamlamasıdır. Tamlayan ise genellikle iyelik eki taşıyan bir isimdir ve tamlanan sıfat tamlamasına aitlik veya sahiplik ilişkisi kurar. Sıfat tamlaması, bir sıfat ile onu niteleyen isimden oluşan kelime grubudur. Tamlananı sıfat tamlamasından oluşan belirtili isim tamlamalarında, tamlanan kısmı, bu tür bir sıfat tamlamasıdır ve tamlayan bu yapıya bağlıdır. Böylece tamlamanın anlamı, tamlanan içindeki sıfat ve isim ilişkisinin yanı sıra tamlayanın aitlik ilişkisiyle de zenginleşir. Örnek olarak, “Ayşe’nin güzel bahçesi” tamlamasında “güzel bahçesi” tamlanan sıfat tamlamasıdır ve “Ayşe’nin” tamlayana bağlıdır. Bu tamlamanın tespitinde, tamlanan kısmın bir sıfat tamlaması olup olmadığına bakılır. Yani tamlanan, bir sıfat ve bir isimden oluşan grup şeklindeyse ve tamlayan iyelik eki taşıyan bir isimse, bu tamlama “tamlananı sıfat tamlamasından oluşan belirtili isim tamlaması” olarak adlandırılır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Çünkü **kulübenin toprak zemininde** yatan askerler bir erkeğe dönüşebilmek için geleneksel efsanevi panter-adam eğitiminden geçmişlerdi. (s. 44)

İngiliz Elçiliği’nin dayak yemiş bir vatandaşına bu kadar paha biçeceğini sanmıyordum. (s. 76)

Pencerenin iki kanadını da açıp panjurları da dışarı doğru itiyorum. (s. 101)

ABD’nin parasının küçük bir bölümü saptanan hedefe hizmet etmekten uzaklaşmıştı. (s. 123)

Perde aralanıp içeriye **kanın soğuk kokusu** yayılmalı. (s. 143)

Eyalet halkının işsiz bölümü bizim için Beyaz Saray'a kadar yürürdü. (s. 167)

Bu noktada bir şeyi fark ettim: Anadilimizi sadece yıllardır birbirimizle konuştuğumuz için Kinyas'la **Türkçe’nin farklı bir çehresini** kullanmaya başlamıştık. (s. 231)

Kasabanın daracık sokaklarında beni kovalamaya başladılar. (s. 255)

Ve eminim herhangi **bir ordunun herhangi bir subayı** kadar bilgi sahibi oldum, silahlara ve onların nasıl kullanılacağına dair. (s. 392)

Onun için **hepsinin ahşap panjurları** kapalıydı. (s. 412)

Lütfü'nün basit bir mantığı vardı. (s. 474)

İnsanın tek gerçek özgürlüğü yalnızlığıdır. (s. 514)

3.2.1.13. Tamlananı Bağlama Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlaması

Tamlananı bağlama grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları, belirtili isim tamlamasında tamlanan ögesinin, iki ya da daha çok ögeyi "ve", "ile", "ya da" gibi bağlaçlar vasıtasıyla birbirine bağlayan bir bağlama grubundan oluştuğu tamlamalardır. Bu tür tamlamalarda tamlanan, tek bir isim değil, bağlama grubu biçiminde oluşturulmuş kelime veya kelime gruplarından oluşur. Tamlayan ise genellikle iyelik eki veya belirtme eki taşıyan bir isimdir ve tamlanan bağlama grubuna aitlik veya sahiplik ilişkisi kurar. Tamlananı bağlama grubundan oluşan belirtili isim tamlamalarının tespitinde öncelikle tamlanan kısmın bir bağlama grubu olup olmadığına bakılır. Yani tamlanan unsurunun "ve", "ile", "ya da" gibi bağlaçlarından birini alıp almadığına bakılır. Bu bağlaçlardan biri varsa bu tamlamalar, “tamlananı bağlama grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları” olarak adlandırılır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Bize, **matematik dünyasının kurgusal ve sonsuz olduğu** öğretildi. (s. 41)

Dünyanın başını ve sonunu düşündükleri ortaya çıkmasın diye. (s. 92)

Prag'ın eski ve loş sokaklarında gezerdi. (s. 138)

Üstadın intiharı ve vervüzündeki can çekişi altmış sekiz yıl sürmüştür. (s. 179)

Hepsinin siyah gömlekleri ve pantolonları vardı. (s. 293)

Akşamüstünün kokuları ve serinliği bastırmıştı Gambiya'ya. (s. 323)

Öncelikle, iki adam tutmasını, birini güvenlikle diğerini de **bahçenin bakımı ve temizliğiyle görevlendirmesini** söyledim. (s. 350)

Sonra, **hiçbir şeyin önemi ve değeri** kalmayacaktı. (s. 364)

Dünyanın yuvarlak olduğunu ve kendi etrafında döndüğünü de hatırlıyordum. (s. 409)

Bir tane olmalıydı, **bazı semtlerinin gayet medeni ve gösterişli olduğu** şehirde. (s. 434)

Ama **birilerinin bana güvenip tırlarını ve mallarını teslim etmesi** ve üstelik karşılığında da para vermesi güzeldi. (s. 471)

Çünkü **onların hayata olan kinlerini ve yaslarını** biraz da olsa dindirmenin tek yoludur bu. (s. 510)

3.2.1.14. Tamlananı İsim-Fiil Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlaması

Tamlananı isim-fiil grubundan oluşan belirtili isim tamlaması, tamlanan unsurunun içinde fiilden türemiş ve isim görevi gören isim-fiil gruplarının yer aldığı ve tamlayanın bu yapıya bağlı olduğu tamlamalardır. Bu tür tamlamalarda tamlanan, tek bir isim değil, fiilden türeyen ve isim gibi kullanılan kelime veya kelime gruplarından (isim-fiil grubundan) oluşur. Tamlayan ise genellikle iyelik eki taşıyan bir isim olup tamlanan isim-fiil grubuna aitlik veya sahiplik ilişkisi kurar. Tamlananı isim-fiil grubundan oluşan belirtili isim tamlamalarında, tamlanan unsuru -mA, -Iş, -Uş, -mAk gibi fiilden türeyen eklerle isim veya isim gruplarından meydana gelir ve tamlayan bu yapıya bağlıdır. Bu tamlamaların tespitinde, tamlanan kısmın fiilden türeyen isim-fiil grubu olup olmadığına dikkat edilir. Tamlanan, fiilden türeyerek isimleşmiş kelime veya kelime grubundan oluşmalı; tamlayan ise iyelik eki taşıyan bir isimden oluşuyorsa bu tamlamalar, “tamlananı isim-fiil grubundan oluşan belirtili isim tamlaması” olarak adlandırılır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Bir insanın bu kadar kanaatkâr olması beni sinirlendiriyordu. (s. 22)

Kayranın yazdıklarını okuyormuş gibi yapıp ilgilendiğimi düşünmesini istemiştim. (s. 29)

Tabii ki **dünyanın bir anlamı olması** gerekmiyor. (s. 41)

Belki **birkaç kişinin daha ölmesi** gerekebilir ama bir gün çok değerli olacaklar. (s. 224)

Değil Tanrı'ya, kendine bile inanmamış bir insanın başına çakılan haçlarla, yıldızlarla, **oyunun devam etmesini** sağlıyordu. (s. 259)

Pinou'nun silahlarının başına gelenleri öğrenmesine yirmi beş saat vardı... (s. 296)

Emlak fiyatlarının komik olması normaldi. (s. 351)

Onun mutlu olmasını istedim o an. (s. 352)

Zamanın gelip bizi içine düştüğümüz çukurdan çıkarmasını bekliyorduk... (s. 460)

İnsanın kendi imkânlarıyla bir uzay mekiği inşa etmesi böyle oluyor işte. (s. 473)

İstemem, **ölümünün benden gelmesini**! (s. 506)

Kayra'nın yanımda olup her şeyi halletmesini istedim, ama çok uzaklarda olduğundan emindim. (s. 516)

3.2.1.15. Tamlananı Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Belirtili İsim Tamlaması

Tamlananı sıfat-fiil grubundan oluşan belirtili isim tamlaması, tamlanan unsurunun fiilden türetilmiş ve sıfat görevinde kullanılan bir sıfat-fiil grubundan meydana geldiği, tamlayanın ise bu yapıya aitlik veya sahiplik ilişkisi kurduğu tamlama türüdür. Sıfat-fiil grubu, fiil kök ya da gövdelerine getirilen -An -mİş -AcAk, -dİk, -dUk, gibi eklerle oluşur ve isimleri niteleyerek sıfat görevinde kullanılır. Bu gruplar genellikle bir isimle birlikte kullanılarak “sıfat + isim” şeklinde bir yapı meydana getirir. Tamlananı sıfat-fiil grubundan oluşan belirtili isim tamlamalarında, tamlanan kısmı bu sıfat-fiil grubudur; yani niteleme görevindeki sıfat-fiil ile nitelediği isim birlikte tamlanan ögesini oluşturur. Tamlayan ise genellikle iyelik eki almış bir isimdir ve tamlananla aitlik ilişkisi kurar. Tespit aşamasında öncelikle belirtili isim tamlaması bulunur, ardından tamlanan kısmı incelenir. Eğer tamlanan

bölümdeki isim, kendisinden önce gelen ve sıfat-fiil eki taşıyan bir kelime ile birlikte kullanılmışsa bu grup “tamlananı sıfat-fiil grubundan oluşan belirtili isim tamlaması” olarak adlandırılır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ve içimdeki haykıran sesi daha da güçlendirerek **onun benim tek ruhsal denge kurucum olduğum**u düşünmeye başladım. (s. 21)

Dünyanın matematik üzerine kurulu olduğumu düşünmemizi sağlayan bir sistemde yaşadığımızdan bahsederdi. (s. 41)

Kayra'nın bir yer adı olduğuna hiç şüpheleri kalmamıştı ki, kulübenin kapısı kırıldı. (s. 45)

Devlet başkanının danışmanı olduğumu söyledim. (s. 65)

Eğlencenin yemek yerine geçtiği bir ülkedeydim. (s. 65)

Çünkü o **dünyanın bütün acısını çektiğine** inanıyordu. (s. 73)

Michael, **gecenin daha yeni başladığını** belirterek, kalmamı istedi. (s. 152)

Türkiye'ye dönme fikrinin nereden çıktığını bilmiyorum. (s. 198)

Kimsenin bir alıp veremediği yoktu Kinyas'la. (s. 205)

Kullandığı her ithal makineye isim takıp sadece kendine has şekil ve yazılarla damgalaması, **Üçüncü Dünya'nın asla yok olmayacağını** gösterir. (s. 219)

Afrika'nın asla değişmeyeceğini biliyorum. (s. 405)

Ve insanın **içine iki tane içgüdü yerleştirdiğini** düşünüyordum. (s. 508)

3.2.1.16. Tamlananı Yönelme Grubundan Olan Belirtili İsim Tamlaması

Tamlananı yönelme grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları, tamlanan unsurunda yönelme hali eki (-a / -e) bulunan kelime gruplarının yer aldığı tamlamalardır. Yönelme hali eki, bir ismin yöneldiği, hedef aldığı ya da yöneldiği yeri veya amacı belirtir. Yönelme grubu, en basit hâliyle isim + yönelme eki (-a / -e) şeklinde olur. Örneğin “bahçeye”, “okula”, “denize” gibi. Bazen bu ismin önünde sıfatlar da bulunabilir: “büyük şehre”, “güzel eve” gibi. Bu tür tamlamalarda, tamlanan dediğimiz kısım bu yönelme grubundan oluşur ve tamlayanla iyelik eki sayesinde bağlanır. Örneğin

“çocuğun okula gidişi” cümlesinde tamlanan “okula gidiştir” “okula” kısmı yönelme grubunu oluşturur. Burada yönelme eki, gidişin nereye olduğunu gösterir. Özetle, tamlananı yönelme grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları, bir şeyin nereye, kime ya da neye yönelik olduğunu açıkça belirtmek için kullanılır. Bu tamlama tespit edilirken öncelikle tamlayan unsurunun belirtili isim tamlaması için gerekli olan iyelik eki (-In, -Un) taşıyan bir isim olduğu kontrol edilir. Ardından tamlanan kısmına bakılır; eğer tamlanan, iyelik eki almış ve içinde yönelme anlamı taşıyan bağlama grubu (örneğin, “okula doğru”, “eve yakın”, “şehir merkezine yönelik”) içeriyorsa, bu grup “tamlananı yönelme grubundan oluşan belirtili isim tamlaması” olarak değerlendirilir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Her coğrafyanın kendine göre ağıtları var, diyorum içimden. (s. 54)

Ve o an kadını Anna'nın bana tanıştırdığını, benim de, kolundan tutup **Kayra'nın yanına götürdüğümü** hatırladım. (s. 73)

Ama daha bir milyon insanı bile **gözünün önüne getiremediğinden**, milyarlarcasının çıkartabileceği gürültüyü de hayal edemiyor. (s. 107)

Resepsiyondaki gözlüklüye, hesabı kapatacağımı söyleyip eşyalarımı **kominin arabaya taşımamı** seyrettim. (s. 289)

Pinou'nun silahlarının başına gelenleri öğrenmesine yirmi beş saat vardı... (s. 296)

Koffi'nin, Amidou'nun ölümüne üzüleceğini biliyordum ama işi bu kadar ileri götüreceğini tahmin etmiyordum. (s. 361)

İkincisiyse, üç gün sonra, benim Afrika'yı Gambiya'dan bindiğim bir transatlantikle **terk ettiğim haberinin her yere yayılması**. (s. 363)

Kinyas'ın iğneye, **sokaklarının samanlığa benzediği** türden. (s. 368)

Fildişi Kıyısı'nın dünyaya açılan penceresi. (s. 371)

Sonra hafif bir rüzgâr estiğinde dev **palmiye yapraklarının birbirlerine sürtünmeleri**ni seyrettim. (s. 472)

Sadece, **insanın kendine acı çektirmesi**, başkalarının ona çektirmesinden biraz daha iyi bir duygu veriyordu. (s. 490)

Ama ben, **bir savaş uçağının hedefine kilitlenmesi** gibi, medeniyetle bir olmak istiyordum. (s. 500)

3.2.1.17. Tamlananı Uzaklaşma Grubundan Olan Belirtili İsim Tamlaması

Tamlananı uzaklaşma grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları, belirtili isim tamlamalarında tamlanan ögesinin, bir uzaklaşma hâli eki (-dAn, -tAn) alarak oluşturduğu kelime grubundan meydana gelen tamlamalardır. Uzaklaşma hali eki, bir varlığın ya da kavramın bulunduğu yerden, zamandan, durumdan ya da nesneden uzaklaşmayı, ayrılmayı, çıkmayı ifade eder. Bu tür tamlamalarda tamlanan kısmı, uzaklaşma ekiyle birlikte genellikle bir isimden veya isimden oluşan kelime grubundan oluşur ve tamlayana iyelik ekiyle bağlanır. Örneğin “arkadaşından gelen haber” tamlamasında “arkadaşından” ifadesi, “arkadaş” ismine uzaklaşma eki getirilerek oluşturulmuş bir uzaklaşma grubudur ve “haber” tamlanan olarak yer alır. Burada tamlanan ögesi, tamlayanla birlikte bir sahiplik ilişkisi kurar. Özetle, tamlananı uzaklaşma grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları, bir şeyin ya da bir kavramın ait olduğu, geldiği veya uzaklaştığı yeri, zamanı ya da durumu vurgulamak için kullanılan tamlamalar olup, tamlayana iyelik ekiyle bağlanarak anlam bütünlüğü sağlar. Bu tamlama tespit edilirken öncelikle tamlayan kısmının, tamlayan eki (-In, -Un) almış bir isim olduğu belirlenir. Daha sonra tamlanan kısmına bakılır; eğer tamlanan, iyelik eki almış ve içinde uzaklaşma anlamı taşıyan bağlama grubu içeriyorsa, bu grup “tamlananı uzaklaşma grubundan oluşan belirtili isim tamlaması” olarak kabul edilir.

Kıyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Bir türlü anlayamadı, dünyada sadece **kendisinin 1 'den sonra 2 'yi getiremediğini**. (s. 42)

Ve neredeyse ben bile **onun eskiden bir zenci olduğuna** inanacaktım... (s. 94)

Dinin kendini bundan koruması o kadar uzak bir ihtimal ki! (s. 117)

İnanılanın bu dünya dışından gelmesi gerekir beni benden alması için. (s. 117)

Ve tabii ki merak ettiğimiz ama yanıtını ancak birkaç gizli servisin toplanıp bulabileceği soru, **Amerikan silahlarının Rusya'dan buralara kadar nasıl geldiği**ydi? (s. 295)

Amidou'nun hayattan bekledikleri vardı. (s. 302)

Havanın kararmasına yarım saatten az kaldığını biliyordum. (326)

Kollarımdaki dövmelemin çoğunun omuzlarımdan geldiğini gördü, gömleğimi çıkarıp dolaba asınca. (s. 331)

Daha, gerçek trajediyi de, tırnağın etten, **Kayranın hayattan koparılışını** da izlemesi gerekiyordu seyircilerin... (s. 342)

Ama altı ayı geçen bir süre doktor tarafından telaffuz edilmişse, **normal bir insanın baştan çıkması** daha zor oluyordu. (s. 346)

Gözümü açtığımda **Joshua'nın sürahideen döktüğü portakal suyunu**, elimdeki bardakla topluyordum. (s. 412)

İstemem, **ölümünün benden gelmesini**! (s. 506)

3.3.1. Belirtisiz İsim Tamlaması

Belirtisiz isim tamlamaları, tamlanan unsurun iyelik eki aldığı, ancak tamlayan unsurun ek almadığı ve aralarındaki ilişkinin daha genel, belirli bir aitlik veya nitelik ifade etmeden kurulduğu isim tamlamasıdır. Bu tamlamalarda tamlanan, tamlayana bağlı olarak bir nesne, kavram veya kişiyi nitelendirir; ancak tamlayan, iyelik veya ilgi eki almadığı için tamlamadaki ilişki daha soyut veya genel bir bağ ile gösterilir. Örneğin, “çocuk oyuncacı” ifadesinde “oyuncacı” tamlanan olarak iyelik eki taşırken, “çocuk” tamlayan görevindedir ve herhangi bir ilgi hali eki almaz.

Belirtisiz isim tamlamaları, cümlede farklı görevlerde yer alabilir; özne, nesne veya dolaylı tümleç olarak kullanılabilirler. Örneğin, “Çocuk oyuncacını aldı” cümlesinde tamlama nesne işlevi görür. Bu tür tamlamalar, dilde anlamın genel bir bağlamda aktarılmasına, anlatımın akıcı olmasına ve

nesneler veya kavramlar arasındaki ilişkinin basit şekilde ifade edilmesine yardımcı olur.

Belirtisiz isim tamlamaları, dilde anlatımı sadeleştirir ve cümleye esneklik kazandırır. Sahiplik, nitelik veya tür ilişkilerini belirtirken tamlamaya daha genel bir anlam sağlar; bu nedenle özellikle günlük konuşma ve yazılı metinlerde sıkça kullanılır. Bu tamlamalar, cümlenin anlaşılmasını kolaylaştırır ve dilin yapısal zenginliğine katkıda bulunur.

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* eserinde belirtisiz isim tamlamalarını, tamlayan unsuru ek almayan, tamlanan unsuru iyelik eki alan ve genel bir aitlik ya da nitelik ilişkisi oluşturan isim grupları olarak ifade ederler (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 29). Onlara göre, bu tamlamalar, tamlamadaki ilişkiyi daha belirsiz kılar ve anlatımda daha geniş, genelleştirilmiş bir anlam sağlar. Örnek olarak, “öğrenci defteri” tamlamasında “öğrenci” tamlayan ek almazken, “defteri” tamlanan iyelik eki taşır ve sahiplik genel olarak belirtilir.

Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde belirtisiz isim tamlamalarını, tamlayan unsuru ek almayan, tamlanan ise iyelik eki taşıyan ve böylece genel bir aitlik veya nitelik ilişkisi oluşturan kelime grupları olarak tanımlar (Karahan, 2021: s. 44). Karahan’a göre, bu tür tamlamalarda ilişkinin kesinliği yoktur; anlam daha genel ve soyut bir bağ içerir. Örneğin, “öğrenci defteri” ifadesinde tamlayan “öğrenci” ek almazken, tamlanan “defteri” iyelik eki taşır ve sahiplik belirli bir kişiye yönlendirilmez. Bu tamlamalar cümlede anlamı destekleyen ve anlatımı güçlendiren bir unsur olarak görev yapar.

3.3.1.1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı ve tamlananı isimden oluşan belirtisiz isim tamlaması, iki ismin bir araya gelmesiyle oluşan tamlamalardır. Burada tamlayan isim herhangi bir ek almaz, yalın halde bulunur. Tamlanan ise 3. tekil kişi iyelik eki alarak tamlayana bağlanır. Örneğin “kitap sayfası” tamlamasında “kitap” tamlayan olarak yalın halde dururken, “sayfa” kelimesi iyelik eki alarak “sayfası” olur ve tamlanan görevindedir. Böylece tamlanan, tamlayana ait olan şeyi gösterir. Bu tamlamalarda tamlayan ve tamlanan sadece isimlerden oluşur. Yani tamlamada sıfat, fiilimsi ya da zamir gibi başka türden kelimeler

bulunmaz. Bu sayede anlam olarak iki ismin birbirine ait olduğunu ifade eder. Özetle, tamlayanı yalın isim, tamlananı ise iyelik eki almış isim olan belirtisiz isim tamlamaları, günlük dilde sık kullanılan ve isimlerin birbirine bağlanarak yeni anlamlar oluşturduğu basit tamlama türlerindendir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Müzikal militanlar olarak konserlere gitmek, **şarkı sözleri** hakkında sabahlara kadar tartışmak bana büyük zevk veriyordu. (s. 19)

Özgürlük savaşları için iyi bir karşı cepheydik. (s. 76)

Din kitapları ilk insandan söz eder. (s. 87)

Adresler, **telefon numaraları** yok oldu. (s. 110)

Ne de **mide kanaması** geçirdim. (s. 128)

Meksika radyoları o kadar can sıkıcı ki teybi çıkarıp fırlattım. (s. 171)

Lunapark aynaları gibi. (s. 263)

İçeriden **piyano melodileri** geliyordu. (s. 328)

En son olarak da, **kan lekeleri** üzerinde kuruyunca görünmez ve daha da önemlisi zayıf gösterir ki ben bütün bu nedenlerden dolayı giydim. (s. 344)

Birkaç yüz kilometre ötede kabileler arası savaşın olduğu bir yerde zaten **ev fiyatları** ne kadar olabilirdi ki? (s. 351)

Polis arabaları geçti yanımdan. (s. 421)

Evet, ikinci aşamada virüs çoğalmasına karşın, **hastalık belirtileri** yoktur. (s. 477)

3.3.1.2. Tamlayanı İyelik Grubundan Oluşan Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı iyelik grubundan oluşan belirtisiz isim tamlaması, tamlayan unsurunun tek bir kelime değil, bir iyelik grubundan yani içinde iyelik eki taşıyan birden fazla kelimedenden oluşan bir kelime grubundan meydana geldiği tamlamalardır. Bu tamlamalarda tamlayan, genellikle başka bir isim tamlamasını veya iyelik eki almış kelime grubunu içerir ve böylece tamlayan kısmı kendi içinde birden fazla kelimedenden oluşur. Tamlanan ise yine tek bir isimden oluşur ve 3. tekil kişi iyelik eki alarak tamlayana bağlanır. Bu grup,

tamlamanın tamlayanında daha karmaşık, geniş ve detaylı bir ifade olmasına olanak tanır. Örneğin, “Ahmet’in kitabı kapağı” ifadesinde “Ahmet’in kitabı” iyelik grubundan oluşan tamlayandır ve tamlanan ise “kapağı” ifadesidir. Bu tür tamlamalar, tamlayan kısmında iyelik eki taşıyan kelime gruplarının bulunması nedeniyle diğer belirtisiz isim tamlamalarından ayrılır. Böylece tamlayanın çok kelimedenden oluştuğu ve iyelik eki aldığı tamlamalar, “tamlayanı iyelik grubundan oluşan belirtisiz isim tamlamaları olarak tanımlanır.”

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Onu sevdiğimi söyleyemem çünkü duygularım yok ama hayattaki **tek bağımlılığım** olduğunu itiraf edebilirim... (s. 30)

Sevgilim olması için para teklif ettim. (s. 37)

Mesleğimiz sorulduğunda kaçaklık, diyebilirdik. (s. 76)

Gerçekten de **bir hastalığım** olduğunu düşünüyorlardı herhalde. (s. 92)

Yolculuğun son günlerinde, pasaporta **ihtiyacımız** olduğunu ve daha önemlisi, Meksika'ya girişimizin sağlanmasının gerektiğini anlattım. (s. 113)

Kendisine **ihtiyacım** olduğunu söyle. (s. 304)

Sadece, **anahtarım** olmadığı için ailem uyandıracak olmamdan çekiniyordum... (s. 432)

Artık gözlerime baktığı zaman ağlamıyordu ama **geleceğim** için **endişelendiğini** biliyordum. (s. 446)

İncitmeden, kırmadan ama yine de **patronum** olacağını unutturmayacak kadar tehditkâr. (s. 474)

İnsanlara **ihtiyacım** olduğuna inanmaya başlamıştım. (s. 522)

3.3.1.3. Tamlayanı İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı isim tamlamasından oluşan belirtisiz isim tamlaması, tamlayan unsurunun tek kelime yerine kendi başına bir isim tamlaması biçiminde ortaya çıktığı tamlamalardır. Bu yapıda tamlayan, içinde birden fazla kelime barındıran ve anlamca bir bütün oluşturan bir isim tamlamasıdır. Dolayısıyla tamlayan, basit bir isim değil, belirli kurallara göre oluşturulmuş

bir isim tamlaması olabilir ve bu tamlamalar zincirleme isim tamlamaları olarak adlandırılır. Tamlayan, belirtili (tamlayan ve tamlananı belirtili) ya da belirtisiz (tamlayan ve tamlananı belirtisiz) isim tamlaması şeklinde olabilir; ancak tamlanan her zaman tek bir isimden oluşur ve iyelik eki alarak tamlayana bağlanır. Bu tür tamlamalar, tamlayanın yapısal olarak daha karmaşık ve anlam olarak daha kapsamlı ifadeler taşımasına olanak sağlar. Örneğin, “okulun müdürünün odası” ifadesinde “okulun müdürünün” tamlayan kısmı bir isim tamlamasıdır ve tamlanan “odası” ise iyelik eki almış tek bir isimdir. Böylece tamlayanı isim tamlamasından oluşan belirtisiz isim tamlamaları, dilde anlamın genişletilmesi ve detaylandırılması için kullanılan önemli tamlamalar arasında yer alır.

Zamanımı **şehir delileri** arasında geçirerek harcadığımdan ailemi ve şartların bana hediye ettiği arkadaşlarımı ihmal ediyordum. (s. 21)

Cümleler kurmayı, **kelime oyunları** yapmayı, karmaşık konuları anlatmayı... (s. 23)

İklimden, saç renklerinden, **el parmakları** uzunluğundan ya da her neden kaynaklanıyorsa! (s. 28)

Hafta sonu olduğu için beyazlar Abidjan'dan gelmeye başlamışlardı. (s. 35)

Şimdi yine, **ıçki şişesi** tarlasına benzeyen salondayız. (s. 35)

Hafta sonu olduğu için Afrika'nın suyunu içen beyazlar da gelmişti. (s. 65)

Bütün bu önlemler, Amerikalı kimyagerler tarafından icat edilmiş ve parayı **Liberya ordusu** dışında başka kimse kullanmasın diye uydurulmuş bir işlemdi. (s. 123)

Ciddi doktoru, **AİDS testleri** terminolojisini düşünmüyordum. (s. 469)

Beni, karşımdaki kadından ve bütün dünyadan uzaklaştırdığı için, bana **suc ortağı** olduğu için, o an Kayra'yı atomlarına ayırmak istedim. (s. 486)

Arkadaşlarıyla **hafta sonları** yaptığı maçlarda toplarını topladım. (s. 530)

3.3.1.4. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı sıfat tamlamasından oluşan belirtisiz isim tamlamaları, tamlayan unsurunun yapısal olarak bir sıfat tamlamasından meydana geldiği

tamlama türleridir. Bu tür tamlamalarda tamlayan, sıfat ve isim unsurlarının bir araya gelmesiyle oluşturulan bir sıfat tamlamasını ifade eder; yani tamlayan ögesi, bir sıfatın nitelediği bir isimden oluşan kelime grubudur. Tamlanan ise genellikle tek bir isimden oluşur ve bu isim iyelik eki alarak tamlayana bağlanır. Böylece tamlayanın daha kapsamlı ve detaylı bir anlam taşıması sağlanır. Örneğin, “kırmızı elmanın sapı” ifadesinde “kırmızı elma” bir sıfat tamlamasıdır ve tamlayan görevindedir, tamlanan ise “sapı” kelimesidir ve iyelik eki almıştır. Bu tür tamlamalar, tamlayanın sıfat tamlaması şeklinde genişlemesiyle, dilde anlatımı daha zengin ve anlamlı kılarak, tamlanan ile tamlayan arasındaki ilişkiyi daha belirgin ve açık hale getirir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Biraz da **yeni saç bovaları** alabilmesi için. (s. 52)

Ve insan **yeni oyun** arkadaşları arıyor. (s. 70)

Tereddüt ettirecek bir bilgi kııntısı bile yok kafamda. (s. 106)

Polisler, **herhangi düşük maaşlı devlet memurları** gibi liman, hava- alanı ve karayolu sınırı üçlemesinde kendilerini yitirip yozlaşarak para karşılığında üniformalarını bile kiralayabilecek cinstendi... (s. 114)

Sevrek olarak çıkılan araba turları vardı. (s. 127)

"İşte!" derdim kendime. "dünya artık **o üzeri kalabalık toprak** parçası değil. (s. 159)

Ağır kurşun yaraları almış ölmekte olan iki düşman askerinin birbirlerine dokunmadan yan yana yatmaları gibi. (s. 180)

Tabii **büyük bir göz** yanılması söz konusuydu. (s. 241)

Yeraltı canavarlarından önce, **o mezar taşı yazıları** yemeye başlamıştı cansız bedenleri, gittiğim her mezarlıkta. (s. 259)

Ama konuşmaktan eskimiş ağzım, bakmaktan parlaklığını yitirmiş gözlerim kesinlikle **sıradan yaşlanma belirtileri** değildi. (s. 334)

Gönüllü yardım kuruluşları doyuruyordu belki birkaç yüz bin kişiyi, ama duyabiliyor muydu, karnını bayat yemeklerle doldurduğu insanların haykırıışlarını? (s. 347)

Parlak metal harfleri buldum. (s. 414)

3.3.1.5. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı bağlama grubundan oluşan belirtisiz isim tamlaması, tamlayan unsurunun yapısında bir bağlama grubunun yer aldığı ve bu grubun iki ya da daha fazla kelimenin “ve”, “ile”, “ya da” gibi bağlaçlarla birbirine bağlanmasıyla oluştuğı tamlama türleridir. Bu tür tamlamalarda tamlayan, bağımsız kelimelerden oluşan bir bağlama grubu olarak işlev görür ve tamlayana herhangi bir ek gelmez. Tamlayan, bağlama grubu biçiminde yan yana gelen sözcüklerden oluştuğı için, tamlananla arasında doğrudan bir iyelik ekiyle bağlanan tek bir isimden meydana gelir. Tamlanan ise iyelik eki alarak tamlayana bağılı hale gelir. Örneğın, “kitap ve defterin sayfaları” ifadesinde “kitap ve defter” bağlama grubundan oluşan tamlayan, “sayfaları” ise iyelik eki almış tamlanandır. Bu grup, tamlayanın birden çok öğeyi bir arada ifade etmesini sağlar ve tamlamanın anlamını zenginleştirir. Böylece bağlama grubundan oluşan tamlayanlar, belirtisiz isim tamlamalarında önemli bir yer tutar ve dilde anlamın daha karmaşık ve detaylı ifade edilmesine olanak tanır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Sadakat sadece **kadın ile erkek** arasında olmaz... (s. 58)

Belge adına elimizde tuttuğumuz kâğıtlar o kadar komikti ki **gümrük ve sınır polisleri** görse kahkahalarla gülerlerdi. (s. 78)

Dev bir çelik ve demir gürültüsüyle uyandım. (s. 90)

Eski teröristlik ve kaçakçılık günleri aklına gelmiş olacak ki büyük bir heyecanla açıldı gözleri. (s. 114)

Birkaç saattir kumun üzerinde yatıyor ve **uyku ile hayal** arasında mekik dokuyordum. (s. 148)

Yirmili yaşlarının başlarında **bütün kurum ve devlet dosyalarından** çıkmış insanlar olarak ekranda bizim olduğu varsayılan bol sıfırlı paralar bize mutluluk kadar uzak gelirdi... (s. 155)

Bir merdiven ve ışık sızıntısı. (s. 227)

Kulak ile beyin arasında tertemiz bir yol ister. (s. 230)

“Gelecek hafta, Rus yapımı silahların **Afganistan ve İran** yoluyla Somali'ye geleceğini biliyorum. (s. 280)

Tabiî yetmiş binin karşılığında **bütün asker ve polis kontrollerinden** geçecekti silahlar. (s. 287)

Ben, **ikinci ile üçüncü tır** arasına saklanmıştım ateş ettikten sonra. (s. 294)

Bunlar, **hayat ile ölüm** arasında bir çizgide dururlar. (s. 387)

3.3.1.6. Tamlayanı İsim-Fiil Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı isim-fiil grubundan oluşan belirtisiz isim tamlaması, tamlayan unsurunun yapısında bir isim-fiil grubunun bulunduğu ve tamlamanın bu şekilde şekillendiği tamlama türleridir. İsim-fiil grubu, Türkçede fiilin belirli ekler alarak isimleşmiş haline dönüşmüş biçimdir; yani bir fiilin isim gibi kullanılmasıyla oluşur. Bu durumda tamlayan öge, aslında bir fiilin isimleşmiş hali olan isim-fiil grubudur ve tek başına ya da kelime grubundan oluşabilir. Tamlanan unsur ise genellikle tek bir isimdir ve bu isim, tamlayana bağlılığını göstermek için 3. tekil kişi iyelik eki alır. Böylece tamlamada tamlayan, fiilin isimleşmiş biçimiyle oluşturulurken, tamlanan iyelik eki sayesinde ona bağlanır. Bu tür tamlamalar, dilde hareket veya eylemle ilgili kavramların, başka bir ismin nitelenmesi ya da belirtilmesi amacıyla kullanıldığı tamlamalar olarak karşımıza çıkar. Örnek olarak “okuma zorluğu” ifadesinde “okuma” ifadesi isim-fiil grubundan oluşan tamlayandır, “zorluğu” ise iyelik eki almış tamlanandır. Bu grup, tamlamanın anlamında hareket veya durum vurgusunu ön plana çıkarır ve dilin işlevselliğini artırır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Liberyahılarla buluşma yerinden yüz metre uzağa araba park edildi. (s. 43)

Sonunda diyorum, çünkü aralarında **kronolojik bir sıralama** olduğu gerçektir. (s. 46)

İnsanlar **beyinlerini uyuşturma** yöntemlerine göre sınıflara ayrıldılar. (s. 56)

Gerçekten de hiçbir zaman **yüzleri hatırlama** konusunda iyi olmadım. (s. 72)

Yük taşıma işi akşama kadar sürdü. (s. 82)

Seni ve arkadaşını öldürme hakkımızı daima saklı tutacağız. (s. 85)

Ve sandalyeden doğrulurken, **tekrar görüşme** dileklerimizi birbirimize tekrarlarken, "Kusura bakma. Daha adımlı söyledim. Ben, Kayra Kara" dedim. (s. 132)

Bir dahaki para çekme zamanı gelince çıktım dışarı. (s. 225)

Acı çekme korkusuyla, ikimiz de parmağımızı kıpırdatmaktan çekiniyorduk... (s. 237)

Yatağa uzanıp **beyaz tavanı seyretme zamanı** gelmişti. (s. 282)

Önündeki **para sayma makinesi** ve ultraviyole ışıkla çalışan sahte para detektörüyle resimli romanlardaki kötü adamlara benziyordu. (s. 296)

Yirmi dokuz yaşımdayım ve ailemdaki **ortalama yaşama süresi** göz önüne alındığında, bedenim iyi bakıldığı takdirde otuz yıla yakın bir zaman daha hayatta kalacaktır. (s. 337)

3.3.1.7. Tamlayanı İç Cümleden Oluşan Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı iç cümleden oluşan belirtisiz isim tamlaması, tamlayan ögesinin tek bir kelime yerine içinde özne ve yüklem barındıran bir cümlecik (yan cümle) şeklinde kullanıldığı tamlama türüdür. Bu tamlamada tamlayan, bağımsız bir isim değil, cümlelerin özne ve yüklemine içeren bir iç cümle olurken, tamlanan ise genellikle bir isim olarak yer alır. Belirtisiz isim tamlaması olması nedeniyle tamlanan genellikle iyelik veya belirtme eki taşımaz. Tamlayan kısmı ise bir iç cümle olarak, tamlamaya aitlik veya nitelik bilgisi kazandırır. Tespit edilirken, tamlayan kısmının basit bir isim değil, cümlecik yapısında bir ifade olup olmadığına dikkat edilir. Tamlanan ise

belirtisiz isim tamlamasına uygun olarak genellikle tek kelimedir ve tamlayanla anlamca bir bütün oluşturur.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Beynimdeki tek soru, gözlerimi açtığımdan beri "**Neden böyle bir yaratık haline geldim?**" sorusuydu. (s. 46)

"**Black Magic Woman**" şarkısını hatırlarım BMW'ye binince. (s. 121)

"**Cash from Chaos**" günlerindeki gibi. (s. 143)

"**Her şey bitti!**" cümlesini bitiremeden ağzı kanla doldu. (s. 161)

Utanmadan, özgürleşme adına, "**Koyun gibi olma!**" sloganları atarlar. (s. 189)

Fernand Kinyas'a göre çok daha standart bir insan olduğu için "**There's no plan. That's the plan!**" sloganı uygulanamazdı. (s. 281)

Gazetede "**Hayalet Araba**" vakası deniliyordu. (s. 308)

Her zaman için en çok sevdiğim söz, "**Hicbir şey için geç değildir!**" cümlesi olmuştur. (403)

"**İşe yaramazsa yok olur!**" kanunu. (s. 403)

Ancak birkaç dakika bakmaya devam ettikten sonra, "**Grand Cherokee**" yazısını okuyabildim. (s. 414)

"**Tolga! Sen misin?**" sözleri çıktı sonunda. (s. 436)

"**Arkanı dön!**" cümlesi beni tıbbi hayalimden uyandırdı. (s. 457)

3.4. SIFAT TAMLAMASI

Sıfat tamlamaları, Türkçede bir ismin önüne gelen sıfatın, o ismin özelliklerini, niteliklerini veya durumunu belirttiğı kelime gruplarıdır. Bu tamlamalar, bir ismi daha ayrıntılı bir şekilde tanıtmak, açıklamak veya onun hangi özelliklere sahip olduğunu göstermek amacıyla kullanılır. Sıfat tamlamaları, dilin anlatım gücünü artırır ve cümlede anlamın daha açık ve net bir şekilde aktarılmasını sağlar.

Sıfat tamlamalarında, sıfat her zaman tamlayanın yani nitelendirdiğı ismin önünde yer alır. Bu sıfat, ismin niteliğini belirtir ve tamlamadaki anlam

ilişisini oluşturur. Örneğin, “büyük ev” ifadesinde “büyük” sıfatı, “ev” ismini nitelendirir ve evin boyutunu ifade eder. Benzer şekilde, “yeşil ağaç” veya “güzel bahçe” gibi örneklerde de sıfatlar, isimlerin hangi özelliğe sahip olduğunu açıkça gösterir.

Sıfat tamlamaları, cümlede farklı görevlerde kullanılabilir. Özne, nesne veya dolaylı tümleç olarak işlev görebilir. Örneğin, “Büyük ev yıkıldı” cümlesinde “büyük ev” özne, “Bahçedeki yeşil ağaçları suladım” cümlesinde ise “yeşil ağaçları” nesne görevindedir. Bu örnekler, sıfat tamlamalarının cümledeki işlevinin çeşitliliğini ve anlamın netleşmesindeki rolünü gösterir.

Sıfat tamlamaları, yalnızca bir sıfat ve bir isimden oluşabileceği gibi, bazen birden fazla sıfatla da genişletilebilir. Örneğin, “uzun, dar koridor” veya “güzel, renkli çiçekler” gibi ifadelerde sıfatlar birden fazla özelliği aynı anda vurgulayabilir. Bu durum, dilin anlatım kapasitesini ve ifade zenginliğini artırır.

Sıfat tamlamaları Türkçede isimleri nitelendiren, anlamı güçlendiren ve cümledeki anlatımı belirginleştiren önemli kelime gruplarıdır. Hem yazılı hem de sözlü anlatımda bu yapıların doğru ve etkili kullanımı, metnin veya konuşmanın anlaşılabilirliğini artırır ve dilin ifade gücünü zenginleştirir.

Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde sıfat tamlamalarını, sıfatın ismin önüne gelerek onu nitelendirdiği tamlamalar olarak tanımlar (Ergin, 2007: s. 380). Ergin bu tamlamaları “sıfat tamlaması” olarak adlandırır ve bu tür tamlamaların ismin anlamını belirginleştirdiğini vurgular (Ergin, 2007: s. 380). Örneğin, “büyük ev” ifadesinde “büyük” sıfatı, “ev” ismini nitelendirerek evin boyutunu belirtir. Benzer şekilde, “yeşil ağaç” veya “güzel bahçe” gibi örneklerde de sıfatlar, isimlerin hangi özelliklere sahip olduğunu açıkça gösterir ve tamlamanın anlamını güçlendirir.

Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri* adlı eserinde sıfat tamlamalarını, “Sıfatın ismin önüne gelerek onun anlamını belirlediği tamlamalar” olarak tanımlar (Banguoğlu, 1974: s. 342). Banguoğlu, bu tamlamaları isimler gibi değerlendirir; çünkü çoğul ekleri alabilir, ad çekimine uğrayabilir ve iyelik ekleri alabilirler. Yani sıfat tamlamaları dilde tıpkı isimler gibi çeşitli eklerle

kullanılabilir. Eserde bu tamlamalar için doğrudan “sıfat tamlaması” terimi kullanılmıştır (Banguoğlu, 1974: s. 342).

Mehmet Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi* adlı eserinde bu sıfat tamlamalarını, bir ismin önüne gelen sıfatın o ismi nitelendirdiği veya belirlediği kelime grubu şeklinde tanımlamıştır. Bu tamlamalar, ismin anlamını sınırlandırarak onu daha belirgin hale getirir (Bilgegil, 2009: s. 136).

Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi* adlı eserinde sıfat tamlamasını, “Bir sıfatın bir adla birleşerek oluşturduğu kelime grubu şeklinde tanımlar. Ona göre, sıfatın anlam ve görev bakımından varlık kazanabilmesi için mutlaka bir adın önünde bulunması ve o adı nitelemesi gerekir” (Korkmaz, 2009: s. 350).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserlerinde sıfat tamlamasını, “Sıfatın ismin önüne gelerek onu nitelendirdiği tamlama olarak açıklar. Onlara göre bu tamlama, dilde anlamı zenginleştirir ve ifade gücünü artırır” (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 34).

Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde sıfat tamlamasını, “Bir ismin, bir sıfat unsuru tarafından nitelendiği veya belirtildiği kelime grubu şeklinde tanımlar. Karahan’a göre sıfatlar, isimlerin önünde yer alarak onların anlamını belirginleştirir” (Karahan, 2021: s. 48).

Sıfat tamlamaları, Türkçe dilbilgisi literatüründe araştırmacılar tarafından farklı şekillerde adlandırılmıştır. Sıfat tamlamaları Tahsin Banguoğlu’nun eserinde sıfat takımları olarak, Mehmet Kaya Bilgegil’in eserinde sıfat tamlaması (sıfat terkibi) şeklinde, Mustafa Özkan -Veysi Sevinçli ve Leyla Karahan’ın eserlerinde ise sıfat tamlaması olarak adlandırılmıştır.

Bize göre sıfat tamlaması, bir sıfatın bir ismin önüne gelerek o ismin niteliğini, durumunu, rengini, sayısını veya diğer özelliklerini belirttiği kelime grubudur. Bu tamlama, ismin anlamını daha açık ve belirgin hale getirerek anlatımı zenginleştirir. Biz de tezimizde sıfat tamlamalarına yer verdik ve bu tamlamaları farklı özelliklerine göre ayrı başlıklar altında inceledik.

3.4.1. Sıfat ve İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları

Sıfat unsuru ve isim unsuru tek kelimeden oluşan sıfat tamlamaları, Türkçede en basit ve yaygın kullanılan sıfat tamlaması türüdür. Bu tür tamlamalarda, tamlayan yani sıfat ve tamlanan yani isim, her ikisi de sadece bir kelimeden oluşur. Sıfat, ismin bir özelliğini, durumunu ya da miktarını açıklar ve ismin anlamını daha net hale getirir. Mesela “büyük ev” ifadesinde “büyük” kelimesi, “ev” kelimesinin büyüklüğünü anlatır. Hem sıfat hem de isim tek başlarına anlamlı kelimelerdir, yani bağımsız kullanılabilirler. Bu tür tamlamalar cümlede isimlerin ne anlama geldiğini daha açık ve detaylı gösterir. Böylece dilde kısa ve anlaşılır ifadeler kurulmuş olur. Sıfat tamlamalarında sıfat genellikle ismin önünde bulunur ve ismin özelliklerini belirtir. Bu şekilde sıfat ile isim arasında güçlü bir bağ oluşur ve cümlede anlam daha sağlam ve belirgin olur.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ama **siyah gözlerim** buna hiçbir zaman izin vermemişti. (s. 16)

Çeşitli dinlere mensup olurlar. (s. 46)

Beyaz duvarlarda bir tane toz yoktu. (s. 147)

Bu insan kalp atışını duymuştur. (s. 171)

Bazı kızlarla özellikle ilgilendiğimi hatırlıyorum. (s. 188)

Türkiye'de **büyük sorunlar** yaşayabilirdik. (s. 204)

Ahşap bina çoktan dökülmeye başlamıştı. (s. 257)

Saklandığı yerden çıkan zihnimin diğer tarafı, **karanlık yüzü** dışarı gitmemi emretti. (s. 323)

Demir kapı, gerçekten de istediğim gibi yapılmıştı. (s. 354)

Sarı evde, ilk ve belki de son kez benim katılacağım bir akşam yemeği veriliyordu. (s. 385)

İçime çektim **keskin parfümü**. (s. 469)

Hatta bir ara, nüfus idaresine gidip **yeni kimlikler** çıkarmayı bile düşündük. (s. 528)

3.4.2. Sıfat Unsuru İsim Tamlamasından Oluşan Sıfat Tamlamaları

Sıfat unsuru isim tamlamasından oluşan sıfat tamlaması, sıfat görevi yapan unsurun aslında bir isim tamlaması olmasıdır. Burada sıfat unsuru, içinde iki isim bulunan ve tamlayanı ile tamlananı olan bir isim tamlamasıdır. Bu isim tamlaması, belirtili ya da belirtisiz olabilir. Sıfat unsuru, başka bir ismi nitelemek için kullanılır ve bu nitelendirdiği isim, tamlanan olarak yer alır. Yani bir isim tamlaması, başka bir ismi sıfat gibi tanımlayarak onun özelliklerini anlatır. Bu şekilde tamlamalar, cümlede daha detaylı ve anlamlı ifadeler oluşturur. Sıfat unsuru olarak kullanılan isim tamlaması, hem belirtili hem belirtisiz hem de zincirleme olabilir; ancak önemli olan, bu yapının önündeki ismi sıfat gibi niteleyerek açıklamasıdır. Bu tür tamlamalar, dilde anlamı genişletir ve cümleye daha fazla açıklık ve derinlik katar. Böylece anlatım daha zengin ve etkili hale gelir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ve kafası yastığa değdiğinde gözümün önüne **Moctar'ın masaya başının çarptığı an** geldi. (s. 36)

Siyah adam kaderine boyun eğmiş beklerken çekik gözlü, esmer adamlar **dünyanın bir bölümünün sahip olduğu zenginliklerden** haberdar ve bunların hiç birinden payını alamadığı için de kızgındı. (s. 81)

Otelden ayrıldıktan sonra **Kayra'nın bulduğu eve** taşınmak kendimize yaptığımız bir iyilikti. (s. 119)

Şimdi de bir sanat eseri olarak **kimsenin anlam veremeyeceği bir iş** yapacağım. (s. 145)

Şimdi de bir sanat eseri olarak **kimsenin anlam veremeyeceği bir iş** yapacağım. (s. 145)

Kayra'nın çevresindeki üç kadına attırdığı yüksek sesli kahkahalar rahatsız ediyor bizi. (s. 183)

Havanın kararttığı odayı aydınlatmak için tavanda asılı çıplak ampule elektriği yollayacak düğmeye bastım. (s. 278)

Kimsenin hayal edemeyeceği yerlerde geziyordu zihnim. (s. 373)

Gaz lambasının vandiğı bu saatlerde Afrika'da hissedilen yalnızlık için burada olduğumu biliyorum. (s. 404)

Sarap şişesinin kafasında parçalandığı adam, büyük bir gürültüyle sağ tarafıma düşmüştü koltuğuyla beraber. (s. 453)

Ağzının içinden biraz sonra çıkaracağı cümlelerden ayıkladığı birkaç sır olduğunu görebiliyordum, oturduğum yerden. (s. 509)

Hiçbiri **eşkâllerinin hatırlanmadığı adamları** bulamadı. (s. 521)

3.4.3. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlamasından Oluşan Sıfat Tamlamaları

Sıfat unsuru sıfat tamlamasından oluşan sıfat tamlaması, yani sıfat görevinde kullanılan unsurun aslında kendi içinde bir sıfat tamlaması olması durumudur. Burada sıfat unsuru, iki kelimedenden oluşan ve biri diğerini niteleyen bir sıfat tamlamasıdır. Bu sıfat tamlaması, başka bir ismi niteleyerek onun özelliklerini açıklar ve sıfat gibi görev yapar. İsim unsuru ise bu sıfat tamlaması tarafından anlatılan, yani nitelendirilen isimdir. Yani kısaca, burada bir sıfat tamlaması başka bir ismin önünde durur ve ona sıfatlık yapar. Sıfat unsuru olarak kullanılan bu sıfat tamlamaları, dilde anlamı genişletmek ve ifadeyi zenginleştirmek için sıkça tercih edilir. Örneğin, “güzel kızın evi” ifadesinde “güzel kızın” bir sıfat tamlaması olarak “evi” ismini niteler. Benzer şekilde, “uzun yolun sonunda” ifadesinde “uzun yolun” tamlaması, “sonunda” kelimesini nitelendirir. Bu tür tamlamalar, cümleye ayrıntı ve zenginlik katarak daha etkili bir anlatım sağlar.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ve **bu külden kaleyi** devirmem için sadece üflemem yetti... (s. 50)

Ve bu şekilde birbirlerinden **asgari düzeyde kan** alarak yaşarlar. (s. 71)

Ya Kinyas tanışacaktı **bakır derili vahşilerle** ya da ben. (s. 85)

Birkaç kutu ilkel ilaçla tedavi etmeye çalıştım seni. (s. 102)

Sonra da salona geçip **birkaç dilim pizza** yedim. (s. 162)

Söylediği her kelime yankılanıyordu **leopar derili duvarlarda**. (s. 176)

Bu arada, bizden kesinlikle beklenmeyecek **son derece mantıklı** bir iş gerçekleştirmiştik. (s. 203)

On dakika sonra **parlak takım elbiseli bir adam** gelip dikildi başımıza. (s. 232)

Kapıyı arkamdan kapatıp **siyah ipek çarşafı yatağa** yürüdüm. (s. 417)

Kendimi, **garip düşüncelerle dolu zihnimi** unutmak için yapmışım her şeyi ama işe yaramamıştı. (s. 424)

Artık, aldığım ilaçlardan ötürü eskisi gibi içki içemediğim için kendime bir soda, Melis'e de **bir kadeh rakı** aldım. (s. 504)

Yüksek voltajlı bir enerji. (s. 515)

3.4.4. Sıfat Unsuru Edat Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları

Sıfat unsuru edat grubundan oluşan sıfat tamlaması, sıfat unsurunun tek kelime olmaktan ziyade, bir edat ile ona bağlı bir kelimeden oluşan edat grubundan meydana geldiği tamlamalardır. Bu gruptaki sıfatlar, ya yalın halde ya da çekim ekleri almış bir ad ile bir edatın birleşmesiyle oluşan edat grubunun, başka bir adın önünde sıfat olarak görev yapmasından türemiştir. Bu tamlama türünde, sıfat unsuru, bir edat (örneğin "gibi", "kadar", "ile", "için", "-den dolayı", "-e göre" gibi) ve bu edata bağlı bir isim ya da isim soylu kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan bir gruptur. Bu edat grubu, nitelenen isme özellik, durum veya nitelik kazandırarak sıfat görevinde kullanılır. Yani, sıfat unsuru burada tek bir kelime değil, birden fazla kelimenin oluşturduğu bir yapı olarak karşımıza çıkar ve isim unsurunu nitelendirir. Örneğin, "çocuk gibi adam" ifadesinde "çocuk gibi" edat grubundan oluşan sıfat unsurudur ve "adam" ismini nitelemektedir. Bir başka örnek olarak, "herkes kadar sabırlı" tamlamasında "herkes kadar" edat grubu sıfat unsuru olarak "sabırlı" sıfatını tamamlar ve dolayısıyla tamlamada sıfat görevini üstlenir. Bu tür tamlamalar, isimlere farklı açılardan nitelik ve anlam zenginliği katmak için kullanılır.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

İki yıl önce bir süre beraber yaşadığım, benden altı yaş büyük, **resim gibi bir vücut**da sahip kadınımdı. (s. 32)

Bir zamanlar **hayal ettiğim gibi bir devlet adamı** olurdum. (s. 40)

Evet, işte sol tarafta. Karşısında da **sabaha kadar** açık bir Lübnan restoranı, içinde de melez fahişeleri. (s. 47)

O seviyeye gelene dek ne kadar acı çekersen, **ne kadar** kötülük yaparsan senin sınırın budur. (s. 67)

Geldiğimi fark etmeyecek kadar çok ses çıkarıyordu. (s. 72)

Kınyas'ın ateşini düşürmek için ilkel metotlar uyguluyordum. (s. 110)

Cebimde **yüz elli dolar kadar** para vardı. (s. 124)

Kale gibi sağlam bir kasanız oldu. (s. 377)

Ama ne kadar kolay yalan söyleyip aldata bildiğimi görünce aklımın **aşk gibi** asil bir duyguyu kaldıramayacak kadar ikiyüzlü olduğunu anladım."(s. 400)

Onun istediği gibi herhangi bir mesleğe sahip olamamıştım. (s. 446)

Demek ki **çelik gibi** sinirlerim vardı. (s. 477)

Tuğba gibi bir kız. (s. 529)

3.4.5. Sıfat Unsuru Bağlama Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları

Sıfat unsurı bağlama grubundan oluşan sıfat tamlaması, sıfat unsurunun birden fazla sıfatın bağlaçlarla ("ve", "ile", "ya da") bir araya gelerek oluşturduğu bağlama grubundan meydana geldiği tamlamalardır. Bu gruptakiler, bir bağlaç aracılığıyla birbirine bağlanmış kelime veya kelime gruplarının, bir adın önünde sıfat işlevi görmesinden meydana gelir. Bu grupta, birden fazla sıfat eşit derecede görev yapar ve bu sıfatlar bağlaçlarla birbirine bağlanarak birlikte bir ismi nitelemeye yönelirler. Tamlamanın sıfat unsurı, bu bağlama grubunu oluşturur; yani farklı sıfatlar bir araya gelerek ortak bir anlam taşırlar ve isim unsurunu nitelendirirler. İsim unsurı ise tamlamada nitelenen, yani açıklanan kelimedir. Böylece, tamlamanın tamamı bir sıfat tamlaması işlevi görür. Örneğin, "beyaz ve temiz ev" ifadesinde "beyaz ve temiz" sıfat unsurı bir bağlama grubudur ve "ev" ismini birlikte nitelendirir. Benzer şekilde, "güzel ve kullanışlı araba" tamlamasında "güzel ve kullanışlı" bağlama grubundaki sıfatlar, "araba" ismini niteler. Bu tür tamlamalar, cümlede birden çok özelliği aynı anda belirtmek için kullanılır ve anlatımı daha zengin hale getirir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

On dakika sonra okyanusun bileklerimizi yıkadığı kumsalda **su ile gökyüzünün birleştiği çizgiye** bakıyorduk. (s. 33)

Korkak ve alkolik gözlerle bana bakıyordu. (s. 59)

Ve tırnaklarımla kazıyarak öğrenebildiğim çok az ama bir o kadar da **keskin ve kesin bilgi**yle ölür giderdim. (s. 111)

Eğer teknolojiyle, bilgisayarlarla **yakın ve samimi ilişkiler** kurmuş olsaydık kesinlikle bu kadar zorlanmazdık. (s. 154)

İyilik ile kötülüğün kesiştiği bir nokta yoktur. (s. 191)

Ancak kararım geleceğim için **çok büyük ve belirlevici bir hata** oldu. (s. 203)

O günler ve o ailevî olaylar aynı bu **basit ve zevksiz cümleler** gibiydi... (s. 212)

Yanımda oturan adamın aslında ne kadar **garip ve itici bir yüz** ifadesinin olduğunu. (s. 239)

Tabiî daha **seçilmiş ve narin** egosunu incitmeyecek kelimeler kullanarak. (s. 242)

Tanıdığı **çok güçlü ve tehlikeli adamlar** vardı Fernand'ın. (s. 275)

Albert'in yaptığı onca **tuhaf ve kazancılı işe** rağmen neden hâlâ eski bir Honda'ya bindiğini anlamıyordum. (s. 285)

Kilit kısınma vurulan darbe **tek ve tok bir ses** doğurur. (s. 298)

3.4.6. Sıfat Unsuru İsim-Fiil Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları

Sıfat unsuru isim-fiil grubundan oluşan sıfat tamlaması, sıfat unsurunun bir fiil köküne isim-fiil eki (-mA/ -Iş, -Uş, -mAk) getirilerek ve bu fiil köküyle ilgili diğer kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşan bir isim-fiil grubudur. Bu grup, cümlede bir ismi niteleyerek sıfat görevi görür. Yani, burada fiil isimleşir ve kendisiyle bağlantılı olan kelimelerle birlikte bir grup oluşturur; bu grup ise bir varlığın veya nesnenin özelliklerini açıklar. Bu sıfat tamlaması sayesinde, hareket ya da durum bildiren fiiller, isimlerle birleşerek nitelik

bildiren sıfat gruplarına dönüşür ve cümlelerin anlamını zenginleştirir. Böylece, isim-fiil grubu hem dilde çeşitlilik sağlar hem de anlatımı daha detaylı ve canlı hale getirir.

Komik üniformalı polisleri, **Victoria Dönemi'nden kalma** binaları ve **fahişeleriyle** belki de Avrupa'nın bir Üçüncü Dünya ülkesine benzeyen tek coğrafyasıdır. (s. 71)

Kapana kısılma öykümü geleneğe uygun olarak anlattıktan sonra, öğrendim bu üç adamın birlikte bir yün deposunda esrar içerken basıldıklarını. (s. 227)

Zaten **eskiden kalma** bir teorim vardır, uzun boylu insanlar hakkında. (s. 374)

3.4.7. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları

Bu gruptaki sıfat-fiil grupları, “-An, -dlk, -Ar, -mAz, -mİş / -mUş ve -AcAk” ekleriyle oluşturulmuş olup, bir adın veya ad tamlamasının önünde sıfat işlevi görür. Bu tür kullanımlar oldukça yaygındır ve örnekleri sıkça karşımıza çıkar. Sıfat unsuru sıfat-fiil grubundan oluşan sıfat tamlaması, sıfat unsurunun, sıfat-fiil eki almış bir fiil kökü ile birlikte ve ona bağlı kelimelerle oluşturduğu bir kelime grubudur. Bu grup, tek bir sıfat-fiilden daha geniştir; çünkü sıfat-fiil genellikle kendi nesnesi, zarf tümleci veya diğer bağlı sözcüklerle bir araya gelerek bir sıfat-fiil grubunu oluşturur. Sıfat-fiil, köken olarak fiil olsa da cümlede sıfat gibi görev yapar; yani bir ismi niteleyip onun özelliklerini belirtir. Örneğin, “koşan çocuk” ifadesinde “koşan” kelimesi basit bir sıfat-fiildir ve “çocuk” kelimesini nitelendirir. Bu grup, “çocuk” kelimesinin özelliklerini detaylandırır ve tamlamayı oluşturur. Böylece sıfat-fiil grupları, isimleri nitelerken cümlelerin anlamını daha zengin ve ayrıntılı kılar.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Sadece bunları yeniden düşünmek bile kendimi **ölüm döşeginde yatan** bir **yaşlı** gibi hissetmeme yetmişti. (s. 17)

Paraşütünü açmış bir adamdan uçağa dönmesini beklemek gibi. (s. 18)

Kötü bira ve şarabın verildiği barı, aslında **yasal olmayan** alışverişler için bir hipermarket görevi görür. (s. 52)

İsmi yazmayı öğrenmiş bir çocuk gibi. (s. 90)

Toprak fakiri, **katili örten toprakla** aynı ama olsun. (s. 145)

Her zamanki gibi son ana kadar plan yapmayıp **aceleyle verilmiş bir karar** çizecekti kaderimizi. (s. 173)

Kayra'yı görünüşünden dolayı, **yine kirli işlerden zengin olmuş bir işadamı** sandıklarından, uzun süre geçmiyor gelip yanına konuşmaları için. (s. 182)

Uzaktan altı santimetre gibi görünen iğne aslında çok daha küçüktür. (s. 262)

O da caddelerde koşmak istiyor, **üstüne gelen arabalara** doğru. (s. 318)

Ay'a ilk ayak basan adam gibi hissediyordum kendimi! (s. 343)

Kalabalıkları bıçak gibi yaran sesini dinletebilirdim isteyene. (s. 505)

Ve aile toplantılarının birinde Tuğba, **beklenen ancak ne zaman geleceği bilinmeyen** haberi verdi. (s. 523)

3.4.8. Sıfat Unsuru Tekrar Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları

Sıfat unsuru tekrar grubundan oluşan sıfat tamlaması, sıfat unsurunun aynı kelimenin ya da anlamca birbirine çok yakın kelimelerin art arda tekrar edilmesiyle oluşturulan bir tekrar grubundan meydana geldiği tamlamalardır. Tekrar grubu şeklindeki sıfatlar, birbirinin aynı, birbirine yakın veya zıt anlam taşıyan sıfatlardan ya da sıfat işlevi gören adlardan meydana gelir. Tekrar grubu, dilde anlamı güçlendirmek, vurguyu artırmak, çeşitlendirmek ya da bazen abartılı bir anlatım sağlamak amacıyla kullanılır. Bu tür tekrarlar özellikle sıfatlarda oldukça etkilidir çünkü sıfatların tekrarı, nitelenen varlığın özelliğini daha belirgin ve kuvvetli bir şekilde ortaya koyar. Böylece, tamlamada yer alan sıfat unsuru, tekil kullanımına göre çok daha etkili ve dikkat çekici olur. Örneğin, “beyaz beyaz bulutlar” ifadesinde “beyaz beyaz” tekrar grubundan oluşan sıfat unsuru, bulutların rengini daha canlı ve belirgin şekilde anlatır. Bir başka örnek olarak “hızlı hızlı koştu” cümlesinde “hızlı hızlı” ifadesi, koşmanın hızını pekiştirir ve okuyucunun ya da dinleyicinin bu niteliği daha iyi kavramasını sağlar. Bu grup, hem konuşma dilinde hem de yazılı metinlerde anlamı güçlendirmek için sıkça tercih edilir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ne **doğru dürüst** cümleler kurabiliyorum, ne de gerçeği böylesine anadan üryan anlatmak hoşuma gidiyor. (s. 23)

Kısa bir süredir kullanıyor olmamıza rağmen alındığında hiçbir hasarı olmayan makinenin kaportasın da **irili ufaklı** göçükler oluşmuştu daha şimdiden. (s. 134)

Öleceklerini bile bile doğanlar! (s. 145)

Kesik kesik küfürler etmeye başladı. (s. 215)

Az çok Fransızcam var. (s. 223)

Duvar dibinde **yan yana** üç loca. (s. 231)

Bir saat sonra on tane **dolu dolu** sigara geldi. (s. 235)

Hayat **az çok bir yerlerden** tanıdık geldiği için. (s. 267)

Beş altı saat uyumuş olmalıydım. (s. 278)

Beş altı gündür aklımda sadece silah işi olduğundan artık zihinsel yolun son kilometrelerine geldiğini düşünen beynimin bir bölümü yorulmuştu. (s. 289)

Siyah beyaz portresi renklendi. (s. 394)

Kısa süren sessizliği değerlendirmek için çevremde ya da içimde sayacak bir şeyler aradım, ama **doğru dürüst** bir şey bulmama fırsat kalmadan yanıt geldi. (s. 493)

3.4.9. Sıfat Unsuru Yönelme Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları

Sıfat unsuru yönelme grubundan oluşan sıfat tamlaması, sıfat unsurunun içinde yer alan kelimelerin yönelme hali eki (-A) aldığı ve bu kelime grubunun bir ismi nitelediği tamlamalardır. Yönelme grubu, genellikle bir isim veya isim grubunun ardından gelen -a ya da -e ekiyle oluşturulur ve bu grup, sıfat gibi görev yaparak tamlamada yer alan ismin özelliklerini belirtir. Bu tür tamlamalarda sıfat unsuru, yalnızca tek bir kelime değil, içinde yönelme hali eki bulunan bir kelime grubudur. Örneğin, “okula giden öğrenci” ifadesinde “okula giden” kelime grubu bir yönelme grubudur ve “öğrenci” ismini niteleyerek onun niteliğini açıklar. Bu yapı sayesinde

tamlama daha detaylı ve anlamlı hale gelir. Yani, sıfat unsuru yönelme grubundan oluşan sıfat tamlamaları, isimlerin belirgin özelliklerini belirtmek için kullanılan, içinde yönelme hali eki bulunan bir kelime grubudur.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Varlığına farklı nedenler bulmaktır, insanı ilerleten. (s. 47)

Kara kıta ülkelerinin limanlarına has bir kargaşa kulaklarımızı zehirliyordu. (78)

Tavana asılı bir gaz lambası, konserveler... (s. 103)

Düşük bütçeli filmlerin vazgeçilmez konusu **reenkarnasyona has bir dilekle**, belki gelecek sefere, diyorum. (s. 111)

Slav ırkına has hatasız profilinin, kararmış havanın karart tığı odada çizgileri mükemmeldi. (s. 236)

Ve **o damarın atış hızına uygun bir manevrayla**, çelik uçurtmanın tekerlekleri değdi Afrika toprağına... (s. 260)

İnsan doğasına en uygun spordur boks. (s. 274)

Bundan sonra yaşayacağı **zengin hayatına dair tavsiyeler** vermişim. (s. 350)

Bensiz, **ilerideki hayatına dair görüşlerimi** de tekrarlamalıydım. (s. 396)

Gerçekten de, beş dakika sonra **bir gazete sayfasına sarılı dört poğaçayla** yürüyordum otele doğru. (s. 426)

3.4.10. Sıfat Unsuru Uzaklaşma Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları

Sıfat unsuru uzaklaşma grubundan oluşan sıfat tamlaması, sıfat unsurunun içinde uzaklaşma hali eki (-dAn,-tAn,) taşıyan bir kelime grubundan meydana geldiği ve bu grubun bir ismi nitelediği tamlamalardır. Uzaklaşma grubu, genellikle bir isim ya da isim grubunun sonuna eklenen uzaklaşma hali ekiyle oluşturulur ve bu grup, sıfat gibi davranarak tamlamadaki ismin özelliklerini, nereden ya da neyin uzağına olduğunu belirtir. Bu tür tamlamalarda sıfat unsuru, tek kelime olmaktan ziyade, uzaklaşma eki almış bir kelime veya kelime grubundan oluşur. Örneğin, “şehirden gelen haber” ifadesinde “şehirden gelen” kelime grubu uzaklaşma

grubudur ve “haber” ismini niteleyerek haberin nereden geldiğini açıklar. Böylece tamlama daha açıklayıcı olur ve isim hakkında ek bilgi verir. Bu yapılar, nesneleri, yerleri veya durumları belirtirken uzaklaşma anlamını taşıyan eklerle oluşturulan sıfat tamlamalarıdır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Anormalliğim o yaşlarda **herkesin istediği şeylerden** farklı hayaller kurmamla sınırlıydı. (s. 29)

Demek, **zihnimden** bir dev yaratmamış beni şeffaf yapan. (s. 51)

Anadilimden bir şarkıyı. (s. 94)

En derinimden bir ses "ihamet bu!" dedi. (s. 138)

Pıhtılaşmış kanlardan siyah dağlar yükselirdi. (s. 138)

Siyah saten kumaştan askılı gece elbisesi, topuklu ayakkabıları ve dekoltesinin herkesin en az birkaç dakika ona kilitlenmesine neden olduğu bir kadın. (s. 183)

Çarşıdaki kanların kendine ait olduğunu görünce **tizden** bir çılgılık attı. (s. 196)

Beyaz ırkın en iyi örneklerinden iki kadın vardı karşımızda. (s. 233)

Bir çeşit, **detaylardan sorumlu** bir merci. (s. 285)

Devletten habersiz hiçbir iş yapılmamalı! (s. 382)

Psikolojik yönden bir desteğe ihtiyacım olduğunu düşünmüyorum... (s. 478)

İnsanın ölüme karşı savaşından bir zaferle dönebilmem için yazılmıştı bu şarkı. (s. 505)

3.4.11. Sıfat Unsuru Derecelendirme Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları

Sıfat unsuru derecelendirme grubundan oluşan sıfat tamlaması, sıfat unsurunun derecelendirme anlamı taşıyan bir sözcükle birlikte kullanılarak oluşturulan tamlamalardır. Bu derecelendirme sözcükleri; “çok,” “daha,” “en,” “az,” “pek,” “oldukça,” “epeyce,” “son derece” gibi kelimeler olabilir

ve sıfatın anlamını güçlendirir veya azaltır. Böylece, derecelendirme grubu, sıfatın niteliğini daha belirgin hale getirerek, tamlamanın anlamını zenginleştirir ve tamlanan ismi daha ayrıntılı tanımlar. Örneğin, “çok güzel ev” ifadesinde “çok” kelimesi sıfat olan “güzel” ifadesini derecelendirir ve evin güzelliğinin yüksek olduğunu belirtir. Benzer şekilde, “az soğuk hava” ifadesinde “az” kelimesi “soğuk” sıfatını derecelendirerek, havanın fazla soğuk olmadığını ifade eder. Derecelendirme grubu, bu şekilde sıfat tamlamasında önemli bir işlev görür; çünkü sıfatın etkisini artırır veya azaltarak anlatımı daha etkili kılar. Bu yapı günlük konuşma dilinde ve yazılı metinlerde sıkça kullanılır ve anlatımı daha canlı ve net hale getirir.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ve belki de benim için söylenecek **en yerinde kelime**dir. (s. 40)

Politikadan daha pis bir iş değildi yaptığımız. (s. 61)

Kimsenin arasında **en ufak bir fark** yoktu. (s. 65)

Çok iyi bir plan yapıp bu Meksika denilen yerin **en kıdemli politikacısını** öldüreceğiz. (s. 104)

Aramızda **iki metreden az bir mesafe** kalmıştı... (s. 139)

Sahte isimli dostlar yine de **en gerçek dostlar** oluyordu. (s. 204)

Ama sanki hiç açılmamış gibi örtü **en düzgün biçimde** duruyordu. (s. 268)

Bu şartlarda yaşayan **en bilinen bitki**ye kuru yosunlardır. (s. 387)

Benimle beraber yaptıklarından, hayatı boyunca yaşadıklarının hepsinden kurtulmak için yazdıklarını bana yollamış bir adama verilecek **en zalim ceza** olurdu... (s. 394)

Şeytani bir ortaklığı bizimkisi, kafamızdaki **en gizli hayalleri** ortaya çıkarmak için kurulmuş olan...(s. 424)

Toz içindeki yolda duran taksinin camından çıkardığımız kafalarımızı ve Walt Disney'in **en asabî karakteri**yle karşılaşmamızı düşündükçe gülüyordum. (s. 435)

Ve **çok daha yüksek bir sesle** ağlayarak sarıldı. (s. 437)

3.4.12. Sıfat Unsuru Kuvvetlendirme Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Sıfat unsuru kuvvetlendirme grubundan oluşan sıfat tamlaması, sıfat unsurunun anlamını daha güçlü ve etkili hale getirmek için bir kuvvetlendirme sözcüğü veya belirli bir kalıp ile desteklendiği tamlamalardır. Bu tür tamlamalarda sıfat, tek başına durmaz; ses tekrarları, ekler veya benzetmeler kullanılarak anlamı artırılır ve vurgulanır. Bu kuvvetlendirme grubu, sıfatın etkisini artırarak tamlanan ismi daha canlı ve dikkat çekici bir şekilde nitelendirir. Örneğin, “daha da beyaz elbise” ifadesinde “daha da” ifadesi sıfatı kuvvetlendirir ve elbisenin çok daha beyaz olduğunu belirtir. Bu tür ifadelerde sıfat unsuru görünüşte tek bir kelime gibi durur, ancak aslında içinde kuvvetlendirme öğeleri bulunan bir grup olarak değerlendirilir. Bu yapı, konuşma ve yazı dilinde sıfatların anlamını pekiştirmek ve anlatımı daha etkileyici kılmak için sıkça kullanılır. Böylece, sıfat tamlamaları sadece nitelendirme yapmakla kalmaz, aynı zamanda anlatımı güçlendiren ve renkli hale getiren önemli dil birlikleri olur.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Alın yazısı varsa bunu **bir de yazan** vardır. (s. 46)

Politikadan daha pis bir iş değildi yaptığımız. (s. 61)

Manzaraya **bir de akmış makyaj** eklenince kadın pasaklı bir ressamın paletine benzemişti. (s. 72)

Benim yazdığım ise bir kitap değil. (s. 99)

Bundan daha aptal bir isim yoktur herhalde. (s. 103)

Bir de makam arabası yok. (s. 145)

Dünyadan daha büyük bir şokun üzerinde oturuyordu... (s. 153)

Dört kutu da bira. (s. 187)

Benimkinden beş yıl daha eski nüfus cüzdanlı. (s. 223)

Sarkılara uygun da kısa metrajlı filmler gösteriyor. (s. 224)

Tabii **bir de sıfır ihtimali** var. (s. 423)

Ve ışık gösterisine **bir de ses yağmuru** eklendi. (s. 462)

3.4.13. Sıfat Unsuru Sayı Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları

Sıfat unsuru sayı grubundan oluşan sıfat tamlaması, sıfat görevini üstlenen unsurun, iki veya daha fazla sayıdan meydana gelen bir kelime grubundan oluştuğu ve bu grubun bir ismi nitelediği tamlamalardır. Bu tür sayı grupları, farklı sayıları bir araya getirerek nesnelerin miktarını, sırasını, oranını veya ölçüsünü daha ayrıntılı şekilde ifade eder. Sayı grubu, tek başına ya da başka sözcüklerle birleşerek, nitelendirdiği ismin miktarını belirten bir sıfat işlevi görür. Örneğin, “on beş kişi” ifadesinde “on beş” sayı grubu, “kişi” ismini niteleyerek belirsiz ve çok sayıda kişiden söz edildiğini belirtir. Benzer şekilde “on bir defa” ifadesinde “on bir” sayı grubu, tekrar sayısını belirtir ve “defa” sözcüğünü niteler. Böylece sayı grupları, isimlerin miktar, sıra veya oran bakımından açıklanmasına yardımcı olur ve tamlamaların anlamını zenginleştirir. Bu sayede ifadeler hem daha açık hem de daha detaylı hale gelir.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

On altı bacak saydım... (s. 39)

İçinde **elli iki Meksikalısı**yla hayli eski bir gemiydi. (s. 81)

On beş kilo vermişsindir herhalde. (s. 102)

Ben dünyayı dinleyen **yetmiş beş kiloluk bir stetoskop** oldum... (s. 130)

Daha da aralayıp kafamı içeri sokmak zor olmadı **on bir yaşındaki bir çocuk** için. (s. 193)

Üzerimde **otuz dört mermi** vardı. (s. 257)

Tutukluk yapacak bir silahı kaldırabilecek hafiflikte değildi **on iki adamı** on saniye içinde öldürmek... (s. 294)

Yirmi dört saattir uyumuyordum. (s. 297)

Aramızda belki sadece **kırk santimlik bir mesafe** vardı ama ben, ailemin arabasında kendimi bagajdaki çekme halatı gibi hissediyordum... (s. 306)

On beş yaşındaki bir çocuk için ilgi çekici bir geceydi... (s. 308)

Düştükçe **yirmi dokuz yaşında biri** oluyordum. (s. 430)

Beni, **yirmi dokuz** yaşında doğmuş bir adam gibi seviyordu. (s. 523)

3.4.14. İsim Unsuru İsim Tamlamasından Oluşan Sıfat Tamlamaları

İsim unsuru, isim tamlamasından oluşan sıfat tamlaması, isim unsurunun kendi içinde bir isim tamlaması şeklinde oluştuğu tamlamalardır. Bu tür tamlamalarda, sıfat unsuru olarak görev yapan kısım, genellikle tamlamanın tamamını niteleyen bir isim tamlamasıdır. Yani, burada bir tamlama başka bir ismi sıfat gibi nitelendirir ve bu tamlamanın anlamını genişletir. İsim unsuru ise belirtili veya belirtisiz isim tamlaması biçiminde olabilir. Sıfat genellikle, tamlama içindeki tamlanan veya tamlayana yakın yerlerde bulunur, ancak anlam açısından tüm isim tamlamasını kapsar ve nitelendirir. Örneğin, “eski okul binası” ifadesinde “eski okul” bir isim tamlamasıdır ve bu tamlama “binası” isim unsurunu niteler. Burada “eski okul” tamlaması, “binası” isim unsuruna sıfat gibi bağlanarak, hangi binadan söz edildiğini belirtir. Böylece isim tamlamasından oluşan sıfat tamlamaları, anlamı zenginleştirir ve daha ayrıntılı betimlemeler yapmayı sağlar.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Bütün kasaba, **bütün Afrika kıtası** susmuş, sahneyi seyrediyordu. (s. 34)

Hatırlıyorum da, bana **sayısız hapishane hikâyesi** anlatmıştı. (s. 83)

Bir felsefe yazısı diyenleri ise, soğukkanlılıkla vurabilirim... (s. 99)

"Dünya artık o üzeri kalabalık **toprak parçası** değil. (s. 159)

Ağır kurşun yaraları almış ölmekte olan iki düşman askerinin birbirlerine dokunmadan yan yana yatmaları gibi. (s. 180)

Oysa içeride **gerçek bir bilimkurgu senaryosu** canlandırılıyordu. (s. 258)

Gönüllü yardım kuruluşları doyuruyordu belki birkaç yüz bin kişiyi, ama duyabiliyor muydu, karnını bayat yemeklerle doldurduğu insanların haykırıışlarını? (s. 347)

"Şimdi **önemli bir telefon görüşmesi** yapmam gerekiyor. (s. 370)

Bir polis arabası geçti yanımdan. (s. 426)

Bu sefer özenerek vurdum, üzerinde **hayali bir hedef tahtası** gördüğüm yere sol yumruğumla. (s. 453)

Bütün personel muhatapları olarak beni görüyordu. (s. 497)

Televizyonda **bir şiddet sahnesi** gördüğüm zaman kanalı değiştiriyordum. (s. 527)

3.4.15. İsim Unsuru Sıfat Tamlamasından Oluşan Sıfat Tamlamaları

İsim unsurı sıfat tamlamasından oluşan sıfat tamlaması, isim yani nitelenen varlığın başka bir sıfat tamlamasından oluştuğu tamlamalardır. Yani bir isim, başında bir sıfatla birlikte nitelendirilir ve bu sıfat tamlaması, ikinci bir sıfat tarafından tekrar nitelendirilir. Böylece tamlamada iki aşamalı sıfatlı yapı oluşur. İlk olarak bir isim ve sıfat bir araya gelir; sonra bu sıfat tamlaması başka bir sıfatla daha açıklanır. Örneğin, “eski güzel ev” ifadesinde “güzel ev” bir sıfat tamlamasıdır ve “eski” sıfatı bu tamlamayı nitelemektedir. Burada “güzel” sıfatı “ev”, kelimesini “eski” sıfatı ise “güzel ev” kelimelerini niteler. Bu şekilde anlatım daha detaylı ve açıklayıcı olur.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

İkellik yakında hepimiz için **güzel bir anı** olacak. (s. 56)

Amerika’nın en büyük hatası olmuştur hep, **Meksika gibi bir ülke**yle sınır paylaşması. (s. 82)

Subay olan kendine **birkaç düzgün kıyafet** ayarlamış ve temizlenmişti. (s. 124)

Doğrusunu söylemek gerekirse ben daha çok **küçük bir çocuk** bekliyordum. (s. 152)

Ama **garip bir sessizlik** var. (s. 163)

Sağ kolumda **küçük kırmızı noktalar** var. (s. 163)

Omzunda **ufak bir dövme** var. (s. 184)

Alp **büyük bevaz salıncağa** oturup hafiften sallanmaya başladı. (s. 221)

Ve sürekli olarak **ufak bir ordu**yla geziyordu... (s. 265)

Başka bir sıfat yoktur herhalde, o günlerde aklımdan geçenlere yakıştırabileceğim. (s. 445)

Aklımı işgal eden iki konu vardı. (s. 460)

Beyaz bir duvara doğru yürüdük. (s. 486)

3.4.16. İsim Unsuru Bağlama Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları

İsim unsuru bağlama grubundan oluşan sıfat tamlaması, sıfatın nitelediği isim unsurunun, içinde “ve”, “ile”, “ya da”, “veya” gibi bağlaçlarla birbirine bağlanmış iki ya da daha fazla isimden oluşan bir grup olduğu tamlamalardır. Bu tür tamlamalarda, sıfat unsuru sadece tek bir ismi değil, bağlaçlarla bir araya gelmiş isimlerin tamamını birlikte niteliyor. Yani sıfat, bağlama grubu içindeki isimleri tek tek değil, hepsini bir bütün olarak değerlendirir ve onlara ortak bir özellik atfeder. Örneğin, “beyaz ve kırmızı arabalar” ifadesinde “beyaz ve kırmızı” sıfat unsuru, “arabalar” isim unsurunu niteler. Burada “beyaz” ve “kırmızı” iki ayrı sıfat gibi görünse de bağlaçla bağlanarak bir bütün oluşturur ve “arabalar” ismini birlikte nitelendirir. Bu yapı, dilde birden fazla öğeyi aynı anda tanımlamak için sıkça kullanılır ve tamlamanın anlamını zenginleştirir.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Dinlediğim müzik, abartılı olmanın yanında, **uzun yıllar içinde oluşmuş bir felsefe ve hayat tarzı** da içeriyordu. (s. 19)

Çantamı göremeyince **büyük bir umutsuzluk ve yorgunlukla** sadece olanları seyretmekle yetiniyorum. (s. 102)

Aklımdan bir saniye içinde **yüzlerce fikir ve görüntü** geçiyordu. (s. 106)

Güneşten kavrulmuş kırmızı teni ile beyaz seyrek saçları, omzuna astığı para çantasıyla ve altın kaplama olduğunu tahmin ettiğin çerçeveli gözlükleriyle, yanında iki kadınla oturuyordu. (s.151)

Bizim gibi geri kalan bir yelkovan ile akrebi derhal bulur ve o meşhur federal hapishanelerine yüzlerce yıl yatmak üzere yollarlardı. (s. 167)

Tabii ki müşteri başına, pavyon dolduğunda bile iki tane düşecek sayıda **papyonlu katiller ya da garsonlar**... (s. 232)

Bu çocukça savaş ve çaba bize gülünç geliyordu. (s. 270)

Şimdiyse **amatör katil ya da ceset** olacaklardı. (s. 290)

Yanımızdaki Alfa Romeo'da **bir kadın ile adam** vardı. (s. 306)

Bir şişe ya da yumruk değildi. (s. 453)

Bu adam ve kadınlar, dünyanın en sıradan insanları gibi yaşarken, bir gün, aldıkları eroinin bir gergedanı uyutmaya yeteceğini fark ederler. (s. 510)

Milyonlarca yanıt ve bilgi yukarıdan aşağıya düşüyordu. (s. 511)

3.5. TEKRAR GRUPLARI (İKİLEMELER)

Tekrar grubu, aynı kelimenin veya birbirine anlamca yakın kelimelerin art arda tekrarlanmasıyla oluşan kelime grubudur. Bu gruplar, cümlede anlamı güçlendirmek, pekiştirmek, bazen de ifadenin ahengini ve akıcılığını artırmak amacıyla kullanılır. Tekrar gruplarında kullanılan kelimeler arasında ek veya bağlaç bulunmaz; kelimeler yan yana, doğrudan tekrar edilir.

Tekrar grupları iki şekilde oluşabilir: Birincisi, aynı kelimenin tekrarıyla meydana gelenlerdir. Örneğin, “yavaş yavaş”, “teker teker”, “ipek ipek” gibi ifadelerde kelime aynen yinelenerek anlatımda vurgu ve güç sağlanır. İkincisi ise yakın veya zıt anlamlı kelimelerin tekrarıyla kurulanlardır. Bu türde, anlamca ilişkili iki farklı kelime bir araya gelir; “akşam sabah”, “ileri geri”, “doğru dürüst” gibi örneklerde olduğu gibi.

Tekrar gruplarının dildeki işlevi yalnızca vurgu yapmak değildir; aynı zamanda hareketin veya durumun sürekliliğini, yavaşlığını, hızını, belirsizliğini veya duygusal yoğunluğunu da ifade edebilir. Mesela “yavaş yavaş yürümek” ifadesinde tekrar, hareketin ağır ve sakin şekilde gerçekleştiğini gösterir. “Kapı kapı dolaşmak” ise sürekliliği ve tekrar eden bir eylemi anlatır.

Bu gruplar yazı dilinde olduğu kadar konuşma dilinde de yaygındır. Günlük konuşmada ifadenin etkisini artırır, dinleyicide dikkat uyandırır. Ayrıca, masal, şiir ve halk edebiyatı ürünlerinde ritim ve ahenk yaratmak amacıyla da sıkça kullanılır.

Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde tekrar gruplarını, anlam pekiştirmek amacıyla kelimenin yinelenmesi veya yakın anlamlı kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubu olarak tanımlar Ergin’e göre bu gruplar, anlatımı güçlendiren, ifadenin vurgusunu artıran ve dilde anlamın daha belirgin hale gelmesini sağlayan gruplardır (Ergin, 2007: s. 377).

Mehmet Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi* adlı eserinde tekrar gruplarını ele alır ve bu grupları "ikizleme" olarak adlandırır. Bilgegil'e göre, ikizleme, araya herhangi bir ek girmeksizin aynı türden iki kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan gruplardır. Bu tür tekrarlar, Türkçede anlamı pekiştiren ve anlatımı güçlendiren önemli dil öğeleridir. Örneğin, "yavaş yavaş", "doğru dürüst" ve "ileri geri" gibi ifadeler, hem anlamın vurgulanmasını sağlar hem de anlatımı etkili hale getirir (Bilgegil, 2009: s. 161).

"Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserinde tekrar grubunu, "Anlamı pekiştirmek, ifade gücünü artırmak ve kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı türden iki kelimenin ardışık olarak bir araya gelmesiyle oluşur" şeklinde tanımlamışlardır (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 44).

Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde tekrar gruplarını bir nesneyi, niteliği veya hareketi ifade etmek için eş görevli iki kelimenin oluşturduğu kelime grubu olarak tanımlar. Karahan, bu grupları anlamın pekiştirilmesi ve anlatımın güçlendirilmesi amacıyla kullanır. Tekrar grupları; aynı kelimenin tekrarı (yavaş yavaş, koşa koşa), eş veya yakın anlamlı kelimelerle kurulanlar (doğru dürüst, eğri büğrü), zıt anlamlı kelimelerle kurulanlar (bata çıka, irili ufaklı) ve aynı kelimenin önsesinin değiştirilerek tekrarıyla oluşanlar (okul mokul, halı malı) şeklinde sınıflandırılır. Bu gruplar, dilde anlatımın etkisini artırır ve anlamın vurgulanmasına katkı sağlar (Karahan, 2021: s. 60).

Araştırmacılar eserlerinde tekrar gruplarını farklı biçimlerde adlandırmışlardır. Muharrem Ergin, Leyla Karahan bu grupları genel olarak "tekrar grubu" olarak ifade ederken, Mehmet Kaya Bilgegil ise aynı grubu "ikizleme" terimiyle nitelendirmiştir. Öte yandan, Mustafa Özkan ile Veysi Sevinçli bu tür grupların anlamı güçlendirme ve anlatımı zenginleştirme işlevine vurgu yaparak "tekrar grubu (ikileme)" şeklinde ifade etmişlerdir. Bu durum, Türkçede aynı türden kelimelerin tekrar edilmesiyle oluşan grupların araştırmacılar arasında farklı adlandırmalarla ele alındığını göstermektedir.

Bize göre tekrar grubu, aynı türden kelimelerin anlamı pekiştirmek, ifade gücünü artırmak ve anlatımı zenginleştirmek amacıyla art arda veya belirli bir

düzen içinde bir araya gelmesiyle oluşan kelime gruplarıdır. Bu gruplar, özellikle konuşma dilinde ritim ve ahenk kazandırır, metinlerde ise vurguyu güçlendirir. Biz de tezimizde tekrar gruplarına yer vererek, bu grupları dört başlık altında inceledik: aynı kelimelerin tekrarıyla oluşan tekrar grupları, zıt anlamlı kelimeler vasıtasıyla oluşan tekrar grupları, yakın anlamlı kelimelerin tekrarıyla oluşan tekrar grupları, ve ek ilavesiyle oluşan tekrar grupları.

3.5.1. Aynı Kelimelerin Tekrarı Vasıtasıyla Oluşan Tekrar Grupları

Tekrar grubu, Türkçede anlamı güçlendirmek ya da ifadeye vurgu katmak amacıyla aynı kelimenin peş peşe tekrar edilmesiyle oluşan bir kelime grubudur. Bu tür gruplar, anlatımı daha etkili ve canlı hale getirirken, sözcüğün anlamını da pekiştirir. Eğer bu grup, tamamen aynı kelimelerin art arda gelmesiyle oluşmuşsa, buna “aynı kelimelerin tekrarıyla oluşan tekrar grubu” denir. Genellikle araya başka bir kelime girmeden, aynı kelimenin iki kez kullanılması şeklinde ortaya çıkar. Örneğin, “yavaş yavaş” ifadesi bu tür bir tekrar grubudur ve burada “yavaş” kelimesi iki kez tekrar edilerek anlam daha belirgin hale getirilmiştir. Benzer şekilde “azıcık azıcık” ya da “sessiz sessiz” gibi örneklerde, kelimenin tekrarıyla cümledeki anlatım daha güçlü ve etkileyici olur. Bu tekrar yapısı, konuşma dilinde sıkça kullanılır ve yazılı metinlerde de duyguyu veya durumu daha iyi ifade etmek için tercih edilir.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Bana **sarı sarı** tebessüm eden kurşunları. (s. 57)

Çünkü ilk kitabını yazmaya çalışan hiç kimse bunu **açık açık** söylemezdi. (s. 132)

Öleceklerini **bile bile** doğanlar! (s. 145)

Eski bir dost gibi **uzun uzun** kucakladı beni. (s. 147)

Müziğin sesini bastırmak için **bağıra bağıra** konuşuyor ve içiyorduk. (s. 151)

Herkes yattıktan sonra uykusuzluğu yeni yeni keşfeden bir çocuğun gece siyahtan laciverte dönene kadar kulaklıkla müzik dinlediğini, penceresinden vücudunun yarısını çıkarıp **korka korka** sigara içtiğini hatırlıyorum. (s. 157)

Kesik kesik küfürler etmeye başladı. (s. 215)

Ağır ağır çıktık basamakları. (s. 417)

Eğer bir kerpetenle **teker teker** çekilseydi dişlerim, belki vermezdi bu kadar acı. (s. 423)

Her **gizli gizli** içtiğim sigara ve içkiden sonra süt içerdim. (s. 428)

Benim gibi **sakin sakin** resmi kâğıtlarını kendisine nazikçe uzatan biri değil! (s. 458)

Ve **yavaş yavaş** başladı, Salih'i eroinsizleştirme projesinin ilk seansı. (s. 516)

3.5.2. Zıt Anlamlı Kelimeler Vasıtasıyla Oluşan Tekrar Grupları

Zıt anlamlı kelimeler vasıtasıyla oluşan tekrar grupları, anlamları birbirine karşıt olan iki kelimenin bir araya gelerek oluşturduğu kelime gruplarıdır. Bu gruplar, karşıtlık ilişkisi sayesinde anlatımı güçlendirir ve anlamı vurgular. Örneğin, “iyi-kötü”, “açık-kapalı” gibi ifadeler, hem kavramın kapsamını gösterir hem de konuşma ve yazı dilinde ritim ve ifade zenginliği sağlar. Bu tür tekrar grupları, özellikle edebi metinlerde, halk söyleyişlerinde ve günlük konuşmada etkili bir anlatım aracı olarak kullanılır.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ve yalnızlığa mahkûm İngiltere'nin Anna ismindeki vatandaşıyla geceyi **iyi kötü** yuttuktan sonra, sabaha karşı yan odadan gelen seslerle irkildim. (s. 71)

Tek bildiğim onun da benim gibi arada bir rahatlamak için **sağdan soldan** bulduğu kâğıtlara bir şeyler karaladığı. (s. 120)

Kısa bir süredir kullanıyor olmamıza rağmen alındığında hiçbir hasarı olmayan makinenin kaportasın da **irili ufaklı** göçükler oluşmuştu daha şimdiden. (s. 134)

Ben **gece gündüz** hissettiklerimi, kızı, birlikte neler yapabileceğimizi, ona neler anlatabileceğimi düşünürdüm. (s. 188)

Ama bedenlerimize neler yapabileceğini **az çok** tahmin edebiliyordum. (s. 204)

Ve bütün bunların yanında, sanki gözlerim başkasına aitmiş gibi, **olup biteni** izliyordu. (s. 237)

Hayat **az çok** bir yerlerden tanıdık geldiği için. (s. 267)

"Sadece bilsin ki, bu bir **ölüm kalım** meselesi. (s. 308)

Dışarıda **olup biten**leri bilmek istemiyordum. (s. 308)

Ve yeterince açıldığını yani suyun bel hizama geldiğini görünce okyanusun yüzeyinde **bata çıka** duran vücudu serbest bıraktım. (s. 314)

Siyah beyaz portresi renklendi. (s. 394)

Çığ gibi kovalıyorlardı beni, yamaçtan aşağı koşarken **düşe kalka**. (s. 430)

3.5.3. Yakın Anlamlı Kelimeler Vasıtasıyla Oluşan Tekrar Grupları

Anlamca birbirine yakın veya eş anlamlı kelimelerin art arda kullanılmasıyla oluşan yapıya “yakın anlamlı kelimelerle kurulan tekrar grupları” denir. Bu tür tekrar gruplarında, genellikle anlamları birbirine çok benzeyen veya birbirini tamamlayan kelimeler yan yana gelir ve aralarında güçlü bir anlam bağlantısı bulunur. Kelimeler çoğunlukla doğrudan birbirinin yerine geçebilecek sözcüklerdir, bu yüzden anlamda benzerlik ya da örtüşme söz konusudur. Örneğin, “akıllı zeki”, “yavaş ağır”, “büyük kocaman” gibi ifadeler, anlamları birbirine yakın kelimelerin art arda getirilmesiyle oluşturulmuş tekrar gruplarına örnektir. Bu yapılar, cümlede anlatımı zenginleştirmek, vurguyu artırmak veya durumu daha etkili ifade etmek için kullanılır. Böylece, okuyucu veya dinleyici kelimelerin anlamları arasındaki yakınlık sayesinde söylenen şeyi daha iyi kavrar ve ifadeye daha fazla dikkat eder.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ne **doğru dürüst** cümleler kurabiliyorum, ne de gerçeği böylesine anadan üryan anlatmak hoşuma gidiyor. (s. 23)

Hele Platon ismindeki dünyanın **okuma yazma** bilen ilk faşisti. (s. 66)

Acının renkleri **güle oynaya** geziyordu melez teninin üzerinde. (s. 196)

Verdikleri yarım saat sadece içlerinde kalmış, **kırık dökük** bir medeniyetin sesiydi. (s. 257)

Sadece **okuma yazma** öğrenecek kadar okula devam etmiş, ancak yasadışı faaliyetlerin den artakalan bütün zamanında da tarih kitapları okumuştur. (s. 264)

Ailemizle bile gittiğimizde karşımıza **üç beş** çocuk çıkıp bizi mahvedeceklerini ima etmeye çalışıyordu hareketleriyle. (s. 270)

Kadın ağlamak üzereyken, adam da kalp krizini geciktirmeye çalışarak **bağıra çağıra** girdiler kapısından otelin. (s. 283)

Arabadan inip sağa sola emirler yağdırmaktan **kan ter** içinde kalmış Fernand'ın yanına gittim. (s. 290)

Bütün Kayra'nın başlangıcı olan **okuma yazmayı** da unutacağım anın geleceğinin habercisiydi. (s. 414)

Saçma sapan düşüncelerdi hepsi de. (s. 445)

3.5.4. Ek İlavesi Vasıtasıyla Oluşan Tekrar Grupları

Ek ilavesiyle oluşan tekrar grupları, içinde bulunan ikinci sözcüğün bir ek almasıyla meydana gelir; bu ek genellikle yapım eki olmakla birlikte bazen çekim eki de olabilir. Bu tür tekrar gruplarında, ikinci kelime ilk kelimenin köküne ya da biçimine eklenmiş bir ek sayesinde yeni bir biçim kazanır ve böylece anlamda ya da yapıda küçük bir değişiklik olur. İkinci sözcük, birinci sözcükle hem anlam hem de biçim bakımından yakından bağlantılıdır; aralarındaki bu ilişki, ikileme gruplarındaki tekrar etkisini sağlar ancak burada ikinci sözcük yalnızca tekrarlanmakla kalmaz, aynı zamanda ek alarak değiştirilmiş bir biçim kazanır. Örneğin, “yan yana”, “baş başa” gibi ifadelerde ikinci kelimeler ek almış ve birinci kelimeyle yakın ilişki içindedir. Bu yapılar, anlatımı güçlendirmek, söyleneni vurgulamak ya da ritmik bir etki yaratmak için sıkça kullanılır ve günlük dilde oldukça yaygındır. Böylece ekli ikinci sözcük, tekrarı zenginleştirir ve ifade gücünü artırır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ellerini sıkarak **yan yana** masanın üzerine koydu. (s. 18)

Büyük mitinglerde bile devrimci grup ile polis **karşı karşıya** geldiğinde arada en az on metre kalır. (s. 71)

Herkesin **üst üste** olduğu bir otobüs kadar. (s. 148)

Ve gidip kızının yanına oturdu, ellerimizdeki tabancaların namlularıyla **göz göze** gelmemeye çalışarak. (s. 153)

Ve hayatta tek önemsedğim insana, ölümüyle **kol kola** gezdiğini söylememeye karar verdim. (s. 194)

Yalanları ve hikâyeleri Kayra'nın kilerle **kafa kafaya** giderdi. (s. 218)

On altı yaşındaki sevgililer gibi **yan yana**, bacaklarımızı uzatmış oturuyorduk. (s. 236)

Nasıl bir işle **karşı karşıya** olduğunu iyice anlamalıydı. (s. 336)

Biz bir aileydik, sarı villanın etrafında **el ele** tutuşarak dönen. (s. 341)

Geniş salonu **kol kola** yürüdük. (s. 417)

Ama Melis'le, ne kafa kundaklayacak uyuşturucular, ne ciğeri ağza çağırarak bir müzik, ne de **el ele** atlanacak bir nehir vardı! (s. 494)

Sonra iki gece **üst üste** Salih'i takip ettim. (s. 518)

3.6. EDAT GRUBU

Edat grubu, Türkçede kelimelerin veya kelime gruplarının birbirine bağlanmasında, cümlede anlam ilişkilerini kurmada önemli bir rol oynayan bir kelime grubudur. Temel olarak, edatlar, kelimeler arasında yön, yer, zaman, neden-sonuç gibi ilişkileri ifade eden ve bağımsız olarak anlam taşımayan sözcüklerdir. Edat grubu, bir edat ve onunla birlikte kullanılan diğer kelimelerden oluşur ve bu grup, cümlede genellikle dolaylı tümleç veya zarf tümleci görevini üstlenir.

Edat grupları cümlede çoğunlukla bir ismi, zamiri veya isim görevinde kullanılan bir kelimeyi başka bir kelimeyle ilişkilendirmek için kullanılır. Örneğin, “masa üzerinde, kitap ile” gibi yapılar, edat gruplarına örnek olarak verilebilir. Bu örneklerde “üzerinde” ve “ile” edatlardır; kendilerinden sonra gelen isimlerle birlikte edat grubunu oluşturur ve cümlede yön veya araç ilişkisi belirtir.

Edat grubu, anlamı pekiştirmek ve cümlenin doğru anlaşılmasını sağlamak açısından önemlidir. Bazı edatlar tek başına kullanıldığında anlamı

tamamlamayabilir; bu nedenle isim, zamir veya diğer kelime grupları ile birleşerek edat grubunu oluşturur. Örneğin, “çocuk için” ifadesinde “için” edatı, “çocuk” kelimesiyle birleşerek edat grubunu meydana getirir ve cümlede amaç veya yön ilişkisini ifade eder.

Edat grupları Türkçede cümledeki kelimeler arasındaki bağları kuran, anlamı pekiştiren ve anlatımı netleştiren temel yapı taşlarından biridir. Bu gruplar sayesinde cümlede yön, zaman, neden, amaç gibi ilişkiler açıkça gösterilir ve anlam daha anlaşılır hale gelir.

Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde edatları, kelimeler arasında yön, yer, zaman veya araç ilişkilerini gösteren ve kendi başına anlam taşımayan sözcükler olarak tanımlar. Ergin’e göre, edatlar çoğunlukla isim veya zamirlerle birleşerek cümlede dolaylı tümleç görevini üstlenir (Ergin, 2007: s. 392).

Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri* adlı eserinde edatları “takı” olarak isimlendirmiştir. Ona göre edatlar, isimlerden sonra gelerek bu isimlerin diğer kelimelerle olan ilişkilerini belirleyen kelimelerdir. Banguoğlu, edatları dilbilgisel işlevleri çerçevesinde ele almış ve onları incelerken geleneksel dilbilgisel terimlerden farklı bir yaklaşım kullanmıştır. Bu nedenle, edatları doğrudan “edat grubu” olarak adlandırmamıştır (Banguoğlu, 1974: s. 385).

Mehmet Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi* adlı eserinde edat gruplarını, edat ile onun yönlendirdiği sözcüklerden oluşan ve cümlede zarf veya dolaylı tümleç görevinde kullanılan kelime grubu olarak tanımlar. Bilgegil’e göre bu gruplar, cümlede anlamın belirginleşmesine ve öğeler arasındaki ilişkinin doğru anlaşılmasına yardımcı olur (Bilgegil, 2009: s. 215).

Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi* adlı eserinde edat gruplarını, edat ile onun yönettiği isim veya zamirden oluşan, anlamı tamamlayan ve cümlede dolaylı tümleç görevi üstlenen kelime grupları olarak ele alır. Korkmaz, özellikle konuşma ve yazı dilinde edat gruplarının anlamı pekiştirme işlevine dikkat çeker (Korkmaz, 2009: s. 1052).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserlerinde edat gruplarını, edat ile bağlantılı sözcüklerden meydana gelen ve cümlede yön, zaman, yer veya araç ilişkilerini belirleyen kelime grubu olarak tanımlarlar (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 60).

Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* eserinde edat gruplarını, edat ile birlikte kullanılan veya edattan önce gelen kelimelerden oluşan ve cümlede anlamı tamamlayan gruplar” olarak ele alır (Karahan, 2021: s. 63). Bu gruplar özellikle metinlerde anlamın netleşmesine ve anlatımın akıcı olmasına katkı sağlar.

Edat grupları, araştırmacıların eserlerinde farklı şekillerde adlandırılmıştır. Muharrem Ergin ve diğer pek çok araştırmacı grubu doğrudan “edat grubu” olarak ifade ederken, Tahsin Banguoğlu bu grubu “takı” olarak adlandırmıştır. Biz de edat grubunu, edat ile onun yönettiği kelimelerden oluşan ve cümlede anlamı tamamlayan kelime grubu olarak ele alıyoruz ve tezimizde bu grubu alt başlıklara ayırarak detaylı bir şekilde incelemiş bulunuyoruz.

3.6.1. İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan Edat Grubu

Edat grubu, bir isim ya da isim görevinde kullanılan bir sözcükle ona anlam katan bir edatın bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubudur. Bu grup, edat ve isim arasındaki ilişki sayesinde farklı anlamlar ortaya çıkarabilir; örneğin, yer ve yön belirtme (evin içinde), benzerlik (gibi bir kuş), neden ve amaç (sınav için) gibi anlamlar bu grupta ifade edilir. Eğer edat grubundaki isim unsuru sadece tek bir kelimeden oluşuyorsa, buna “isim unsuru tek kelimeden oluşan edat grubu” denir. Bu durumda isim unsuru genellikle anlamı kendi başına taşıyan bir isim ya da zamir olurken, edat ise isme anlam katan ve cümlede tek başına kullanılmayan yardımcı bir sözcüktür; örneğin, “ile”, “kadar”, “için”, “üzerine”, “rağmen” gibi. Edat grubu içinde çekim eki genellikle isim unsuru üzerinde bulunur; edat hiçbir zaman tek başına çekim eki almaz. Örnek olarak “kitap için”, “okuldan sonra”, “seninle birlikte” gibi ifadeler verilebilir. Bu gruplar, cümlede çeşitli görevlerde yer alarak anlamın netleşmesine katkıda bulunur ve edatlar sayesinde isimlerin anlamı genişler veya belirli bir yön kazanır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Zamanla **birbirimiz için** yaşamaya başlamıştık. (s. 23)

Herkes **çocuklar gibi** eğleniyordu. (s. 65)

Kiloya göre hesaplarlar... (s. 76)

Üç saat **arabayla** gezdik. (s. 105)

Her şey **bana göre** düzenlenmeli. (s. 122)

Okulların kapanmasını fırsat bilip **kızıyla birlikte** tatile çıkmışlardı. (s. 152)

Kemerle sırtıma vuruyordum. (s. 237)

Köpekbalıkları gibi dönüyorlardı kafamda. (s. 364)

Ve en kötüsü o yıl, **iki olaya rağmen** rallinin durdurulmayıp devam ettiğini de hatırlıyorum. (s. 405)

Kendisine rağmen yapıyordu bunu. (s. 439)

Bununla burada **sonsuz kadar** yaşayamam. (s. 443)

Benimle oynamazdı. (s. 530)

3.6.2. İsim Unsuru İyelik Grubundan Oluşan Edat Grubu

Edat grubunun isim unsuru bir iyelik grubundan oluşuyorsa, bu tür gruplar “isim unsuru iyelik grubundan oluşan edat grubu” olarak adlandırılır. Burada isim unsuru, sahiplik veya aitlik anlamı taşıyan bir iyelik grubudur; yani bir varlığın bir kişiye, nesneye veya kavrama ait olduğunu gösterir. İyelik grubu, genellikle bir isim ile ona bağlı iyelik eki veya iyelik eki taşıyan başka bir kelimedenden oluşur. Edat ise bu iyelik grubuna belirli bir anlam ekleyerek cümlede farklı anlam ilişkilerinin kurulmasını sağlar. Örneğin, “Benim için”, ifadesinde isim unsuru iyelik grubudur; “için”, “ ise edattır ve bu edat, iyelik grubuna anlam katarak yön, yer, amaç gibi ilişkileri gösterir. Böylece, edat grubu içindeki iyelik yapısı, sahiplik anlamını taşıyan isim grubuyla birlikte edatın yönlendirdiği anlam çerçevesinde cümlede anlam kazanır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

On küsur saniye sonra kapıyı **sol ayağımla** attığım bir tekmeyle açmıştım. (s. 44)

Ağzımı **fularımla** bağladı. (s. 74)

Dediğin gibi bir eve taşınısak çok daha iyi olur. (s. 104)

Birkaç saniye daha kadehlerimizi havada tutup birbirimizi **iskeletlerimize** kadar soyduktan sonra acı acı tebessüm edip diktik kafamıza rakılarımızı, hiçbir şey söylemeden. (s. 136)

İstedığın kadar yanında kalır. (s. 140)

Hayatı öpmediğim gibi öpüyorum ölümü... (s. 186)

Çantamda **benzer seremonilerim** için sürekli bulundurduğum koli bandını çıkarttım. (s. 194)

Hastalıklı diyorum çünkü hem çok tehlikeli, hem de **ruhlarımız** için çok yıpratıcı olabilirdi. (s. 198)

Kontrolden çıkmış düşünceleri ile etrafa savurduğu kin dolu bakışlar beni çok üzmeye başlamıştı çünkü. (s. 242)

Babam gibi o da ben yokken neler olduğunu anlatmamaya gayret ederek, havadan sudan konuşmayı tercih ediyordu. (s. 446)

Beynim ile gözlerimin arasından, büyük bir hızla yukarıdan aşağıya düşen düşünceleri biraz daha seyrettim. (s. 511)

Anlaşmamıza göre benim ortaya ilk beş dakikadan sonra çıkmam gerekiyordu. (s. 519)

3.6.3. İsim Unsuru İsim Tamlamasından Oluşan Edat Grubu

İsim unsurunun bir isim tamlamasından oluştuğu edat gruplarına “isim unsuru isim tamlamasından oluşan edat grubu” denir. Bu tür gruplarda isim unsuru, birden fazla isimden oluşan tamlama yapısına sahiptir; bu tamlama belirtili, belirtisiz ya da zincirleme isim tamlaması olabilir. Yani, tamlayan ve tamlanan kelimelerden oluşan tamlamalar, isim unsuru görevindedir. Edat ise bu isim tamlamasına anlam katan ve cümlede farklı anlam ilişkileri kuran yardımcı bir sözcüktür. Edatlar, genellikle “gibi”, “için”, “kadar”, “rağmen”, “sonra”, “ile” gibi kelimelerdir ve isim tamlamasının anlamını genişleterek yer, zaman, sebep, amaç gibi ilişkileri gösterirler. Örneğin, “Ahmet’in kitabı için”, “okulun bahçesiyle”, “çalışanın evinden sonra” gibi ifadelerde isim

taamlamaları (Ahmet'in kitabı, okulun bahçesi, çalışanın evi) isim unsuru olarak bulunur; "için", "ile", "sonra" ise edat görevi görerek bu taamlamalara anlam yönü katar. Bu sayede, edat grupları cümlede daha zengin ve detaylı anlamlar oluşturur.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Duke Ellington'ın plağıyla kendilerini kesen kadınları gördüm... (s. 27)

Kinyas'ın birkaç kiloluk uyuşturucu işi için Abidjan'da gezdiğinden haberi vardı ama beni on altı aydır görmemişti. (s. 31)

Afrika'nın bütün kadınları gibi o da çok yorgun. (s. 50)

Pazar yerini andıran, **arı kovanı kadar** kalabalık şehir merkezi. (s. 57)

Yanında duran torbanın içindeki paketi satınca **ömrünün sonuna kadar** rahat edebilirdi. (s. 62)

Kinyas beni **İngiliz'in bir arkadaşıyla** tanıştırdı. (s. 65)

İlkokul öğretmenleri gibi. (s. 97)

Kinyas'ı **iki miçonun yardımıyla** cipe taşıdım. (s. 114)

Büyük ihtimalle **Koffi'nin dediği gibi** bugün gelemeyecekti. (s. 305)

Annelerin birilerine kıyafet alması için kimseye ihtiyaçları olmazdı zaten. (s. 481)

Joshua'nın dediği gibi, belki Tanrı bile bilmiyordu içimdeki canavarın varlığını. (s. 388)

Depoda **Salih'in özel işleri için** kullandığı oda tamamen işe yaramaz hale gelmişti. (s. 524)

3.6.4. İsim Unsuru Sıfat Taamlamasından Oluşan Edat Grubu

Edat grubunun isim unsuru, bir sıfat taamlamasından oluşuyorsa, bu yapıya "isim unsuru sıfat taamlamasından oluşan edat grubu" denir. Sıfat taamlaması, genellikle bir sıfat ile onu niteleyen bir isimden oluşur; örneğin "kırmızı elbise", "büyük başarı" veya "yaşlı adam" gibi. Bu sıfat taamlaması, edat grubunun içinde isim unsuru görevindedir ve tek başına bir varlığı ya da durumu belirtir. Edat ise, bu sıfat taamlamasına anlam açısından bağlanır ve

grubun anlamını tamamlar. Edatlar, “gibi”, “için”, “sonra”, “ile” gibi kelimeler olabilir ve sıfat tamlaması ile birlikte çeşitli anlam ilişkileri kurar; örneğin benzerlik, karşıtlık, zaman veya neden-sonuç gibi. Mesela, “kırmızı elbise gibi”, “büyük başarı için”, “yaşlı adamdan sonra” gibi ifadelerde sıfat tamlamaları isim unsuru olarak yer alır ve edatlar, bu tamlamalara farklı anlamlar katar. Böylece, edat grupları hem anlam hem de yapısal açıdan daha zengin ve işlevsel olur.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Hayali düşmanlarla savaşıyor Don Quijote'nin adı bu yüzden dört bir yanda uçuşur. (s. 89)

Bir ölü kadar uzaklaştım hayattan. (s. 91)

Gerçek bir beyazla konuşmayalı uzun zaman oluyor. (s. 95)

Birkaç kutu ilkel ilaçla tedavi etmeye çalıştım seni. (s. 102)

Artık Michael kendini toparlamış, Tanrısına **iki şey için** dua ediyordu. (s. 161)

Boş bir tuval gibi beni bekliyordu. (s. 195)

Benimle konuşanların bilmediği şeyse, **bir Rus kadar** sarhoş olduğumdu. (s. 216)

Böyle bir iş için de Afrika'ya dönmeliyim. (s. 251)

Komünist bir Afrika için çarpışmaya gelmiştim. (s. 329)

Ay'a ilk ayak basan adam gibi hissediyordum kendimi! (s. 343)

Yıllarca **zihinsel ölüm için** yaşamıştım. (s. 423)

Kalibresi zayıf bir kurşun yemiş yabandomuzu gibi topallayarak çevremde dönüyordu. (s. 500)

3.6.5. İsim Unsuru İsim-Fiil Grubundan Oluşan Edat Grubu

Edat grubunun isim unsuru, bir isim-fiil grubundan oluştuğunda, bu yapıya “isim unsuru isim-fiil grubundan oluşan edat grubu” denir. Burada isim unsuru, tek başına bir isim-fiil değil, onunla birlikte oluşturduğu bir kelime grubudur. İsim-fiil grubu, fiilin isimleşmiş hali olan ve genellikle

başka kelimelerle birlikte anlam kazanan bir yapıdır. Örneğin, “kitap okuma alışkanlığı” ifadesinde “kitap okuma” kısmı bir isim-fiil grubudur ve burada “okuma” fiilinden türemiş bir isim-fiildir. Aynı şekilde, “yardım etme amacı” ifadesinde “yardım etme” de bir isim-fiil grubunu temsil eder. Edat ise, bu isim-fiil grubuna bağlanarak cümlede anlam ilişkisi kurar ve grubun anlamını tamamlar. Edatlar “için”, “gibi”, “üzerine” gibi kelimeler olabilir. Mesela, “kitap okuma alışkanlığı için” veya “yardım etme amacıyla” gibi kullanımlarda, isim-fiil grubu edatla birleşerek cümlede belirli bir anlam ifade eder. Bu tür edat grupları, hem anlam bakımından zengin hem de yapısal olarak karmaşık yapılardır ve Türkçede sıkça rastlanır.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Gerçeği anlatmakla başlamış, gerçek üstüne geçmiş sonra her ikisini de bir kenara itmişti kitabında. (s. 49)

Ouagadougou'ya gelip **gangstercilik oynamak için** kilometreleri parçalayacaklar. (s. 57)

Robinson'un bile yanına Cuma'yı veren dünya, **üzerinde yaşayan bütün insanları tanıtırma gibi** hastalıklı bir saplantıya sahipken uzak kalmamız çok zor olacak gündüzün ve gecenin seslerinden... (s. 69)

Sonra kamaramıza dönüp **gündüzü uyuyarak geçirmek üzere** sert yataklarımıza yattık. (s. 89)

Kınyas'ın ateşini düşürmek için ilkel metotlar uyguluyordum. (s. 110)

Kendimi daha çok yormak amacıyla kumun içinden yürüyordum. (s. 130)

Ve iki saat sonra **başka bir av için dönmek üzere** havaalanından çıkıp yakınlarda bir yerde soğuk flagını açtırır... (s. 262)

Herhangi biriyle göz göze gelmek ya da tilki uykusundan uyandırmak **mayına basmak kadar** ölümcül olabilirdi... (s. 210)

"Afrika'yı anlamak için dört rengi bilmek yeter. (s. 346)

Hazırladığı gösteriyi izlemek için arkama yaslanıp gözlerimle takip ettim albümü. (s. 358)

Daha fazla bilgi vermek üzere konuşmaya devam etmeyeceğimi anlayınca, sabırsızlıkla, "Peki, Franceville'de nerede?" diye sordu. (s. 371)

Doğum günümü kutlamak için doğmuştum! (s. 464)

3.6.6. İsim Unsuru Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Edat Grubu

Edat grubunun isim unsuru, eğer bir sıfat-fiil grubundan oluşuyorsa, bu gruba “isim unsuru sıfat-fiil grubundan oluşan edat grubu” denir. Buradaki isim unsuru, sadece sıfat-fiil eki taşıyan tek bir kelime değil, o eki taşıyan kelimenin içinde bulunduğu ve birlikte anlam kazandığı bir kelime grubudur. Yani, isim unsuru bir sıfat-fiil grubudur; bu grup içinde sıfat-fiil eki alan kelimeye bağlı başka sözcükler de olabilir. Edat ise, bu isim unsuru ile birlikte kullanılarak grubun anlamını daha zengin hale getirir ve grubu tamamlar. Örneğin, “yazılacak metin için” ifadesinde “yazılacak metin” sıfat-fiil grubudur ve “için” edatıyla bir araya gelerek edat grubunu oluşturur. Benzer şekilde, “unutulmayan anı üzerine” veya “anlatılacak olay gibi” ifadelerinde de sıfat-fiil grubuna bir edat eşlik ederek anlam ilişkisi kurar. Bu tür gruplar, Türkçede anlamı detaylandırmak ve bağlamı netleştirmek için sıkça kullanılır. Edat ve sıfat-fiil grubunun birlikte kullanılması, cümlede anlatılan varlık ya da kavramın niteliğini ve durumunu daha açık hale getirir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Kayra’nın yazdıklarını okuyormuş gibi yapıp ilgilendiğimi düşünmesini istemiştin. (s. 29)

Hafta sonu olduğu için Afrika’nın suyunu içen beyazlar da gelmişti. (s. 65)

Hayata geldiği için senden özür diliyorum. (s. 75)

Düşünmekten yorgun düştüğü için kaybeden vardı. (s. 149)

Onlar yokmuş gibi yaşıyorum. (s. 191)

Büyük bir uykudan uyanmış gibi sıçrayarak döndüm. (s. 202)

Dünyayı küçük gördüğü için kendini büyük sanıyordu. (s. 241)

Boynuna sardığı fuların altında atan, kimsenin görmediği ama her titreyişinde beni **sağlam bir yumruk yemiş gibi** sarsan o şah damarı... (s. 260)

Arabanın sağ ön camı karanlıkta, üzerime bir kovayla **siyah boya atılmış gibi** duruyordu. (s. 313)

Ama dünya, üzerine benzin dökülmüş ve **gümüş bir Zippo'yla vakılmış kadar** gözümü alıyordu... (s. 326)

Ancak **çocukları yattıktan sonra** başını yastığına koyabilen bir anne gibi... (s. 417)

Beş dakika daha geçti ve anayoldan ayrılan küçük bir toprak sapağa girip **yüz metre gittikten sonra** durduk. (s. 434)

3.6.7. İsim Unsuru Bağlama Grubundan Oluşan Edat Grubu

Edat grubunun isim unsuru, eğer bir bağlama grubundan oluşuyorsa, bu gruba “isim unsuru bağlama grubundan oluşan edat grubu” denir. Burada isim unsuru, iki ya da daha fazla ismin “ve”, “ile”, “ya da”, “veya” gibi bağlaçlarla birbirine bağlanarak oluşturduğu bir kelime grubudur. Yani bu grup, birden çok isimden meydana gelir ve aralarındaki bağlaç sayesinde tek bir bütün olarak hareket eder. Edat ise, bu bağlama grubuna anlam katan yardımcı bir sözcük olarak kullanılır. Edatla birlikte kullanıldığında, bağlama grubundan oluşan isim unsuru ile edat, tek bir anlam birimi olarak kabul edilir ve cümlede bu şekilde işlev görür. Örneğin, “kitap ve defter için” ifadesinde “kitap ve defter” bağlama grubudur ve “için” edatıyla birlikte kullanıldığında bir edat grubu oluşturur. Benzer şekilde “kardeşler ile arkadaşlar arasında” ifadesinde “kardeşler ile arkadaşlar” bağlama grubu olup, “arasında” edatıyla tamamlanarak edat grubunu meydana getirir. Bu tür yapılar, cümlede birden çok varlığı ya da kavramı bir arada ifade etmek için kullanılır ve anlamın genişlemesini sağlar.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ben daha çok, **fırça ve boylarla** ilgilenendim. (s. 27)

Bütün ihtişamıyla ve aksesuarlarıyla Melina'ydı içeri giren. (s. 62)

Giyinmek ve gitmek için yataktan kalkmaya çalıştığımda kolumdan tuttu. (s. 74)

Çantamı göremeyince **büyük bir umutsuzluk ve yorgunlukla** sadece olanları seyretmekle yetiniyorum. (s. 102)

Bonnie ve Clyde gibi... (s. 111)

Biraz düşünmek ve dinlenmek için iyi bir mola olurdu. (s. 217)

Bir tarafında antrenman bölümü, diğer tarafında da **dövüşlerin yapıldığı ring ile seyirciler için** konulmuş tahtadan tribünler vardı. (s. 275)

Anita'yla aynı verandada karşılıklı oturuyorduk ama **bir Iraklı ile bir Avustralya yerlisi kadar** farklı konulardan bahsediyorduk. (s. 402)

Hafif ve hızlı adımlarla iniyordu, her kimse. (s. 410)

Mesai günleri sömürmekten yorulan beyazların **rahatlamak ve dinlenmek için** tatillerini geçirmeye geldikleri evler. (s. 412)

Onları ne çok sevdiğimi, **dünyanın en iyi nisanları olduklarını ve beni kabul ettikleri için** ne kadar mutlu olduğumu anlatacak cümleler kurabilirdim. (s. 462)

Kayra ve ailesi için kimse, hiçbir şey yapamaz. (s. 526)

3.6.8. İsim Unsuru Bulunma Grubundan Oluşan Edat Grubu

Edat grubunun isim unsuru, eğer içinde bulunma hâl eki (-dA,-tA) taşıyan bir kelime ya da kelime grubu ise, bu tür gruba “isim unsuru bulunma grubundan oluşan edat grubu” denir. Bulunma grubu, temel olarak bir isim ya da isim grubunun sonuna gelen ve yer bildiren “-dA,-tA” hal ekini almış sözcüklerden oluşur. Bu ek, kelimenin içinde bulunduğu yeri veya ortamı belirtir. Edat ise, bu bulunma grubuna bağlanarak, cümlede anlam açısından farklı ilişkiler kurar ve ifadenin anlamını genişletir. Örneğin, “okulda yapılan etkinlik” ifadesinde “okulda” kelimesi bulunma hal eki taşır ve isim unsuru olarak görev yapar; edat grubu olarak ise bu yapı cümlede yer bildirir. Başka bir örnek olarak “evdeki misafirler” ifadesinde “evdeki” bulunma hal eki alan isim unsuru, edatla birlikte kullanılarak tüm ifadeye yer anlamı kazandırır. Böylece, isim unsuru bulunma grubundan oluşan edat grupları, cümlelerde yer ve ortamla ilgili anlamların daha net ve detaylı anlatılmasına yardımcı olur.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Bazen Kinyas'ı o kadar az tanıdığımı düşünürdüm ki, **kullandığı arabada bir otostopcuymuşum gibi** hissederdim. (s. 46)

Yüzümde bir gülümsemeyle yanına gittim. (s. 59)

Umduğu şeyi içinde bulmuş olmalı ki otuz saniye sonra **elinde bir torbayla** içeri girdi. (s. 61)

Elinde bir kadehle geri döndüğünde içeride olduğu süreyi iyi değerlendirmiş, kendini hazırlamış ve inandırmış olacak ki, " Türk'sün demek" dedi. (s. 131)

Yüzünde bir tebessümle geldi ve karşıma oturdu. (s. 166)

Ve **altımızda bir Peugeot 205'le**. (s. 169)

Asansörde temizlikçi kadınla karşılaşıyoruz. (s. 182)

Yüksek kayalardan denize **elimizde bira kutularıyla** atlıyorduk. (s. 268)

Bir daha bana asla hiçbir şey yollamaya çağı için, çok önem verdiği yazılarını bir kutuya koyup **üzerinde Looping'in adresiyle** postaya vermişti... (s. 378)

Elinde bir dereceyle, bana bakıyordu. (s. 380)

Ve döndü, benim için hayatını vermeye yemin etmiş iri adam, **elinde bir kadeh viskiyle**. (s. 407)

Daha çok, **yilda birkaç kez gördüğü Kayra'yla** iyi zaman geçirirdi. (s. 448)

3.6.9. İsim Unsuru İç Cümleden Oluşan Edat Grubu

İsim unsuru, eğer bir iç cümle yani içinde çekimli fiil bulunan bir yan cümle ise, bu tür yapıya “isim unsuru iç cümleden oluşan edat grubu” denir. İç cümle, esas cümlelerin içinde yer alan, kendi içinde bir yüklem (fiil) taşıyan ve genellikle bağlaçsız kurulan küçük cümleciklerdir. Bu iç cümleler, ana cümleye bağlı olarak anlam kazanır ve cümlede tamamlayıcı görev yapar. Edat ise bu iç cümleye bağlanarak, cümlelerin anlamını genişleten ve belirli bir ilişkiyi gösteren yardımcı bir sözcüktür. Böylece, edat ile iç cümleden oluşan isim unsuru bir araya gelerek, anlam bakımından zengin bir yapı ortaya çıkarır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

"Umarım sabaha ölmüş olurum" diye kapattım gözlerimi, evdeki tek yatağın üstünde. (s. 35)

Kayra'yı orada bırakıp kasabanın tek karakoluna girip yüksek sesle, **"Beni tutuklayın! İşte geldim!"** diye bağırdım. (s. 39)

"Oyun oynuyoruz" diye yanıt verdi. (s. 74)

Sabah ne kadar geç geldi, diye düşündüm. (s. 90)

"Aslında, ben de tatilde sayılırım" diye başladım konuşmaya. (s. 131)

On üç yaşımıdayken aldığım bir defterin ilk sayfasına, işaret parmağımdan akan kanla **"Sanat yaşarken ölmektir"** diye yazmıştım... (s. 144)

Gidip tuzlu suda yıkanmak iyi olur, diye düşünüyorum. (s. 163)

Öncelikle ülkeden çıkmalıyım, diye düşündüm. (s. 250)

"Çok sevindim Fernand" diye söze girdim. (s. 280)

"Tabii ki arayabilirsiniz!" diye yanıtladı. (s. 350)

Ve döndü, benim için hayatını vermeye yemin etmiş iri adam, **elinde bir kadeh viskiyle.** (s. 407)

Daha çok, **yilda birkaç kez gördüğü Kayra'yla** iyi zaman geçirirdi. (s. 448)

3.7. BAĞLAMA GRUBU

Bağlama grubu, Türkçede kelime, kelime grupları veya cümleler arasında bağlantı kuran yapılardır. Bu gruplar bağlaçlarla oluşturulur ve dilde anlamın düzenlenmesine, cümlelerin akışının sağlanmasına yardımcı olur. Bağlaçlar tek başına bir anlam ifade etmez, yalnızca kendinden önceki ve sonraki ögeler arasında ilişki kurar. Bu yönüyle bağlama grupları, anlatımı zenginleştiren ve ifadeyi daha akıcı hale getiren önemli bir söz dizimi unsurudur.

Bağlama gruplarında genellikle ve, ile, veya, yahut, hem...hem, ya...ya, ne...ne, ama, fakat, çünkü, lakin, hatta gibi bağlaçlar kullanılır. Örneğin "Ali ve Ayşe geldi" cümlesinde **ve** bağlacı iki özneyi birbirine bağlamaktadır. "Kitap ile defteri masaya koy" cümlesinde ise **ile** bağlacı iki nesneyi aynı görevle ilişkilendirir. Yine "Ya sen gel ya da ben gideyim" örneğinde olduğu

gibi bağlaçlar iki farklı ihtimali birbirine bağlar. Bunun yanı sıra bağlaçlar yalnızca kelimeler arasında değil, cümleler arasında da görev üstlenebilir. Örneğin “Ders çalıştı ama başarılı olamadı” cümlesinde ama bağlacı iki yargıyı birbirine bağlayarak anlam bütünlüğü kurar.

Bağlama gruplarının temel özellikleri arasında, anlam bakımından bağımsız olmamaları, cümlede akış ve düzen sağlamaları ve hem sözlü hem yazılı dilde çok sık kullanılmaları sayılabilir. Kısacası, bağlama grupları Türkçenin anlatım gücünü artıran, düşünceleri düzenli ve açık şekilde ifade etmeye yarayan önemli yapılardan biridir.

Muharrem Ergin *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde bağlama grubunu, iki ya da daha fazla kelime veya kelime grubunun bağlaçlarla birleştirilmesi sonucu oluşan bir kelime grubu olarak değerlendirir. Ergin’e göre bu gruplar, cümlede hem anlam bütünlüğünü kurmak hem de ögeler arasında bağlantı sağlamak için kullanılır (Ergin, 2007: s. 379).

Tahsin Banguoğlu *Türkçenin Grameri* adlı eserinde bağlama grubunu, “bağlam öbekleri” terimiyle adlandırır. Bağlama grubunun, kelime ya da cümleleri birbirine bağlayarak düşüncelerin düzenli, tutarlı ve uyumlu biçimde aktarılmasına hizmet ettiğini belirtmiştir (Banguoğlu, 1974: s. 390).

Mehmet Kaya Bilgegil *Türkçe Dilbilgisi* adlı eserinde bağlama gruplarını, eş görevli unsurların bağlaç aracılığıyla yan yana getirilmesiyle ortaya çıkan gruplar olarak açıklar. Bilgegil, bu grupların özellikle yazı dilinde anlatımı zenginleştirdiğini ve çeşitlendirdiğini ifade eder (Bilgegil, 2009: s. 222).

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi* adlı eserinde bağlama grubunu, bağlacın önündeki ve arkasındaki unsurları birbirine bağlayan bir kelime grubu şeklinde tanımlar. Korkmaz, bu grupların hem söz dizimini düzenlediğini hem de anlam ilişkilerini netleştirdiğini vurgular (Korkmaz, 2009: s. 1091).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserinde bağlama grubunu doğrudan bu terimle kullanmış, bu grupların

cümlede eş görevli ögeleri bir araya getirerek anlatımı daha açık ve akıcı hale getirdiğini belirtmişlerdir (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 102).

Leyla Karahan *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde bağlama grubunu, iki ya da daha çok kelime veya kelime grubunun bağlaçla birbirine bağlanmasıyla oluşan bir kelime grubu olarak tanımlar (Karahan, 2021: s. 65). Bu gruplar hem konuşma dilinde hem de yazı dilinde ifadenin güçlenmesine katkı sağlar.

Bağlama grubu, araştırmacıların eserlerinde farklı şekillerde adlandırılmıştır. Muharrem Ergin, Leyla Karahan, Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli doğrudan “bağlama grubu” terimini kullanmışlardır. Tahsin Banguoğlu ise bu grupları “bağlam öbekleri” adıyla ele almıştır. Mehmet Kaya Bilgegil ve Zeynep Korkmaz da benzer şekilde bağlama grubunu, “bağlaç” adıyla değerlendirmişlerdir.

Bize göre bağlama grubu, iki ya da daha fazla kelime veya kelime grubunun bağlaçlar aracılığıyla birbirine bağlanmasıyla oluşan kelime grubudur. Bu kelime grubu, cümlede eş görevli unsurlar arasında ilişki kurar, anlam bütünlüğü sağlar ve anlatımın daha akıcı olmasına katkıda bulunur. Türkçede sıkça kullanılan bu kelime grubu hem sözlü hem yazılı anlatımda önemli bir görev üstlenmektedir. Biz de tezimizde bağlama gruplarını çeşitli başlıklara ayırarak incelemelerde bulunduk.

3.7.1. "İle", "Ve" Bağlaçlarıyla Oluşan Bağlama Grubu

“Arapçadan dilimize geçmiş olan “ve” bağlacı, günümüzde en sık kullanılan yabancı kökenli sıralama bağlaçlarından biridir. Aynı türden ya da aynı görevdeki kelimeleri ve tamlamaları birbirine bağlama işlevi üstlenir. İl-’ (bağlamak, birleştirmek) fiilinin *il-e* zarf-fiil biçiminden kalıplaşan “ile” aynı türden, eş, yakın ya da zıt anlamlı kelimeleri birbirine bağlayan bir sıralama bağlacıdır. Anlam bakımından *ve* bağlacına denktir. Bu bağlaç, eserlerde çoğunlukla “ile” biçimiyle kullanıldığı gibi, ünsüzle biten kelimelere eklendiğinde baştaki “i”- ünlüsünü düşürerek ekleşmiş “-İA” biçiminde de görülmektedir” (Korkmaz, 2009: s. 1104). “ile, ve” bağlaçları, cümlede yer alan kelimeler veya kelime grupları arasında eşitlik, birlikte hareket etme ya da bir arada düşünülme anlamını sağlar. Örneğin, “kitap ve

defter” ifadesinde “kitap” ile “defter” kelimeleri “ve” bağlacıyla bağlanarak bir bağlama grubu oluşturur ve birlikte düşünülür. Benzer şekilde, “annen ile baban” ifadesinde “ile” bağlacı iki ismi birbirine bağlayarak bir grup meydana getirir ve bu iki unsurun birlikte değerlendirildiğini gösterir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Çocuk varsa **anne ve baba** vardır. (s. 46)

Melina'nın barına sadece **Kayra ve ben** silahlı girebilirdik. (s. 59)

Ve geriye **Dieudonne ile ben** kaldık. (s. 66)

Büyük mitinglerde bile **devrimci grup ile polis** karşı karşıya geldiğinde arada en az on metre kalır. (s. 71)

Aşağı indiğimde, **Kinyas ile Hakan**'ı konuşturlarken buldum. (s. 135)

Hayatım boyunca **anne ve babama** sigara içtiğimi itiraf etmedim. (s. 200)

Rutubet ve ter kokuyordu. (s. 221)

Soğumuş cappuccinoyu balkonda yudumlarken, **gökyüzü ile suyun buluştuğu çizgi üzerindeki beyaz köpükleri** seyrettim. (s. 310)

Soğukkanlı olması **ilgimi ve merakımı** uyandırıyor. (s. 336)

Ve iki adım atıp **annem ile bana** katıldı. (s. 436)

Akşam yemeği mönüsünde **barbun ve beyaz şarap** vardı. (s. 480)

Tabii kendisi bu kadarla da yetinmeyip **şarap uzmanlığına ve gurmeliğe** de terfi etmişti. (s. 530)

3.7.2. “Ama” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

“Ama” bağlacı, cümlede iki unsur arasında karşıtlık, zıtlık veya sınırlama ilişkisi kuran bir kelimedir. Bu bağlaç, birbirine eş görevdeki iki kelimeyi, kelime grubunu veya cümleyi bağlar ancak anlamca bu unsurlar arasında zıtlık ya da beklenmedik bir durum oluşturur. Yani iki unsur görev açısından eşit olsa da, ifade ettikleri anlamlar birbirine ters ya da birbirini sınırlar. “Ama” bağlacı, genellikle önce söylenen bir duruma rağmen farklı veya beklenmedik bir durumu ifade etmek için kullanılır. Örneğin, “Hava çok soğuktu ama dışarı çıktık.” cümlesinde ilk kısım olumsuz bir durumu (soğuk

hava) bildirirken, ikinci kısım bu duruma rağmen yapılan eylemi (dışarı çıkmak) anlatır. Benzer şekilde, “Çok çalıştım ama başarılı olmadım.” örneğinde ilk kısım olumlu bir durumu, ikinci kısım ise bu olumlu duruma rağmen ortaya çıkan olumsuz sonucu gösterir. Bu şekilde “ama” bağlacı, iki unsur arasında anlamca bir karşıtlık bağı kurar.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Çok fazla konuşmayan ama bedeniyle her işi yapabilecek kadar yetenekli bir dev. (s. 58)

O sırada, çok tanıdık ve gırtlaktan gelen, **incelmeye çalışan ama başaramayan bir ses**, kapıdan girerek içerideki herkese "Merhaba kızlar!" dedi. (s. 62)

Görünüşleriyle şiddeti çağrıştıran ama kötülükten korkan gençler, polise yumurta ve tehdit dolu bakışlar atmakla yetinirler. (s. 71)

Her şeyi ama her şeyi kontrol etmeye çalışanlar. (s. 164)

Ufak ama can alıcı sorulara yanıt verildi. (s. 182)

Herkesin, birbirini dinlediği ama duymadığı bir evi olmuştur elbet! (s. 212)

Bütün duyguları bilen ama hiçbirini hissetmeyen biri oldu Kayra. (s. 323)

Ona benden bahsedebileceğini ama bir süre sonra ülkeme döneceğimi, evi kendisine bırakacağımı da anlatması gerektiğini belirttim. (s. 342)

Beni bildikleri, onlarla beraber yaşadığım müddetçe tanıdıkları gibi yani **garip ama iyi bir çocuk** olarak hatırlamalarını tercih ederdim. (s. 392)

Vücudumda, **şu an için gezip gezmediğini bilmediğim ama sürekli varlığını hissettiğim HIV'nin hücrelerimi** teker teker dişlemesini duyuyordum, doktor bana ölüm korkusundan bahsederken. (s. 459)

3.7.3. “Sadece” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

“Sadece” bağlacıyla oluşan bağlama grubu, cümlede bir sözcüğe, sözcük grubuna ya da tümceye sınırlama, vurgulama veya tek bir seçeneğe odaklanma anlamı katan gruplardır. Bu bağlama grubunda “sadece” kelimesi, anlamca sınırlayıcı bir görev üstlenir ve kendisinden sonra gelen ögeyi

diğerlerinden ayırarak özel bir konuma yerleştirir. Böylece, anlatımda “yalnızca, tek olarak, başka değil” gibi bir anlam etkisi oluşturur. Örnek olarak, “Bu işi sadece sen yapabilirsin.” Bu cümlede işi yapabilecek tek kişinin “sen” olduğu vurgulanır. Tespit edilirken, “sadece” kelimesinin cümlede hangi ögeyi sınırladığına bakılır. “Sadece” bağlacından sonra gelen kelime veya kelime grubu, anlam bakımından odak noktası olur.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Bütün bunlar sadece bir şey içindir. (s. 88)

Ben sadece onları düşündüm hayatım boyunca. (s. 105)

Meksika'ya sadece yazmaya gelmedin herhalde. (s. 134)

Ben sadece kendime inanıyordum. (s. 242)

Ve o dört saat içinde **bana sadece bir hikâye** anlattı. (s. 255)

Aklımda sadece bir şey var. (s. 263)

Bir haftadır günde sadece bir kez yemek başına oturduğumu fark ettim... (s. 285)

Ben sadece isimlerini duymuştum. (s. 367)

Varlığına sadece benim inandığım, çocukluğum boyunca hayal ettiklerimin hiçbirisi gerçek değildi. (s. 379)

Hayatlarımıza sadece acı yön veriyor. (s. 409)

Önümde sadece bir gün ve bir gece kalmıştı. (s. 413)

Ben sadece yolu gösteriyordum. (s. 517)

3.7.4. Virgül ile Oluşan Bağlama Grubu

Virgül ile oluşan bağlama grubu, cümlede birbirine anlamca veya görevce bağlı kelime ya da kelime gruplarının virgül işaretiyle sıralanmasıyla oluşur. Bu tür bağlama gruplarında virgül, bağlaç kullanılmadan unsurları yan yana getirir ve aralarında eş görevli bir ilişki kurar. Virgül, özellikle aynı türden öğeleri tekrara düşmeden ve akıcı bir şekilde sıralamak için kullanılır. Örnek olarak, “Elma, armut, muz pazardan alındı.” Bu cümlede üç farklı meyve aynı türden öge olarak virgülle sıralanmıştır. Tespit edilirken, cümlede

virgölün iki veya daha fazla kelimeyi ya da kelime grubunu yan yana getirip getirmediğine bakılır. Eğer virgöl, araya herhangi bir bağlaç girmeden eş görevli unsurları bağlarsa, bu grup “virgöl ile oluşan bağlama grubu” olarak değerlendirilir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Sokaklarda birbirlerini tanıyıp bir sigara ya da başka bir şey isteyebilmeleri için **kollarına, bacaklarına** belirleyici aksesuarlar takarlar. (s. 19)

Rüyamda **yüzleri, sokakları, tren camındaki pastel renkleri** görüyordum. (s. 29)

Otobüs, tramvay gürültüsü, polis, ambulans, itfaiye sirenleri yoktu. (s. 88)

Başımın döndüğünü, midemin bulandığını hatırlıyorum. (s. 101)

Ellerimden, ayaklarımdan korkuyorum. (s. 170)

Geceye, İstanbul'a dönmeliydim. (s. 210)

İrena'yla İngilizce, Türkçe, Almanca hayat hakkında konuşuyorduk. (s. 233)

Hayattan, arkadaşlarından, tatilde gidilecek yerlerden bahsediyorlardı. (s. 306)

Dünyaya, Tanrı'ya, aşka, paraya, ideallere, her şeye uzaktan bakabilme yeteneğine sahip olmasından ötürü hayatı da gerçek değil. (s. 322)

Tarif edebiliyorum kelimelerle **burnunu, saç rengini, gözlerini** ama birleşmiyorlar. (s. 348)

Sevgiyi, dostluğu, çalışmayı bazen hiç anlamıyorum. (s. 501)

Medeniyetle, insanlıkla, içine dâhil olduğum toplumla sıkıyordum boğazını. (s. 527)

3.7.5. Virgöl ve Bir Bağlaç ile Oluşan Bağlama Grubu

Birden fazla unsur, aralarına virgüller konularak ve son iki unsur arasına bir bağlaç eklenerek birbirine bağlanıyorsa, bu yapı “virgöl ve bir bağlaç ile oluşan bağlama grubu” olarak adlandırılır. Bu tür yapılarda virgöl, unsurları

tek tek ayırarak sıralama veya listeleme işlevi görür; bağlaç ise (“ve” ya da “ile” gibi) son iki unsuru birbirine bağlayarak grubu tamamlar. Böylece tüm unsurlar bir bütün hâlinde anlam ilişkisine girer. Örneğin, “Elma, armut, muz ve çilek” ifadesinde virgüller ilk üç meyveyi sıralar. “ve” bağlacı ise son meyveyi (çilek) listeye ekleyerek tüm listeyi tamamlar. Benzer şekilde, “Kalem, defter, silgi ile cetvel” ifadesinde virgüller ilk üç eşyayı sıralarken, “ile” bağlacı son unsuru gruba katar. Bu yapı, hem yazıda düzenli bir sıralama sağlar hem de son unsuru diğerlerinden ayrı bir bağlaç aracılığıyla bağlayarak anlamı netleştirir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Afrika’nın üç tanrısı, kum, okyanus ve güneş daha iyi anlaşılır bu saatlerde. (s. 43)

Nasıl bir junkie her yerde dozunu bula bilirse, benim gibi biri de bastığı her toprakta **kadın, silah ve uyuşturucu teklifleriyle** karşılaşır... (s. 116)

Evde **annesi, babası, kız kardeşi ve birkaç arkadaşı** vardı. (s. 200)

Kaprislerine, ukala tavırlarına ve anormal isteklerine göğüs gerip göz yumdular. (s. 210)

Sabaha kadar beyaz duvarları seyretmekten artakalan zamanımda **hastabakıcılar, hemşireler ve nöbetçi doktorlarla** boğuştum. (s. 216)

Masaya **bir ufak rakı, bir ufak votka ve iki şişe şampanya** daha doğrusu ucuz köpüklü şarap geldi sırasıyla. (s. 234)

Her ne kadar New Orleanslı yaşlı bir zenci olduğunu düşünerek mutsuzluğun dan kaçarak **ıçkiye, şarkılara ve tembelliğe** sığınmış olsa da, içindeki o başladığı işi bitirememiş olmasının kavurucu ateşi vardı. (s. 302)

Annem, babam ve ben arabadan inmemiş, bekliyorduk. (s. 306)

On dakika sonra aynı yerdeydik ama aramızdaki masanın üzerinde **ananas, muz ve şampanya** duruyordu. (s. 331)

Okyanustan itibaren sayarsak sırasıyla **kumsal, evler, palmyeler ve şehirlerarası bir yol** vardı. (s. 340)

Üzerinde **yeşil, siyah ve kahverenginin karıştığı bir kumaştan** dikilmişti. (s. 344)

Yirmi bir yaşında **aileme, dostlarıma ve sevgilime** haber vermeden Afrika'ya gittim..." (s. 458)

3.7.6. "Hatta" Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

"Hatta" kelimesi bağlaç olarak kullanıldığında, cümledeki unsurlar arasında vurgulama, derecelendirme veya beklenenden daha ileri bir durumu ifade etme ilişkisi kurar. Bu tür yapılar "hatta bağlacıyla oluşan bağlama grubu" denir. "Hatta" bağlacı, genellikle "üstelik", "bile" anlamına gelir ve ikinci unsurun, ilkinin göre daha dikkat çekici, şaşırtıcı veya önemli olduğunu vurgular. Örneğin, "Tüm soruları çözdü, hatta öğretmene yeni sorular sordu." cümlesinde "hatta", ikinci kısmın bir ek başarı veya beklenmeyen bir durum olduğunu gösterir. Benzer şekilde, "Herkes geldi, hatta müdür bile toplantıya katıldı." cümlesinde "hatta", müdürün katılımının beklenmedik ve vurgulanmak istenen bir durum olduğunu anlatır. Bu bağlaç, cümleye hem anlamca kuvvet hem de anlatımda vurgu katar.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Bildiklerimden, gördüklerimden, tespitlerimden, teorilerimden, yeteneklerimden, hatta beş duyumdan vazgeçebilirdim. (s. 47)

İhtilaller çıkartılabilir, birileri âşık oldurulabilir ve hatta intihar ettirilebilirdi. (s. 68)

Ve yıllarca sadece kendini çift hatta daha fazla sayıda hayat sahibi gördüğünden, şaşırırsın bir benzerini başkalarının da yapabilmesine. (s. 180)

Ve insanın, kimyasına böylesine boyun eğmesi, hatta önünde diz çökmesi bana iğrenç gelmişti... (s. 193)

Gerçek dünyayı küçümsemek hatta reddetmekse kendiliğinden gelir. (s. 205)

Zamanın durduğu ve hatta hiçbir anlam taşımadığı o depoda dumanın bütün oksijeni yediği geceleri... (s. 229)

Her şehrin, hatta her mahallenin kendine göre gelenekleri vardır. (s. 232)

Neşeli ve inançlı, hatta belki fazla iyimser konuşmamı duyan herkes şaşırды önce. (s. 471)

Gülümserken sergilediği sarı, hatta bazıları turuncu olan dişleri, bir kat alttaki dişçinin odasına pek uğramadığının kanıtıydı. (s. 476)

3.7.7. "Değil" Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

“Değil” bağlacı, cümlede iki unsur arasında karşıtlık, karşılaştırma veya olumsuzlama ilişkisi kurmak için kullanılır ve bu yapı “değil bağlacıyla oluşan bağlama grubu” olarak adlandırılır. Bu tür yapılarda genellikle ilk unsur reddedilir ya da dışlanır, ikinci unsur ise öne çıkarılarak asıl vurguyu alır. “Değil” kelimesi, yalnızca olumsuzlama anlamı taşımakla kalmaz; aynı zamanda iki unsuru bağlayarak aralarında anlam ilişkisi de kurar. Örneğin, “Bu işi Ahmet değil, Mehmet yapacak.” cümlesinde “Ahmet” unsuru dışlanırken, “Mehmet” öne çıkarılır. Benzer şekilde, “Kitap okumak değil, film izlemek istiyorum.” ifadesinde okuma eylemi reddedilir ve izleme eylemi vurgulanır. “Değil” bağlacıyla oluşan bu grup, yalnızca iki unsur arasında kurulur ve dinleyicinin ya da okuyucunun dikkatini ikinci unsura yoğunlaştırır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ben kızgınlıktan değil, sıkıntıdan kavga ederdim. (s. 133)

Kaşıkla değil ama usturayla çıkarmıştım. (s. 314)

Bunlar, **bedenimin değil beynimin** yaşlandığını gösteriyordu. (s. 335)

Dünyanın hiçbir medeni ülkesinde, bu paraya, **değil böyle bir ev, dört odalı bir apartman dairesi bile** bulunmazdı. (s. 351)

Belki yirmi birimde değil ama kırk birimde terk ederdim sahip olduğum her insanı ve eşyayı. (s. 405)

Belki de tanıştırdığı genç adam şoför değil, sevgilisiydi. (s. 415)

Ama şimdi ben, böylesine bir ölüm için **değil varlığımı, dünyayı bile** umursamamam gerekirken, annemin dövmelerini görünce ne kadar üzüleceğini düşünüyordum! (s. 428)

Sadece bana değil, bütün ruhuma sarıldı. (s. 436)

Bunu sadece annem değil, hepimiz öğrenmiştik. (s. 480)

Gürültü değil müzik, her kuşağınki ayrı. (s. 482)

Ben değil ama içimdeki virüs öyle istiyordu ki ona atlamayı. (s. 483)

Lütfü oğul değil, bir genel müdür istemişti. (s. 515)

3.7.8. “Bazen... bazen de”, “Belki...belki, belki... belki de” ile Oluşan Bağlama Grubu

“Bazen... bazen de” ve “belki... belki / belki... belki de” ile oluşan bağlama grupları, cümlede iki veya daha fazla durumu, olasılığı ya da ihtimali karşılaştırmalı veya alternatifli bir şekilde ifade eden bağlama yapılarıdır. Bu tür gruplar, anlam bakımından seçenekler arasında bir geçiş kurar ve okuyucuya ya da dinleyiciye farklı ihtimaller sunar. “Bazen... bazen de” ifadesi, genellikle bir durumun zaman içinde değişkenlik gösterdiğini ya da farklı zamanlarda farklı durumların yaşandığını anlatır. Örneğin: “Bazen gülüyor, bazen de ağlıyordu.” Bu cümlede kişinin ruh halindeki değişim aktarılır. “Belki... belki / belki... belki de” yapısı ise bir olayın veya durumun farklı ihtimallerden biri olabileceğini belirtir. Örneğin: “Belki yağmur yağar, belki de hava açar.” Bu cümlede iki olasılık ifade edilmiştir.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Bazen yüksek dozda alkolün yüzünden, bazen de yüksek dozda sıkıntının. (s. 110)

Bazen bir kaldırıma, bazen de bir taş çarptığım için arabanın alt kısımları siyah renginden sıyrılmış, griye çalmaya başlamıştı. (s. 134)

Belki annemin rüyasında, belki de bir fotoğrafın üzerinde! (s. 154)

Belki cennete, belki ipin gerildiği karşı tarafa varılır dengeyin sonucunda, kabul ediyorum. (s. 189)

Bazen bir arkadaş, bazen de bir eşya... (s. 200)

Belki bir kavga, belki bir fahişe, belki bir bardak çay, belki de bir damla deniz... (s. 210)

Belki istilaya, belki sevişmeye! (s. 212)

Belki büyük bir ev, belki de bir kulübe... (s. 251)

Belki bir ev, belki de bir kulübe. (s. 323)

Ve belki söyledi, belki söylemedi. (s. 347)

Belki alkolden, belki yarımı beklemekten kızarmış gözlerimi fark edip, "İyi misin?" diye sordu. (s. 468)

Bu suskunluğunu **belki dürüstçe bir saygıdan, belki de beni kaybetme korkusundan** sürdürmeye kararlı görünüyordu. (s. 504)

3.7.9. "Ne... Ne (de)" Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

"Ne... ne" bağlacı, iki unsuru hem olumsuzlama hem de eşitlik ilişkisi içinde birbirine bağlayan bir gruptur. Bu bağlaç kullanıldığında, bağlanan iki unsur da cümlede eşit öneme sahiptir ve her ikisi de olumsuzlanır; yani ifade, her iki unsuru birden reddetme anlamı taşır. "Görevdeş ya da zıt anlamlı kelimelerin önüne gelerek onları art arda sıralayan "ne...ne" bağlacı, aynı zamanda bu öğelerin hiçbirini kapsamadığını göstererek "olumsuzluk" ya da "reddetme" anlamı da taşır. Köken bakımından zamir asıllı olan bu bağlaç, ikiden fazla öğeyle birlikte de tekrarlı olarak kullanılabilir. Ayrıca, "-de" bağlacıyla birlikte kullanıldığında bu olumsuzluk anlamı daha da pekiştirilmiş olur" (Korkmaz, 2009: s. 1111). "Ne... ne" yapısında, birinci unsurun başına "ne", ikinci unsurun başına da tekrar "ne" getirilir ve bu tekrar olumsuzluğu pekiştirir. Örneğin, "Ne Ahmet geldi ne de Ayşe." cümlesinde hem Ahmet'in hem de Ayşe'nin gelmediği belirtilir. Benzer şekilde, "Ne yemek yedi ne su içti." ifadesinde, kişinin hem yemek yemediği hem de su içmediği anlatılır. Bu grup, olumsuz anlamı güçlendirir ve dinleyicide net bir reddetme algısı oluşturur.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

En kötüsü, **ne bir kadına âşık, ne de bir adama dost** olabilirsin. (s. 97)

Buralarda **ne bir ev, ne de başka bir bina** vardı. (s. 139)

Ne söylediklerine, ne de anlattıklarına inan! (s. 141)

Ve böylece ortada **ne bankaya gitmek, ne de ikisiyle geçirilecek bir gece** kalırdı. (s. 154)

Attığı çığlıklar belki uzaya yayılıyordu ama **ne yan odadakileri, ne de resepsiyondakileri** uyandırabiliyordu. (s. 195)

Ne ben onun acılarını, ne de o benimkileri anlayabilirdi. (s. 236)

Ne istediğimi, ne hissettiğimi düşünemiyordum. (s. 277)

Ne kaptan, ne de iki kişiden oluşan mürettebat benimle ilgilenmişti. (s. 317)

Ne ayağımda Nike terlikler, ne de aynı renkten belimde bir freebag vardı. (s. 324)

Ne hafızamdaki çığlıklar, ne beynimdeki dehşet resimleri yanıma yaklaşmaya cesaret edebildiler. (s. 465)

Ama Melis'le, **ne kafa kundaklayacak uyuşturucular, ne ciğeri ağza çağırarak bir müzik, ne de el ele atlanacak bir nehir** vardı! (s. 494)

Ne Melis'in sarılıp öpmesi, ne de kardeşimin hediyeleri yalnızlığımı bana unutturuyor! (s. 501)

3.7.10. "Hem... Hem (de)" Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

"Farsça kökenli olan bu bağlaç, görevdeş ögeleri kimi zaman eşitlik ve birlikte olma, kimi zaman da karşıtlık ilişkisi içinde sıralar ve birbirine bağlar. Çoğu kez ikinci "hem" ögesinin sonuna "-de" bağlacı getirilerek anlamı pekiştirilir. Ayrıca, "-de" bağlacının da eklenmesiyle bu bağlaç üçlü biçimde de kullanılabilir" (Korkmaz, 2009: s. 1110). "Hem... hem" bağlacı, iki unsur arasında eşitlik, birliktelik ve toplama ilişkisi kuran bir yapıdır. Bu bağlaçla oluşturulan gruplar, "hem... hem bağlacıyla oluşan bağlama grubu" olarak adlandırılır. "Hem... hem" kullanıldığında, iki unsur da cümlede eşit görev ve değere sahip olur ve her ikisinin de aynı anda geçerli olduğu vurgulanır. Bu grup, bir olayın, durumun veya özelliğin iki farklı unsur için birlikte geçerli olduğunu anlatır. Örneğin, "Hem Ali geldi hem Ayşe." cümlesinde, Ali'nin ve Ayşe'nin birlikte geldiği belirtilir. "Hem çalışkan hem dürüst."

ifadesinde ise, bir kişinin hem çalışkan hem de dürüst olduğu vurgulanır. Bu bağlaç, olumlu anlam taşır ve unsurlar arasında ortaklık, bütünlük ve birlikte değerlendirme ilişkisi kurar.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Hem hayal ederim, hem yürürüm. (s. 53)

Hem ikinci kadehlerimiz dolduruyordu, hem de anlatıyordu. (s. 132)

Kafasını ellerinin arasına almış **hem ağlayan hem de içinde bulunduğu durumdan nasıl çıkacağını düşünen Amerikalı**, çaresizliğinin boyutunu kavramış olacak ki başını kaldırıp gözlüğünü düzeltti. (s. 154)

Hatta **hem Raison'umu, hem Etre'imi** ayrı ayrı kaybettiğimi. (s. 195)

Hastalıklı diyorum çünkü **hem çok tehlikeli, hem de ruhlarımız için çok yıpratıcı** olabilirdi. (s. 198)

Hem ağırlıklarımı, hem de verdikleri sert acıyı hissedebiliyordum. (s. 289)

Hem yazıyorum, hem söylüyorum yüksek sesle. (s. 417)

İnsanoğlunun hem en derininde, hem de en yüzeyinde yatan iki içgüdü... (s. 508)

Salih'le çocuklar gibi **hem ağladık, hem güldük** sabaha kadar. (s. 529)

3.8. ÜNLEM GRUBU

Ünlem grubu, dilde duyguları, tepkileri veya heyecanı ifade etmek amacıyla kullanılan kelime veya kelime gruplarından oluşur. Bu grup, özellikle sözlü ve yazılı anlatımlarda duygu yoğunluğunu artırmak, şaşkınlık, sevinç, öfke, üzüntü gibi hisleri belirtmek veya konuşma dilinde dinleyicinin dikkatini çekmek için tercih edilir. Ünlem gruplarında genellikle tek bir ünlem kelimesi bulunabileceği gibi, birkaç kelimenin bir araya gelmesiyle de oluşabilir. Örneğin, “Ah!”, “Vay canına!”, “Ne güzelmiş!” gibi ifadeler ve hey, ay, ey, be, bre, hay, ya, yahu, hu vb. kelimeler ünlem grubuna örnek olarak verilebilir. Bazı isimlerde tek başına hitap unsuru olarak kullanılabilir. Örnek olarak “Ali! Mehmet! Ayşe!” gibi isimleri verebiliriz. Türkçede ünlem grubu cümle içinde, önünde ve sonunda yer alabilir.

Ünlem grupları, cümlede genellikle bağımsız bir öge olarak yer alır ve yüklem veya tümleç gibi diğer sözdizimsel görevler üstlenmez. Ancak cümlelerin anlamını doğrudan etkiler, duygusal tonu belirler ve konuşma dilinde doğal bir akış sağlar. Ayrıca ünlem grupları, yazılı metinlerde okuyucunun dikkatini çekmek ve anlatımı daha canlı kılmak için de sıkça kullanılır.

Bu grupların temel özelliği, anlamlarının çoğu zaman bağımsız olarak da anlaşılabilmesi, ancak kullanıldıkları bağlamda duyguyu veya tepkiyi güçlendirmeleridir. Ünlem grupları, bazen söylenen bir sözün etkisini artırmak veya cümlelerin başında, ortasında ya da sonunda bulunarak farklı vurgu noktaları oluşturmak için kullanılır. Ünlem grubu dilde duyguların ve tepkilerin kısa ve etkili bir biçimde ifade edilmesini sağlayan önemli bir kelime grubudur.

Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde ünlem grubunu, duygu, heyecan veya tepkileri ifade eden, cümlede bağımsız olarak kullanılan kelime veya kelime öbekleri şeklinde tanımlar. Ergin'e göre bu gruplar cümlede yüklem veya tümleç işlevi görmese de anlamı ve duyguyu güçlendirmede etkilidir (Ergin, 2007: s. 390).

Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri* adlı eserinde ünlem grubuna yer vermiştir. Banguoğlu, ünlemi seslenmeye, duyularını ifade etmeye yarayan sözcükler olarak tanımlar. Örneğin, "Hey!", "Yazık!", "Oh!" gibi ifadeler ünlem olarak kabul edilir. Bu tanım, ünlemin duygusal ifadeleri ve tepkileri yansıtan bir kelime türü olduğunu vurgular" (Banguoğlu, 1974: s. 396).

Mehmet Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi* adlı eserinde ünlem grubunu, duygu, heyecan veya düşünceleri ifade eden sözler olarak inceler. Bilgegil'e göre ünlem grubu, cümle dışında yer alır ve genellikle güçlü bir anlatım amacı taşır; insan sesi, çığlık veya sözler aracılığıyla duygu ve arzuları aktarır. Yapılarına göre ünlemler ve anlamlarına göre ünlemler olarak gruba ayırmıştır (Bilgegil, 2009: s. 223).

Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi* kitabında ünlem gruplarını, konuşma ve yazı dilinde duygu ve tepkiyi artıran, genellikle kısa kelime dizilerinden oluşan bağımsız kelime grupları olarak ele alır.

Korkmaz, bu grupların özellikle günlük dil ve halk edebiyatında öne çıktığını belirtir (Korkmaz, 2009: s. 1139).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinç, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserlerinde ünlem grubunu ele alırken, ünlemleri duygu ve düşünceleri doğrudan ifade eden, cümleye bağlı olmadan kullanılabilen kelime veya kelime grupları olarak tanımlarlar. Bu grupların özellikle konuşma dilinde, anlatımı güçlendirmek ve duyguyu vurgulamak amacıyla kullanıldığını belirtirler. Ünlemler, hem tek kelimeyle hem de birden fazla kelimenin bir araya gelmesiyle oluşabilir ve cümlelerin anlamını tamamlayıcı bir rol oynar (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 99).

Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde ünlem grubunu, coşku, hayret veya duyguyu yansıtan ve cümlede bağımsız bir öge olarak kullanılan kelime veya kelime grupları şeklinde ifade eder. Karahan'a göre bu ünlem grubu, anlatımı canlı kılar ve metinlerde vurgu yaratır (Karahan, 2021: s. 70).

Ünlem grupları, araştırmacıların eserlerinde genellikle “ünlem” veya “ünlem grubu” olarak adlandırılmıştır. Muharrem Ergin, Zeynep Korkmaz ve Leyla Karahan doğrudan “ünlem grubu” terimini kullanırken, Tahsin Banguoğlu, doğrudan “ünlem” olarak adlandırmıştır; Mehmet Kaya Bilgegil ünlemi cümle dışı bir öge olarak ele almış ve “ünlem yerine kullanılan sözler” ifadesini tercih etmiştir. Mustafa Özkan ve Veysi Sevinç ise bu grupları “Cümleye bağlı olmadan duygu ve düşüncüyü ifade eden kelime veya kelime grupları” olarak tanımlamış, fakat adlandırmada yine ünlem grubuna yakın bir terim kullanmıştır. Ergin, Karahan, Özkan-Sevinçli, eserlerinde ünlem grubuna doğrudan yer verir. Banguoğlu, Korkmaz, Bilgegil, eserlerinde ünlemleri işlemişlerdir ama her zaman “ünlem grubu” adıyla sınıflandırmaz.

Bize göre ünlem grubu, duygu, tepki veya seslenmeyi ifade eden ve cümlede bağımsız olarak kullanılan kelime veya kelime gruplarını kapsar. Biz de tezimizde ünlem grubuna yer vererek incelemelerde bulunduk.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

"**Kayra!** Haydi çıkalım buradan.(s. 30)

Ve Kınyas'ın "**Kayra!**" diye haykırması... (s. 44)

"Haydi sağılıına!" deyip, bardağına hafifçe vurup diktim kafama. (s. 131)

Yeter ki bir devlet başkanı olsun! (s. 166)

"Oh!" dedim. (s. 224)

"Anlat ulan, eşşeoğlueşek!" (s. 230)

"Haydi bakalım!" diyerek de konunun bittiğini belirttim. (s. 233)

"Haydi sen işine bak! (a. 232)

"Haydi, biraz çabuk ol! (s. 339)

Bir kez de, **"Ah evet!"** dedim. (s. 412)

"Kinyas!" diyordu Kayra, insanları tehdit ederken yaptığı gibi fısıldayarak. (s. 432)

Yeliz! Hayır! (s. 482)

3.9. UNVAN GRUBU

Unvan grubu, bir kişinin meslek, görev, sosyal statü veya resmi konumunu ifade eden kelime veya kelime gruplarını kapsar. Bu grup, genellikle isimden sonra yer alarak o kişinin kimliğini, mesleğini veya unvanını belirtir. Türkçede unvan grupları, hem yazılı hem de konuşma dilinde oldukça sık kullanılmaktadır ve cümlede çoğunlukla isim tamlaması veya sıfat tamlaması gibi işlevlerle bir araya gelerek anlamı pekiştirir.

Unvan grubu, bireyleri tanımlamak, saygı göstermek veya resmiyet kazandırmak için önemli bir dil aracıdır. Örneğin, "Mehmet Başkan, Ali Bey, Enver Paşa" ifadelerinde "Başkan", "Bey", "Paşa" kelimeleri unvan grubunu oluşturur ve isimlerin anlamını belirginleştirir. Türkçede unvan ifade eden kelimeler başa gelirse "Gazi Mustafa Kemal, Profesör Faruk Timurtaş" gibi örneklerde kelime grubu olarak unvan grubunu değil de daha çok sıfat tamlamasını ifade etmektedir. Türkçede unvan olarak geçen kelimenin başa gelmesiyle unvan grubu oluşmamaktadır. Bu gruplar, cümlenin öznesi, nesnesi veya dolaylı tümleci olarak da kullanılabilir ve bağlam içinde hem anlam hem de resmiyet kazandırır.

Unvan grupları, bazen unvan ve isim arasında iyelik veya ilgi eki taşımadan kullanılır, bazen ise belirli bir ilişkiyi vurgulamak için ekler

alabilir. Bu sayede, hem sosyal ilişkiler hem de resmi yazışmalar veya akademik metinlerde net bir ifade sağlanır. Ayrıca unvan grupları, metinlerde akıcılığı artırır ve kişileri tanıtmaya işlevini etkin şekilde yerine getirir.

Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde unvan grubunu, kişi adı ile unvan ya da akrabalık adının ek almadan yan yana gelmesiyle oluşan bir kelime grubu olarak ele alır. “Ahmet Bey”, “Hasan Efendi”, “Mustafa Kemal Paşa” gibi örnekler verir. Ergin’e göre Türkçede bu grup genellikle “isim + unvan/akrabalık” biçiminde kurulur ve vurgu çoğunlukla kişinin adına, yani ilk ögeye yapılır” (Ergin, 2007: s. 389).

Mehmet Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi* adlı eserinde unvan grubunu, özel ad ile unvan ya da akrabalık adının bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubu olarak ele alır. Bu grupta birinci unsur genellikle kişi adı, ikinci unsur ise unvan veya akrabalık adıdır. “Ahmet Bey”, “Mehmet Ağa”, “Fatma Teyze” gibi örnekler verir. Bilgegil, bu grupları Türkçedeki belirtme grupları içinde değerlendirir ve vurgu yerinin çoğunlukla ilk unsura ait olduğunu belirtir (Bilgegil, 2009: s. 158).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserlerinde unvan grubunu, kişi adı ile ardından gelen unvan veya akrabalık adının oluşturduğu kelime grubu olarak tanımlar. Bu grupta birinci unsur özel ad, ikinci unsur ise unvan ya da akrabalık bildiren sözcüktür. “Ali Bey”, “Hasan Amca”, “Mehmet Paşa” gibi örnekler vererek, bu grupların cümlede genellikle tek bir ad öbeği gibi kullanıldığını ifade eder” (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 65).

Leyla Karahan ise *Türkçede Söz Dizimi* adlı çalışmasında unvan grubunu, kişi adı ile unvan veya akrabalık adının birleşmesi sonucu oluşan kelime grubu olarak değerlendirir (Karahan, 2021: s. 68).

Araştırmacılar unvan grubunu farklı şekillerde adlandırmışlardır. Muharrem Ergin, Leyla Karahan, Mehmet Kaya Bilgegil ile Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli bu yapıları doğrudan “unvan grubu” olarak ele almışlardır. Zeynep Korkmaz ise aynı grubu “belirtme grubu” içinde değerlendirir. Tahsin Banguoğlu ise eserinde “unvan grubu” terimini kullanmaz, bu grubu daha çok özel adlar ve hitap biçimleri çerçevesinde incelemiştir.

Bize göre unvan grubu, bir kişinin görev, meslek veya sosyal statüsünü ifade eden ve isimle birlikte kullanılarak anlamı güçlendiren kelime veya kelime gruplarıdır. Biz de tezimizde unvan gruplarına yer vererek farklı örnekler üzerinden incelemesini yaptık.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ama gündüzleri **Noel Baba** gibi gezerler ait olmadıkları mahallelerde, duygularından zerre kadar anlamadıkları insanların arasında... (s. 51)

Geç ağabey, **Mümtaz Baba** aşağıda." (s. 227)

Herkes **Mümtaz Baba** derken benim ona ismiyle hitap etmem garibine gitmiş olmalı, diye düşündüm. (s. 229)

"**Mümtaz Baba** geçen yıl vefat etti ağabey... (s. 229)

Mümtaz Baba büyötmek istedi. (s. 229)

Arif yaralandı, **Mümtaz Baba** öldü. (s. 230)

Silah sesini duyup koştuğumda **Mümtaz Baba** yerde, yanında da Arif vardı. (s. 230)

Dünyayı, İstanbul'u, Sultanahmet civarı dışında her yeri hikâyelerden öğrenmiş **Mümtaz Baba** ölmüşü. (s. 230)

Büyük, AIDS mütehassısı **Suat Bey** daha çok, kasap kılığına girmiş emekli bir jokeye benziyordu. (s. 476)

Lütfü Amca'nın çok selamı var. (s. 480)

3.10. SAYI GRUBU

Sayı grubu, Türkçede bir ismin veya kavramın miktar, sıra, oran ya da nicelik yönünden belirlenmesini sağlayan kelime gruplarıdır. Bu gruplar, sayı sözcükleri ile onlara bağlı isimlerden oluşur ve dilde hem anlamı netleştirir hem de anlatımın doğruluğunu sağlar. Sayı grupları, çoğunlukla tamlama veya sıfat işlevi görerek isimleri nitelendirir. Sayı gruplarının başlıca iki temel işlevi vardır: birincisi, bir varlığın miktarını veya sayısını belirlemek; ikincisi, sıra veya dereceleri ifade ederek düzen ve ilişkileri ortaya koymaktır. Örneğin, "üç kitap", "beş öğrenci" gibi ifadelerde sayı sözcüğü, kendisinden

sonra gelen ismin miktarını belirtir. Benzer şekilde, “birinci sınıf”, “üçüncü kat” gibi örneklerde sayı grubu, sıralamayı veya derecelendirmeyi gösterir.

Sayı grupları yalnızca tek bir sayı ve isimden oluşabileceği gibi, bazı durumlarda birden fazla unsurla genişletilerek daha karmaşık gruplar da oluşturabilir. Örneğin, “on iki kişilik ekip” veya “beş yüz metrelik parkur” ifadelerinde sayı grubu, nicelik ve ölçü bakımından ayrıntılı bilgi verir. Bu gruplar, cümlede genellikle tamlayan, nitelik belirten sıfat veya dolaylı tümleç olarak görev alabilir ve anlamın kesinleşmesine katkıda bulunur. Türkçede sayı grupları, özellikle bilimsel metinlerde, istatistiklerde ve günlük konuşmada sayısal bilgiyi açık ve anlaşılır bir şekilde aktarmak için sıkça kullanılır. Sayı gruplarının doğru ve etkili kullanımı, dilin anlatım gücünü artırır ve okuyucu veya dinleyicinin bilgiyi doğru kavramasını sağlar.

Sayı grubu ile sayı sıfatı arasındaki farkı görmek de önemlidir. Sayı grubu birden fazla unsurdan oluşarak nicelik, ölçü veya sıra hakkında ayrıntılı bilgi verir ve cümlede tamlayan, sıfat veya dolaylı tümleç olarak işlev görebilir. Örneğin, “on iki kişilik ekip” veya “beş yüz metrelik parkur” ifadelerinde sayı grubu, sayı ve isim unsurlarını bir araya getirerek kapsamlı bir anlam oluşturur. Buna karşılık, sayı sıfatı tek başına bir sayı kelimesi ile ismi nitelendirir ve daha basit bir yapı ortaya çıkar. Örneğin, “üç kitap” veya “beş öğrenci” ifadelerinde sayı sıfatı olarak görev yapan “üç” ve “beş”, yalnızca kendilerine bağlı ismin miktarını belirtir ve başka bir unsurla genişletilmez. Bu fark, cümlede anlamın netleşmesini ve anlatımın doğru anlaşılmasını sağlar.

Türkçede sayı grupları, özellikle bilimsel metinlerde, istatistiklerde ve günlük konuşmada sayısal bilgiyi açık ve anlaşılır bir şekilde aktarmak için sıkça kullanılır. Sayı gruplarının doğru ve etkili kullanımı, dilin anlatım gücünü artırır ve okuyucu veya dinleyicinin bilgiyi doğru kavramasını sağlar.

Muharrem Ergin *Türk Dil Bilgisi* eserinde sayı gruplarını, bir sayı ile ona bağlı isimden meydana gelen ve miktar, sıra ya da niceliği ifade eden kelime öbekleri olarak değerlendirir. Ergin’e göre bu gruplar, cümlede anlamın belirginleşmesini sağlar ve yüklem ya da tamlayan olarak kullanılabilir (Ergin, 2007: s. 390).

Mustafa Özkan & Veysi Sevinçli *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* eserinde sayı gruplarını bir sayı ve ismin birleşmesiyle oluşan, nicelik, sıra veya ölçü bilgisini aktaran ve cümlede tamlayan ya da sıfat işlevi gören öbekler olarak değerlendirir (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 96).

Leyla Karahan *Türkçede Söz Dizimi* eserinde sayı gruplarını sayı ve isim unsurlarının bir araya gelerek anlamı belirginleştirdiği kelime grupları olarak ele alır ve bu grupların cümlede hem anlamın netleşmesini hem de anlatımın akıcılığını sağladığını vurgular (Karahan, 2021: s. 72).

Muharrem Ergin, Leyla Karahan, Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli eserlerinde sayı gruplarını ayrı bir başlık altında açıkça ve bağımsız olarak incelemiştir. Tahsin Banguoğlu, Zeynep Korkmaz, M. Kaya Bilgegil eserlerinde sayı gruplarını genellikle diğer tamlamalar veya kelime grupları içinde göstermiş, ayrı başlık altında bir grup olarak incelenmemiştir. Bize göre sayı grubu, bir sayı ile ona bağlı ismin bir araya gelerek miktar, sıra, oran veya nicelik bilgisini verdiği kelime öbeğidir. Biz de tezimizde sayı grubuna yer vererek bu grupları kitaptan örneklerle incelemiş bulunuyoruz.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

On altı bacak saydım... (s. 39)

Seksen iki yaşında öleceğim ben. (s. 55)

On beş kilo vermişindir herhalde. (s. 102)

Ben dünyayı dinleyen **yetmiş beş** kiloluk bir stetoskop oldum... (s. 130)

Üstadın intiharı ve yeryüzündeki can çekişi **altmış sekiz** yıl sürmüştür. (s. 179)

Kırk beş dakikaya yakın bir süredir burada yatıyordu. (s. 215)

İki ay depoda yatmıştım, bundan **on bir** yıl önce. (s. 229)

Üzerimde **otuz dört** mermi vardı. (s. 257)

Oysa ailemle yaşarken bazen **yirmi dört** saat hiç başından ayrılmadığım zamanlar olurdu. (s. 311)

Ama daha sadece **yirmi dokuz** yaşında. (s. 321)

Yirmi dokuz yıl aklıma geldi. (s. 452)

Tam **on iki** gün konuştuk. (s. 520)

3.11. BİRLEŞİK İSİM GRUBU

Birleşik isim grubu, Türkçede en çok kullanılan kelime gruplarından biridir. İki ya da daha fazla ismin bir araya gelmesiyle oluşur ve artık tek bir ismi karşılar. Bu kelime grubu, günlük hayatta da, edebiyatta da, tarihî metinlerde de sık sık görülür.

Örneğin, “Evliya Çelebi” ifadesi, hem “Evliya” hem de “Çelebi” kelimelerinden meydana gelir. Ancak bu iki kelime yan yana geldiğinde artık yalnızca bir kişiyi, ünlü seyyahı ifade eder. Yani burada iki ayrı kelimeden çok, tek bir özel isimden söz etmek mümkündür. Aynı durum şair ve yazar “Yahya Kemal Beyatlı” için de geçerlidir. “Yahya”, “Kemal” ve “Beyatlı” kelimeleri ayrı ayrı düşünülebilir, fakat yan yana geldiklerinde artık tek bir şahsın adı hâline gelirler.

Birleşik isim grupları yalnızca edebiyatçılarda değil, padişah adlarında da görülür. Örneğin, “Dördüncü Murat” ifadesi hem sayıyı hem de ismi bir araya getirir, fakat bu birleşim bir padişahı işaret eder. Buradaki sayı ve isim birlikte kalıplaşarak tek bir özel ad olmuştur.

Bu örnekler bize, birleşik isim gruplarının yalnızca kelimelerin yan yana gelmesinden ibaret olmadığını, aynı zamanda bir anlam bütünlüğü oluşturduğunu gösterir. Dilimizde kişi adları, yer adları, eser adları veya unvanlar çoğu kez bu türden yapılarla kurulur. Böylece birleşik isim grupları hem özel adların oluşumunda hem de kültürel hafızanın taşınmasında önemli bir rol üstlenir.

Kısacası, “Evliya Çelebi”, “Yahya Kemal Beyatlı” veya “Dördüncü Murat” örneklerinde olduğu gibi, birleşik isim grupları dilin zenginliğini ortaya koyan, anlamı bir bütün hâline getiren gruplardır.

Muharrem Ergin *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde birleşik isim grubunu, birden fazla ismin yan yana gelerek tek bir özel ad ya da kavram oluşturmaları şeklinde tanımlar. Ona göre bu gruplar “isim + isim” düzeniyle kurulur ve artık tek bir isim değerine sahiptir. “Evliya Çelebi”, “Yahya Kemal Beyatlı”,

“Dördüncü Murat” gibi örnekler onun eserinde bu gruba örnek gösterilir (Ergin, 2007: s. 385).

Tahsin Banguoğlu *Türkçenin Grameri* adlı eserinde birleşik isimleri daha çok “Özel adlar” ve birkaç kelimeden meydana gelen isimler bağlamında inceler. Ona göre bu tür gruplar, kelimelerin yan yana gelmesiyle oluşsa da artık tek bir varlığı veya kişiyi karşılayarak bütünlük kazanır (Banguoğlu, 1974: s. 294).

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi* adlı eserinde birleşik isim grubunu, birden fazla ismin birleşerek tek bir kavram ya da özel ad değeri kazandığı gruplar olarak değerlendirir. Kişi ve yer adlarını bu gruba örnek olarak sıklıkla kullanır (Korkmaz, 2009: s. 139).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserinde birleşik isim grubunu doğrudan birleşik İsim grubu başlığı altında ele alır. Onlara göre iki veya daha fazla ismin bir araya gelmesiyle yeni bir ad değeri ortaya çıkar. “Fatih Sultan Mehmet”, “Kanuni Sultan Süleyman” gibi örneklerle açıklama yaparlar” (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 42).

Karahan ise *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde birleşik isim grubunu, özel adlar ve birkaç kelimeden meydana gelen isimler olarak tanımlar. Bu grupların özellikle kişi ve yer adlarında yaygın olduğunu, dilde kalıplaşarak kullanıldıklarını belirtir (Karahan, 2021: s. 69).

Muharrem Ergin, Tahsin Banguoğlu, Zeynep Korkmaz, Leyla Karahan, Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli birleşik isim grubuna eserlerinde ayrı bir başlık açarak yer vermiştir. Muharrem Ergin, Leyla Karahan, Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli eserlerinde birleşik isim grubu adlandırmasını tercih etmişlerdir. Tahsin Banguoğlu birleşik kelime, Zeynep Korkmaz ise birleşik adlar olarak adlandırmayı tercih etmişlerdir. M. Kaya Bilgegil eserinde birleşik isim kavramını daha çok kelime oluşumu (morfoloji) içinde ele alır. Dolayısıyla birleşik isim grubu ifadesini doğrudan kullanmaz.

Bize göre birleşik isim grubu, kalıplaşmış birden fazla kelimenin tek bir isim ögesi gibi kullanılmasıyla oluşan kelime grubudur. Tezimizde, birleşik isim gruplarına da ayrıca yer verilmiş ve örneklerle değerlendirilmiştir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

David Bowie'yi rüyamda gördüm. (s. 25)

Benim adım **Kaygusuz Abdal**. (s. 25)

Benim adım **Miss Piggy**. (s. 26)

Albert, Melina'nın uzun, takma tırnaklı elini öperken, "**Bayan Regina**, neden bu kadar güzelsiniz? " diyerek iltifat etmeye çalıştı. (s. 63)

Belki bir de **Bob Marley**'in en iyi şarkısı. (s. 67)

Ve işaret parmağı ile başparmağı, meşhur pandomimci **Marcel Marceau**'yu kıskandıracak gerçeklikte para taklidi yapar. (s. 261)

"**Samuel Pinou** isminde bir adam var. (s. 276)

Samuel Pinou, Amidou'nun karşılaşmak istemediği büyük patronlardan bir tanesiydi. (s. 276)

Ben **General İsac**'la pazarlık için konuşuyorum. (s. 281)

Bay Pinou size iletmem için bir zarf verdi. (s. 292)

"Kendine **Amidou Ali** diyor. Gerçek ismiyse **Julian Khyle**. (s. 301)

"Ortalıkta, senin **Amidou Ali**'yi öldürdüğün haberleri dolaşıyor. (s. 360)

3.12. BİRLEŞİK FİİL GRUBU

Birleşik fiil grubu, Türkçede anlamı pekiştirmek, eylemi farklı boyutlarda ifade etmek veya yapıyı zenginleştirmek amacıyla kullanılan önemli bir kelime grubudur. Bu grup, birden fazla fiilin veya bir fiil ile bir yardımcı unsurun bir araya gelmesiyle oluşur ve genellikle tek bir eylem veya durum bildirir. Birleşik fiiller, Türkçede çoğunlukla “yardımcı fiillerle kurulan birleşik yapılar” ve “anlam kaydırmalı birleşik fiiller” olarak iki ana kategoriye ayrılabilir.

Yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiillerde, ana fiil kökü veya gövdesi ile “etmek, kılmak, olmak, bulunmak” gibi yardımcı fiiller bir araya gelir. Örneğin, “yardım etmek”, “tekrar kılmak” veya “görünmek” gibi ifadelerde ana fiil, yardımcı fiilin desteğiyle belirli bir anlam kazanır ve cümlede yüklem

görevini üstlenir. Bu yapılar, eylemin niteliğini, süresini, tamamlanmışlık derecesini veya yapılış şeklini netleştirir.

Birleşik fiil grupları cümlede genellikle yüklem görevinde kullanılır; ancak anlam ve yapılarına göre dolaylı tümleş veya zarf tümleci işlevi de kazanabilirler. Bu gruplar, dilde anlamın yoğunlaşmasına ve sözcüklerin çok boyutlu kullanımına olanak tanır. Özetle, birleşik fiil grubu, Türkçede fiil anlamını pekiştiren, eylemin biçim ve niteliğini netleştiren, cümlede esnek bir işlev kazandıran temel sözdizimsel gruplardan biridir.

Muharrem Ergin *Türk Dil Bilgisi* eserinde birleşik fiilleri, ana fiil ile yardımcı fiilin birleşerek tek bir anlam bütünlüğü oluşturduğu gruplar olarak ele alır. Ona göre bu gruplar, eylemin yönünü, tamamlanma durumunu veya niteliğini gösterir ve cümlede yüklem olarak görev yapar. Örnek olarak “yardım etmek” ve “görünmek” ifadelerini verir” (Ergin, 2007: s. 386).

Tahsin Banguoğlu *Türkçenin Grameri* eserinde birleşik fiilleri, yardımcı fiillerle kurulan fiil öbekleri şeklinde açıklar. Bu gruplar, ana fiilin anlamını genişletir, değiştirir veya yönlendirir. “Etmek” ve “kılmak” gibi yardımcı fiillerle birleştiğinde tam bir fiil işlevi kazanır” (Banguoğlu, 1974: s. 508).

Mehmet Kaya Bilgegil *Türkçe Dilbilgisi* eserinde birleşik fiilleri ayrı bir başlık altında değil de yapıları bakımından fiiller başlığı altında ele almıştır. Ona göre birleşik fiiller, birden fazla unsurdan oluşan ve cümlede tek bir yüklem işlevi gören fiil gruplarıdır. Bu gruplar, eylemin gerçekleşme biçimini veya amacını net bir şekilde ifade eder. Örnekler: “karar kılmak”, “plan yapmak” (Bilgegil, 2009: s. 268).

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi* eserinde birleşik fiilleri, ana fiil ile yardımcı fiilin birleşmesiyle oluşan ve anlamı tamamlayan fiil öbekleri olarak tanımlar. Bu fiiller cümlede yüklem olabilir ve eylemin niteliğini belirgin hale getirir” (Korkmaz, 2009: s. 791).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* eserinde birleşik fiilleri, ana fiil ile yardımcı fiilin bir araya gelerek cümlede yüklem işlevi gören fiil grupları olarak ele alır. Yardımcı fiillerin eklenmesiyle eylem daha kapsamlı ve anlamlı hale gelir (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 66).

Leyla Karahan *Türkçede Söz Dizimi* eserinde birleşik fiilleri, temel fiil ile yardımcı fiilin birleşerek anlam ve işlev kazandığı fiil öbekleri olarak tanımlar. Ona göre bu gruplar anlatımı güçlendirir ve eylemin yönünü veya durumunu belirginleştirir (Karahana, 2021: s. 73).

Bize göre birleşik fiil grubu, bir ana fiil ile yardımcı fiilin bir araya gelerek tek bir anlam bütünlüğü oluşturduğu ve cümlede yüklem görevinde kullanılan yapılardır. Biz de tezimizde birleşik fiilleri, yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller adı altında belirli başlıklar

3.12.1. Yardımcı Fiili "Ol-" Sözcüğünden Oluşan Birleşik Fiiller

Ol-" yardımcı fiili, isim veya sıfat soylu kelimelerle birleşerek yeni anlam taşıyan birleşik fiiller oluşturur ve bu birleşimde genellikle bir oluş, meydana gelme veya bir duruma geçiş anlamı kazandırır. Bu grupta, ilk unsur mutlaka bir isim ya da sıfat olur; ikinci unsur ise "ol-" fiilidir. Bu iki unsur birleştiğinde tek bir fiil gibi anlam kazanır ve cümlede yüklem görevinde kullanılabilir. Örneğin, "hasta olmak" ifadesi, bir kişinin sağlıklı durumdan hastalık durumuna geçtiğini anlatır. "Mutlu olmak" ise, kişinin ruh hâlinin değişip mutluluk durumuna geçtiğini belirtir. "Başarılı olmak" ifadesinde, bir kişinin başarı elde etmesi veya başarı durumuna ulaşması anlatılır. "Ol-" yardımcı fiilinin bu şekilde kullanımı, Türkçede hem soyut hem somut durumların ifade edilmesinde yaygın olarak tercih edilir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Düzenli olarak bunu iki yıl boyunca yaptım. (s. 20)

Buna bile **razı** oldular... (s. 124)

Ben de **yardımcı** olmuştum iddiasının gerçekleşmesine. (s. 161)

Beni tanıdıklarına **pişman** olsunlar! (s. 196)

Dakika dakika delirdiğime **tanık** oluyordum. (s. 202)

Varlığıma **sinir** olmuştu... (s. 248)

Sırılsıklam olmuştu bütün vücudum... (s. 284)

Üstleri, duvarın sıvasından **bembeyaz** olmuştu. (s. 377)

Bir de, **gerçek** olsunlar istedim. (s. 406)

Kayra, **hep şanslı olduğumu** söylerdi. (s. 467)

Birbirimize karşı **hep dürüst** olmalıyız. (s. 493)

Hâkim olun kendinize. (s. 519)

3.12.2. Yardımcı Fiili "Et-"Sözcüğünden Oluşan Birleşik Fiiller

“Et-” yardımcı fiili, Türkçede isim veya isim soylu (sıfat, zarf, zamir vb.) sözcüklerle birleşerek yeni anlam taşıyan birleşik fiiller oluşturur. Bu grup, genellikle “isim + et-” formülüyle kurulur ve ortaya tek bir fiil anlamı çıkar. İlk unsur, anlamın temelini taşıyan isim veya isim soylu kelimedir; ikinci unsur ise “et-” yardımcı fiilidir ve bu unsur fiil yapma görevini üstlenir. Örneğin, “yardım etmek” ifadesinde “yardım” kelimesi eylemin neyle ilgili olduğunu belirtirken, “etmek” fiili hareketi bildirir. “Taklit etmek” sözünde “taklit” kavramı, “et-” fiili ile birleşerek bir eyleme dönüşür. “Ziyaret etmek” örneğinde ise “ziyaret” kelimesi “et-” fiili sayesinde bir hareket bildiren fiil hâline gelir. Bu tür birleşik fiiller, hem günlük konuşmada hem yazılı dilde sıkça kullanılır ve çoğu zaman yabancı kökenli kelimelerin Türkçeye fiil olarak kazandırılmasında önemli rol oynar.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Büyük ihtimalle, elçilik aracılığıyla Anna ve arkadaşı Kayra'yı **şikâyet edeceklerdi**. (s. 76)

Kinyas'ın uyuduğunu düşünerek **rahatsız etmek** istemedim. (s. 100)

ABD'nin parasının küçük bir bölümü saptanan hedefe **hizmet etmekten** uzaklaşmıştı. (s. 123)

Barın önünde arabayı **park ettik**. (s. 151)

Her şeyi **hayal etmeye** geldim. (s. 169)

Alt kattaki ihtiyar gelip **ikaz etti** üç kez. (s. 224)

Yanına gidip aş olmasi gerektiğini **izah ederler**. (s. 262)

Ailemizle bile gittiğimizde karşımıza üç beş çocuk çıkıp bizi mahvedeceklerini **ima etmeye** çalışıyordu hareketleriyle. (s. 270)

Papa'nın iki yanında, duvara yapışmış olarak bekleyen silahlı zencilerse, işin özünü, yani çıkar amaçlı şiddeti **temsil ediyorlardı...** (s. 315)

Bütün bildiklerimi yavaş yavaş unutmama rağmen, hâlâ Shakespeare'in lisanını hatasız konuşabildiğime **hayret ediyordum.** (s. 395)

Bazı kelimeleri **ayırt edebiliyordum** diğerlerinden. (s. 415)

Şimdi, Salih'in babasını **alt edebileceği**, yerlerde sürükleyebileceği bir çarpışma alanı bulmak gerekiyordu. (s. 521)

3.12.3. Yardımcı Fiili "Bul-", "Bulun-"Sözcükleri Olan Birleşik Fiiller

“Bul-” ve “bulun-” yardımcı fiilleri, birleşik fiillerde durum belirtme, oluş, edilgenlik veya kendiliğindenlik katar. İlk unsur, isim ya da sıfat soylu kelimedenden oluşur. İkinci unsur, “bul-” veya “bulun-” yardımcı fiilinden oluşur. “Bul-“ yardımcı fiili arayıp ortaya çıkarma anlamındadır. “Bulun-“ yardımcı fiili var olma, bulunma durumu anlamındadır. Her iki yardımcı fiilde cümleye durum, oluş anlamı katar. “Bul-“ daha etken ve aktif bir yardımcı fiildir. “Bulun-“ daha orta ve edilgen bir yardımcı fiildir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Üstelik Rose kardeşi İgnace'ın böyle bir işe girmesini **doğru bulmuyordu.** (s. 33)

Dolayısıyla **başka bir iş bulmak** gerekiyordu. (s. 150)

Çaldık bir süre, Adolphe Sax'in o muhteşem enstrümanının yardımıyla **hayat buldu** şarkılarımız. (s. 171)

Biraz yüz bulsa daha da: para isteyecekti ama gelecek sefere saklıyordu beni yolmayı. (s. 235)

Kendini yaşayan her canlıdan farklı bir yere koyması ve buna **bir sürü gerekçe bulması** koca bir yalan gibi geliyordu. (s. 239)

Emindim yarım saat içinde **herhangi bir girişimde bulunmayacaklarından.** (s. 256)

Sadece bir defasında **linç girişiminde bulundular** ve onda da kaçıp kurtulmayı başardık. (s. 270)

Ve o donuk bakışları tekrar **can buldu**. (s. 331)

Bir çözüm bulmalıyım. (s. 362)

Ama yine de, **bir yüz bulmaya** çalıştım onlarca insan arasında... (s. 393)

Tom'un Jeny'den aldığı her darbenin sonucunda fizik kurallarına aykırı olarak büründüğü şekillerden, bir sonraki sahnede normal görünümüne dönmesini **son derece mantıklı buluyordum**... (s. 431)

Önemli olan doğru **tedaviyi bulmak**... (s. 477)

3.12.4. "Ol-" Yardımcı Fiili Vasıtasıyla "-AcAk" Sıfat-Fiil Ekiyle Oluşan Birleşik Fiiller

“Ol-” yardımcı fiili vasıtasıyla “-AcAk” sıfat-fiil ekiyle oluşan birleşik fiiller, Türkçede gelecek zamanda gerçekleşmesi beklenen bir durumu veya niteliği ifade etmek için kullanılan birleşik fiil türlerinden biridir. Bu fiillerde önce bir fiil kök ya da gövdesine “-AcAk” sıfat-fiil eki getirilir, ardından ol-yardımcı fiili eklenerek birleşik fiil oluşturulur. Bu birleşik fiiller genellikle “gelecekte olma durumu”, olasılık ya da beklenti anlamı taşır. Örneğin yapacak ol-, gidecek ol-, konuşacak ol- gibi yapılar, hem fiilin gelecekte gerçekleşeceğini hem de bazen bu gerçekleşmenin ihtimal, şart veya niyet boyutu taşıdığını ifade eder. Bu fiilin tespit yöntemi, cümlede önce “-AcAk” sıfat-fiil ekini almış bir fiili belirlemek gerekir. Ardından bu fiilin hemen sonrasında “ol-” yardımcı fiilinin yer alıp almadığı kontrol edilir. Bu iki unsur art arda gelmişse, söz konusu birleşik fiil “ol-” yardımcı fiili vasıtasıyla oluşturulmuş demektir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ve ben **nefret edilecek olanı** kolayca tanırım. (s. 91)

Sabahı **bekleyecek olanlar**. (s. 210)

Bundan daha **acı verecek olanı**, kol ve bacaklarımın dört ayrı ata bağlanıp birinin havaya ateş etmesi mi? (s. 238)

Ağzıma bağladığım fular beni biraz olsun, birazdan içeriyi tamamen **kaplayacak olan** dumandan koruyacaktı. (s. 257)

Bir şeyler **söyleyecek oldu**. (s. 282)

Yerler kıpkırmızıydı, yarın bu yoldan **geçecek olanlar** kan temizleyeceklerdi çamurluklarından. (s. 307)

Ve belki de bilinmesi gereken tek konu, uykunun ne zaman başlayacağına benim **karar verecek olmam**. (s. 333)

Bana, Anita'dan daha iyi **bakacak olan** okyanusun yanındaydım. (s. 355)

Sadece, anahtarım olmadığı için ailemi **uyandıracak olmamdan** çekiniyordum...(s. 432)

Bunu en iyi **bilebilecek olanlar**sa tabii ki taksicilerdi. (s. 434)

Bir ara, babam ben yokken neler olduğunu **anlatacak oldu**, ama kendisini susturmak zorunda kaldım. (s. 445)

Ve içinde **köpürececek olan** kinin, Salih'in beyinde akışlarını hızlandıracağı salgılara güveniyordum. (s. 517)

3.12.5. “Ol-” Yardımcı Fiili Vasıtasıyla ”-mİş” Sıfat-Fiil Ekiyle Oluşan Birleşik Fiiller

Türkçede “ol-” yardımcı fiili ile “-mİş” sıfat-fiil ekinin birleşmesiyle oluşan gruplar, birleşik fiiller arasında önemli bir yere sahiptir. Bu tür birleşik fiillerde, “ol-” yardımcı fiili, yükleme geçmişlik, rivayet ya da öğrenilmişlik anlamı katar. Özellikle “-mİş” ekinin kattığı öğrenilmişlik ve anlatma işlevi, “ol-” fiiliyle birleşerek hem fiilin zaman ve kip değerini hem de cümledeki anlam nüanslarını güçlendirir. Örneğin, “Çocukken köyde çok oynamış olurdu.”, “Bütün gün yürümüş oluyordu.”, “Karanlık çöktüğünde herkes uyumuş oluyordu.” gibi cümlelerde, eylemin gerçekleştiği kesin olarak ifade edilmekte ve anlatım güçlendirilmektedir. Bu tür birleşik fiiller, Türkçede yardımcı fiil + fiilimsi yapılarının işleyişini göstermesi açısından önemlidir ve özellikle edebî metinlerde anlatıma farklı bir vurgulama, pekiştirme ve üslup çeşitliliği kazandırmaktadır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Son pozisyon ise **duvara yaslanmış olan** bacaklarımla bağdaş kurmak oluyordu. (s. 19)

Bu yarı tanrılar bugün üstünde yaşadığımız dünyanın edebiyatını, müziğini, resmini, politikasını **belirlemiş** olanlardı. (s. 28)

Eğer bu soruyu sormasaydım çoktan uluslararası politika lisansımı **tamamlamış** olurdum. (s. 40)

Doğru zamanda dünyaya **gelmiş** olsaydı, sıkıntıdan, bir peygamber ya da büyük bir siyasi lider olabilirdi. (s. 93)

Ve yazılacak bir şey kalmadığında **ölmüş** olacak içimiz. (s. 120)

Midesi **bulanmış** olmalı. (s. 182)

Amidou'yu dinlerken bir şeyler **hissetmiş** olmam gerekirdi. (s. 266)

Gerçekten **sinirlenmiş** olmalıydı. (s. 284)

Koffi, Amidou'nun öldüğünü **öğrenmiş** olsa bile, burada olduğumu bilemezdi. (s. 326)

Zavallı, **çok korkmuş** olmalıydı. (s. 394)

Eğer açarsam, başladığım yere **dönmüş** olurdum. (s. 494)

Oğlun babayı, kendisini **yaratmış** olmasının yararlı bir iş olduğuna ikna etmesi gerekiyordu. (s. 515)

3.12.6. Yeterlik Fiili (İktidar Fiili)

Yeterlik fiili (iktidar fiili), bir eylemin yapılabilme olasılığını, gücünü, imkânını veya buna uygun şartların bulunup bulunmadığını ifade eden birleşik fiil türüdür. Türkçede bu grup, fiile getirilen -abilmek / -ebilmek ek-fiiliyle kurulur ve cümleye “yapabilme” anlamı katar. Bu anlam, bazen fiziksel güç ile ortaya çıkar; örneğin, “Ağır çantayı kaldırabildim” cümlesinde kişi çantayı kaldırma gücüne sahip olduğunu belirtir. Bazen imkân veya fırsatı anlatır; “Tatilde bol bol kitap okuyabildim” cümlesinde olduğu gibi kişi bu eylemi yapma fırsatı bulmuştur. Kimi zaman da izin veya yetki anlamı taşır; “Buraya girebilirsiniz” cümlesinde olduğu gibi kişi bu eylemi yapma iznine sahiptir. Yeterlik fiili, esas fiil ile bil- yardımcı fiilinin birleşmesinden oluşur ve Türkçede en yaygın kullanılan birleşik fiil türlerinden biridir.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Tabancanın topunda sarı sarı tebessüm eden kurşunları **görebiliyordum**. (s. 16)

Ama ben **anlayabilirim** (s. 41)

Ancak o zaman linçten **kurtulabilirim**. (s. 84)

Hatta yoldan geçen birinin üstüne bile **düşebilirdim**... (s. 106)

Belki birkaç kişinin daha ölmesi **gerekebilir** ama bir gün çok değerli olacaklar. (s. 224)

Artık arkama yaslanıp **rahatlayabilir**, her şeyi **unutabilirdim**... (s. 234)

Öyle bir hayat yaşıyorlardı ki, çok az miktarda bir para bile her şeylerini **değiştirebilirdi**. (s. 290)

Her an üstüne **basabilir** insan! (s. 330)

Nefes almamdan başlayarak, işleyen her organım için **şükredebilirdi**... (s. 446)

"Bir insanın derisinin yıllar sonra aynı kokması mümkün değil" diyenlere, Eflâ'yı kaldırıp **gösterebilirdim**. (s. 486)

Ve Melis **ürkebilirdi** şartımdan. (s. 493)

Nasıl **inandırabilirdim** Salih'i, bana muhtaç olduğuna? (s. 517)

3.12.7. Yarı Tasvir Fiilleri

Yarı tasvir fiili, bir eylemin sadece yapılıp yapılmadığını değil, aynı zamanda ne zaman başladığını, ne kadar sürdüğünü, bitip bitmediğini veya hangi hızda gerçekleştiğini anlatan birleşik fiil türüdür. Bu yapı, Türkçede esas fiil + -a/-e zarf-fiil eki + yardımcı fiil biçiminde kurulur ve yardımcı fiil, esas eyleme süreç veya durum anlamı katar. Örneğin, "Konuşmaya başladı" cümlesinde başla- yardımcı fiili, eylemin yeni başladığını ifade eder. "Çalışmaya devam etti" ifadesinde devam et-, eylemin kesilmeden sürdüğünü gösterir. "Kitabı okumayı bitirdi" örneğinde bitir-, eylemin sona erdiğini belirtir. "Böyle konuşmaya alıştı" cümlesinde alış-, eylemin zamanla bir alışkanlık hâline geldiğini anlatır. "Koşmaya koyuldu" ifadesinde ise koyul-, eylemin aniden ve kararlılıkla başladığını vurgular. Bu fiil türü, anlatıma hem

zaman hem de süreç boyutu katarak eylemi daha ayrıntılı şekilde ifade etmeye yarar.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

İlk ağaçlara gelince yavaşlıyor ve ormanın birkaç metre içine **girip duruyoruz**. (s. 172)

Gözyaşlarını **silip gitti**. (s. 196)

Rüyamda, evin bütün odalarına **girip çıkarken**, Kinyas'ın annesi ve babası da beni ayrı ayrı yanlarına çağırıp konuşuyorlardı. (200)

Ben **çekip gitmeden**, oturup birkaç kelime ettiğimiz bankta. (247)

Tabelasına bakmadım **girip çıkarken**. (254)

Yaklaşık yirmi yıl boyunca Afganistan ve İran'dan dünyanın dört bir yanına tonlarca uyuşturucu yolladığı ve bin bir türlü kirli işe aracılık yaptığı zamanlarda Türkiye'ye defalarca **girip çıktığı** için Türkçeyi öğrenmek zorunda kalmıştı. (264)

Polisin yardımıyla yanlarından **geçip gittik**. (307)

Sadece bir tetiği **çekip gitmek** istiyordum. (s. 309)

Öldürülmek istendiğimi, sürekli takip edildiğimi söyleyerek şehrin dışına çıkana kadar oyalayacak ve torpido gözünden bir şey almasını istediğimde bakışlarını eğdiği anda sol elimle kemerimdeki tabancayı **çekip vuracaktım**. (s. 311)

Bahçe kapısından içeri **girip yürüdük**. (s. 340)

Gururlu bir insanın yapması gereken kapıyı **çekip gitmek** olabilirdi. (s. 359)

Ben, tam onun yaşlarındaydım **çekip gittiğim** zaman ve sigara içtiğimi kimse bilmezdi. (s. 450)

3.12.8. Süreklilik Fiili

Süreklilik fiili, bir eylemin belirli bir zaman diliminde kesilmeden devam ettiğini, alışkanlık hâline geldiğini veya uzun süre sürdüğünü ifade eden birleşik fiil türüdür. Türkçede bu yapı, esas fiile “-A” zarf-fiil eki getirilip ardından dur-, kal-, gel-, yaz- gibi yardımcı fiiller eklenerek kurulur.

Kullanılan yardımcı fiil, eylemin anlamını güçlendirir ve ona süreklilik kazandırır. Örneğin, “Yağmur üç saattir yağıp duruyor” cümlesinde dur-yardımcı fiili, yağmurun kesilmeden devam ettiğini belirtir.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Caddedeki kalabalık **koşuşturup duruyordu**. (s. 231)

Ve yeterince açıldığımı yani suyun bel hizama geldiğini görünce okyanusun yüzeyinde **bata çıka duran** vücudu serbest bıraktım. (s. 314)

Herkes ilk başladığı yerde, midesi kaldırana kadar **döner durur...** (s. 514)

3.13. KISALTMA GRUPLARI

Kısaltma grupları, Türkçede bir isim ögesinin hal eki veya iyelik eki olarak başka bir isimle birleşmesi sonucu oluşan kelime gruplarıdır. Bu yapılar, genellikle uzun isim öbeklerinin cümlede kısalması ve kalıplaşması ile ortaya çıkmıştır. Böylece hem anlamın netleşmesi sağlanır hem de ifade daha kısa ve anlaşılır bir biçim kazanır. Kısaltma gruplarında çekim almış olan isim, belirten görevini üstlenir ve kendisinden sonra gelen isim veya sıfatı nitelendirir; iki unsur bir araya gelerek birleşik ve kalıplaşmış bir anlam bütünlüğü oluşturur. Bu yapılar cümlede çoğunlukla zarf veya sıfat işlevi görebilir ve ögeler genellikle ayrı yazılır.

Kısaltma gruplarının temel özelliklerinden biri, oluşturuldukları hal ekine göre farklı türlerde sınıflandırılabilmeleridir. Bu sınıflandırma, hem yapının işlevini hem de cümledeki konumunu anlamayı kolaylaştırır.

Yönelme grubu, yönelme hali eki almış bir isim ile onu takip eden sıfat veya isimden oluşur. Bu grup, cümlede hareketin veya yönün hangi hedefe doğru olduğunu belirtir. Örneğin, “okula giden çocuk” ifadesinde “okula” yönelme hali almış bir isim olarak yönelme grubunun işlevini yerine getirir ve cümlenin anlamını netleştirir.

Bulunma grubu, bulunma hali eki almış bir isim ile onu takip eden sıfat veya isimden meydana gelir. Bu yapı, nesnenin veya kişinin bulunduğu yeri ifade eder ve cümlede mekânsal anlamın netleşmesini sağlar. Örnek olarak “evde bekleyen kişi” ifadesinde “evde” sözcüğü, bulunma hali eki ile mekân bilgisini verir ve grubu oluşturur

Uzaklaşma grubu, uzaklaşma hali eki almış bir isim ile onu takip eden isim veya sıfattan oluşur. Bu grup, cümlede hareketin hangi noktadan uzaklaştığını belirtir ve anlamın doğru aktarılmasında önemli rol oynar. Örneğin, “okuldan çıkan öğrenciler” ifadesindeki “okuldan” sözcüğü, uzaklaşma hali eki ile uzaklaşma grubunu oluşturur.

Kısaltma grupları, özellikle metinlerde anlamın açık ve düzenli biçimde aktarılmasına yardımcı olur. Yönelme, bulunma ve uzaklaşma grupları, kelimelerin hal ekleri aracılığıyla birbirine bağlanmasıyla oluşur ve bu sayede hem cümlelerin yapısı hem de anlatımın doğruluğu güçlendirilir. Bu gruplar, Türkçede özellikle isim tamlamalarının kısa ve öz bir biçimde kullanılmasını sağlar ve dilin akıcılığını artırır.

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* eserinde kısaltma gruplarını ayrı bir grup olarak ele alır ve isimlerin hal veya iyelik ekleri aracılığıyla oluşturduğu, cümlede çeşitli öğelerle birlikte kullanılan birleşik kelime grupları olarak tanımlar (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 107).

Leyla Karahan *Türkçede Söz Dizimi* eserinde kısaltma gruplarını, çekim eki almış bir isim ile başka bir isim veya sıfatın birleşmesiyle oluşan ve cümlede anlamı netleştiren kelime grupları şeklinde ifade eder. Bu grupların hem yazılı hem sözlü dilde cümleleri kısaltma ve anlamı yoğunlaştırma işlevi olduğunu vurgular” (Karahan, 2021: s. 79).

Kısaltma grupları Leyla Karahan, Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli’nin eserlerinde ayrı başlık olarak incelenmiştir. Zeynep Korkmaz eserinde kısaltma gruplarını ayrı başlık altında değil de adlar başlığı altında yönelme, bulunma, ayrılma şeklinde üç bölümde incelemiştir.

Bize göre kısaltma grubu, hal veya iyelik eki almış bir isim ile başka bir ismin bir araya gelerek anlamını pekiştirdiği ve cümlede farklı görevler üstlendiği kelime grubudur. Biz de eserimizde kısaltma gruplarını daha detaylı incelemek amacıyla çeşitli başlıklara ayırdık: yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, ilgi grubu ve vasıta grubu. Her bir başlık altında kitaptan örnekler vererek incelemelerde bulunduk.

3.13.1. Yönelme Grubu

Yönelme grubu, kısaltma gruplarının en temel alt başlıklarından biridir. Bu grup, cümlede yönelme hali (-A) almış bir isim ile onu takip eden bir sıfat veya başka bir isimden oluşur. Temel işlevi, bir varlığın veya nesnenin hareket, yön veya yönelme durumunu belirtmektir. Bu gruplar, cümlede genellikle dolaylı tümleç işlevi görür ve hem anlamı netleştirir hem de cümlelerin akışını sağlamlaştırır.

Örnek olarak “okula giden çocuk”, “eve doğru yol alan araba” gibi ifadelerde, yönelme hâli eki alan isim, yönelme grubunun çekirdek unsuru görevindedir. Ona eklenen sıfat veya isim ise bu yönelme durumunu detaylandırır ve anlamı zenginleştirir. Böylece okuyucu veya dinleyici, hareketin yönünü, hedefini veya yönelmenin niteliğini daha kolay kavrar.

Yönelme grubu, kısaltma grupları içinde dikkat çekici bir yere sahiptir; çünkü yalnızca hareketi veya yönü değil, aynı zamanda bir eylemin veya durumu gerçekleştiren ögenin ilişkisini de gösterir. Bu kelime grubu, özellikle anlatımda belirsizliği ortadan kaldırmak ve cümlelerin anlam bütünlüğünü sağlamak için sıkça kullanılır.

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi* adlı eserinde yönelme halini öncelikle şekil bilgisi açısından inceler; ekin yer ve yön dışında amaç, yaklaşma ve yöneliş gibi anlamlar da kazandırdığını ifade eder (Korkmaz, 2009: s. 24).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserlerinde yönelme grubunu, çekimli isim grupları içerisinde değerlendirir; bu grubun sadece mekân ve yön göstermediğini, aynı zamanda soyut anlamda hedef ve yöneliş bildirdiğini vurgular (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 107).

Özetle, yönelme grubu, hal eki alan isim ve ona bağlı unsurların oluşturduğu, yönelme ve hedef bilgisi veren kelime grubudur. Kısaltma grubu içinde yönelme grubunu doğru ve etkili şekilde kullanmak, metinlerde anlamın açıklığı ve dilin akıcılığı açısından büyük önem taşır.

3.13.1.1. Yönelme Hali Eki Almış İsmi, Tek Kelimeden Oluşan Yönelme Grubu

Yönelme grubu, cümlede yönelme, amaç, hedef ya da bir yere doğru hareket veya yaklaşmayı ifade eden bir kelime grubudur. Bu grupta yer alan unsur, -e veya -a hal eki alır; bu ekler Türkçede yönelme hali olarak bilinir ve bir şeyin bir hedefe doğru yöneldiğini, bir yere veya duruma doğru hareket edildiğini gösterir. Yönelme grubu genellikle tek bir kelimeden oluşur, yani bu unsur yalın bir isimdir; karmaşık bir kelime grubu değildir. Örneğin, “okula doğru yürüdü” cümlesinde “okula” kelimesi, -a eki alarak yönelme anlamı taşır ve yaklaşma grubunu oluşturur. Bu tür gruplar cümlede hareketin veya eylemin hedefini, amacını belirtmek için kullanılır ve anlatımı daha net hale getirir. Böylece, bir yer veya hedefe yönelik hareket veya yönelim kolayca ifade edilmiş olur.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

"Yanındaki çantayı **Kayra'ya doğru** ittir. (s. 60)

Eve doğru sürdüm. (s. 153)

Otele dönüp odalarımıza çıkıyoruz. (s. 209)

Ormana girersen hiçbiri bulamaz. (s. 265)

Arabaya binince sordu. (s. 312)

Verandaya çıkıp oturdum. (s. 361)

Sessizliğe dayanıklı değildi genç kadın. (s. 391)

Öğlene doğru tok bir kalınlığa ulaşan. (s. 410)

Onu **cehenneme yollayıp** peşinden de ben gidecektim. (s. 467)

Hastaneye girip doktorun odasının olduğu kata çıktım. (s. 475)

Bazen, **bakanlıklara gidip** görüşmeler yapıyor, babasını tanıyan bürokratları hediyelere boğarak işlerin hızlanmasını sağlıyordu... (s. 507)

Ortadoğu'ya gitmesi gerekiyordu bazı görüşmeler yapması için. (s. 522)

3.13.1.2. Yönelme Hali Eki Almış İsmi, İyelik Grubundan Oluşan Yönelme Grubu

Bu grupta isim unsuru, iyelik eki taşıyan bir kelime ya da kelime grubundan oluşur. Yani, bu isim veya isim grubu sahiplik, aitlik anlamı veren iyelik ekleriyle (-In, -Un) donatılmıştır. Bu iyelik eki taşıyan isim veya isim grubuna ayrıca yönelme halini belirten -a veya -e eki getirilir. Böylece kelime veya kelime grubu, bir yere, hedefe veya amaca doğru yönelme anlamı kazanır. Örneğin, “odama gidip” ifadesinde “odama gidip” bir iyelik grubudur ve bu gruba -a eki eklenerek yönelme anlamı oluşturulmuştur. Bu grup, bir varlığın ait olduğu yer veya nesneye doğru yönelim veya amaç bildirirken cümlemin anlamını daha açık ve detaylı hale getirir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Silahı **alnıma dayayıp** tetiği çekti. (s. 74)

Tabancayla ateş edersem ikinci mermiyi de **ağzıma yollamam** gerekir. (s. 146)

Masamıza oturup çevreme baktığımda Kinyas’ı esmer bir kadınla gördüm. (s. 193)

Gerçi, onların özenle mikroplardan arındırdığını birkaç iç organ parçasını **yemeğime katıp** yemiştim o zamanlar. (s. 196)

Kafasına doğru tuttuğum silahtan çıkan kurşun yanağından girmişti. (s. 313)

Odama çıkıp eşyalarımı aldım. (s. 315)

Son söylediğini **evine götürmek** için istediğini anlamak zor değildi. (s. 331)

Elindeki makası alıp **kalbine saplamak** istedim. (s. 416)

Evime dönmek istiyorum. (s. 425)

Ve daha, hafızamda sekiz yıllık yolculuğumu silememişken, bir de ailemin çektiği acıların fotoğraflarını **albümüne katmak** istemiyordum. (s. 445)

Oysa **okuluna dair** en ufak bir bilgi kırıntısı yoktu bende. (s. 469)

Aklımıza geldikçe gülüyorduk birbirimize bakıp. (s. 528)

3.13.1.3. Yönelme Hali Eki Almış İsmi, İsim Tamlamasından Oluşan Yönelme Grubu

Bu grupta isim unsuru, bir isim tamlamasından oluşur; yani tamlayan ve tamlanan olmak üzere iki unsurdan meydana gelen bir gruptur. İsim tamlaması, belirtili, belirtisiz veya zincirleme türlerde olabilir ve genellikle tamlanan, tamlayan tarafından nitelendirilir. Bu gruba yönelme halini gösteren “-A” eki eklenir; bu ek özellikle tamlanana getirilir ve tamlamanın tamamına yönelme veya hedef bildiren anlam katar. Örneğin, “kitabın kapağı” isim tamlamasıdır, “kitabın kapağına” dediğimizde, “-A” eki tamlanan olan “kapak” kelimesine eklenerek tüm tamlamaya yönelme anlamı kazandırır. Böylece, tamlama hem varlıklar arasındaki ilişkiyi hem de yönelme durumunu ifade etmiş olur. Bu grup, cümlede bir hedefe ya da amaca doğru yönelişi belirtmek için kullanılır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Burjuvaların hukuk kitaplarına yönelttikleri gibi... (s. 46)

Bunların hepsi **insanoğlunun boynuna astığı** aksesuarlardır. (s. 170)

Ölümün bedenime ağırlığından olsa gerek! (s. 186)

Özellikle **Feridoun'un kulağına gitmesini** istiyorum.” (s. 363)

Bedenim kesilince hayattan, **sarı evin bahçesine gömüleceğimi** de biliyorum. (s. 405)

Melis'in koluma girdiğini fark ettiğinde hâlâ önümdeki dinamik insan kütlesini seyrediyordum. (s. 483)

Ama ben, **bir savaş uçağının hedefine kilitlenmesi** gibi, medeniyetle bir olmak istiyordum. (s. 500)

O küçük çocuk üzerinde kurduğu baskı, **suyun baraja yaptığından** fazlaydı o günler. (s. 515)

Eroinden zayıflamış kasları değil kendisini korumasını, **ayaklarının üzerinde durmasına yettiği** için bile şükretmeliydi bence. (s. 519)

Hayatın kutsallığına inanmasını istiyorum. (s. 533)

3.13.2. Bulunma Grubu

Bulunma grubu, kısaltma gruplarının önemli alt başlıklarından biridir. Bu grup, cümlede bulunma hali (-dA /-tA) eki almış bir isim ile onu takip eden bir sıfat veya başka bir isimden oluşur. Temel işlevi, bir varlığın veya nesnenin bulunduğu yer, ortam veya durum bilgisini belirtmektir. Bu grup, cümlede genellikle dolaylı tümleç veya nitelik belirten öge olarak görev alır ve anlamın kesinleşmesine katkı sağlar.

Örnek olarak “okulda çalışan öğretmen”, “evdeki kitap” gibi ifadelerde, bulunma hali eki alan isim, bulunma grubunun çekirdek unsurudur. Ona eklenen sıfat veya isim, yer veya durumu detaylandırır ve anlamı güçlendirir. Bu sayede okuyucu veya dinleyici, nesnenin konumunu, eylemin gerçekleştiği ortamı veya durumun niteliğini açık bir şekilde kavrar.

Bulunma grubu, kısaltma grupları içinde yönelme grubundan sonra gelen en yaygın ve işlevsel yapıdır. Özellikle metinlerde, anlatımın netliği ve cümlelerin anlam bütünlüğünü korumak açısından büyük öneme sahiptir. Ayrıca, diğer kısaltma gruplarıyla birlikte kullanıldığında, cümledeki ilişkileri ve ögeler arası bağlantıları daha iyi ortaya koyar.

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi* adlı eserinde bulunma hal ekini biçim bilgisi açısından ele alarak, bu ekin cümlede mekân, zaman ve soyut bağlamlarda yer belirleme işlevi kazandırdığını vurgular (Korkmaz, 2009: s. 24).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserlerinde bulunma grubunun yalnızca mekân belirten bir grup olmadığını, aynı zamanda zaman, durum ve hal bildiren işlevlere de sahip olduğunu ifade ederler (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 108).

Özetle, bulunma grubu, hal eki almış bir isim ve ona bağlı unsurların oluşturduğu, nesnenin veya varlığın konumunu, bulunduğu yeri veya durumu gösteren kelime grubudur. Bu grup, kısaltma gruplarının anlaşılır ve etkili kullanımında merkezi bir rol oynar.

3.13.2.1. Bulunma Hali Eki Almış İsmi, Tek Kelimeden Oluşan Bulunma Grubu

Bulunma grubu, bir isim unsuruna bulunma hal eki (-dA, -tA) eklenmesiyle oluşan kelime grubudur ve genellikle tek kelimeden oluşur, yani kelime grubu değildir. Bu ek, isme içinde bulunma, üzerinde olma ya da belirli bir durumda olma anlamı katar. Örneğin, “okulda” kelimesinde “okul” ismi bulunma hal ekiyle birleşerek, bir yer veya konum bildirir; yani “okulda” ifadesi, bir şeyin okulun içinde veya okul ortamında olduğunu anlatır. Benzer şekilde, “evde”, “sokakta” veya “masada” gibi kelimeler de bulunma gruplarına örnektir. Bu gruplar, cümlede yer ve zaman bildiren anlamlarda sıkça kullanılır ve isim unsurunun belirli bir mekânda ya da durumda olduğunu ifade etmek için kullanılır. Böylece bulunma hali eki, ismin yerini, zamanını ya da durumunu net bir şekilde gösterir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Tahmin ettiğim gibi **evde çok az mobilya** vardı. (s. 15)

Ve o anda, **sol kulağımda tiz bir ses** yükseldi. (s. 34)

Aslında **aramızda bir centilmenlik sözü** veriyor gibiydik. (s. 141)

İçimde patlayan her şey akıp gidiyordu. (s. 176)

"Eğer **bardakta ruj izi** kalırsa bu gece onunlayım" diyorum, votkayı yollarken içime. (s. 183)

Islak saçlarım **yastıkta lekeler** bıraktı. (s. 196)

Belgelerin sahteliği ortaya çıktığı takdirde **Türkiye'de büyük sorunlar** yaşayabilirdik. (s. 204)

Ve en kötüsü, **hafızamda ufak delikler** açıyordu elimden düşürmediğim içkiler. (s. 206)

Vücudumda litrelerce su dolanıyordu ama sanki hepsi söz leşmiş gibi saklanıyordu, onlara en çok ihtiyacım olan anda. (s. 437)

Kapıda bir tabela yoktu, ama onun yerine fazla iri bir adam vardı. (s. 450)

Ve **yüzümde bir ıslaklık** vardı. (s. 454)

Ortak özellikleri, varlıklarının verdikleri zevkin uzun bir süre sonra hissedilememesi, yokluklarının ise derhal **kalpte bir ağrı** yaratmasıdır. (s. 514)

3.13.2.2. **Bulunma Hali Eki Almış İsmi, İyelik Grubundan Oluşan Bulunma Grubu**

Bu grupta isim unsuru, bir iyelik grubundan oluşur; yani temel olarak bir isim veya isim grubu, sahiplik anlamı taşıyan iyelik ekiyle birlikte kullanılır. Örneğin “arabanın”, “çocuğun” gibi kelimeler iyelik grubunu oluşturur. Bu iyelik grubunun sonuna bulunma hâl eki (-dA, -tA) eklenir ve böylece kelime, sahip olunan nesnenin veya varlığın belirli bir yerde, durumda veya zamanda bulunduğunu ifade eder. Örneğin, “arabanın içinde” ifadesinde “arabanın” iyelik grubudur, bulunma hali eki ise arabanın konumunu yani içinde olma durumunu belirtir. Bu şekilde bulunma eki, sahiplik ilişkisi taşıyan isim unsuruna mekân, zaman veya durum anlamları ekleyerek, sözcüğün anlamını genişletir ve cümlede daha detaylı bilgi sağlar.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

On altımda bozuk Arapça, pokerde kazanılmış bir hançer ve bronz bir tenle Avrupa'ya geldim. (s. 27)

Sonra **kafamda konuyla ilgili bazı düşünceler** oluştu. (s. 66)

Gözlerinde bir hırs yatıyordu. (s. 81)

İçimde büyük patlamalar oldu. (s. 91)

Elimde bir kalem yok. (s. 108)

Aklımda sadece bir şey var. (s. 263)

Git, ileride oyna!" diyerek de halledebilirdim sorunu ama **yanımda steril bir neşter** yoktu. (s. 360)

Biri, **çantamda bu kadar para** taşıdığımı anlayacak diye çok korktum. (s. 375)

Vücutumda litrelerce su dolanıyordu ama sanki hepsi söz leşmiş gibi saklanıyordu, onlara en çok ihtiyacım olan anda. (s. 437)

Elinde ufak bir hediye paketi vardı. (s. 462)

Ve o an önümde sadece bir karaltı kalmıştı. (s. 484)

Gözlerinde gerçeği görüyordum. (s. 524)

3.13.2.3. Bulunma Hali Eki Almış İsmi, Sıfat Tamlamasından Oluşan Bulunma Grubu

Bu grupta isim unsuru, bir sıfat tamlamasından oluşur; yani sıfat ile ona bağlı bir isimden meydana gelen tamlama bulunma hâli eki olarak kullanılır. Örneğin “kırmızı elbise” tamlamasında “kırmızı” sıfatı, “elbise” ismi niteler ve bu tamlama “kırmızı elbisede” şeklinde bulunma hali ekiyle tamamlanır. Bu grup, “nerede?”, “neyde?” gibi sorulara cevap verir ve yer, zaman veya bir durumda bulunmayı belirtir. Bulunma hali eki genellikle tamlamanın sonundaki isme, yani tamlanana eklenir ve tüm tamlamaya bu anlamı katar. Böylece sıfat tamlaması, sahip olduğu anlamı bulunma haliyle genişleterek, nesnenin veya varlığın nerede olduğunu, hangi durumda olduğunu ya da hangi zamanda bulunduğunu anlatır.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Değişik tonajlarda yük gemileri vardı. (s. 78)

O konuda bir sorun yoktu. (s. 115)

Tanıdığım süre zarfında çok para verdi altılıya. (s. 143)

Tabii, hareketim zaten gergin olan havada başka bir panik rüzgârı daha estirdi, okyanusa bakan pencereleri olan mutfakta. (s. 160)

Tokalaşıp ayrıldık. Ama önce, müdüre bankasına yakınlarda büyük miktarda bir para yatıracağımı söyleyip birkaç broşür aldım. (s. 161)

Kendimdense nefret etmekten yorulduğum ve bu konuda hiçbir şey hissetmiyorum. (s. 170)

Tabuttan daha büyük olmayan kamaralarda, karanlık deliklerde dönen dolapları yeniden yaşamak istemiyorduk... (s. 197)

O her torbada ayrı bir hayal saklıdır uyanıkken görülen. (s. 205)

O yalnızlık döneminde bir boş tuval resmi daha yaptım. (s. 224)

Su durumda böylesine komik ve basit bir aldatmaca tansiyonunu daha da düşürür. (s. 262)

Çünkü **Fildişi Kıyısı gibi fakir bir ülkede büyük bir Amerikan arabası** Amidou'yu şüphelendirmekle kalmaz, sonsuza dek izini kaybetmemize neden olabilirdi. (s. 309)

Atılan her adımda bir plan yatıyordu. (s. 429)

3.13.3. Uzaklaşma Grubu

Uzaklaşma grubu, kısaltma gruplarının önemli alt türlerinden biridir. Bu grup, cümlede uzaklaşma hâli (-dAn -tAn) eki almış bir isim ile onu takip eden bir sıfat veya başka bir isimden oluşur. Temel görevi, bir varlığın, nesnenin veya durumun kaynağını, çıkış noktasını veya ayrıldığı yeri belirtmektir. Bu yapı, cümlede genellikle dolaylı tümleç veya nitelik belirten öge olarak görev alır ve anlamın netleşmesine katkıda bulunur.

Örneğin, “evden çıkan çocuk”, “okuldan gelen haber” gibi ifadelerde, uzaklaşma hali eki alan isim, grubun merkez unsurunu oluşturur. Ona eklenen sıfat veya isim, nesnenin veya durumun ayrılma yönünü, kaynağını veya çıktığı yeri detaylandırır. Bu sayede okuyucu veya dinleyici, eylemin yönünü, hareketin başladığı noktayı veya durumun kökenini açıkça anlar.

Uzaklaşma grubu, kısaltma grupları arasında anlatımı zenginleştiren ve cümle ilişkilerini belirginleştiren yapılardan biridir. Bu grup, özellikle metinlerde eylemin veya durumun yönünü ve kökenini vurgulamak için sıkça kullanılır. Ayrıca, diğer kısaltma gruplarıyla birlikte cümle içinde doğru bağlamın kurulmasına yardımcı olur.

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi* adlı eserinde uzaklaşma hal ekini biçim bilgisi açısından ele alarak, uzaklaşma halinin cümlede “-den dolayı, -den ötürü, -den yapılmış” gibi anlam genişlemeleriyle farklı görevler üstlenebileceğini ifade eder (Korkmaz, 2009: s. 24).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserlerinde uzaklaşma grubunun sadece hareketin çıkış noktasını göstermediğini; sebep, karşılaştırma ve malzeme bildiren işlevlerde de kullanıldığını vurgular (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 109).

Özetle, uzaklaşma grubu, hal eki almış bir isim ve ona bağlı unsurlardan oluşan, nesnenin veya varlığın ayrıldığı yeri veya kaynağını gösteren kelime grubudur. Bu yapı, kısaltma gruplarının doğru ve etkili kullanımında önemli bir işlev taşır.

3.13.3.1. Uzaklaşma Hali Eki Almış İsmi, Tek Kelimeden Oluşan Uzaklaşma Grubu

Uzaklaşma grubu, Türkçede -dAn, -tAn hal eki alarak bir yerden, nesneden ya da kişiden uzaklaşmayı, ayrılmayı veya bir noktadan hareket etmeyi ifade eden kelime grubudur. Bu grupta isim unsuru genellikle tek bir kelimeden oluşur ve bu kelimeye eklenen uzaklaşma hal eki, söz konusu varlığın bulunduğu yerden veya konumdan uzaklaşma anlamı katar. Örneğin, “evden” kelimesinde “ev” isim unsurudur ve üzerine gelen “-den” eki, evden ayrılma ya da evin dışına doğru hareketi belirtir. Benzer şekilde “okuldan” ifadesi de okuldan uzaklaşmayı anlatır. Uzaklaşma grubu, cümle içinde bir hareketin başladığı noktayı, bir şeyin kaynak ya da çıkış yerini göstermek için kullanılır ve genellikle yönelimle ilgili fiillerle birlikte yer alır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Rimelli gözleriyle süzdükleri hayatı nasıl **elekten geçirip** yaşadıklarını da biliyorum... (s. 37)

Belki de ben **dünyadan daha hızlı** döndüm. (s. 40)

Sabah **evden çıkıp** geziyordum sokaklarda. (s. 128)

Ders aralarında **sınıftan çıkmadan** sigarasını yakıp oturan yine bendim. (s. 130)

Sonra da **işten ayrılıp** buraya geldik. (s. 132)

Sudan çıkıp kuma sırtüstü yattım. (s. 147)

Kulüpten çıkıp Ritz’e geldik. (s. 194)

Şehirden çıkıp Yamusukro'ya doğru sürdüm arabayı. (s. 273)

Kafamdaki **evden kaçma**, Afrika'ya gitme fikirlerini dondururdu. (s. 311)

Valizden çıkarıp fırlattığım kâğıtları, eşyaları toplarken Anita, ben devam ettim konuşmaya. (s. 395)

Sahilden yürümemi fısıldıyordu kulağıma. (s. 323)

Odadan çıkarken merdivenlerden birinin indiğini duydum. (s. 410)

3.13.3.2. Uzaklaşma Hali Eki Almış İsmi, İyelik Grubundan Oluşan Uzaklaşma Grubu

Bu grupta isim unsuru, bir iyelik grubundan oluşur; yani isim ve ona bağlı iyelik eki ile tamlayandan meydana gelen bir kelime grubudur. İsim + iyelik eki birleşimi, sahiplik veya aitlik anlamı taşır ve bu yapı tamlayan ekiyle birlikte kullanılarak iyelik ilişkisini belirtir. Uzaklaşma hâl eki ise bu iyelik grubunun tamamının sonuna eklenir ve böylece gruba uzaklaşma, ayrılma anlamı katılır. Örneğin, “Evimden çıkanlar” ifadesinde “Evimden” iyelik grubunu oluşturur, “-den” eki ise kelimenin sonuna gelerek “evden ayrılma” anlamını verir. Bu grup, cümlede bir varlığın veya kişinin ait olduğu nesneden uzaklaşmayı belirtmek için kullanılır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Aklımdan geçenler bunlardı, ancak şaşırmam gereken bir durum vardı karşımda. (s. 16)

Bunlar o güne kadar **zihnimden geçenlerdi**. (s. 22)

Yanımdan geçenler benimle ilgilenmiyordu. (s. 92)

Genzimden uçup giderken en son karşılaştığım Türk’le başımdan geçenleri hatırladım. (s. 131)

Annesinden kalmış bir ev kirasıyla oynardı kunduz kumarını. (s. 143)

Yerimden kalkıp okyanusun hâlâ dışarıda olup olmadığına bakmak istiyorum ama çok yorulmuşum. (s. 163)

Benzininin bitmediğini umduğum çakmağımı **ceketimden çıkarıp** yaktım. (s. 175)

Bir televizyon getirdi **misafirlerimden biri**. (s. 222)

Elimden geleni yaptım. (s. 250)

Kolumdan çıkıp önüme geçti ve geri geri yürümeye başladı. (s. 327)

İçeri girip **para çantalarımdan birini** aldım ve ikinci kattaki odalardan birine girdim. (s. 351)

Elimden gelen buydu. (s. 391)

3.13.3.3. Uzaklaşma Hali Eki Almış İsmi, İsim Tamlamasından Oluşan Uzaklaşma Grubu

Bu grupta isim unsuru, iki isimden oluşan bir isim tamlamasıdır; yani tamlayan ve tamlanan olarak adlandırılan iki kelime bir araya gelir. İsim tamlamasında tamlayan, tamlanan ismi belirler ve ona aitlik, ilişki anlamı katar. Örneğin “arabanın kapısı” tamlamasında “arabanın” tamlayan, “kapısı” ise tamlanandır. Uzaklaşma hal eki ise bu tamlamanın son kelimesi olan tamlanana eklenir ve böylece tamlamaya uzaklaşma veya ayrılma anlamı katılır. Yani, “arabanın kapısından” ifadesinde “-dan” eki tamlanana eklenerek bu yerden veya şeyden uzaklaşmayı anlatır. Benzer şekilde “kitabın sayfasından” ifadesinde de “kitabın sayfası” tamlaması uzaklaşma hal ekiyle birlikte kullanılmıştır. Tamlayan ve tamlanan kelimeler birlikte isim unsurlarını oluşturur ve uzaklaşma eki tamlanan kelimenin sonuna gelerek anlamı tamamlar.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Tek başına yaptığı tekneleri **sahilin bir ucundan diğerine** çekebiliyordu. (s. 33)

Rimbaud'nun şiirlerinden fışkırmışçasına, o kadar güzel konuşacaklar ki çevrelerinde binlerce insan toplanacak... (s. 57)

Sonra **Kayra'nın gözlerinden bir tasdik alma ihtiyacı** duymuş olmalı ki, dönüp ona baktı. (s. 60)

On sekiz yaşında da, Londra'da **dönemin en vahşi terör örgütlerinden birine** girmiş. (s. 79)

Diğeri, **insan ırkının en güzellerinden birini** seyrediyor, üzerinde organik olmayan tek madde, siyah deri kemerle... (s. 237)

Mide gurultusundan bir şiire kadar. (s. 250)

Tek bir hareketle **uyku dünyasından gerçek dünyaya** geçiliyor. (s. 268)

Sessiz adımlarla yaklaşan **hiçliğin emirlerinden biri**. (s. 277)

Güneşin dünyayı buharlaştırma arzusundan dolayı hayat var gezegende. (s. 305)

Brüksel'deki **Moda Moda isimli sado-mazo barın müdavimlerinden birini** tanıdım. (s. 408)

3.13.3.4. Uzaklaşma Hali Eki Almış İsmi, Sıfat Tamlamasından Oluşan Uzaklaşma Grubu

Bu grupta isim unsuru, bir veya birden fazla sıfatın bir araya gelmesiyle oluşan sıfat grubudur; bu grup, ismi niteleyerek onun özelliklerini belirtir. Sıfat grubu, bazen birden fazla sıfatın birlikte kullanılmasıyla ya da sıfat ile sıfat-fiil gibi başka yapılarla kurulabilir. Örneğin, “kırmızı ve parlak” sıfatlarından oluşan sıfat grubu, “kırmızı ve parlak elma” ifadesinde elmayı niteler. Bu tür gruplarda yaklaşma hali eki (-A) sıfat grubunun tamamının sonuna getirilir ve böylece isim unsurunun yönelme, yaklaşma anlamı kazanması sağlanır. Örneğin “kırmızı ve parlak elmaya doğru” ifadesinde “kırmızı ve parlak” sıfat grubu, yaklaşma eki ile birlikte kullanılmıştır. Benzer şekilde, uzaklaşma hâl eki (-dAn) sıfat grubunun sonuna eklenerek uzaklaşma veya ayrılma anlamı katabilir; mesela “eski ve yıpranmış elmadan uzaklaştı” cümlesinde olduğu gibi. Bu ekler, sıfat grubunun oluşturduğu isim unsurunun anlamını zenginleştirir ve cümlede yer-yön ya da hareket bildiren anlamlar ortaya çıkarır.

Kıyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Anormalliğim o yaşlarda **herkesin istediği şeylerden farklı hayaller** kurmamla sınırlıydı. (s. 29)

Kafamdaki **binlerce düşüncelerden birini** yakalayıp, terbiye edip cümlelerle hayat veremiyorum. (s. 55)

Dile getirilemeyen nefretten büyüğü yoktur. (s. 68)

Gürültülü sokaklardan birinde. (s. 116)

Ama şimdi, **ampule üşüşen sineklerden korkmayan biri** verandanın ışığını yakmıştı. (s. 130)

Ve artık **o roman karakterlerinden biri** oldum. (s. 147)

Hayalini daha kurmamış olduğumuz **nadir yerlerden biri**. (s. 176)

İleride, **sergimi dolduracak resimlerden biri** oldu. (s. 223)

Bir kafede gazete okurken, **içeri giren polislerden biri** beni tanıdı. (s. 255)

Uzili adamlardan biri kapıyı çaldı. (s. 300)

Koltuğa otururken, genç oluşumdan ve Anita'ya verdiğim paradan dolayı benim de **o beyaz domuzlardan biri** olmadığımı anlamıştı. (s. 366)

Zararlı alışkanlıklardan kopma yaşı" dedim. (s. 481)

3.13.4. Eşitlik Grubu

Eşitlik Grubu, eklendiği isim ile fiil veya cümleinin diğer ögesi arasında, farklı niteliklerin karşılaştırılması yoluyla kurulan bir denklik ilişkisidir. Bu yapının asıl eki +cA'dır. Eski Türkçede oldukça yaygın olan bu ek, Eski Anadolu Türkçesi üzerinden günümüz Türkiye Türkçesine aktarılmış; bu süreçte ön sesinde hem tonlu hem de tonsuz biçimlere dönüşerek “-cA” şekline ulaşmıştır. Zamanla ad çekim eki olarak kullanılan bazı görevlerini kaybetmiş, kalıplaşma yoluyla çekim ekinden yapım eki niteliği de kazanmıştır. Bu nedenle ekin isimlerde bir durum eki olarak kullanımı yazı dilinde büyük ölçüde daralmıştır. Ayrıca, ekin sınırlama işlevi de ortadan kalkmış, yalnızca Anadolu ağızlarında yaşamaya devam etmiştir (Korkmaz, 2009: s. 324).

Ama benim tek düşündüğüm **tonlarca C-4** 'ü dünyanın merkezine koyup bir karpuz gibi parçalanmasını seyretmekti. (s. 66)

Aslında civarda okyanusa açılan pencereleri olan bir ev bulup **yıllarca hiçbir şey** yapmadan da oturabiliriz. (s. 69)

İçindeki gerçeği fark ettiği gün, o kadar korkmuştu ki gömüldükleri yerden çıkmasınlar diye üstlerine fazladan toprak atılan ölümler gibi kendi gerçeğinin üstüne de **tonlarca yalan** atmıştı. (s. 93)

Beynim **milyarlarca parçaya** ayrılacakmış gibi sızlıyor. (s. 107)

Öldürüldüler mi, yoksa bir işe girip para mı biriktirdiler, yoksa birilerini gasp edip **milyonlarca dolarlarını** kurtarabildiler mi? (s. 126)

Söküp attıklarım **tonlarca kâbus** olup döndüler bana... (s. 130)

Tavanından sızan **binlerce ışık** var. (s. 176)

Etrafta birbiriyle ilgisiz **yüzlerce eşya** vardı. (s. 221)

Terlesem bile eskisi gibi **litrelerce su** içmiyordum. (s. 285)

Yüzlerce araba gecenin karanlığında birbirlerinin arkalarına sıralanmış duruyordu. (s. 306)

Üzerime **yüzlerce suç** atacaklardı, kendi işledikleri. (s. 308)

Ama Rene, kırışmış sağ gözkapağını bir saniye içinde indirip kaldırarak yani **dostça bir tavırla** göz kırparak bu işi kendisine bırakmamı, kendi yöntemleriyle halledebileceğini söyledi. (s. 352)

3.13.5. İlgi Grubu

İlgi grubu, Türkçede ilgi hali eki almış bir isim unsurunun, kendisinden sonra gelen başka bir isimle birleşerek oluşturduğu kelime grubudur. Bu grup, isimler arasında sahiplik, aitlik veya bağlantı ilişkilerini gösterir ve cümlede anlamın netleşmesine önemli katkı sağlar. İlgi hali eki genellikle -(n) biçiminde karşımıza çıkar ve ek alan isim, bağlı olduğu diğer isimle ilişki kurar.

İlgi grubu, iyelik grubu ve belirtili isim tamlamalarından türeyebilir. Bu durum, tamlanan üzerindeki iyelik ekinin düşmesi ve onun yerine ilgi hâli eki alan ismin, tamlanan ile birleşmesiyle gerçekleşir. Örneğin, “Ahmet’in kitabı” ifadesinde tamlanan üzerindeki iyelik eki kitaba aitken, ilgi grubu içinde “Ahmet’in kitap kapağı” örneğinde “Ahmet’in” kısmı ilgi hâli eki alır ve tamlamadaki diğer isimlerle birleşerek anlam bütünlüğü sağlar.

Bu grup, cümlede sahiplik ve aitlik ilişkilerini belirtmenin yanı sıra, metinlere açıklık ve zenginlik katar. İlgi grubu sayesinde bir nesnenin kime ait olduğu, hangi varlıkla bağlantılı olduğu veya hangi kişi veya kavramla ilişkili olduğu daha belirgin hale gelir.

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi* adlı eserinde ilgi ekini biçim bilgisi açısından inceler ve bu ekin kelime gruplarında

bağımlılık ilişkisi kurduğunu, aynı zamanda zamirleşme işleviyle cümlede eksik öğeleri tamamlayabildiğini ifade eder (Korkmaz, 2009: s. 268).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserlerinde ilgi grubunun, ilgi eki almış bir isimle başka bir ismin bir araya gelmesiyle oluştuğunu belirtmişlerdir. (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 112). Özetle, ilgi grubu, ilgi hali eki alan isim ile diğer isimler arasındaki anlam köprüsünü kuran, cümlelerin anlamını derinleştiren ve dilin işlevselliğini artıran bir kelime grubudur.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

"**Benim gece. Benim son. Benim yolculuk.**" (s. 99)

Sonra birimiz gider, kızı **bizim eve** götürür. (s. 150)

"Evet, artık tırlar **sizin tarafa** geçsin. (s. 293)

Tabii ki **benim 300 frank** çoktan inmişti siyah rugan çantasının dibine. (s. 325)

3.13.6. Vasıta Grubu

Vasıta grubu, isim unsurunun sonuna gelen -ile, -la veya -le ekleriyle oluşturulan ve bir eylemin hangi araç, yöntem veya kişiler aracılığıyla yapıldığını gösteren kelime grubudur. Bu yapı, Türkçede genellikle "aracılığıyla", "birlikte" veya "vasıtasıyla" anlamlarını taşır ve cümlelerin anlamını güçlendirir. İsim unsuru tek bir kelime olabileceği gibi, bir kelime grubu da olabilir; örneğin "kalemle yazmak" veya "arkadaşlarımla gittik" gibi kullanımlar vasıta grubuna örnektir.

Vasıta grubunun önemli işlevlerinden biri, bir eylemin hangi araç, gereç veya kişiler yardımıyla gerçekleştiğini açıkça belirtmektir. Ayrıca, bu grup bir eylemin kiminle veya hangi vasıtayla yapıldığını vurgulayarak cümlelerin anlamını netleştirir. Yardımcı unsur olan -ile, -la, -le ekleri, sözcüğe bitişik yazılabileceği gibi, özellikle "ile" ayrı yazılabilir; örnek olarak "kalemle yazmak" ve "kalem ile yazmak" ifadeleri verilebilir.

Bu özellikleriyle vasıta grubu, cümleye açıklık katar ve anlatımı zenginleştirir. Eylemin gerçekleşme biçimini, araç veya eşlik durumunu

ortaya koyarak, metinde anlamın daha anlaşılır olmasını sağlar. Dolayısıyla vasıta grubu, cümlenin yüklemine bağlı olarak hem anlamı tamamlayan hem de cümlenin anlatım gücünü artıran önemli bir kelime grubudur.

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi* adlı eserinde vasıta grubunun bağımlı yapı özelliğini inceler ve bu grubun tek bir öge gibi hareket ederek cümlenin anlamını tamamladığını ifade eder (Korkmaz, 2009: s. 317).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserinde vasıta grubunu ayrı bir kategori olarak ele alır ve “kalemle yazmak”, “arabayla gitmek” gibi örneklerle bu grubun cümlede bir aracın işlevini göstermek için kullanıldığını vurgularlar (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 111).

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Balık yine çok tuzlu ve pilav da fazlasıyla yağlıydı ama muzlar, tarifini Rose’dan başka kimsenin bilmediği **sosla şahane** olmuştu. (s. 33)

Yalan ancak **ayrıntılarla gerçek** olur. (s. 97)

Okulların kapanmasını fırsat bilip **kızıyla birlikte** tatile çıkmışlardı. (s. 152)

Şişeyle beraber kafam da kalktı yukarı. (s. 212)

Kayra’yla beraber çok uzun zamandır tanıyorduk Alp’i. (s. 219)

Benimle ilgili düşünceleri, tahminleri. (s. 247)

Tırlarla yolculuk devam etti. (s. 295)

Pinou’yla detaylar konuşuldu. (s. 302)

Kinyas’la ilgili bir hikâye uydurmalıydım. (s. 368)

Zaten **yemekle ilişkim**, gerçekten de uzaktan akrabaların görüşme sıklığıyla sınırlı. (s. 381)

İskenderle ilgili hiçbir anım yoktu. (s. 496)

Şirkette ilgili bütün işler İstanbul’a dönerken, o Ankara’da bir deponun başında oturuyordu. (s. 516)

3.14. KUVVETLENDİRME GRUBU

Kuvvetlendirme grubu, bir isim ögesinin bir kuvvetlendirme edatıyla bir araya gelerek oluşturduğu ve anlamı pekiştiren kelime gruplarını ifade eder. Hatice Tören'e göre, bir isim ögesinin bir kuvvetlendirme edatıyla bir araya gelerek oluşturulan kelime grubuna kuvvetlendirme grubu denir. Kuvvetlendirme edatlarına “daha, bile, ise, de, olsun, dahi” kelimelerini örnek verebiliriz (Tören, 2002). Bu grup, özellikle ismin veya kelime grubunun anlamını vurgulamak, pekiştirmek ve dikkat çekmek amacıyla kullanılır.

Tören'in belirttiği gibi, kuvvetlendirme edatları çekimli bir fiil veya bir isim veya isim fonksiyonlu bir kelime grubundan sonra gelerek dikkati bu kelimelerin üzerine çekerler. Buna göre kuvvetlendirme grubunun kapsam alanı, söz diziminde ilgi kurduğu yön geriye doğrudur. Yani kendisinden önce gelen bir fiil veya ismi, pekiştirmek suretiyle belirler. Bu bakımdan kuvvetlendirme edatı, ismi kendisinden sonraki kelimeye bağlayan bir edat değildir (Tören, 2002). Bu ifade, kuvvetlendirme grubunun işlevsel yönünü ortaya koymakta ve edatın sadece vurgulayıcı bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Kuvvetlendirme grubunda isim tek kelime olabileceği gibi, bir kelime grubu da olabilir. Tören'e göre, kuvvetlendirme grubunda isim tek kelime veya kelime grubu olabilir ve isim unsuru asıl unsurdur. Kuvvetlendirme edatı ise ismi belirtmesi, vurgulaması açısından kelime grubunun yardımcı unsurudur. Bu, Türkçenin kelime sırasını belirleyen ana kuralına aykırı görünse de edatların dilin yardımcı kelimeleri olması itibarıyla normal bir durum olarak kabul edilebilir (Tören, 2002). Buradan hareketle, kuvvetlendirme grubunun hem dilin yapısal kurallarına uyduğu hem de anlamı güçlendirmek için esnek bir kullanım sunduğu anlaşılmaktadır.

Kuvvetlendirme grupları, özellikle vurgulamak istenen unsurları öne çıkarmada, metnin anlamını yoğunlaştırmada ve anlatımın etkisini artırmada önemli bir rol oynar. Örneğin, “daha güzel günler”, “bile anlamadı”, “ise önemli bir fark yaratır” gibi ifadelerde kuvvetlendirme edatı, kelimenin anlamını güçlendirir ve dinleyici veya okuyucunun dikkatini çeker. Bu

yapılar, hem konuşma hem yazı dilinde sık kullanılır ve özellikle edatların işlevsel yönünü ortaya koyar.

Özetle, kuvvetlendirme grubu, isim veya isim fonksiyonlu kelime gruplarını kuvvetlendirmek amacıyla kullanılan bir yapı olarak Türkçede dikkat çekici bir yer tutar. Tören'in vurguladığı gibi, edatlar yalnızca kelimenin anlamını pekiştiren yardımcı unsurlar olarak görev alır ve kelimenin öncesindeki ögeyle geriye dönük bir ilişki kurar. Bu bağlamda kuvvetlendirme grubu, anlamın belirginleşmesi ve dilin ifade gücünün artması açısından oldukça işlevseldir.

Özetle, Hatice Tören'in bu çalışması, Türkçede kavramsal olarak “kuvvetlendirme grubu” terimini netleştiren ve ayrı bir başlık altında inceleyen nadir kaynaklardan biridir. Muharrem Ergin, Zeynep Korkmaz ve diğer araştırmacılar daha çok edatlar ve kelime gruplarının işlevleri bağlamında bu gruba dolaylı olarak değinmişlerdir. Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi* adlı eserinde kuvvetlendirme grubu olarak değerlendirilebilecek unsurları “pekiştirme bağlaçları” başlığı altında ele alır. Bu bağlaçların, kelime veya kelime gruplarına kuvvet ve vurgu katma işlevi bulunduğunu belirtir (Korkmaz, 2009: s. 1115).

Bize göre de kuvvetlendirme grubu, bir isim veya kelime grubunun kuvvetlendirme edatıyla birleşerek anlamını güçlendirdiği kelime grubudur. Hatice Tören'in belirttiği gibi, kuvvetlendirme edatları çekimli bir fiil veya isim grubu sonrası gelerek dikkati bu kelimelerin üzerine çeker” ve “isim unsuru asıl, edat ise vurguyu sağlayan yardımcı unsur olarak görev yapar (Tören, 2002). Biz de tezimizde kuvvetlendirme grubuna yer vererek bu kelime grubunu örneklerle inceledik.

3.14.1. "Bile" Sözcüğü ile Oluşan Kuvvetlendirme Grubu

Bu grupta “bile” sözcüğü, cümledeki unsurlar arasında en uç noktada yer alan, beklenmedik ya da en az tahmin edilen ögeye özellikle vurgu yapar. Türkçede “bile” kelimesi, abartı, sürpriz, beklenmediklik ve güçlü vurgu anlamları taşıyan bir bağlaç olarak kullanılır. Anlam olarak “hatta” ve “dahi” kelimelerine yakın işlev görür. Örneğin, “Sen bile geliyorsun” ifadesinde beklenmedik bir kişinin katılması sürpriz olarak aktarılır. “Bile” bağlacı,

konuşmada ya da yazıda, bir durumu daha etkili ve belirgin kılmak için tercih edilir ve cümlelerin anlamını güçlendirir. Böylece, okuyucu o unsurun önemini veya beklenmedikliğini daha iyi anlar. “En küçük çocuk bile sınavı geçti” ifadesinde ise, beklenmedik birinin başarılı olması sürpriz olarak aktarılır. “Bile” bağlacı, pekiştirme işlevi bakımından hem “-dA” hem de “dahi” bağlacından daha kuvvetlidir; cümleye kattığı anlam vurgusu daha belirgin ve güçlüdür. Ancak, bağlama yönünden değerlendirildiğinde bu işlevi oldukça sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla “-dA”, “dahi” ve “bile” bağlaçları bağlama işlevi açısından sıralandığında, en güçlü bağlayıcı “-dA”, onu takip eden “dahi” ve en zayıf bağlayıcı olarak da “bile” yer almaktadır (Korkmaz, 2009: s. 1116).

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Hatta belki yaratacağım yeni ve bomboş aklım sayesinde **mutlu bile** olabilirdim... (s. 18)

Sevmeyi bile öğrenebilirim yeniden, diyordum. (s. 36)

Dünyanın dönme sesini bile duyabiliyorum. (s. 107)

Bir müzik kanalı bile var. (s. 224)

Bir an için, **sevgilileri olduğumuzu bile** hayal etmiş olabilirlerdi. (s. 234)

Yeterince para verse **şeytana bile** hizmet ederdi bence. (s. 272)

Öyle bir hayat yaşıyorlardı ki, **çok az miktarda bir para bile** her şeylerini değiştirebilirdi. (s. 290)

Yaşlanmam bile normal gelişmiyordu. (s. 334)

En boktan hikâye bile aynaya anlatılırken iyi gelir. (s. 449)

Ona **tek bir hücrem bile** benzemiyordu. (s. 461)

Bir fikir müsveddesi bulabilmek amacıyla **eski resimli romanları bile** okudum. (s. 518)

Tek bir kelimesini bile anlayamıyordum. (s. 531)

3.14.2. "dA " Eki ile Oluşan Kuvvetlendirme Grubu

Bu grupta “dA” bağlacı, cümlede kendisinden önce gelen unsura katılma, ilave etme ya da ekleme anlamı katar. Aynı zamanda vurgu yaparak, söylenenlerin kapsamını genişletir ve karşılaştırma anlamı da taşıyabilir. “-dA” bağlacı, yer aldığı ögenin anlamını kuvvetlendiren basit bir pekiştirme işlevi üstlenir. Ancak asıl dikkati çeken yönü, farklı gramer ögelerini birbirine bağlama gücüdür. Pekiştirme işlevi sınırlı kalsa da bağlama özelliği oldukça belirgindir (Korkmaz, 2009: s. 1115). Örneğin, “Ben de geleceğim” ifadesinde, konuşan kişi daha önce adı geçenlere katıldığını, aynı şekilde geleceğini belirtir. “O çok çalıştı, sen de çalışmalısın” cümlesinde ise karşılaştırma yapılarak diğer kişinin de aynı çabayı göstermesi gerektiği vurgulanır. “Yemekler güzel, ortam da çok hoş” cümlesinde ise, ortamın güzelliği yemeğin güzelliğine eklenerek ilave bir olumlu özellik anlatılır. Böylece “dA” bağlacı, cümlelerin anlamını zenginleştirir ve ifadeye genişlik kazandırır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Evet, duyunca **biz de** çok üzüldük. (s. 63)

Uçak önce Londra'ya, **oradan da** İstanbul'a inecekti. (s. 204)

Daha fazla ilerlemek de istemiyorduk. (s. 236)

Kerem’in de böyle bir düşünceye sahip olacak bilgisi yoktu zaten. (s. 270)

O iki çocuk da karşılarındakilerle aynı anda yemişti kurşunları. (s. 295)

Üçüncü capuccinoyu da bitirdikten sonra dört kişilik bir ailenin iki haftalık yemek masrafına eşit olan hesabı ödeyip masadan kalktım. (s. 331)

Banyonun da ışığını kapatıp aşağı indim. (s. 355)

Elimdekini de alıp bütün kâğıtları topladıktan sonra çıktı yukarıya. (s. 377)

Zaten bu soruya **düzgün bir yanıt da** veremezdim. (s. 435)

Tabii uykular çoğaldıkça **kâbuslar da** kendiliğinden gelmeye başladılar. (s. 498)

Artık, aldığım ilaçlardan ötürü eskisi gibi içki içemediğim için kendime bir soda, **Melis'e de** bir kadeh rakı aldım. (s. 504)

Esniyordu hâlâ ama **kanı da** hızlanmaya başlamıştı. (s. 517)

3.14.3. "Daha" Sözcüğü ile Oluşan Kuvvetlendirme Grubu

Bu grupta “daha” sözcüğü, kendisinden sonra gelen kelimenin anlamını derecelendirir, karşılaştırır ve kuvvetlendirir. Türkçede “daha”, genellikle üstünlük derecesi belirtmek için kullanılır ve bir özelliğin, durumun veya niceliğin diğerlerine göre daha yoğun, fazla veya yüksek olduğunu gösterir. Aynı zamanda pekiştirme işlevi de görür; yani sözcüğün anlamını güçlendirerek ifade eder. “Daha” sözcüğü cümlede ön unsur olarak yer alır ve ardından gelen kelimenin anlamını artırır, örneğin “daha hızlı”, “daha güzel” gibi ifadelerde bir karşılaştırma yapar ve üstünlük belirtir. Ayrıca “daha çok çalışmalısın” dediğimizde, karşı tarafın mevcut durumuna göre çabasını artırması gerektiği anlamı ortaya çıkar. Böylece “daha” sözcüğü, anlatımı hem daha belirgin hem de etkili kılarak, konuşma ve yazıda önemli bir derecelendirme aracı olarak görev yapar.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Bulunduğumuz yerde **iki kişi daha** vardı. (s. 93)

O zamanlar daha müziğe inanıyordum. (s. 171)

Durmak bilmeyen yelkovan **beş çizgi daha** ilerlemişti. (s. 256)

Kinyas bu işi **biraz daha** ciddiye almış ve geceleri Komünistan'a girip duvarlara yazılar yazmaya başlamıştı. (s. 270)

Zihnimin bir bölümünün indirmek istediği kepengi diğer bölümü **bir süre daha** aralık tutmak için çabalıyordu. (s. 304)

Önümde **en az altı saat daha** vardı. (s. 310)

Biraz daha yaklaşıp eğildi yüzüme doğru. (s. 325)

Emlak alım satımında en önemli unsurun çevre olduğunu **bir kez daha** anlamış bulunuyordum. (s. 351)

İki yudum daha aldım önümdeki fincandan. (s. 413)

Yeniden bir insan olmak, **bir sekiz yılını daha** alacakmış gibi bakıyordu bana. (s. 428)

Sigarayı söndürdükten sonra **gereksiz bir laf daha** ettim. (s. 440)

Biraz daha zaman kazanmalıydım. (s. 511)

3.14.4. "Dahi" Sözcüğü ile Oluşan Kuvvetlendirme Grubu

Bu grupta “dahi” sözcüğü, kendisinden önce gelen unsura katılma, eklenme ve beklenmedik şekilde o unsurun da dâhil olduğunu vurgulama anlamları katar. “Dahi” kelimesi, cümlede “bile” ile neredeyse aynı anlamda kullanılır ve özellikle sürpriz, beklenmediklik ya da abartı ifade etmek için tercih edilir. Bu bağlaç, önündeki kelimeyi veya grubu genişleterek, o unsura beklenmedik ya da vurgulu bir katılım olduğunu belirtir. Örneğin, “O kadar çok kişi geldi ki öğretmen dahi şaşırды” cümlesinde, öğretmenin beklenmedik bir şekilde bu kalabalığa dâhil olduğu, yani onun da bu duruma tepki verdiği anlatılır. “Dahi” sözcüğü, konuşma ve yazılarda vurgu yapmak için etkili bir bağlaçtır ve anlamı güçlendirir. “Dahi” bağlacının, “-dA” bağlacına kıyasla daha güçlü bir pekiştirme işlevi vardır. Kullanıldığı cümlede vurguyu artırarak anlamı daha etkili kılar. Ancak bağlama yönünden bakıldığında, “-dA” kadar kuvvetli değildir; yani cümle ya da ögeler arasındaki bağlantıyı sağlama işlevi sınırlı kalmaktadır (Korkmaz, 2009: s. 1116).

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Bunu fark edince, dünya üzerindeki bütün insanlar **birden yok olsalar dahi** yalnız kalmayacağımı anladım. (s. 20)

Olsa dahi o da irrasyoneldir! (s. 41)

Olsa dahi o da irrasyoneldir! (s. 41)

Bunlardan emin olmasak dahi, bizden kesin olarak farklı olduklarını söyleyebiliriz. (s. 87)

Bunu ima eden birinin dahi boynunu kırabilirdi. (s. 105)

Yine devreye insanın yarattığı o tiyatro sahnesinin plastik dekorları giriyor ve **ölümü dahi** kendi çıkarına göre biçimlendiriyordu. (s. 259)

Tabii ki değil birkaç gece, **birkaç ay dahi** anlatsam içindeki gizlenmiş sonun, o kaim, yumruk yemekten buz torbasına dönmüş, dazlak kafasına asla gülmeyeceğinden emin olduğumu düşünerek... (s. 281)

Milyonlarca insanın dünyanın bir yerlerinde birbirlerini kurşunlayarak **öldürmelerine neden olsa dahi**, çok gelişmiş bir ahlak anlayışı vardı. (s. 296)

Daha fazla terlerse içindeki bütün suyu boşaltıp öleceğini düşündüm ve **rüyalarında dahi** görse inanamayacağı o kelimeleri yuvarladım ağzımdan. (s. 340)

Aslında kızgınlığından, yüzünü öğlen saatlerinde güneşe tutmaya **karar vermiş olsa dahi**, fazla yapabileceğim bir şey yoktu. (s. 389)

O an binsem dahi kullanamayacağımı düşündüm. (s. 414)

Hayal edebileceğin en büyük acıyı, **bildiğin en büyük sayıyla çarpsan dahi** yaklaşılamazsın bir zamanlar içimde tüten zehre. (s. 512)

3.14.5. "Hem, hem de" Bağlacıyla Oluşan Kuvvetlendirme Grubu

Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi* adlı eserinde “hem” bağlacını özellikle pekiştirme işleviyle ele almaktadır. Ona göre, “hem” tek başına kullanıldığında, kendisinden önceki ögeyi sonrasındaki ögeyle üsteleme ve pekiştirme yoluyla ilişkilendirir. Böylece cümlede vurguyu artıran bir bağlama unsuru haline gelir. “Hem” bağlacının sonuna “de” edatı eklendiğinde ise, bu pekiştirme etkisi daha da kuvvetlenir ve bağlacın anlam gücü genişler (Korkmaz, 2009: s. 1117). Ayrıca Korkmaz, “hem” bağlacının yalnızca kelimeler arasında değil, cümleler arasında da bağlayıcı rol üstlendiğini vurgular. Bu yönüyle “hem” bağlacı, Türkçede iki ayrı cümleyi birbirine bağlarken aynı zamanda vurguyu çoğaltıcı ve anlamı yoğunlaştırıcı bir işlev üstlenmektedir. Böylece söz diziminde hem bağlacının yalnızca bir bağlama aracı olmadığı, aynı zamanda anlamı pekiştiren önemli bir pekiştirme bağlacı olduğu ortaya çıkmaktadır (Korkmaz, 2009: s. 1117).

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Hem zaten sağdan direksiyonu dünyaya ihraç etmiş bir kültür ancak bu kadar mücadele edebilir kendi iğrençliğiyle... (s. 71)

Hem de gerçekten. (s. 90)

Hem de çok iyi. (s. 115)

"**Hem** iyi müzik dediğin şey salakların dokuz ayrı ebatta gitarla yaptıkları boktan Latin müziği!" (s. 133)

Hem zaten çok zor olurdu üst kata çıkıp aramak. (s. 155)

Hem de çok ağır. (s. 163)

Hem de en az zararla! (s. 172)

Hem daha acısız. (s. 190)

Hem de çok fazla. (s. 221)

Hem de hiç! (s. 241)

Hem de, tahmin edemeyeceğin kadar çok. (s. 279)

Hem zaten okullarda öğretilen bir doğa kanununa boyun eğiyorum ben. (s. 403)

3.14.6. "İse" Sözcüğü ile Oluşan Kuvvetlendirme Grubu

Kuvvetlendirme grubu, Türkçede bir kelimenin ya da ifadenin anlamını daha güçlü ve etkili hale getirmek için kullanılan özel bir kelime grubu türüdür. Bu grupta "ise" sözcüğü önemli bir görev üstlenir; kendisinden önce gelen unsuru diğerlerinden ayırır ve o unsura güçlü bir vurgu yapar. "İ- ek-fiilinin şart kipinden kalıplaşarak ortaya çıkan "ise" kelimesi ile bunun ekleşmiş şekli olan "-se" yalnızca bağlama görevi üstlenmekle kalmaz; aynı zamanda cümleye pekiştirme anlamı da kazandırır" (Korkmaz, 2009: s. 1118). "İse" bağlacı, cümlede karşılaştırma, ayırım ya da vurgulama anlamlarını taşıyarak, öne çıkarılan kelime veya ifadeye ayrı bir önem katar. Özellikle bir şeyi özellikle belirtmek, farklılaştırmak ya da beklenmedik bir durumu göstermek için kullanılır. Örneğin, "Ahmet çalışkan, Ayşe ise çok yeteneklidir" cümlesinde, "ise" sözcüğü Ayşe'yi Ahmet'ten ayırarak karşılaştırma ve vurgu yapmaktadır. Bu bağlaç sayesinde cümledeki unsur hem ayrı bir yere sahip olur hem de dikkat çekici hale gelir. "İse" ile oluşturulan kuvvetlendirme grubu, dilde anlamı pekiştirmek, bir şeyi vurgulamak veya farklılaştırmak amacıyla sıklıkla tercih edilir.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Sonuncusunu ise şimdi yazdım. (s. 25)

Radyoda ise Tom Jones'tan “I’m Coming Home” çalıyordu. (s. 169)

Ankara’da ise neredeyse imkânsız gibidir. (s. 232)

Diğer idealini gerçekleştirmenin yolunu ise beyaz adamı uyuşturucu bağımlısı haline getirmekte bulmuştu. (s. 264)

İkinci ayrıntı ise, Feridoun'un iki yanında duran ve Uzi taşıyan devler... (s. 296)

Duvardaki saat ise Feridoun'u aramama tam olarak yedi dakika kaldığını söylüyordu. (s. 370)

Bu durumda ise zamanın yetmemiştir hayatı anlamaya. (s. 423)

Işık oyununun mucidi olan Tuğba'ya ise en son sarıldım. (s. 462)

Suat ise ölümden kaçmama yardım edeceğini açıklamıştı. (s. 479)

Ben saatinde, **o ise** erken gelmişti. (s. 489)

Mücadelenin yöneticisi olan ben ise, bu zaman içinde daha iyiye gitmiyordum. (s. 521)

Sekiz yılını ise zihnim felçli geçirmişti. (s. 532)

3.14.7. "Olsun" Sözcüğü ile Oluşan Kuvvetlendirme Grubu

“Olsun” sözcüğü, Türkçede genellikle hoş görölü bir kabullenışı ve olumlu bir yaklaşımı ifade etmek için kullanılır. Bu sözcük, cümleye rahatlatıcı ve uzlaştıracı bir vurgu katarak, karşıdaki kişi veya duruma karşı anlayış gösterildiğini ve durumu kabullendiğimizi belirtir. “Olsun” ifadesi, dilek-şart kipiyle kurulan ve yumuşatma işlevi gören bir yapıdadır; bu sayede sert ya da olumsuz algılanabilecek durumlar daha nazik ve kabul edilebilir hâle gelir. Örneğin, “Geç kaldın, olsun, önemli olan geldin” cümlesinde “olsun” kelimesi, geç kalma durumunu affeder ve olayı yumuşatır. Benzer şekilde, “Hata yaptın ama olsun, herkes hata yapabilir” ifadesinde de “olsun” sözcüğü, hata karşısında hoşgörü ve olumlu yaklaşımı güçlendirir. Bu nedenle “olsun”, konuşmalarda ve yazılarda karşılıklı anlayışı artıran, iletişimi yumuşatan önemli bir ifadedir.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Kararmakta olan hava **biraz olsun** sessizliği de yanında getirmişti. (s. 82)

Kendisi her şeyi ayarlamaya hazırdı, gençliğini **biraz olsun** yeniden yaşamak için. (s. 114)

Yalnızlık moda olsun, renklerini ben seçeyim! (s. 122)

Ve **biraz olsun** görmüştür hiçbir şey yapılmayan sahneleri. (s. 162)

Bütün dünya üstat öldükten sonra, **yaşadığına pişman olsun** diye yazılır o satırlar. (s. 180)

Fonda da **siyah bir ejderha olsun** istedim. (s. 222)

Kesin konuşmamdan ve masanın altından uzattığım nakitten dolayı sakinleşmiş, **terlemesi biraz olsun** durmuştu. (s. 284)

Otele ancak **biraz olsun** kuruduktan sonra dönebilirdim. (s. 314)

Anlaşılması daha kolay olsun diye... (s. 325)

Evin bazı köşelerine güneşin ulaşamıyor olması **biraz olsun** içeriği serinletmişti. (s. 350)

Sevgilim olsun istiyordum. (s. 488)

Bir yardımın olabileceğini sanmıyorum tabii, ama en azından, yıllardır herkesten gizlediğim bir gerçeği anlatmak **biraz olsun** rahatlatıcı.” (s. 510)

3.14.8. “Ya” Bağlacıyla Oluşan Kuvvetlendirme Grubu

Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi* adlı eserinde “ya” bağlacı yalnız başına kullanıldığında da pekiştirme işlevi üstlenebilir. Bu kullanım özellikle soru-cevaplı cümlelerde ya da aynı fiil kipinin tekrarı sırasında görülür. Böyle durumlarda araya giren “ya”, tekrarlanan fiilin anlamını güçlendirerek cümlenin vurgusunu artırır (Korkmaz, 2009: s. 1118). Örneğin, “Gelecek ya, gelecek” ifadesinde “ya” unsuru fiili pekiştirerek kesinlik duygusu kazandırır. Aynı şekilde, “Olur ya, olmaz” gibi yapılarda da “ya” sözcüğü iki zıt ihtimali kuvvetlendirir. Korkmaz, “ya” bağlacının hem tek başına pekiştirme işlevi üstlenebileceğini, hem de tekrar gruplarıyla birleşerek anlamı yoğunlaştıran bir görev üstlendiğini belirtir.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

"Peki **ya** limana giriş, pasaport işleri?" (s. 102)

Ama **ya** şimdi ki Kayra için ne ifade ediyordu o gece gördüğüm, hikâyesini okuduğum hayalet araba? (s. 308)

Peki **ya** sen? (s. 312)

Ya zihnimin can çekişmesi yıllar sürerse? (s. 348)

Ya bedenim zihnimden önce pes ederse? (s. 348)

"Peki, **ya** başarısız olursan?" (s. 349)

Çıkarken, her biri hayatıma katılmış dört saniyeydi ama peki **ya** inerken? (s. 382)

Belki yanımdaki para, bir yıl boyunca bu yatakta yatmama yeterdi ama peki **ya** sonra? (s. 428)

Ya o hastalık, ailemi bulduktan altı ay sonra beni öldürürse, o zaman yaratmış olacağım acıdan ikinci bir Çin Seddi inşa edilmez miydi? (s.430)

"Ama peki, **ya** şimdi ne olacak?" dedim kendime. (s. 467)

Gerçekten iyiydim ama **ya** vücudum? (s. 468)

3.15. FİİLİMSİ GRUBU

Fiilimsi grupları, Türkçede fiil köklerine veya gövdelerine getirilen belirli eklerle türetilmiş ve cümlede fiil işlevinin yanı sıra isim, sıfat veya zarf işlevi görebilen kelime gruplarıdır. Bu gruplar, cümlelerin yüklemine bağımlı olmaksızın farklı görevlerde yer alabilmekte ve anlatımda çeşitlilik ile anlam zenginliği sağlamaktadır. Fiilimsi gruplar, genel olarak üç ana kategoriye ayrılır: isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil.

İsim-Fiil Grubu, fiil köklerine -mAk ekinin eklenmesiyle oluşur ve cümlede adlaştırmış bir işlev üstlenir. Bu yapılar, eylemin adını belirtir ve cümlede özne, nesne veya dolaylı tümleç olarak kullanılabilir. Örneğin, "Yüzmek sağlıklıdır" veya "Koşmak onu rahatlatır" gibi kullanımlarda fiilimsi, cümlelerin fiil yükleminden bağımsız olarak isim işlevi görmektedir. İsim-fiiller, soyut kavramları ifade etme ve anlatımda genel kavramsallaştırma sağlamada önemli bir rol oynar.

Sıfat-Fiil Grubu, fiil köklerine -An, -mİş, -r gibi ekler getirilerek oluşturulur ve cümlede nitelik belirten sıfat işlevi görür. Bu gruplar, isimleri tanımlayarak onların özelliklerini vurgular ve cümlenin anlamını detaylandırır. Örneğin, “Gülen çocuk sınıfta dikkat çekti” veya “Yapılmış işin sonucunu gördük” ifadelerinde fiil kökleri, isimleri nitelendirerek sıfat işlevi kazanmıştır. Sıfat-fiiller, anlatımı zenginleştirir ve isimlere yönelik betimleyici nitelik kazandırır.

Zarf-Fiil Grubu, fiil köklerine -ArAk, -IncA, -Ip, -mAdAn gibi ekler getirilerek oluşturulur ve cümlede temel yükleme bağı olarak zarf işlevi görür. Bu yapılar, eylemin nasıl, ne zaman veya hangi koşullar altında gerçekleştiğini belirtir. Örneğin, “Koşarak geldi” veya “Ders çalışmadan sınava girdi” cümlelerinde zarf-fiiller, ana fiilin geliş biçimini, zamanını veya koşulunu açıklayarak cümleye ayrıntı ve mantıksal bağ sağlar.

Fiilimsi grupları, Türkçede anlatımın esnekliğini artıran ve anlam derinliği kazandıran yapılardır. Bu gruplar, hem konuşma hem yazı dilinde, özellikle açıklayıcı ve uzun cümlelerin kurulmasında önemli bir işlev üstlenir. Fiil köklerinden türetilmiş isim, sıfat veya zarf işlevi gören ögeler aracılığıyla, anlatımda anlam yoğunluğu sağlanır ve cümleler çok yönlü bir şekilde yapılandırılabilir. Fiilimsi grupların doğru kullanımı, dilin anlatım gücünü artırır ve cümlenin anlamının açık ve etkili bir biçimde iletilmesini sağlar.

Muharrem Ergin *Türk Dil Bilgisi* eserinde fiilimsileri, cümlede hem fiil hem de isim, sıfat ya da zarf işlevi üstlenebilen gruplar olarak değerlendirir. Bu fiilimsi grubunun fiil köklerinden türediğini ve cümlede bağımsız işlevler üstlenebileceğini belirtir. Ayrıca, isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil ayrımını yapar (Ergin, 2007: s. 395).

Tahsin Banguoğlu *Türkçenin Grameri* eserinde fiilimsileri, fiilden türeyip isim, sıfat veya zarf olarak kullanılan gruplar şeklinde inceler. Ona göre, isim-fiil ve sıfat-fiiller cümlede öge görevini üstlenirken, zarf-fiiller olayların zaman, koşul veya tarzını belirtmede kullanılır (Banguoğlu, 1974: s. 419).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* eserinde fiilimsileri, “İsim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil” başlıkları altında inceleyerek

İsim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiillerin cümledeki görevlerini ve konumlarını belirtir. Fiilimsilerin hem bağımsız hem de bağlı öge olarak kullanılabileceğini ifade ederler (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 83).

Leyla Karahan *Türkçede Söz Dizimi* eserinde fiilimsileri, cümlede isim, sıfat veya zarf işlevi gören fiilden türetilmiş ögeler olarak değerlendirir. Özellikle zarf-fiillerin cümlede mantıksal bağ ve zaman ilişkisi kurmadaki önemine dikkat çeker (Karahan, 2021: s. 57).

Muharrem Ergin *Türk Dil Bilgisi* eserinde fiilimsileri fiil grubu adı altında ele almıştır. Tahsin Banguoğlu *Türkçenin Grameri* eserinde fiilimsileri “yatık fiiller” terimiyle tanımlamış ve bunların cümledeki işlevlerini açıklamıştır. Mustafa Özkan-Veysi Sevinçli ve Leyla Karahan eserlerinde fiilimsileri ayrı başlıklar altında incelemiştir.

Bize göre fiilimsi grupları, fiil köklerinden türeyerek cümlede isim, sıfat veya zarf işlevi gören yapılardır. Biz de tezimizde fiilimsi gruplarını üç başlık altında isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil şeklinde inceleyerek örneklerle değerlendirdik.

3.15.1. İsim-Fiil Grubu

İsim-fiil grubu, fiillerden türetilen ve cümlede isim gibi işlev gören kelime gruplarını ifade eder. Bu gruplar, fiil köklerine veya gövdelerine belirli ekler getirilerek oluşturulur ve zaman veya kişiyle doğrudan bağlantılı değildir. Örneğin, “gitmek”, “kaçış”, “yapma”, “yapmak” gibi kelimeler isim-fiil örnekleri arasında sayılabilir.

İsim-fiil grubunda kelimeler, iki temel unsurdan oluşur: birincisi fiilin kökü veya gövdesi, ikincisi ise üzerine eklenen isim-fiil ekleridir. Örneğin, “gitmek” kelimesinde “git-” sözcüğü kök kısmını, “-mA” eki ise türetici kısmı oluşturur. Bu ekler genellikle “-mA”, “-Iş”, “-Uş”, “-mA” biçimindedir ve Türkçede mastar ekleri olarak adlandırılır. “-mA” eki, fiilleri hem isimleştirir hem de eylemin hareket yönünü vurgular; diğer ekler ise fiilden türeyen ismi daha çok iş veya durum olarak ifade eder.

İsim-fiil grupları, cümlede çekim ekleri alarak farklı görevlerde kullanılabilir. Bu gruplar, özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve hatta yüklem

işlevi görebilir. Örneğin, “Okumak sağlıklıdır” cümlesinde “okumak” yüklem görevindedir; “Kitap okumayı seviyorum” ifadesinde “okumayı” nesne görevindedir.

Bu grupların temel özelliği, fiilin eylem yönünü kavramsal olarak soyutlayarak isim haline getirmesidir. Böylece isim-fiil grupları, cümlede hem anlamı netleştirir hem de anlatımda çeşitlilik ve esneklik sağlar. Akademik ve resmi metinlerde, kavramsal anlatımı güçlendirmek ve eylemleri daha sistematik bir şekilde ifade etmek için özellikle tercih edilirler.

İsim-fiil grupları, araştırmacılar tarafından genellikle fiilden türeyip cümlede isim işlevi gören gruplar olarak tanımlanmıştır. Muharrem Ergin *Türk Dil Bilgisi* eserinde isim-fiilleri, cümlede genellikle isim işlevi gören ve fiil kökünden türeyen sözcükler olarak tanımlar (Ergin, 2007: s. 395).

Tahsin Banguoğlu Türkçenin Grameri eserinde bu grupları cümlede özne, nesne veya dolaylı tümleç işlevi görebilecek gruplar olarak ele almış; Banguoğlu “adfiiller” terimini kullanmıştır (Banguoğlu, 1974: s. 420).

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi* eserinde master biçimiyle sınıflandırmış, isim işlevini vurgulamıştır (Korkmaz, 2009: s. 214).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* eserlerinde isim-fiilleri, fiil kökünden türeyen ve cümlede ad anlamı taşıyan gruplar olarak ele almış (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 83).

Leyla Karahan *Türkçede Sözdizimi* eserinde isim-fiilleri fiil kökünden türeyen ve cümlede ad anlamı taşıyanlar olarak incelemiştir (Karahan, 2021: s. 55).

İsim-fiil grupları, Türkçede eylemlerin isimleşmesini sağlayan en önemli gruplar arasında yer almakta ve dilin anlatım zenginliğine büyük katkı sunmaktadır.

3.15.1.1. "-mAk" Eki ile Oluşturulan İsim-Fiil Grupları

“-mAk ekiyle oluşturulan fiil adları, diğer adlar gibi iyelik ve ad çekim eklerini alabilirler. Edatlarla birlikte grup oluşturabilirler ve cümlede özne, nesne, tümleç veya yüklem olarak görev yapabilirler. Ancak, belirtili ad tamlaması kuramazlar; belirtisiz ad tamlamasında ise yalnızca tamlayan

olarak yer alırlar. Diğer adlardan farklı olarak -mA eki, olumsuzluk eki “-mA” alabilir, fakat “-lAr” çokluk eki taşıyamaz”(Korkmaz, 2009: s. 215). Örneğin, “yapmak”, “koşmak”, “okuma” gibi kelimeler bu eklerle isimleşmiş fiillerdir. Bu tür gruplarda, isim-fiil genellikle mastar hali olan “-mA” eki alır ve bu hal, fiilin genel, soyut ve sözlük anlamını gösterir. İsim-fiil grubu içinde, isim-fiili tamamlayan nesne, zarf ya da dolaylı tümleç gibi unsurlar da bulunabilir. Mesela “kitap okumak”, “sabah yürüyüşü yapmak” gibi ifadeler isim-fiil grubuna örnek olarak verilebilir. İsim-fiil, grubu yöneten ve cümlede isim gibi görev yapan ana unsurdur; yanındaki kelimelerle birlikte anlam bütünlüğü sağlar. Bu sayede fiilden türeyen soyut kavramlar veya isimler cümlede rahatlıkla kullanılır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Onu görmek için altı saat yol almam gerekiyordu. (s. 25)

Biraz daha korkutmak gerekiyordu. (s. 61)

Otelden ayrıldıktan sonra **Kayra'nın bulduğu eve taşınmak** kendimize yaptığımız bir iyilikti. (s. 119)

Ne de olsa, **belli bir uluslararası standardı yakalamak** zorundaydı en fakir ülkeler bile. (s. 197)

Dünyanın bütün içkilerini içmek istiyordum. (s. 210)

Üçer dakikalık on iki raunt boyunca **birbirlerini yumruklayan ağır sıklet adamları izlemek** büyük bir gösteriye tanıklık etmektir. (s. 274)

Çocuğa karşı otoriter davranmak yersiz olurdu. (s. 366)

Elindeki makası alıp **kalbine saplamak** istedim. (s. 416)

Öldürmeye çalıştığım zihnimi diriltmek için kalemi alıyordum elime. (s. 468)

İyi görünen bir ferdini kaybetmek istemezdi. (s. 492)

Sokak vahşetinin öz çocuklarının beyinlerini yıkayıp **onları düşünen canavarlara dönüştürmek** istiyordum. (s. 500)

Ona sarılmak istemiştım. (s. 523)

3.15.1.2. "-mA" Eki ile Oluşturulan İsim-Fiil Grupları

"-mA eki, fiilleri adlaştıran ve oldukça sık kullanılan bir ektir. Bu ekle oluşturulan kılış adları, diğer adların sahip olduğu tüm özellikleri taşır. Çokluk, iyelik ve ad çekim eklerini alabilir; tamlamalarda yer alabilir. Cümlede ise özne, tümleç ya da yüklem görevinde kullanılabilir" (Korkmaz, 2009: s. 216). Bu ek, fiilin "yapma, etme veya olma" gibi eylem adını belirtmesini sağlar. Merkez unsur olarak, "-mA" eki almış fiilimsiler bulunur; bu fiilimsiler, cümlede isim gibi görev yapar. Yan unsurlar ise, bu isim-fiili tamamlayan nesne, zarf veya sıfat gibi ögelerdir ve birlikte bir isim-fiil grubu oluştururlar. Bu grup, isimleşmiş fiil ile onu destekleyen ögelerin bir araya gelmesiyle anlam bütünlüğü sağlar. Örneğin, "koşma, yazma, gelme" gibi yapılar fiile "yapma, etme" anlamı katarak eylemi somutlaştırır ya da soyutlaştırır. Böylece fiil, sadece bir hareket değil, aynı zamanda o hareketin adı veya kavramı olarak kullanılır."

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Kolumu kurtarmaya çalıştım. (s. 74)

Yeniden terlemeye başlıyorum. (s. 101)

Altın yumurtlayan tavuğu kesmeye benzer... (s. 115)

İnsanlarla iletişim kurmayı unutmuştu. (s. 204)

Çarşıda yürümeye başladım. (s. 250)

Ne birkaç kilo toz satmaya, ne de Meksika'da yaptığımız gibi **aptal bir Amerikalıyı baltayla kesmeye** benziyordu. (288)

Tam zamanında titremeye başlamışlardı. (s. 351)

Sıtma krizlerimdeki gibi saçmalamaya başlamıştım. (s. 365)

Süt ve rakı arasında giden sarkaç, **canavar ve insan arasında uçmaya** başlamıştı. (s. 428)

Annem alışkanlıktan, **tabakları ve kahvaltılıkları kaldırmaya** başlamıştı. (s. 440)

Hiçbir kurala bağlı kalmadan yaşamış yaratıktan, **bütün toplumsal kanunlara riayet eden bireye dönüşmeye** çabalıyordum. (s.461)

Bedenine söz geçirmeye çalışıyordu. (s. 521)

3.15.1.3. "-İş/ -Uş" Ekleri ile Oluşturulan İsim-Fiil Grupları

“-İş / -Uş eki, fiilleri adlaştıran ve Türkçede oldukça yaygın kullanılan eklerden biridir. Bu ekin en belirgin özelliği, kılışın yapılma biçimini ya da tarzını ifade etmesidir. Bu nedenle, bu ekle türeyen adlara “tarz adları” da denilmektedir. Ayrıca, -İş / -Uş ekli adlar kimi zaman bir kılışın tarzını belirtmek yerine, sınırlı ya da tek seferlik bir eylemi de gösterebilir” (Korkmaz, 2009: s. 217). Bu ekler, genellikle yapılan eylemin nasıl gerçekleştiğini, tekrarlanmasını, sürecini ya da sonucunu anlatır. Yani, bir hareketin kendisi yerine o hareketin biçimi, şekli veya sonucu hakkında bilgi verirler. Merkez unsur olarak, bu ekleri almış fiilimsiler (isim-fiiller) bulunur ve bu fiilimsiler cümlede isim gibi görev yapar. Yan unsurlar ise, bu isim-fiili destekleyen nesne, zarf, sıfat gibi ögeler olabilir ve birlikte anlamlı bir isim-fiil grubu oluştururlar. Bu grupta, eylemin adı, şekli, niteliği ya da sonucu anlatılır. Örneğin; “alış” “geliş” ve “koşuş” gibi kelimeler bu eklerle oluşturulmuş isim-fiillerdir. Böylece, fiilden yeni anlamlar taşıyan isimler türetilir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ve **bitmek bilmez huzur arayışımız** hayatta kalmamızı sağlıyor. (s. 42)

Perdenin havalanışı okyanustaki kasırgadır. (s. 53)

Erkekliğe dönüş yolunu kapatmak istemez. (s. 58)

Vücudumun işleyişini duyuyorum. (s. 108)

Kinyas bir süre alay ettikten sonra, **ülkeye dönüş** fikrimle ciddi olduğumu ve zihinsel ölümümüzden önce belli bir zaman o toprak üstünde zaman geçirmenin ilginç olacağını anlattım. (s. 199)

Nefes alışlarım hızlandı. (s. 210)

Aslında tam bir dalış diyemem. (s. 231)

Odadan bir yürüyüş yapmak için bile çıkmak istemiyordum. (s. 310)

Onun yaşındayken **nerede ve nasıl bir hayat yaşadığını hatırlamıyor oluşumu** büyük bir şaşkınlık ve mutlulukla fark ettim. (s. 342)

Bu, genel olarak, **evden kaçış** nedenimdi. (s. 444)

Vurucu bir giriş iyi olur, diye düşündüm. (s. 492)

Bir ay içinde büyük nakliyat patronunun, **ekonomi dergilerine konu olacak kadar hızlı çöküşü** başlayacaktı. (s. 529)

3.15.2. Sıfat-Fiil Grubu

Sıfat-fiil grubu, diğer adıyla “ortaçlar,” fiillere getirilen belirli ekler aracılığıyla (-An, -AsI, -mAz, -Ar, -dIk, -AcAk, -mİş) oluşturulan ve cümlede sıfat işlevi gören kelime gruplarını ifade eder. Bu ekler, fiillere nitelik kazandırarak onları bir isim veya sıfatı niteleyen öge haline getirir. Örneğin, “-AcAk” eki fiilin köküne eklenerek gelecek zaman anlamı katarken, “-Ar” eki fiile geniş zaman anlamı kazandırır.

Sıfat-fiiller, cümle içinde hem bir kavramı niteleyip belirttikleri için hem de özne, nesne, dolaylı tümleç, yer tamlayıcısı veya yüklem gibi görevlerde kullanılabildikleri için esnek bir işlevselliğe sahiptir. Bu grupta esas unsuru sıfat-fiil oluştururken, yardımcı ögeler genellikle önde yer alır ve sıfat-fiil grubu sonda konumlanır. Ayrıca, sıfat-fiiller fiiller gibi olumsuzluk eki de alabilir; ancak cümledeki temel görevleri sıfat olarak bir ismi nitelemektir.

Sıfat-fiiller, Türkçede birleşik sözcüklerin oluşumunda da rol oynar. Örneğin, “ağaçkakan,” “bilgisayar,” “konuksever” ve “kardelen” kelimeleri, sıfat-fiillerin birleşik sözcük üretimindeki işlevini gösterir. Ayrıca, en çok kullanılan eklerden olan “-dIk, -dUk, -AcAk” gibi ekler, genellikle iyelik ekleriyle birlikte de kullanılabilir.

Diğer fiilimsi gruplar gibi, sıfat-fiil grubu doğrudan yargı bildirmez; yani tek başına cümlede yüklem görevini üstlenmez. Bunun yerine, isim veya sıfat nitelendirmesi yoluyla cümlelerin anlamını zenginleştirir ve anlatımı daha ayrıntılı hale getirir. Böylece, sıfat-fiil grupları Türkçede hem dilin yapısal çeşitliliğini hem de ifade gücünü artıran önemli ögeler arasında yer alır.

Muharrem Ergin *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde bu grupları, fiil kök ya da gövdelerine getirilen sıfat-fiil ekleriyle kurulan ve bir ismi niteleyen gruplar olarak tanımlar (Ergin, 2007: s. 396).

Tahsin Banguoğlu *Türkçenin Grameri* adlı eserinde sıfat-fiilleri “nitelik bildiren fiiller” olarak değerlendirir ve bu grupların cümlede sıfat göreviyle isim unsurunu belirlediğini vurgular (Banguoğlu, 1974: s. 422).

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi* eserinde sıfat-fiilleri, cümlede isimlere niteleyici veya belirleyici anlamlar katan gruplar şeklinde açıklar (Korkmaz, 2009: s. 351).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserinde ise sıfat-fiil gruplarının cümlede nesne, özne ya da tümleç gibi öğeleri niteleyerek anlamı zenginleştirdiğini belirtir. (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 86).

Leyla Karahan *Türkçede Sözdizimi* adlı eserinde sıfat-fiil gruplarını cümlede tek öge gibi davranan, ancak sıfat işleviyle ismi niteleyen kelime grupları olarak değerlendirir (Karahan, 2021: s. 53).

3.15.2.1. “-An/-r/-Ar/-mAz” Sıfat-Fiil Ekleri ile Oluşturulan Sıfat-Fiil Grupları

“An, -r, -Ar, -mAz” sıfat-fiil ekleri fiil köklerinden sıfat türeterek cümlede özne, nesne veya tümleç gibi görevler üstlenebilen gruplar meydana getirir. “-An” eki geçmiş zaman veya tamamlanmışlık, “-r” eki geniş zaman veya sürekli eylem, “-Ar” eki gelecek veya tekrarlayan eylem, “-mAz” eki ise olumsuzluk anlamı katarak sıfat-fiil gruplarının işlevini çeşitlendirir. Bu gruplar, cümlelerin söz diziminde anlam zenginliği ve işlevsel esneklik sağlar. “An” eki, Türkçede en yaygın kullanılan sıfat-fiil eklerinden biridir. Bu ek, fiil köküne ya da gövdesine eklenerek, eylemi yapan veya o eylemi sürekli gerçekleştiren kişi ya da nesneyi niteleyen sıfatlar oluşturur. Örneğin, “gülen çocuk” ifadesinde “gülen” kelimesi, şu anda veya sürekli gülen anlamındadır. “-r” ve “-Ar” ekleri de sıfat-fiil eki olarak fiil köküne gelir ve genellikle geniş zaman, alışkanlık veya genel bir özellik belirtir. Mesela, “koşar adam” ifadesinde “koşar” kelimesi, düzenli olarak koşan ya da genellikle koşan anlamı taşır. Buna karşılık, “-mAz” eki ise olumsuz sıfat-fiil eki olup, fiil köküne eklenerek o eylemin yapılmadığını, mümkün olmadığını ya da gerçekleşmediğini belirtir; örneğin, “yapılmaz iş” ifadesinde “yapılmaz” kelimesi, yapılması mümkün olmayan işi anlatır. Bu eklerle türetilen sıfatlar,

niteledikleri ismin zamanla, alışkanlıkla, olumsuzlukla veya süreklilikle ilgili özelliklerini gösterirler. Cümle içinde genellikle isim ögesini niteler, tamlayan görevinde bulunur ya da niteleme işlevi görür

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Kapısında 17 yazan daireye girdik. (s. 15)

Şimdi yine, **içki şişesi tarlasına benzeyen** salondayız. (s. 35)

More en azından **çocuk kitaplarına benzer** boktan hikâyeleriyle, ideal dünya konusunda kendini tatmin etmişti. (s. 66)

Etrafımızda dönen görünmez dümenler. (s. 144)

İçindekileri en iyi saklayan kasa odur. (s. 181)

Benim için katlanılamaz bir durumdu. (s. 200)

Sıra geldi, **yağmur gibi yağın** emirleri dinlemeye. (s. 323)

En azından, **onlar da karakter denilen işe yaramaz** bölüm yoktur! (s. 386)

İçinde önlenemez bir istek vardı gerçek bir kaltağa dönüşebilmek için. (s. 408)

Ölümü önemsemeyen bir hastadan daha iyi ne olabilirdi ki, bir doktor için? (s. 477)

Yıllarca teker teker vücudumu ve beynimi kaplayan bu kabukları soydum. (s. 514)

Ve o gece, **bütün zihnimi zorlayan** bir karşılaşma oldu. (s. 525)

3.15.2.2. “-dİk/-dUk/-tİk/-tUk/-mİş/mUş” Sıfat-Fiil Ekleri ile Oluşturulan Sıfat-Fiil Grupları

dİk, -dUk, -tİk, -tUk, -mİş, -mUş” ekleri fiil köklerinden sıfat türeterek cümlede özne, nesne veya tümleç görevleri üstlenebilen gruplar meydana getirir ve -dİk/-dUk/-tİk/-tUk ekleri genellikle geçmişte tamamlanmış eylemleri ifade etmektedir. -mİş/-mUş eklerinin duyulan geçmiş ya da öğrenilen bilgiyi vurgulayan sıfat-fiil gruplarını oluşturmaktadır. “dİk/ dUk/-tİk/-tUk/-mİş/mUş” gibi sıfat-fiil ekleri, fiil köklerine eklenerek geçmişte tamamlanmış ya da gerçekleşmiş eylemleri anlatan sıfat-fiil grupları

oluşturur. Bu ekler, fiilin yaptığı işi veya durumu isimleştirir ve böylece o eylemin tamamlandığını, gerçekleştiğini belirtir. Örneğin, “yapılan iş” ifadesindeki “yapılan” kelimesi, geçmişte yapılmış ve bitmiş olan işi anlatır. Bu tür sıfat-fiiller, isimlerle birlikte kullanıldığında genellikle tamlayan eki olarak tamlamalar içinde yer alır ve cümlelerin anlamını daha kesin ve belirgin hale getirir. Bu sıfat-fiiller, cümleye geçmiş zaman ve tamamlanmışlık anlamı katarak anlatımı güçlendirir ve fiilin zaman boyutunu isim unsuruna taşır.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Yirmi yıldan fazla bir süredir tanıdığım biri alnıma doğru silah uzatmış ve ölümümün doğal yollarla olmamasını sağlamaya çalışıyordu. (s. 16)

Ayak basmadığım yer kalmadı. (s. 26)

Vücudumun çıkarabildiği bütün sıvıları tanıdım. (s. 146)

Dilini sevmediğimiz ülkeyi terk etme zamanı gelmişti. (s. 197)

Yüzyılın başından kalmış bir bina... (s. 221)

Elleri kurulmuş bir saat kadar dakikti. (s. 351)

İki ana parçaya bölünmüş zihnimin somut hayatla ilgili kısmı her gün küçülüyordu. (s. 391)

O başarılı olmayı seçmiş bir insandı. (s. 399)

İlk gördüğüm taksiyi durdurup bindim. (s. 431)

Kaçarak öldürdüğüm ailemin, dönerek cesetleriyle oynuyordum. (s. 452)

Kendime geldiğimde, **üç tane yan yana konmuş** sandalyenin üzerinde yattığımı fark ettim. (s. 454)

Kalibresi zayıf bir kurşun yemiş yabandomuzu gibi topallayarak çevremde dönüyordu. (s. 500)

3.15.2.3. “-AcAk/-AsI” Sıfat-Fiil Ekleri ile Oluşturulan Sıfat-Fiil Grupları

AcAk / -AsI” ekleriyle oluşturulan sıfat-fiil ekleri geleceğe yönelik veya beklenen eylemleri nitelendiren sıfat-fiil yapıları oluşturur. “-AcAk” eki genellikle fiilin gelecekteki gerçekleşme durumunu belirtirken, “-AsI” eki, bir

nesnenin veya kişinin sahip olacağı niteliği ifade eder. Bu gruplar cümlede sıfat işlevi görür ve tamlayan olarak kullanılabildiği gibi, çeşitli tümleş görevleri de üstlenebilir. Bu gruplar, Türkçe söz diziminde anlam zenginliği ve işlevsel esneklik sağlamaktadır. Örneğin, “gidecek yol” ifadesinde “gidecek” kelimesi, gelecekte yapılacak bir eylemi belirtir. Böylece, bu tür sıfat-fiiller isimleri belirlerken zamanı işaret eden sıfat görevini üstlenir. Diğer yandan, “-AsI” sıfat-fiil eki ise daha çok dilek, istek, eğilim veya içsel yönelimi belirtir. Fiil köküne getirildiğinde, fiile arzu, niyet ya da beklenti anlamı katar; örneğin “gidesi gelen kişi” ifadesindeki “gidesi” kelimesi, kişinin gitme yönündeki eğilimini ya da gerekliliğini anlatır. Her iki ek de fiilden türemiş sıfatlar olarak kullanılır ve cümlede ismi niteleyerek zaman ve niyetle ilgili anlamlar yükler.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Dünya üzerinde yapılacak işlerim bitmişti. (s. 17)

Yani mektuplarımıza yazabilmek için **çoğu insana garip gelebilecek** işler yapıyorduk. (s. 23)

Hep taşıyacak birileri olur. (s. 39)

Ve belki de **benim için söylenecek** en yerinde kelimedir. (s. 40)

Beni iyileştirecek hiçbir şeyi hiçbir zaman sevmedim zaten. (s. 56)

Kuşaktan kuşağa hafızalardan geçecek bir sanatçıyım. (s. 165)

Bir yerlerde insanları hapse atıyor olmalılar, **başkalarını öldüresiye** üzdükleri, derin mutsuzluklara ittikleri için. (s. 273)

Ve bir de, **beni istediğim yere bırakacak** bir tekne. (s. 302)

İştahlarımı açacak bir ülke olmalıydı. (s. 368)

O da farkında olmadan, **iyileşmesiyle beni hayata döndürecek** bir çeşit makineydi. (s. 513)

Bize benzemeyecek bir çocuk. (s. 529)

Ve çevremde beni dizginleyecek, **mutluluğumu yavaşlatacak** hiçbir şey istemiyordum. (s. 532)

3.15.3. Zarf-Fiil Grubu

Zarf-fiil grubu, cümle içinde fiillere eklenen çeşitli eklerle (-Ip, -ArAk, -mAdAn, -mAksızIn, -dİlkA, -IncA, -AlI, -ken, -A, -r mAz, -AsIyA, -cAsInA) oluşturulan ve cümlede zarf işlevi kazanan kelime gruplarını ifade eder. Bu grup, zarf-fiil ile ona bağlı yardımcı ögelerden oluşur; bu yardımcı ögeler zarf-fiili anlam açısından nitelendirir ve tamamlar.

Zarf-fiillere eklenen bazı ekler, fiil kök veya gövdelerine olumlu anlam kazandırır. Örneğin, -Ip, -Up ekleri “yazıp, gülüp” gibi olumlu fiiller üretirken, “-mAyIp” eki olumsuz anlam verir; buna “gülmeyip, gelmeyip” örnek gösterilebilir. Benzer şekilde, “-ArAk” eki olumlu bir eylemi ifade ederken, “-mAyArAk” eki olumsuz anlam taşır; örneğin “koşarak, giderek, gitmeyerek, okumayarak” gibi.

Cümlede zarf-fiil grubunda yardımcı ögeler genellikle başta, zarf-fiil grubu ise sonda yer alır. Bu yapılar doğrudan yargı bildirmez ve cümleye tamamlanmamışlık özelliği kazandırır. Bu nedenle zarf-fiiller, fiillere eklenerek eylemlere bitmemişlik niteliği ekler ve cümlede zaman, koşul, tarz veya neden-sonuç ilişkilerini ifade etmede önemli bir işlev görür.

Zarf-fiil grupları, cümlelerin anlamını zenginleştiren ve anlatımı daha detaylı hâle getiren ögeler olarak Türkçede hem yazılı hem de sözlü dilde yaygın olarak kullanılır.

Muharrem Ergin *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde zarf-fiil gruplarına, “gerundiumlar” adını vererek bu başlık altında incelemiştir. Zarf-fiilleri, fiiller arasında bağ kuran ve yan cümlecik işlevi taşıyan gruplar olarak tanımlar (Ergin, 2007: s. 396).

Tahsin Banguoğlu *Türkçenin Grameri* adlı eserinde zarf-fiilleri “zarf-fiil” terimiyle ele alır ve onların cümlede zaman, sebep, amaç gibi anlam ilişkileri kurduğunu vurgular (Banguoğlu, 1974: s. 428).

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi* adlı eserinde zarf-fiilleri, fiile geçici bir eklenme sağlayarak onu zarf görevinde cümleye katan gruplar olarak değerlendirir (Korkmaz, 2009: s. 983).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserinde zarf-fiil gruplarını, cümlelerin zenginleşmesini sağlayan ve yükleme çeşitli anlam değerleri katan unsurlar olarak açıklar (Özkan ve Sevinçli, 2021: s. 89).

Leyla Karahan *Türkçede Sözdizimi* adlı eserinde bu grupların yan cümlecik özelliği taşıdığını ve temel yargıyı tamamladığını belirtir (Karahan, 2021: s. 57).

3.15.3.1. "-Ken" Zarf-Fiil Eki ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları

“Ken” zarf-fiil eki, fiil kök veya gövdelerine eklenerek, cümlede yükleme anlamca bağlı bir yan cümlecik oluşturan ve eylemler arasında zaman, durum veya koşul ilişkisi kuran önemli bir yapıdır. Bu ek, eylemler arasında eşzamanlılık, süreklilik veya karşıtlık gibi anlamlar taşır ve bu nedenle zarf tümleci görevinde kullanılır. Örneğin, “O yürürken ben oturuyordum” cümlesinde “yürürken” kelimesi, iki eylemin aynı zamanda gerçekleştiğini belirtir. “Ken” eki, Türkçede en yaygın zaman zarf-fiil eklerinden biridir ve tek biçimlidir; geçmişte “-iken” şeklinde kullanılmış olsa da günümüzde çoğunlukla “-ken” olarak kısaltılmıştır. Bu ek genellikle fiilin geniş zaman, şimdiki zaman ya da isim soylu hali üzerine getirilir ve eylemin gerçekleşme süreciyle ilgili önemli ipuçları verir. Bu sayede, cümleye hem zaman hem de koşul ya da karşıtlık anlamı katarak anlatımı zenginleştirir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Yarım saatlik bir yürüyüşten sonra otele döndüğümde, lobide Amerikalı kızı **bir kitap okurken** buluyorum. (s. 107)

Ben içkimi içerken insanları seyrediyorum. (s. 182)

Koridorun sağ ve sol uçlarına bakarken ardımdan kapıyı yavaşça çektim... (s. 243)

Amidou'yu dinlerken bir şeyler hissetmiş olmam gerekirdi. (s. 266)

Cappuccinomu içerken otelin bahçesinde, havaalanından gelen bir servis minibüsü gördüm. (s. 283)

Mercedes'i çalıştırırken, ne kadar duyarsız olduğumu ve bu noktaya nasıl gelmiş olabileceğimi düşünüyordum. (s. 303)

Kadınları öperken gözlerini kapatmıyor. (s. 322)

Bir yandan paraları sayarken incecik parmaklarıyla, diğer yandan da kendisiyle gelmem için ikna etmeye çalışıyordu. (s. 342)

Yanıma oturmak için bana doğru gelirken birden durup, "Ağlıyorsun!" dedi. (s. 379)

Her gece birileri uyurken, sen gözlerin açık kâbuslar göreceksin. (s. 428)

Dövmelerime aynada bakarken kendimden utanıyorum. (s. 504)

Babamı tenis oynarken çok seyrettim. (s. 530)

3.15.3.2. "-ArAk" Zarf-Fiil Eki ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları

"-ArAk" zarf-fiil eki, fiil kök veya gövdelerine eklenerek fiilin anlamını zenginleştiren ve yükleme çeşitli yan anlamlar katan önemli bir yapıdır. Bu ekle oluşturulan zarf-fiil yapıları, cümlede yan cümlecik görevi görür ve fiille ilişkili zaman, yöntem, neden-sonuç ya da durum gibi anlamları ifade eder. Örneğin, "Gülerek geldi" cümlesinde "gülerek" kelimesi, eylemin nasıl gerçekleştiğini yani yöntemi belirtir. "Arak" eki, yükleme bağlanarak zarf-fiil grubu oluşturur; bu grup, genellikle zarf tümleci işlevi görür ve eylemin gerçekleşme biçimi veya nedeni hakkında bilgi verir. Zarf-fiil grubu, başta fiil + "-arak/-erek" yapısından oluşur ve ona bağlı nesne, zarf gibi tamamlayıcı unsurları içerebilir. Böylece cümlede anlam açısından yan cümlecik görevi üstlenir ve anlatımı daha ayrıntılı hale getirir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ellerini sıkarak yan yana masanın üzerine koydu. (s. 18)

Kinyas'ın uyuduğunu düşünerek rahatsız etmek istemedim. (s. 100)

Kinyas yine bir macera filmi dublörü gibi arabayı uçurarak bizi eve getirdi... (s. 135)

Sonra birden bizim de orada olduğumuzu hatırlayarak ayrıldılar birbirlerinden. (s. 154)

Önüme bakarak yürüyordum düşmemek için. (s. 176)

Buluşma yerimize sabahtan gelip **dokuz saat bankta oturarak** seni bekliyorum... (s. 188)

Büyük bir uykudan uyanmış gibi sıçrayarak döndüm. (s. 202)

Annem babamla isteyerek evlenmemişti. (s. 211)

Beni otele bırakıp **kamyonetinin bütün ışıklarını yakarak** uzaklaştı. (s. 282)

Topuğumdan itibaren genişleyerek gidiyorlardı. (s. 391)

Ben **insanları seyrederek** büyümüşüm. (s. 401)

Gambiya'nın resmi kanalında bir programı izleyerek boşaltıyordum zihnimi... (s. 415)

3.15.3.3. "-IncA, -UncA " Zarf-Fiil Ekleri ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları

“-IncA” ve “-UncA” zarf-fiil ekleri, fiil köklerine veya gövdelerine eklenerek zamanla ilgili anlamlar taşıyan yan cümlecikler oluşturur. Bu ekler, fiilin gerçekleştiği zamanı belirtmek için kullanılır ve genellikle eylemler arasında eş zamanlılık ya da neden-sonuç ilişkisi kurar. Örneğin, “Geline konuşuruz” cümlesinde “gelince” kelimesi, iki eylemin zaman bakımından birbirine bağlı olduğunu gösterir; yani “gelme” eylemi gerçekleştiği anda “konuşma” eylemi başlayacaktır. Benzer şekilde, “Yağmur yağınca dışarı çıkmadık” cümlesinde “yağınca” eki, yağmurun başlamasıyla dışarı çıkmama arasındaki neden-sonuç bağlantısını vurgular. Bu ekler sayesinde cümlede fiilin zamanına bağlı ek bilgiler verilir ve anlatım daha net olur.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Yanıt vermediğimi görünce devam etti. (s. 17)

Karakoldaki sıradan bir kasabalının kaşını patlatınca anladılar beni kapatmaları gerektiğini. (s. 39)

Kafamı sağa çevirip kafenin **güneş tarafından istila edilmemiş köşelerine bakınca** Albert'i gördüm. (s. 59)

Viskiler gelince kadehlerimizi kaldırıp birbirimize baktık ve içtik. (s. 61)

Sana seçtiğim ismi duyunca bana biraz kızabilirsin. (s. 102)

Tekila crackla birleşince fazlasıyla ağırlaşmıştı. (s. 194)

Ancak **işlerin boyutu büyüyünce**, jandarma yazıları kimin yazdığını soruşturmaya başlamıştı. (s. 270)

Yeni alınmış bir okul defteri kadar boş ve temiz bir zihinle karşılaşınca Tanrı bile, insan imalatı hakkında oturup yeniden düşünecekti. (s. 410)

Tuğba'yla ilk konuşmamız, **evde ben uyanınca** gerçekleşmişti. (s. 449)

Okul bitince burada bir iş buldum. (s. 486)

Onlar, **senin varlığını öğrenince** çok şaşırdı. (s. 490)

Melis bana dokununca, ona âşık olduğumu anlayabilirim... (s. 503)

3.15.3.4. "-Ip/-Up" Zarf-Fiil Ekleri ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları

Türkçede, fiil kök veya gövdelerine eklenen “-Ip” ve “-Up” zarf-fiil ekleri, eylemler arasında ardışıklık ya da eş zamanlılık anlamı katan önemli yapılar oluşturur. Bu eklerle türetilen kelimeler, cümlede yan cümlecik olarak görev yapar ve iki ya da daha fazla eylemin sırasıyla ya da aynı anda gerçekleştiğini belirtir. Örneğin, “Yemek yiyip dışarı çıktık” cümlesinde “yiyip” kelimesi, önce yemeğin yapıldığını sonra dışarı çıkıldığını göstererek eylemler arasındaki zaman sırasını vurgular. Benzer şekilde, “Televizyon izleyip ders çalışıyor” cümlesinde “izleyip” kelimesi, iki eylemin eş zamanlı yapıldığını ifade eder. Bu ekler sayesinde cümle içinde eylemler birbirine bağlanır, anlatım akıcı ve anlamlı hale gelir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Sonra bir gün, **uyuyan trompetçinin üzerine benzin döküp** yaktı. (s. 138)

Arabaya binip eve doğru yol almaya başladık. (s. 161)

Elindekileri masaya koyup yanıma uzandı. (s. 190)

Birçok kez birbirimizi yarı yolda bırakıp ortadan kaybolmuştuk. (s. 247)

Otelin kapısına inip sağa sola baktım. (s. 323)

Kendine iyi bir adam bulup mutlu yaşamalıydı. (s. 352)

Ellerini göğüslerinin altında birleştirip tavanı seyretmeye başladı. (s. 391)

Bir ara durup sigara alacağını söyledi. (s. 450)

Soğumuş cappuccinosunu **alışkanlıktan bir kez üfleyip** küçük bir yudum aldı. (s. 492)

Sağ gözümü beton duvarın köşesinden sarkıtıp baktım sesin geldiği yere. (s. 519)

Çünkü ilk başlardaki gibi **sadece kendisi konuşup** planları yapmıyordu. (s. 531)

Kayra, **yolculuğunun parçaladığı hayatını toplayıp** geri dönmelisin. (s. 533)

3.15.3.5. "-A " Zarf-Fiil Eki ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları

Türkçede “-A” zarf-fiil eki, fiil köklerine veya gövdelerine eklenerek, eylemin belirli bir amaçla, yönelerek, tekrar ederek ya da süreklilik göstererek gerçekleştiğini ifade eden yan cümlecikler oluşturur. Bu eklerle kurulan yapılar, yükleme anlamca bağlıdır ve genellikle eylemin nasıl, niçin veya ne şekilde yapıldığını belirtir. “-A” zarf-fiil eki, tek başlarına kullanıldıklarında sınırlı bir işlev görürler, ancak diğer yardımcı fiiller veya fiilimsi unsurlarla bir araya gelerek daha geniş anlamlı zarf-fiil gruplarına dönüşürler. Örneğin, “koşa koşa” ifadesinde, eylemin hızlı ve devamlı yapıldığı; “baka baka” yapısında ise eylemin gözleyerek tekrarlandığı anlamı ortaya çıkar. Benzer şekilde, “düşe kalka yürüdü” cümlesinde, “düşe kalka” zarf-fiil grubu eylemin zorlukla, sürekli tekrar eden bir şekilde yapıldığını anlatır. Bu ekler sayesinde, cümlede eylemin niteliği ve geliş biçimi detaylı şekilde vurgulanır ve anlatım zenginleşir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Gerçeklerden bu kadar nefret ettiğimi bile bile bana bizi anlattırmaya çalıştın. (s. 24)

İlk hafta biteceklerini bile bile getirip güverteye koydum, adamların ortasına. (s. 84)

İhtiyacı olan uykunun ilk taksitini **benden söke söke** almıştı. (s. 91)

Ayaklarımı sürte sürte cama doğru gidiyorum. (s. 101)

Çok eski bir tanıdığı görmüş gibi **kumları savura savura** yürüdüm verandaya doğru. (s. 131)

Gece çoktan gelmiş ve çevremizde pek insan olmadığından sadece bizim seslerimiz yankılanıyordu **dalgalara çarpa çarpa**. (s. 133)

Anlaştığımızı düşünüp artık bana daha az rahatsız edici gelen Hakan'ın elindeki kadehe benimkini vurup **rakıyı buzlarını çiğneye çiğneye** içtim. (s. 142)

Öleceklerini bile bile doğanlar! (s. 145)

Ve biz yürüyorduk karanlık bir kumsalda **rutubete bata çıka**. (s. 167)

Kesinlikle bir özrü yoktur, **ağız yaya yaya** Türkçe konuşmanın. (s. 231)

Ve yeterince açıldığımı yani suyun bel hizama geldiğini görünce **okyanusun yüzeyinde bata çıka** duran vücudu serbest bıraktım. (s. 314)

Neden izin verdim böyle bir vahşete?" diye bağıra bağıra içimden. (s. 520)

3.15.3.6. "-mAdAn" Zarf-Fiil Eki ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları

Türkçede “-mAdAn” zarf-fiil eki, fiil köklerine veya gövdelerine eklenerek yükleme bağlı, olumsuzluk, öncelik-sonralık, koşul ya da karşıtlık gibi anlamlar katan yan cümlecikler oluşturur. Bu ekle yapılan zarf-fiil grupları, cümlede genellikle zarf tümleci görevinde bulunur ve ana yükleme anlamca bağlıdır. “-mAdAn” eki, eylemin gerçekleşmeden önce ya da yapılmadan önce başka bir eylemin olduğu ya da koşulun sağlanmadığını anlatır. Örneğin, “Gitmeden önce” ifadesi, eylemin yapılmaması durumunu ve önceliği belirtirken, “Konuşmadan çıkma” cümlesinde, bir koşul ya da olumsuzluk anlamı vurgulanır. Bu tür zarf-fiil grupları, cümlede zaman, şart ya da neden-sonuç ilişkisi kurarak anlamı daha açık ve ayrıntılı hale getirir. Böylece, anlatılan durumun gerçekleşme koşulu veya öncesi netleşir.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Hiçbir şey düşünmeden ona bakıyordum. (s. 74)

Daha çok var demektir, **hiçbir şeyi düşünmeden** ölümü beklemeye. (s. 120)

Bazı günler hiç konuşmadan geçiyordu. (s. 127)

Paylaşır mısın benimle?" dedim, **hiç davet beklemeden** sandalyelerden birini çekip otururken. (s. 131)

Bazen sen farkına varmadan evini gözetliyorum. (s. 188)

İkisine de değmeden oturuyorum. (s. 191)

Açıklarda bir yerde, kendimi sırtüstü suya bırakınca gözlerimi kapatıp, **arada bir yüzümden geçen dalgalara aldırmadan** düşünmeye başladım. (s. 250)

Fazla düşünmeden yanıtladım. (s. 332)

Son üç basamağa dokunmadan, atladım üzerlerinden. (s. 382)

Ama Anita, **ben istemeden** böylesine büyük bir hamle yapamazdı. (s. 416)

Daha sorumu bitirmemi beklemeden "Kesinlikle. Haydi, Arjantin Caddesi'ndeki kafelerden birine gidelim" dedi neşeli bir sesle... (s. 491)

Salih sabahı beklemeden evine döndü. (s. 524)

3.15.3.7. "-r-mEz " Zarf-Fiil Ekleri ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları

“-r...-mEz” kalıbı, Türkçede iki zıt anlamlı fiilimsi ekinin birleşmesiyle oluşturulan özel bir ikili zarf-fiil grubudur. Bu grup, birinci eylemin gerçekleşmesiyle hemen hemen aynı anda veya çok kısa bir süre sonra ikinci eylemin başladığını veya gerçekleştiğini ifade eder. Bu tür gruplar, cümlede zarf tümlecî görevi görür ve yükleme zaman açısından bağılı, yan cümlecikler oluşturur. Genellikle aynı kökten türeyen fiillerle kurulur; örneğin, “görür görmez” ifadesi bir şeyi hemen görür görmez başka bir şeyin başladığını, “duyar duymaz” ise bir şeyi işitir işitmez başka bir eylemin gerçekleştiğini belirtir. Bu kalıp, eylemler arasındaki hızlı ardışıklık ve bağlantıyı vurgulamak için kullanılır ve anlatıma canlılık katar. Böylece cümlede zaman bakımından sıkı bir ilişki kurulmuş olur.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Ve bu garip **tesadüfe hâlâ inanamayan adam da ister istemez** ağzından belirsiz bir "Merhaba" çıkardı. (s. 131)

İster istemez fazlasıyla tanışmışlardı bir dakika içinde. (s. 135)

Cümlemi bitirir bitirmez artık ne düşüneceğini bilemeyen Amerikalılar daha da heyecanlanıp tamamen bir histeri krizine kapıldılar. (s. 160)

Ve aradığım, **koridorun sonunda ister istemez** bulacağım da buydu. (s. 278)

Arkasındaki bütün duvarı kaplayan Papa II. Johannes Paulus'un Vatikan'da yaptığı bir konuşma esnasında çekilmiş fotoğrafı, **ofisine girer girmez** ilk fark edilen ayrıntıydı. (s. 296)

İçeri girer girmez Feridoun'un arkasında oturduğu büyük çalışma masasının üzerine ceketimin iç cebinden çıkardığım küçük, şeffaf poşeti koyup iki adım geri çekildim. (s. 316)

Bizi görür görmez koşar adım yanımıza yaklaşıp önce sahte bir nezaketle, normalde sokakta görse yatmak için elli dolardan fazla tenezzül etmeyeceği Anita'nın elini öptü. (s. 340)

Görür görmez, sol elimdeki iki çantanın birini almak için koşarak geldi yanıma. İçeri girdik. (s. 350)

Olur olmaz yerlerde gülümsemeliyim. (s. 494)

3.15.3.8. "-dIkçA/-dUkçA" Zarf-Fiil Ekiyle Oluşturulan Zarf- Fiil Grupları

“-dIkçA / -dUkçA” eki, Türkçede fiil kök veya gövdelerine eklenerek oluşturulan zarf-fiil türüdür ve bu ekle kurulan yapılar, cümlede yükleme anlamca bağlı yan cümlecikler oluşturur. Bu ek, fiil köküne önce sıfat-fiil eki olan “-dIk” ya da “-dUk” eklenir, ardından üzerine “-çA” zarf-fiil eki getirilir; böylece hem eylemin tamamlanmışlık yönü belirtilir hem de yan cümlecik olarak zaman, koşul, süreklilik, tekrarlılık veya karşılaştırma anlamları kazanır. Bu tür yapılar cümlede genellikle zarf tümleci görevindedir ve örneğin “geldikçe” ifadesi “gelişlerin artmasıyla” anlamına gelir, “büyüdükçe” büyümenin sürekli devam ettiğini gösterir, “okudukça” ise okuma eyleminin zamanla veya tekrarla sürdüğünü anlatır. Böylece, “-dIkçA /-dUkçA” eki hem eylemin gerçekleşme biçimini hem de onun zaman içindeki tekrarını, artışını ya da koşulunu vurgular.

Kınyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Sonra **kafe gittikçe** boşaldı. (s. 66)

Ben **korkudan çıldırdıkça** o rahatlıyordu. (s. 74)

Gözlerim oynadıkça acıyor. (s. 101)

Sonra **gittikçe** azaldıklarını fark ediyorum. (s. 107)

Ben koştukça uzaklaşıyordu tepe. (s. 173)

Omuzlarıma dokundukça vücudumu serinletmeleri, katil sığağa karşı tek mücadele biçimimdi. (s. 349)

Gün geçtikçe keskinleşiyordu Anita'nın zekâsı. (s. 385)

Bize baktıkça gençliklerini hatırlıyor olamazlardı, çünkü zenci bir fahişe ile bir katili yan yana görünce kimse bir şey hatırlamazdı. (s. 411)

Tabii uykular çoğaldıkça kâbuslar da kendiliğinden gelmeye başladılar. (s. 498)

Oraya döndüğümü gördükçe titriyordum. (s. 499)

Babam, **ben büyüdükçe** o kadar çok sorumluluk yükledi ki omuzlarıma, onun isteklerine yanıt verebilmek için daha sertlerine geçtim. (s. 510)

Aklımıza geldikçe gülüyorduk birbirimize bakıp. (s. 528)

3.15.3.9. "-mAkSİzIn" Zarf-Fiil Eki ile Oluşturulan Zarf-Fiil Grupları

"-mAkSİzIn" eki, Türkçede fiil kök veya gövdelerine eklenerek oluşturulan bir zarf-fiil ekidir ve bu yapı cümlede yükleme bağılı olarak zarf tümleci görevini üstlenir. Bu ek, fiil köküne önce isim-fiil eki "-mAk" getirilir, ardından olumsuzluk anlamı taşıyan "-sİzIn" eki eklenir; böylece eylemin yapılmaması, gerçekleşmemesi veya olmaması durumunu ifade eden bir zarf-fiil grubu oluşur. Anlam olarak "-mAdAn" ekine çok yakın olup, genellikle olumsuzluk, koşul ya da bir işin araçsız, yapılmadan gerçekleştiğini belirtir. Örneğin, "gitmeksizin" ifadesi "gitmeden, gitmeme durumu söz konusu iken" anlamına gelir ve "toplantıya katılmaksızın" dendiğinde "katılmadan, bu koşul gerçekleşmeden" anlamı ortaya çıkar. Böylece "-mAkSİzIn" eki, eylemin nasıl veya hangi koşulda gerçekleştiğini, özellikle olumsuzluk ya da engel durumu bağlamında belirtmek için kullanılır.

Kinyas ve Kayra romanından örnek cümleler:

Hiçbir maddenin etkisi olmaksızın unutabiliyorsam her şeyi, ne kalır geriye? (s. 146)

Durmaksızın yazmıştı, otellerden çaldığı kâğıtların üzerine. (s. 468)

SONUÇ

Bu çalışmada, *Kinyas* ve *Kayra* romanı, Türkçedeki kelime grupları açısından kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Elde edilen bulgular, eserin dil yapısı bakımından zengin bir kelime grubu çeşitliliğine sahip olduğunu göstermektedir. Çalışma kapsamında, eser öncelikle iyelik grupları açısından değerlendirilmiş; bu grupların alt başlıklar halinde ve belirli bir sayı kısıtlamasıyla, en fazla on iki örnek cümle üzerinden tespit edildiği görülmüştür. İnceleme sonucunda, iyelik gruplarında genellikle on iki örnek cümle sınırlamasına gidilmiştir. Ancak, iyelik gruplarına ait olan alt başlıklardan tamlananı isim-fiil grubundan oluşan tamlayanı ifade edilmiş iyelik grupları altı cümle, tamlananı derecelendirme grubu olan tamlayanı düşmüş iyelik grupları ise on cümle ile sınırlı kalmıştır. Bu durum, eserde iyelik ilişkilerinin güçlü biçimde işlendiğini, ancak bazı alt türlerde kullanımın daha sınırlı olduğunu göstermektedir. İyelik grupları, sahiplik ve aitlik ilişkilerini yansıtarak, eserde karakterler ve nesneler arasındaki ilişkilerin dilsel olarak nasıl kurulduğunu ortaya koymuştur.

İyelik gruplarının ardından, isim ve sıfat tamlamaları üzerinde durulmuş, bunlar da alt başlıklar ve on iki örnek cümle sınırına göre analiz edilmiştir. Bu incelemeler sonucunda belirtili isim tamlamalarında büyük ölçüde on iki örnek cümleyle ulaşılmış, yalnızca bazı alt türlerde sınırlı sayıda örnek tespit edilmiştir. Örneğin, tamlayanı uzaklaşma grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları on cümle, tamlayanı unvan grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları yalnızca iki cümle, tamlayanı ilgi grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları ise yedi cümle ile temsil edilmiştir. Bu sonuç, özellikle unvan grubunun dilde daha sınırlı bir işlev üstlendiğini ortaya koymaktadır. Belirtisiz isim tamlamalarında ise çoğunlukla on iki örnek cümle verilmiştir, yalnızca tamlayanı iyelik grubundan oluşan belirtisiz isim tamlaması ile tamlayanı isim tamlaması olan belirtisiz isim tamlaması on cümleyle sınırlı kalmıştır. Sıfat tamlamaları açısından bakıldığında, genel olarak on iki örnek cümleyle sınırlandırılmıştır. ancak sıfat unsuru isim-fiil grubundan oluşan sıfat tamlamaları yalnızca üç örnekle en az kullanılan gruplardan biri olmuştur. Buna karşılık, eserde nitelik belirten ve tanımlama işlevi gören sıfat

tamlamaları, anlatımın güçlü bir parçası olarak öne çıkmıştır. Bu tamlamalar, özellikle isim ve sıfat ilişkilerini, nesnelerin niteliklerini ve kavramların tanımlanmasını anlamada önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Tekrar grupları, edat grupları, bağlama grupları, ünlem grupları, unvan grupları, sayı grupları ve birleşik isim gruplarında çoğunlukla on iki örnek cümle sınırına gidilmiştir. Bununla birlikte bağlama grubunun alt başlığı olan, hem... hem (de) bağlacıyla oluşan bağlama grupları dokuz cümle ile sınırlı kalmıştır. Ünlem grupları on iki, unvan grubu on cümle, sayı grupları ise on iki örnekle eserdeki güçlü kullanımlar arasında yer almıştır. İnceleme sonucunda, eserde tekrar, ünlem, unvan ve bağlama gruplarında en fazla örneğin tekrar, edat ve bağlama gruplarında yer aldığı, ünlem, unvan ve sayı gruplarının tek başlıklar halinde on iki örnek cümle sınırında kaldığı saptanmıştır.

Daha sonraki aşamada, birleşik isim, birleşik fiiller, kuvvetlendirme ve kısaltma grupları detaylı olarak incelenmiştir. Birleşik isim ve birleşik fiil gruplarında çoğunlukla on iki örnek cümle bulunmasına rağmen, birleşik fiilin alt başlığı olan süreklilik fiilinde yalnızca üç örnekle daha sınırlı bir cümle sayısı tespit edilmiştir. Bu sonuç, yazarın hareketin sürekliliğini daha az vurguladığını, ancak birleşik fiillerin anlatımda önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Kısaltma gruplarında genel olarak on iki örneğe ulaşılmıştır. Ancak kısaltma grubunun alt başlığı olan ilgi grubunda yalnızca dört cümle tespit edilmiştir. Bu durum, kısaltma gruplarının dilde yoğun biçimde yer almasına rağmen, belirli alt türlerinin daha sınırlı kaldığını göstermektedir. Kuvvetlendirme gruplarında ise çoğunlukla on iki örnek cümle sınırlamasına gidilmiş ve bu gruplar, özellikle pekiştirme ve vurgu amacıyla öne çıkmıştır.

Son olarak fiilimsi gruplarında (isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil) genellikle on iki örnek cümle sınırlaması getirilmiştir. Ancak zarf-fiiller arasında -r...-mez ekli gruplar dokuz örnekle, -maksızın ekli gruplar ise yalnızca iki örnekle eserdeki en az kullanılan gruplar arasında yer almıştır. Bu durum, yazarın özellikle bazı zarf-fiil eklerini sınırlı düzeyde tercih ettiğini ortaya koymaktadır. Fiilimsi grupları özelinde yapılan analizler, isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiillerin eserde farklı bağlamlarda işlev kazandığını ortaya koymuştur.

Bu gruplar, cümlelerde hem fiil hem isim, sıfat veya zarf işlevi görebilmekte ve anlatımın esnekliğini artırmaktadır. Benzer şekilde kısaltma grupları, yönelme, bulunma, uzaklaşma, eşitlik, ilgi ve vasıta alt başlıkları ile incelenmiş ve bu yapıların cümlelerde farklı öğelerle olan ilişkileri net bir biçimde ortaya konmuştur.

Genel olarak, *Kinyas ve Kayra* romanında alt başlıklardan da anlaşılacağı üzere en fazla cümle örneği verilen kelime grupları sırasıyla isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, fiilimsi grupları, kısaltma grupları, iyelik grupları, bağlama grupları, edat grupları, birleşik fiil grupları, kuvvetlendirme grupları, ve tekrar grupları olmuştur. Ünlem, unvan, sayı, ve birleşik isim grupları tek başlıklar halinde kalarak daha az örnek cümleyle sınırlı kalmıştır. En az örnekle temsil edilen alt başlıklar ise tamlayan unvan grubundan oluşan belirtili isim tamlamaları (2 cümle), sıfat unsuru isim-fiil grubundan oluşan sıfat tamlamaları (3 cümle), süreklilik fiili (3 cümle) ve “-mAkSIZIn” zarf-fiil eki ile oluşan zarf-fiil grupları (2 cümle) dir. Bu bulgular, romanın kelime grupları bakımından hem geniş bir çeşitlilik hem de belirli yapılarda sınırlılık içerdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, bu tez çalışması, *Kinyas ve Kayra* romanının Türkçe kelime gruplarının çeşitliliği ve işlevselliği açısından oldukça zengin bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuş, özellikle kelime gruplarının metnin anlatım gücüne, anlam derinliğine ve üslup özelliklerine nasıl katkı sunduğunu göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, S. (2019). *Çatışma ve göç kültürü yöntembilimi bağlamında bir roman okuması: Hakan Günday Daha* [Yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Aytekin, B. (2022). *Hakan Günday'ın roman kişilerinin psikanalitik tahlilleri* [Yüksek lisans tezi]. Giresun Üniversitesi.
- Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin grameri*. Baha Matbaası. İstanbul
- Bayrak, H. (2021). *Hakan Günday romanlarında yeraltı edebiyatı unsurları* [Yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Bilgegil, M. K. (2009). *Türkçe dil bilgisi* (3. bs). Salkımsöğüt Yayınevi. Erzurum.
- Bilgili, S. (2019). *Hakan Günday romanlarında mekân kavramı* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.
- Demir, B. (2019). Yeraltı edebiyatı kavramı ve tanımı üzerine bir inceleme. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(46), 4112-4121. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1631>
- Dinçer Bahadır Şaziye & Karaca İsmet. (2023). Türkiye Türkçesinde kelime grupları hakkında yapılmış çalışmalar üzerine bibliyografya denemesi (2002-2023). *International Journal of Filologia*, 6(10), 63-88. <https://doi.org/10.51540/ijof.1384025>
- Durmuş, G. (2019). Hakan Günday'ın Az başlıklı romanına yeraltından yansıyan unsurlar. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 375-398. <https://doi.org/10.33692/avasyad.543815>
- Durukan, E. (2010). Türkiye Türkçesinde sözcük grupları ve öğretimi üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 17(43), 145-166.
- Ergin, M. (2007). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım. İstanbul.
- Havuz, H. (2024). Psikodilbilimsel bir yaklaşım: Kinyas ve Kayra. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 39, 202-215. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1469405>
- Hertsch, B. (2017). *Edebiyatta pop-yazınsal eğilimler Christian Kracht ve Hakan Günday yapıtlarında karşılaştırmalı bir inceleme* [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

- Hirik, E. (2018). Türkçede tekrarlı yapı sınıfları. *Türkiyat Mecmuası*, 28(2), 37-65.
<https://doi.org/10.18345/iuturkiyat.497573>
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin söz dizimi* (5. bs). Kesit Yayınları. İstanbul
- Karadağ Terzi, G. (2019). *Yeraltı edebiyatı ekseninde Hakan Günday romanları* [Yüksek lisans tezi]. Ordu Üniversitesi.
- Karahan, L. (2021). *Türkçede söz dizimi* (28. bs). Akçağ Yayınları. Ankara
- Karaman, S. (2019). *Hakan Günday romanlarında aylıklık ve gündelik yaşam* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.
- Kazancı, S. (2023). Türkçede kelime grupları: Teori ve analiz. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8(1), 173-180.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi* (3. bs). Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.
- Kültürel, Z. (2018). *Türkiye Türkçesi cümle bilgisi*. Palet Yayınları. Konya.
- Özkan, M., & Sevinçli, V. (2021). *Türkiye Türkçesi söz dizimi* (10. bs). Akademik Kitaplar. İstanbul
- Öztürk, A. (2018). *Hakan Günday romanlarında sınır-aşımı: Bir edebiyat sosyolojisi örneği* [Doktora tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Pekdemir, H. (2025). Yeraltında birkaç dakika: Hakan Günday ile röportaj. *Hars akademi uluslararası hakemli kültür sanat mimarlık dergisi*, 8(1), 84-86.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15764854>
- Tören, H. (2002). *Sona gelen edatlarla teşkil edilen bir kelime grubu: Kuvvetlendirme grubu*. 13, 175-182.
- Türkmenoğlu, S. (2013). Yeraltı edebiyatı bağlamında bir karşılaştırma: Dövüş Kulübü-Kinyas ve Kayra. *Journal of Turkish Studies*, 8(9), 2453-2463.
<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5487>
- Uçar, E. (2025). Hakan Günday'ın Zargana adlı romanında edebiyatın kaotik estetiği: Grotesk. *Turkish Academic Studies - Turas*, 6(1), 76-102.
<https://doi.org/10.54566/turas.1658838>

Yılmaz, D. (2023). Yeraltı edebiyatı kavramına bir bakış: Bizarro kurgu. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 15(30), 19-36. <https://doi.org/10.26517/ytea.547>

